

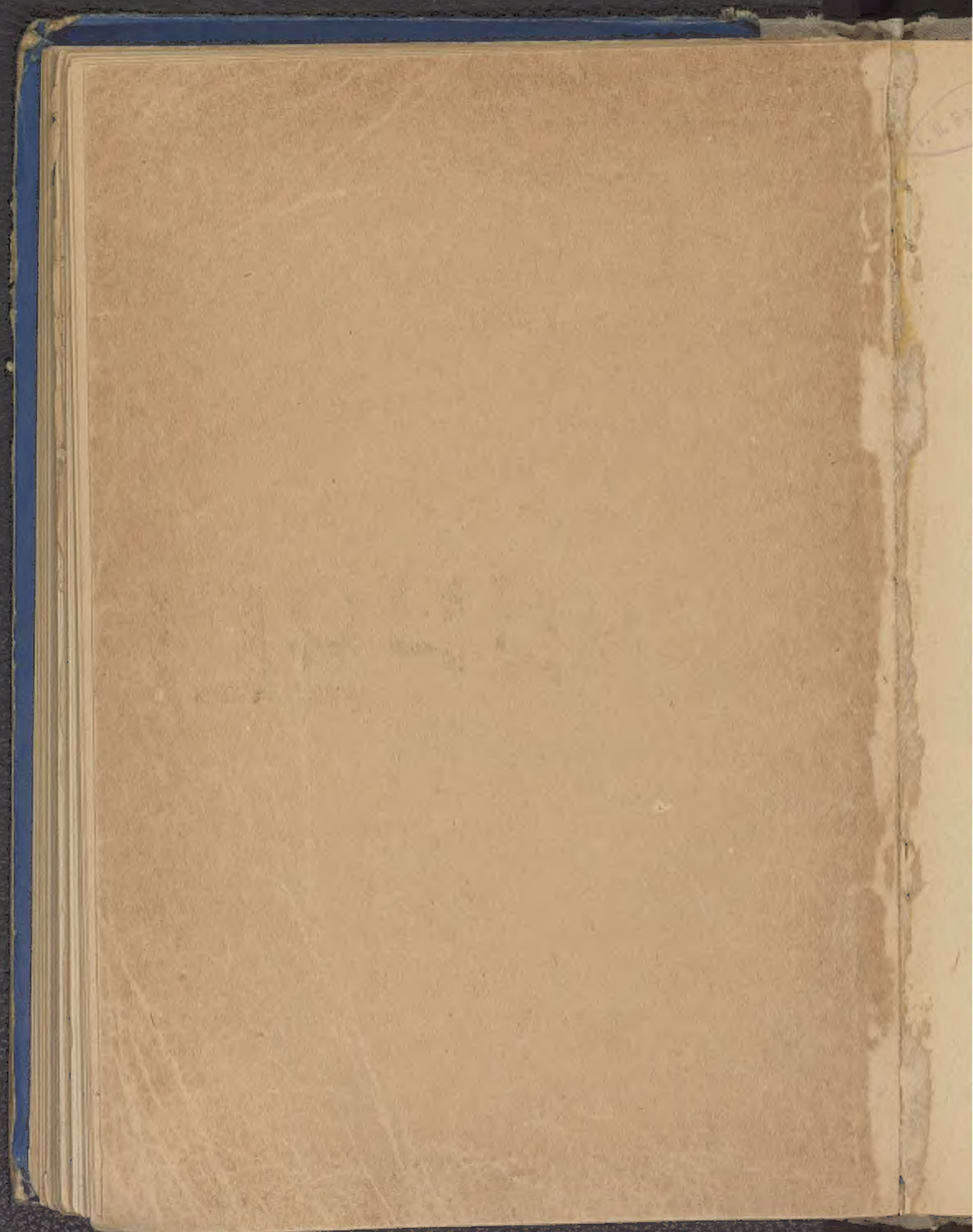
10-12

# БАЛЬШАВІК БЕЛАРУСІ

МЕНСК  
1930

К. В. Гей. Аб выніках пленуму ЦК і ЦКК КП(б)Б.  
Хацкевіч. Ажыццяўленне ленінскай нац. палі-  
тыкі ў БССР. А. В. Політычная сутнасць Бела-  
рускага нацыянал-дэмакратызму. Дунец. На ад-  
ным з яўчасткаў нац. работ. Шчарбакоў. „Пы-  
танні культуры і асветы на XIII з'ездзе КП(б)Б“.  
Ганчарык. Беларускі навукова-даследчы Інстытут  
сёл. і лясн. гаспадаркі на службе ў беларускай  
кандрацьеўшчыны. Каналін. Становішча на-  
цыянальна-рэвалюцыйна-і прадз. у БССР і задачы  
таварыства марксістых-дзяржаўнікаў. Гесэн. Нацы-  
янал-дэмакратычная гісторыя Беларускай літаратуры.  
Змест „Бальшавіка Беларусі“ за 1930 г.







Пролетары ўсіх краін, злучайцеся!

# БАЛЬШАВІК БЕЛАРУСІ

ЧАСОПІСЬ ПОЛІТЫКІ І ПРАКТЫКІ  
ПАРТЫЙНАЙ ПРАЦЫ  
ОРГАН ЦК КП(б)Б

№ 10—12

КАСТРЫЧНІК—СЬНЕЖАНЬ

МЕНСК—1930



## З Ь М Е С Т

	<i>Стар.</i>
К. В. Гей. Аб выніках пленуму ЦК і ЦКК КП(б)Б . . . . .	8
Хацкевіч. Ажыццяўленне ленинскай нац. палітыкі ў БССР . . . . .	16
А. В. Політычная сутнасць Беларускага нацыянальна-дэмакратызму . . . . .	31
Дунец. На адным з участкаў нац. работы . . . . .	40
Шчарбакоў. Пытанні культуры і асветы на XIII з'ездзе КП(б)Б . . . . .	54
Ганчарык. Беларускі навукова-даследчы інстытут сел. і лясн. гаспадаркі на службе ў беларускай кандрацьеўшчыні . . . . .	70
Канаплін Становішча на фронце тэорыі дзяржавы і права ў БССР і задачы таварыства марксыстых-дзяржаўнікаў . . . . .	86
Гесэн. Нацыянальна-дэмакратычная гісторыя Беларускай літаратуры . . . . .	110
Зьмест „Большавіка Беларусі“ за 1930 г. . . . .	124



К. В. Гей

## Аб выніках аб'яднанага пленуму ЦК і ЦКК УсеКП (б)

*(Апрацаваная стэнаграма дакладу на Менскай гарадзкой канфэрэнцыі)*

Таварышы, асноўнае пытаньне, якое абмяркоўвалася на аб'яднаным пленуме ЦК і ЦКК УсеКП(б), было пытаньне пляну народнай гаспадаркі на 1931 год, г. зн. пытаньне аб контрольных лічбах.

Пленум зрабіў асноўныя падагуленьні выкананьня пляну другога году пяцігодкі. Гэтыя падагуленьні гавораць аб тым, што па ўсіх асноўных наказальніках заданьне пяцігодкі намі перавыконваецца: соцыялістычная прамысловасьць за першыя два гады выкананьня пяцігадовага пляну дала продукцыі на 30,5 мільярдаў рублёў, у той час, як паводле намэтак пяцігодкі яна павінна была даць на 29,3 мільярда рублёў. На першым месцы перавыкананьня заданьняў пяцігодкі стаіць цяжкая індустрыя.

Апошні 1929—30 гаспадарчы год мы закончылі тым, што выпусьцілі продукцыі прамысловасьці больш як у два разы ў параўнаньні з даваенным часам.

Найвялікшыя посьпехі разгортваньня соцыялістычнага сэктару мы маем у сельскай гаспадарцы.

Мы маем рост засеўных плошчаў з 118 млн. га ў 1928—29 г. да 127,8 млн. га ў мінулым гаспадарчым годзе. Мы маем павялічэньне агуловага збору збожжа ў 1930 годзе на 22 проц. у параўнаньні з 1929 г. І асабліва вялікія дасягненьні ў сэнсе павялічэньня аб'ёму продукцыі мы маем па розных тэхнічных культурах: у сёлетнім годзе ўраджай бавоўны складзе ня менш 13,5 мільёнаў цнт супроць 8,6 млн. цнт у мінулым годзе. Ясна, якое гэта мае значэньне для разгортваньня галін прамысловасьці, што пераапрацоўваюць бавоўну.

Збор цукровых буракоў у сёлетнім годзе дае 152 млн. цнт супроць 62,5 млн. цнт. у мінулым годзе, г. зн. больш чым удвое. Гэта адкрывае перад намі шырокія магчымасьці разьвіцьця цукровай прамысловасьці.

У справе калектывізацыі ў сярэднім па Саюзу да канца 1930 году мы дасягнулі ахвату 24 проц. сялянскіх гаспадарак, пры чым у асноўных зернавых раёнах процант калектывізацыі павялічыўся да 50 проц. (дакладней кажучы—49,3 проц.), г. зн. палова сялянскіх гаспадарак у асноўных зернавых раёнах ужо ахвачана калектывізацыяй.

Такім чынам за першыя 2 гады пяцігодкі мы значна перавыканалі намёткі гаспадарчага пляну; напрыклад, у справе калектывізацыі гэтыя два гады далі ў два разы больш, чым меркавалася к канцу пяцігодкі.

За апошні год мы маем далейшае падвышэньне матэрыяльнага і культурнага ўзроўню працоўных. У сувязі з тым, што разьвіваецца і разгортваецца прамысловасьць, разгортваецца соцыялістычны сэктар сельскай гаспадаркі, мы маем і агульны рост колькасьці рабочых у краіне. Мы маем і рост зарплат рабочых: за 2 гады пяцігодкі зарплата рабочых узрасла на 12 проц. На 7-гадзіны рабочы дзень пераведзена амаль палова ўсіх рабочых, занятых у дзяржаўнай прамысловасьці; на бесьперапынку пераведзены дзеве траціны агульнай колькасьці рабочых, занятых у прамысловасьці.



На грунце дасягненняў другога году пяцігодкі пленум ЦК і ЦКК УсеКП(б) намеціў асноўныя заданні гаспадарчага пляну на наступны год.

Контрольныя лічбы, зацверджаныя пленумам, устанаўляюць агульны аб'ём народнага даходу Савецкага Саюзу на трэці год пяцігодкі ў 49 млрд. руб. У параўнанні з закончаным годам гэта складае прырост на 35 проц.

Контрольныя лічбы ўстанаўляюць агульны аб'ём капітальных укладанняў у аграмаджаны сектар народнай гаспадаркі—прамысловасць, транспорт, соцыялістычны сектар сельскай гаспадаркі, народная сувязь ды інш.—у 17 млрд. руб.

Гэта лічба забяспечвае такія тэмпы росту соцыялістычнага сектару народнай гаспадаркі, якія дазваляць нам поўнасьцю і цалкам ажыццявіць лёзунг „Пяцігодка—у 4 гады“, а па цэлым радзе вельмі важных галін народнай гаспадаркі нават і ў 3 гады.

У галіне прамысловасці контрольныя лічбы ўстанаўляюць прырост агуловай прадукцыі на 45 проц. супроць 1930 году, прычым галоўная ўвага павінна быць па ранейшаму накіравана на вырашэнне праблемы металю і вугалю. Краіна ў надыходзячым гаспадарчым годзе павінна атрымаць 8,5 млн. тон чыгуну і 84 млн. тон вугалю. Гэта задача павінна быць выканана на 100 проц., таму што развіццё здабычы чыгуну і вугалю вызначае далейшае ажыццяўленне задач індустрыялізацыі краіны. Аснова індустрыялізацыі нашай краіны—вытворчасць машын у Савецкім саюзе, а гэта вытворчасць можа грунтавацца толькі на савецкім чыгуне, на савецкім вугалі.

Крыху меншы разбег мяркуецца ў паасобных галінах лёгкай прамысловасці, напр., баваўнянай. Хоць ураджай баваўны ў гэтым годзе значна вышэй мінулага году, і прадпрыемствы будуць загрузаны значна паўней, чым у мінулым годзе, усё-ж колькасць сыравіны не дазваляе разгарнуць баваўняную прамысловасць у поўным аб'ёме.

Разгортванне прамысловасці абумоўлівае агульны рост ліку рабочых на 10 проц., пры росце прадукцыйнасці працы на 28 проц., зніжэнні сабекошту прадукцыі на 10 проц. і пры абавязковым палепшэнні якасці прадукцыі.

У галіне сельскай гаспадаркі контрольныя лічбы ўстанаўляюць ахват калектывізацыяй, у асноўным, у зернавых раёнах да 80 проц. сялянскіх гаспадарак; па цэнтральнай чарназемнай вобласці—Сібіры, Уралу, Украіне, Казакстану—ахват 50 проц. гаспадарак, для спажываючай паласы—20—25 проц.

Мы ўстанавілі па нашых контрольных лічбах у БССР крыху больш высокі процант. Да вясны 1931 г. мы, прыкладна, разлічваем мець да 30 проц. гаспадарак, ахвачаных калектывамі, і к канцу 1931 г. дабіцца 45 проц. калектывізаваных сялянскіх гаспадарак.

На маю думку, гэта ўстаноўка зусім рэальная і забяспечана дасягнутым у цяперашні час узроўнем калектывізацыі.

Услед за збожжавай праблемай перад партыяй стаіць задача вырашыць мясную і малочную праблемы, задачу жывёлагадоўчых прадуктаў. Гэта задача можа быць вырашана намі толькі тымі-ж метадамі, якія абумоўлівалі вырашэнне ў асноўным збожжавай праблемы, г. зн. стварэннем буйных саўгасаў і калгасаў, якія разводзяць малочную скаціну, свіней і г. д. Дзеля гэтага асноўныя капітальныя ўкладанні па лініі саўгасаў накіроўваюцца на разгортванне жывёлагадоўчых саўгасаў. Гэта ўскладае на КП(б)Б надзвычайна вялікія і адказныя задачы, паколькі мы зьяўляемся бяспрэчна раёнам жывёлагадоўлі. Нам трэба будзе выканаць тут па-ўдарнаму цэлы рад найбуйнейшых работ у справе будаўніцтва гэтых саўгасаў, узбудування іх, арганізацыі і г. д.



Аграмадныя задачы пастаўлены контрольнымі лічбамі і ў галіне транспарту. Транспорт, як вы ведаеце, ёсць адно з вузкіх месц народнай гаспадаркі ў цэлым. Паводле контрольных лічбаў капітальныя ўкладаньні ў транспорт намячаюцца на 1931 г. у суме 3 млрд. 185 млн. р. Гэта—колёсальная сума, якая забяспечвае рашучы зрух у рабоце транспарту і падрыхтоўку нашага транспарту да 4-га году пяцігодкі, калі перад чыгуначнай сеткай (гутарка ідзе галоўным чынам аб чыгуначным транспорце) стануць колёсальныя па свайму аб'ёму задачы.

Гэта ўскладае на нас абавязак узмацніць нашу ўвагу да пытанняў транспарту, узмацніць работу сярод чыгуначных рабочых, яшчэ больш рэзка і рашуча выганяць адтуль элементы опартунізму на практыцы, элементы нядбайнасьці ў рабоце транспарту, з якімі мы змагаліся і раней. Рашучае змаганьне з нядбайнасьцю ў рабоце транспарту забяспечыць правядзеньне ў жыцьцё ўсіх задач, якія стаяць перад нашым чыгуначным транспортам.

Па лініі Наркомснабу, без прамысловасьці (на элеватары, халадзільнікі і да т. п.) намечана капітальных укладаньняў на 230 млн. р. Рад запраектаваных паказальнікаў гаворыць аб значным росьце колькасьці рабочых і аб паляпшэньні іх матар'яльнага становішча ў 1931 гасп. годзе. Колькасьць рабочых і служачых у 1931 г. складзе 16 млн. чалавек супроць 14 млн. у 1930 годзе—павялічэньне на 2 млн. чалавек. На 7-гадзінны рабочы дзень, на 5-дзёнку, пераводзяцца новыя прадпрыемствы. Заработная плата павінна быць падвышана для прамысловых рабочых на 6 проц., для чыгуначнікаў—на 8 проц. Павялічваецца фонд соцыяльнага страхаваньня, фонд паляпшэньня быту рабочых; гэты фонд складзе ў 1931 г. 2423 млн. руб. супроць 1725 млн. руб. у 1930 годзе. У жыльлёвае будаўніцтва намечана ўкласьці 1100 млн. руб. супроць 582 млн. р. у мінулым годзе, г. зн. павялічэньне асыгнаваньня на жыльлёвае будаўніцтва ў два разы.

Вось так выглядае наш гаспадарчы плян у яго асноўных вытворчых лічбах. Мы нядаўна перайшлі на сыстэму адзінага фінансаванага пляну. Гэты пераход стаў магчымым толькі ў выніку росту і ўзмацненьня соцыялістычных элементаў нашай народнай гаспадаркі. Фінансавы плян абымае бюджэт, крэдытную сыстэму і ўласныя сродкі гаспадарчых арганізацый—асноўныя элементы народнай гаспадаркі.

Фінансавы плян складзены такім парадкам, што на наступны 1931 г. маецца на ўвазе стварыць рэзэрв у 1,5 мільярда рублёў. Без рэзэрвы гаспадарыць наогул нельга.

Для таго каб выканаць фінансавы плян, які ў даходнай частцы прадугледжвае 31,1 млрд. руб., нам трэба будзе вельмі і вельмі падвысіць якасьць нашай работы. Аграмадныя сродкі, аграмадная частка гэтага фінансаванага пляну павінны быць рэалізаваны за кошт паляпшэньня якасьці нашай работы. Адкуль мы будзем чэрпаць сродкі для таго, каб 17 млрд. руб. укласьці як капітальныя затраты ў сельскую гаспадарку, прамысловасьць і транспорт? Значную частку гэтых сродкаў павінна даць нам такое мерапрыемства, як зьніжэньне сабекошту прадукцыі пры адначасовым паляпшэньні яе якасьці, такое мерапрыемства, як паляпшэньне работы тавараправоднай сеткі.

Пры росьце раздробнага звароту на 25—30 проц., мы ставілі сваёй задачай у наступным гаспадарчым годзе не павялічваць зваротных капіталаў, а паскорыць зварот у сыстэме тавараправоднай сеткі. Гэта дае магчымасьць правесці некаторую эканомію сродкаў і накіраваць іх у капітальныя ўкладаньні. Усяго каля 4½ млрд. назапашваньняў, якія мы накіроўваем у капітальныя ўкладаньні, у гэтым адзіным фінансавым пляне складаюцца за кошт больш высокай якасьці работы



ня толькі нашых фабрык і заводаў, але і транспарту, сельскай гаспадаркі, тавараправоднай сеткі,—карацей кажучы, за кошт паляпшэння ўсяе нашае работы. Таму якасьць работы, дакладнасць, спраўнасць, выкананьне якасных заданьняў (не гаворачы, вядома, аб колькасных заданьнях, якія павінны быць выкананы сваім парадкам).—вось той вагар, на які мы павінны націскаць з усіх сіл у наступным гаспадарчым годзе.

У галіне фінансаў мы часам наглядаем сваяасаблівае капітулянства, опартунізм у адносінах да савецкага рубля. Опартуністычныя капітулянцкія адносіны да яго пашыраны досыць значна: у каго-колечы з нашых таварышоў сустракаюцца погляды, што за грашыма справа ня стане, што грошы мы вырабляем друкарскім спосабам, і, значыцца, калі грошы патрэбны, дык іх можна друкаваць колькі-хочаце, а таму няма чаго турбавацца аб мобілізацыі сродкаў, аб адшуканьні грашовых рэсурсаў і крыніц: раз патрэбна—грошы будуць. Вось з такой псыхолёгіяй нам трэба будзе самым рашучым чынам пакончыць. Бюджэт наступнага 1931 гаспадарчага году падагулены як безэмісійны бюджэт. Нам трэба рашуча перамагчы опартунізм і капітулянцтва ў фінансавых справах і па-сур'ёзнаму падцягнуць усе тыя органы, якія да гэтага часу зрываюць выкананьне нашых фінансавых заданьняў. Тая акалічнасць, што нашы партыйныя арганізацыі на працягу ўсяго асобнага кварталу, ня гледзячы на вялікае напружаньне сіл для пасылкі дзесяткаў і сотняў людзей, пры заўсёднай дапамозе ўпаўнаважаных ЦК КП(б)Б і ЦК Усе КП(б), не змаглі поўнасьцю выканаць плян мобілізацыі фінансавых сродкаў,—плян зусім рэальны і зусім выканальны,—сведчыць аб тым, што опартуністычная практыка ў нашых фінансавых справах глыбока сядзіць у таварышоў камуністаў, тармозіць, зрывае выкананьне мерапрыемстваў у справе мобілізацыі грашовых сродкаў, у справе рэалізацыі тавараў, прысьпешаньня звароту і г. д.

Вядома, таварышы, што выканаць гаспадарчыя задачы, якія ставяць перад намі ва ўсім іх аб'ёме магчыма толькі пры паслядоўным правядзеньні генэральнай лініі партыі. Ва ўсіх галінах нашай работы і нашага будаўніцтва мы павінны рашучым чынам весці змаганьне з права-опартуністычнай практыкай, якая сустракаецца ня вельмі рэдка, павінны рашуча ліквідаваць „левыя“ загіды і ўсякія „права-лявацкія“ выпадкі супроць генэральнае лініі, якія зрываюць выкананьне гэтых гаспадарчых мерапрыемстваў. Толькі на грунце паслядоўна правадзімай генэральнай лініі партыі можна паспяхова выканаць задачы 3-га году пяцігодкі.

Даючы політычную ацэнку тым лічбам, якія я перад вамі выклаў, тым задачам, якія пастаўлены пленумам Цэнтральнага Камітэту на наступны гаспадарчы год, трэба сказаць, што гэтыя задачы поўнасьцю і цалкам ідуць у тым кірунку, які ўказаны XVI зьездам партыі.

„Мы ўступілі ў паласу соцыялізму“,—вось што было сказана на XVI зьездзе партыі, як асноўны падрахунак нашых гаспадарчых дасягненьняў. Пленум Цэнтральнага Камітэту партыі гэту агульную політычную формулу перавёў на мову канкрэтных лічбаў, канкрэтных задач, пастаўленых перад кожнай паасобнай галінай нашай гаспадаркі. Кожная з гэтых лічбаў зьяўляецца дасканалай ілюстрацыяй таго факту, што мы ўжо ўступілі ў паласу соцыялізму, што нячувана вырас соцыялістычны сэктар нашай гаспадаркі, і што гэты нячуваны рост соцыялістычнага сэктару гаспадаркі забяспечвае нам тэмпы разьвіцьця, якія значна перавышаюць тое, што было праектавана раней, і далёка пакідаюць адзаду тэмпы гаспадарчага разьвіцьця, калі-б то ні было бачаньня ў сусьветнай гісторыі.

Пры абмеркаваньні кантрольных лічбаў на пленуме Цэнтральнага Камітэту выступалі тт. Рыкаў і Бухарын. Іх выступленьні мелі,



прыкладна, такі сэнс: „Мы за генэральную лінію партыі, мы падтрымліваем контрольныя лічбы і гаспадарчыя пляны, паданыя на зацверджаньне пленуму Цэнтральнага Камітэту“. Да гэтага т. Рыкаў палічыў патрэбным дадаць, што ён пераацаніў сілу капіталістычных элементаў у нашай гаспадарцы, недаацаніў сіл рабочай клясы, недаацаніў магчымасьцяй разгортваньня соцыялістычнага сэктару, ня ўлічыў поўнасьцю неабходнасьці павароту нашай політыкі ў бок ліквідацыі кулацтва як клясы, у бок шырокага разгортваньня колгаснага руху і такім чынам зрабіў памылку, якую ён, тав. Рыкаў, прызнае праваoportуністычнай. Тав. Бухарын, у асноўным солідарызуючыся з тав. Рыкавым, прымушаны быў спыніцца больш падрабязна на пытаньні аб арганізаваным капіталізьме.

Гутарка ідзе аб тым, што тав. Бухарын у свой час у радзе артыкулаў і выступленьняў даваў такую ацэнку сучаснай фазы разьвіцьця імперыялізму, якая супадае з ацэнкай соцыял-фашыстаў. Ён пераацэньваў арганізаванасьць сучаснага капіталізму, пераацэньваў здольнасьці капіталізму да перамаганьня анархіі вытворчасьці, перамаганьня крызісаў, да разьвязаньня тых клясавых супярэчнасьцяў, якія няўнікіёна павінны зруйнаваць капіталістычнае грамадзтва.

Калі тав. Бухарын загаварыў на гэтую тэму, мы не пачулі яснага і выразнага асуджэньня тых поглядаў, якія ён у гэтых артыкулах разьвіваў, а пачулі, што, моў, тое, аб чым пісаў Бухарын у гэтых артыкулах, што ён сам з гэтым ня быў згодны; але ён так няясна формуляваў, што публіка падумала, што ён згодны з соцыял-дэмакратамі, тады як фактычна ён быў ня згодны, а тое, што яго формулёўка была няўдалай, ён і сам прызнае. Нешта нахшталь такога тлумачэньня ён падаў пленуму ЦК па гэтым асноўным пытаньні.

Як-жа была справа ў рачаіснасьці? Справа была і знаходзіцца ў такім стане, што існавалі дзьве лініі—генэральная лінія партыі і лінія правых ухлістаў, пры чым правыя ўхлісты абаранялі сваю лінію, змагаліся супроць генэральнай лініі партыі.

Аб гэтым Рыкаў і Бухарын не гаварылі. Яны гаварылі аб тым, што недаацанілі адно, пераацанілі другое, зрабілі праваoportуністычную памылку. Але ацэнкі існасьці лініі правых ухлістаў яны ня далі, не казалі выразна, што гэта лінія правых ухлістаў у існасьці сваёй азначала падтрыманьне капіталістычных элементаў у краіне, азначала стаўку на капіталістычную рэстаўрацыю і на абярненьне нашага Савецкага Саюзу ў колёнію міжнароднага імперыялізму. Аб тым што правы ўхлі зьяўляўся і зьяўляецца кулацкай агентурай у радок нашай партыі, ня было сказана ні Бухарыным, ні Рыкавым, і гэтага, як відаць, яны яшчэ не разумеюць да цяперашняга часу.

Між тым досыць напамінь шырока вядомы факт аб тым, што шкоднікі, контррэвалюцыянеры ўсіх масьцей і ўсіх адценьняў ставілі стаўку іменна на правых ухлістаў, што ўсе рэнэгаты ад камунізму і ўсе сілы соцыял-фашызму ў капіталістычным сьвеце ставілі стаўку на нашых правых ухлістаў, на іх падтрыманьне, на праваўхлісцкую лінію, якую ў змаганьні супроць генэральнай лініі партыі імкнуліся ў свой час правесці Бухарын і Рыкаў.

Ня было, нарэшце, ні слова сказана ў выступленьнях абодвух таварышоў і аб „унутрыпартыйным рэжыме“. Гэтае пытаньне яны поўнасьцю і цалкам абыйшлі маўчаньнем.

Нарэшце, зусім нездавальняючай была заява Бухарына па пытаньні аб арганізаваным капіталізьме.

У т. Бухарына невыпадковы гэтыя, як ён называе, няўдалыя формулёўкі ў пытаньні аб арганізаваным капіталізьме. Тэорыя орга-



нізованого капіталізму створана Гельфєрдингам і іншими теоретиками соціал-демократаў; яна разьвіваецца ўсімі соціал-демократамі і соціал-фашыстамі і зьяўляецца лепшай прыладай для абслугоўваньня капіталу.

Тэорыя арганізаванага капіталізму праскальзвае ў т. Бухарына невыпадкова: яна ўваходзіць складанай часткай у сьветапогляд правых опартуністых ва ўсіх краінах.

На гэты грунт становяцца і ўсе тыя правыя рэнэгацы, якія выкінуты з радыёў камуністычнай партыі. Выключаная з радыёў Амэрыканскай камуністычнай партыі група Лаўстона, якая ў існасьці справы нічога камуністычнага ня мае і якая зараз самым шалёным спосабам змагаецца супроць камуністычнай партыі Амэрыкі, у сваіх выступленьнях спасылаецца на Бухарына, выстаўляе Бухарына як свайго правадыра, як свой сьцяг, заяўляе, што яны праводзяць політыку Бухарына, што, моў, Камуністычны інтэрнацыянал сам адмовіўся ад сваёй ранейшай політыкі і г. д.

Амэрыканская камуністычная партыя зьварнулася ў ЦК УсеКП(б) да т. Бухарына з прапановай (пры чым ужо даўно, некалькі месяцаў таму назад), каб т. Бухарын адмежаваўся ад гэтай групы Лаўстона і пазбавіў магчымасьці гэтую групу рабіць на яго спасылкі. М. І. Бухарын у адказ напісаў такі ліст, які ЦК нашай партыі не палічыў магчымым перадаць амэрыканскім таварышам, таму, што т. Бухарын адказаў у такім сэнсе, што ён адмяжоўваецца ад групы Лавстона не па сутнасьці, а толькі па формальных арганізацыйных момантах. — „Я, моў, працаваў у камісіі Комінтэрну, якая вынесла асуджэньне Лаўстону, падтрымліваў рашэньне камісіі і прымаў удзел у тым Конгрэсе Комінтэрну, якім група Лаўстона была асуджана“ і г. д. — чыста формальная мотывовка, замест асуджэньня па існасьці пазыцыі Лаўстона, зусім варожай камунізму.

Гэта гісторыя цягнулася некалькі месяцаў. Цэнтральны Камітэт так і не атрымаў больш здавальняючага тэксту адказу на просьбу Амэрыканскай камуністычнай партыі. Заява Бухарына, апублікаваная ў газэтах за 30 лістапада, таксама мае даволі доўгую гісторыю.

Трэба сказаць, што рад істотных момантаў застаецца неасьветленым і ў аканчальным тэксьце гэтай заявы. Калі ЦК прыняў рашэньне аб тым, што заява тав. Бухарына ў асноўным здавальняючая, гэта ні ў якой меры не азначае таго, што партыя не патрабуе ад т. Бухарына далейшых крокаў у кірунку набліжэньня да лініі партыі. Наадварот, лічачы ў асноўным заяву гэту здавальняючай, мы разглядаем яе як адзін з крокаў на шляху набліжэньня тав. Бухарына да генэральнай лініі партыі, але з усёй рашучасьцю мы падкрэсьліваем неабходнасьць далейшых крокаў у тым-жа кірунку і, галоўным чынам, крокаў, якія паказалі-б, што тав. Бухарын на справе ажыццяўляе генэральную лінію партыі, змагаецца за яе правядзеньне і г. д. Тав. Бухарыну трэба добра ўразумець тую акалічнасьць, што калі ён ня зробіць далейшых крокаў па шляху набліжэньня да лініі партыі, не разьясьніць партыі тых пытаньняў, па якіх ён да гэтага часу прадаўжае адмоўчацца, ня дасьць здавальняючага адказу на тыя пытаньні, на якія ён дае зусім незадавальняючыя тлумачэньні як, напр., па пытаньні аб арганізаваным капіталізьме, дык партыя ня спыніцца перад далейшымі мерапрыемствамі ў адносінах да тав. Бухарына.

Пленум ЦК і ЦКК, заслухаўшы даклады аб становішчы рабочага забесьпячэньня, забесьпячэньня мясам і гароднінай, па пытаньні работы сыстэмы спажывецкай коопэрацыі прызнаў работу Наркомснабу па лініі Саюзмяса і Саюзплодагародніны незадавальняючай.



Мы недавальняюча справіліся з задачамі забеспячэння рабочага насялення нашых буйнейшых цэнтраў мясам і гароднінай. Асноўнай прычынай такой з'явы трэба лічыць засьмечанасьць гэтых арганізацый шкодніцкімі элемэнтамі.

Усім памятна расстрэл 48 шкоднікаў, якія праводзілі шкодніцкую работу ў галінах рабочага забеспячэння і ў нарыхтоўчых апаратах. Надзвычайна засьмечаны апарат Саюзмяса, Саюзрыбы і Саюзплодагародніны, у выніку гэтага мела месца раскіданьне мяса, гародніны, прапажа продуктаў, утвараліся пробкі ў адных мясцох, нястачы мяса ды гародніны — у другіх; быдла, прызначанае на зарэз, спадала ў вазе і г. д.

Комуністы—кіраўнікі гэтых устаноў, працуючыя ў галіне забеспячэння прамысловых цэнтраў мясам і гароднінай, ня вывучылі даручанай ім справы. Яны абмяжоўваліся кіраваньнем гэтай справай „у агульным і цэлым“, давалі агульныя дырэктывы і ўказаньні, не праяраючы, як выконваюцца гэтыя дырэктывы і ўказаньні, не жадаючы прасачыць за тым, каб гэтыя агульныя ўказаньні, тая ці іншая агульная дырэктыва былі правільна распрацаваны, з веданьнем справы, з застасаваньнем патрэбных мэтадаў. Пленум ЦК і ЦКК сыгналізуе цэламу раду партыйных таварышоў, якія знаходзяцца на адказнай гаспадарчай рабоце, у першую чаргу аб неабходнасьці пайнакшаму падыходзіць да кіраваньня даручанай ім справай.

Занадта многа ў нас „у агульным і цэлым“, занадта многа агульных і дырэктывных указаньняў і надта мала сапраўднай работы і сапраўднага веданьня гэтай справы, на якую той ці іншы таварыш прызначаны.

Мы сустракаемся з такімі зьявамі ў галіне, напр., загатоўак гародніны. Калі агульны разьмер загатоўак па рэспубліцы быў устаноўлены, паўстала пытаньне аб канкрэтызацыі заданьняў па раёнах, што патрабуе веданьня эканомікі раёну, гаспадарчых умоў кожнага раёну ўлаасобку. Нашы органы Наркомснабу справіліся з гэтай задачай вельмі недавальняюча. Адным раёнам даваліся заданьні пераўвядзеньня супроць магчымасьцяў, другім—зьменшаныя, у выніку чаго шкодніцкія элемэнт мелі магчымасьць стварыць рад труднасьцяў у справе пасьпяховага выкананьня загатоўчых плянаў.

Мне здаецца, што гэты ўрок трэба ўлічыць ня толькі тым таварышам, якія працуюць на гародніннай і мясной справе, але і цэламу раду іншых таварышоў вярта было-б падвучыцца, больш блізка і шчыльна падыйсьці да тае справы, якою яны кіруюць, і быць здольнымі даваць ня толькі агульныя дырэктывы, але і ўмець па-гаспадарчаму прапрацаваць пытаньне.

Пленум адзначыў таксама тую акалічнасьць, што ў нас у партыйнай арганізацыі мае месца недаацэнка задач мясазагатоўак. У нас ужо ўстанавілася ў партыі ня дрэнная традыцыя—калі пасьпявае збожжа і надыходзіць пэрыод загатоўкі яго, партыйная арганізацыя мобілізуецца на хлебную кампанію параўнаўча лёгка і быстра. Усе разумеюць, што трэба выканаць збожжазагатоўкі. Усе разумеюць, што трэба ўжыць рад захадаў, паслаць людзей. Усе знаюць мэты работы збожжазагатоўак, і партыйная арганізацыя з гэтымі задачамі спраўляецца добра.

Што справа стаіць іменна так, паказвае хоць-бы той факт, што мы ў цяперашні загатоўчы сезон ужо загатоўілі больш мільярду пудоў збожжа. Вядома, тут праяўляецца і тая акалічнасьць, што збожжавая праблема ў нас у асноўным вырашана, тады як праблему жывёлагадоўлі мы толькі яшчэ пачынаем вырашаць. Але вось да справы мясазагатоўак зараз, у самы гарачы час, у самы асноўны сезон, у нас такой увагі з боку партыйнай арганізацыі няма. Тымчасам задача



забеспячэння мясам рабочых прамысловых цэнтраў ёсць найважнейшая гаспадарчая задача загатоўчай работы ў сёлетнім годзе.

Хлебам мы рабочых забяспечылі. Хлеба даволі ў нас у руках. У адносінах хлеба труднасьцяй ня будзе. Будуць мець месца труднасьці і перабоі ў справе забеспячэння мясам, і трэба напружыць усе сілы, каб гэтыя труднасьці зжыць лёгка і хутка.

Надзвычайна мала зроблена ў нас для выкарыстання такога важнага рэсурсу рабочага забеспячэння, як рыбнай гаспадаркі, у прыватнасьці для разьвіцця рыбнай гаспадаркі малых вадазбораў, г. зн такой рыбнай гаспадаркі, якая маецца ў нас на Беларусі. Мы можам значна палепшыць забеспячэнне нашых прамысловых гарадоў, нашых прадпрыемстваў вельмі каштоўным продуктам харчавання, які ў значнай ступені можа папоўніць недахват мясных produkтаў. Аднак у нас на Беларусі рыбная гаспадарка па-ранейшаму застаецца адной з вельмі дрэнна пастаўленых галін гаспадаркі.

Мы на працягу ўсяго мінулага году мелі вялікае недавыкананьне плянаў улову рыбы, мы маем заўсёдня перабоі ў забеспячэнні невадамі. Невыкананьне пляну мы маем і цяпер. За гэтую справу партыйным, гаспадарчым і савецкім арганізацыям трэба ўзяцца як след. Гэды мы загатоўкі выканаем і пакрыем недавыкананьне.

Пленум прыняў рад рашэньняў у пытанні агароднай і мясной гаспадарак, звярнуўшы асабліваю ўвагу на пашырэнне засеваў гародніны (бульба, капуста) у прыгарадных раёнах і ў тых раёнах, дзе дагэтуль недастаткова разьвіты засева гародніны.

Шырокую вядомасьць набыло заданьне, якое атрымала Заходняя вобласць на адгрузку бульбы для... Баку. ЦК УсеКП(б) умяшаўся ў гэтыя бульбяныя перавозкі, асадзіўшы як след тых гаспадарнікаў, якія далі такія заданьні.

Значыць, трэба разьвіваць агародныя культуры ў тых раёнах, дзе яны разьвіты мала. Трэба каб забеспячэнне буйнейшых нашых гарадоў, у тым ліку і буйных гарадоў Беларусі у асноўным пакрывалася сумежнай зонай. Трэба, каб прыгарадныя гаспадаркі разьвівалі засева гародных культур, якія да таго-ж ва ўмовах прыгарадных гаспадарак бязумоўна мэтазгодны і рэнтабельны.

ЦК, падыходзячы да пытаньня па-дзелавому, вызначыў рад заданьняў у справе абсталяваньня пунктаў прыймаўня, хаваньня і перапрацоўкі гародніны, у справе загрузкі старых і новабудуемых кансэрвавых заводаў, у справе вырабу тары для гародніны. Пленум ЦК кіруючы орган партыі—даў прыклад канкрэтнага, дзелавога кіраваньня, распрацаваўшы практычныя заданьні і ў справе вырабу тары для гародніны, у справе арганізацыі прыймальных пунктаў і г. д.

Работа сыстэмы спажывецкай коопэрацыі і Цэнтрсаюзу так сама, як і работа Наркомснабу ў галіне забеспячэння мясам і гароднінай была прызнана плерхмам ЦК нездавальняючай. Яшчэ на XVI зьездзе партыі ў справаздачным дакладзе тав. Сталіна рабоце спажывецкай коопэрацыі быў прызначаны спэцыяльны разьдзел, у якім гаварылася аб тым, што спажывецкая коопэрацыя ў нас заражана „неякім пэymanскім духам“, і рэзкі крытыкавалася загань ў рабоце спажывецкай коопэрацыі.

Зараз пленум ЦК усутыч падышоў да гэтага пытаньня, распрацаваў яго і раскрыў карціну становішча нашай спажывецкай коопэрацыі, даў ей вышэйнаказаную ацэнку. Наяўнасьць нэлманскага духу, стаўка на самацек у рабоце спажывецкай коопэрацыі, бюрократызм, опартунізм на практыцы становяць сабою вельмі пашыраную зьяву ў сыстэме спажывецкай коопэрацыі і прыводзяць нашу тавараправодную сетку ў такое становішча, што важнейшыя задачы, ускладзеныя на сыстэму



спажывецкай коопэрацыі, ня выконваюцца. У нашай практычнай рабоце, у рабоце з Белкоопсаюзам і яго сыстэмай на шмат якіх паседжаньнях ЦК бюро ЦК прама адчувае тую акалічнасьць, што рад указаньняў і зусім канкрэтных, ясных і выразных дырэктыў сыстэмай скажывецкай коопэрацыі ня выконваюцца. Калі гаворыцца аб тым, што трэба завезьці цукер у вёску, здавалася-б, справа гэта не цяжкая; цукер адпускаецца, даецца дырэктыва прасунуць цукер у вёску, у раёны, пусьціць у нізавую сетку. Праз пэўны час правяраем; аказваецца, у 81 раёне цукер ёсьць, у 19 раёнах яго няма. Праз 10 дзён правяраюць яшчэ раз, як выконвае гэта заданьне спажывецкая коопэрацыя; аказваецца, у 11 раёнах цукру ўсё-ж няма. Такія выпадкі ў сыстэме спажывецкай коопэрацыі сустракаюцца вельмі часта. Заданьне, якое можна і трэба выканаць, аказваецца нявыкананым іменна дзякуючы бюрократызму, опартунізму на практыцы, засьмечанасьці чужым элемэнтам і г. д.

Тут у Менску, каб не ходзіць далёка, можна было-б падаць некаторыя факты, калі, з мэтай паскорыць праходжаньне тавару праз гавараправодную сетку, робіцца распарэджаньне той або іншых тавар пусьціць у продаж бяз ордэру. Праз 4-5 дзён вы ідзеце ў краму, з вас паграбуюць ордэр на гэты тавар. Патрэбен націск, патрэбна другая рэзолюцыя, каб на працягу 5-6 дзён правесьці ў горадзе такое вялікае мерапрыемства, каб тавар, які раней адпускаўся па ордэрах, адпускаўся-б па кніжках, альбо-ж тавар, які адпускаўся па кніжках, адпускаўся-б бяз кніжак. Я ня помню канкрэтна, які тавар, але я помню, што ў Менскім ЦРК быў такі выпадак, і патрэбна было некалькі ўказаньняў і некалькі тыдняў, каб правесьці ў жыцьцё такую простую рэформу.

Скажаецца цэлы рад добрых мерапрыемстваў у справе арганізацыі рабочага забесьпячэньня. На пленуме ЦК выступіў т. Кагановіч з вялікай прамовай аб рабочым забесьпячэньні, ён з сваёй уласнай практыкі падаваў некаторыя прыклады ў рабоце спажывецкай коопэрацыі, калі ў часе свайго наведваньня аднаго з маскоўскіх прадпрыемстваў т. Кагановіч выясьніў гэты факт. Створаны пры прадпрыемстве закрыты разьмеркавальнік. Здавалася-б, політыка партыі праводзіцца,—мы якраз закрытыя разьмеркавальнікі ставім у вяршыню кута давадзеньня тавару да рабочага спажыўца. Гэты закрыты разьмеркавальнік уводзіць сыстэму панярэдніх заказаў, таксама, здавалася-б, ня дрэннае мерапрыемства. Сыстэма панярэдніх заказаў—сыстэма вельмі зручная для спажыўца: вы робіце заказ панярэдадні, вам на другі дзень дастаўляюць пакет на дом. Зручна, ніхто не адмовіўся-б і ў чарзе ня прышлося-б стаяць,—заказаў, заплаціўшы грошы, і на другі дзень атрымліваеш пакет. На практыцы вышла другое: гэты закрыты разьмеркавальнік увёў такую сыстэму заказаў, як правіла, і цяжкая іншая сыстэма гандлю не прызнае. Калі патрэбна купіць іголку і шпульку нітак, дык будзьце ласкавы заказаць і вам прышлюць на дом. Затым самая гэта сыстэма ажыццяўляецца такім парадкам: вы здаеце кніжку, плоціце грошы, праходзіць 5-6 дзён,—вы ня можаце знайсці ні вашай кніжкі, ні вашых грошай; вам не дастаўляюць тавараў, вам трэба траціць рабочы дзень, каб дабіцца толку ў фабкоме, у праўленьні закрытага разьмеркавальніка, каб потым, праз 2 тыдні, вы атрымалі кніжку назад і грошы назад і засталіся без тавару.

Вось такія скажэньні добрых правільных указаньняў партыі аб арганізацыі закрытага разьмеркавальніка, такое застасаваньне гэтага мэтаду зрывае пастаноўку рабочага забесьпячэньня нашых прадпрыемстваў.



Возьмем справу грамадзкага харчавання. Партыя ўсяляк падтрымлівае і разьвівае наша грамадзкае харчаваньне, сталоўкі і г. д., бо гэта вызваляе рабочага, жонку яго ад цэлага раду турбот, дазваляе лягчэй манэўраваць запасамі produkтаў і мае шмат іншых выгодаў і пераваг. На практыцы гэта перадавое пачынаньне абарачаецца ў тое, што грамадзкае харчаваньне пашыраюць коштам зьніжэньня якасьці, ябеды становяцца дрэннымі, вас пояць малаядомым, а часам і зусім неядомым пойлам, з вамі абыходзяцца груба, прымушаюць выстойваць у аграмадных чаргах.

У чым-жа прычына такіх недахопаў і, недалікаў?

Як адну з прычын, трэба паставіць засьмечанасьць апарату спажывецкай коопэрацыі чужымі і варожымі нам элемэнтамі. У Цэнтрасаюзе выкрыта зараз даволі буйная шкодніцкая арганізацыя. Беспартыйныя члены праўленьня Цэнтрасаюзу ў ліку 4-х чалавек стаялі на чале гэтай шкодніцкай арганізацыі і сыстэматычна зрывалі правядзеньне ўсіх нашых мерапрыемстваў. У сваіх паказаньнях яны высьведчаюць цяпер, як яны засылалі тавары, патрэбныя ў адным раёне,—у другі раён. У Ленінград, напрыклад, была заслана—на пленуме паведамляўся такі факт—партыя сельска-гаспадарчых прылад для апрацоўкі вінаграднаў.

Загатоўкі хлеба ў нас, як вядома, пачынаюць спачатку ў паўднёвых раёнах, а потым паўночных і паўночна-ўсходніх. Таварныя фонды шкоднікамі накіроўваліся ў першыя месяцы заготовак у паўночна-ўсходнія раёны, Уральскія ды Сібірскія раёны, дзе яны доўгі час ляжалі нявыкарыстанымі. Украіна і Паўночны Каўказ адчувалі адсутнасьць таварнага фонду, і потым ужо гэтыя таварныя фонды пасылаліся на Ўкраіну, калі труднасьці там ужо былі створаны, прыводзілася цэлая сыстэма шкодніцкіх актаў у цэлым радзе мерапрыемстваў.

Але ў сыстэме спажывецкай коопэрацыі мела месца ня толькі шкодніцтва, арганізаванае нашымі клясамі ворагамі, але таксама і прымірэньныя адносіны да клясава-варожых элемэнтаў, якія (адносіны) стваралі спрыяльныя ўмовы для разьвіцьця такога шкодніцтва. Таму сыстэму спажывецкай коопэрацыі нам трэба зараз перагледзець самым уважлівым чынам.

Мы мелі і ў Менску процэс шкоднікаў у ЦРК, якія стварылі груднасьці з бульбаю летам гэтага году, калі пакінулі Менск бяз бульбы: далі распараджэньне аб тым, каб бульбу не завозіць у Менск і як быццам забыліся адмяніць гэта распараджэньне, а ўспомнілі толькі праз месяц-паўтара, калі горад застаўся бяз бульбы на працягу досыць доўгага часу.

Апрача чысткі спажывецкай коопэрацыі ад усяго гэтага варожага нам элемэнта і ад тых, што абюрокраціліся і разлажыліся, Пленум ЦК намеріў у асноўным такія мерапрыемствы: арганізацыя сеткі закрытых разьмеркавальнікаў, добра пастаўленых і выконваючых справу рабочага забесьпячэньня на прадпрыемствах, змаганьне з раскраданьнямі тавараў, якія маюць месца—напрыклад, справа з дзіцячымі пайкамі ў нас у Менску, змаганьне з адсутнасьцю клясавага падыходу да спажывца, з імкненьнем ня даць тавару ў рукі рабочага спажывца, а даць ў рукі нэпманскіх ды паўнэпманскіх элемэнтаў, шырокае разьвіцьцё грамадзкага харчавання, змаганьне супроць тэндэнцыі зраўнялаўкі.

Пленум ЦК і ЦКК у сваіх рашэньнях з усёй выразнасьцю паставіў пытаньне, што ў справе забесьпячэньня рабочых, у процівагу тэндэнцыі зраўняльнасьці, трэба аддаць перавагу ўдарніку, пера-



доваму змаганьніку за соцыялістычнае будаўніцтва, а адсталым эле-  
ментам—гультаём, рвачом ды лятуном—элементам, з якімі мы змага-  
емся, даваць у другую чаргу, забясьпечваць іх у меншым разьмеры.  
Калі, напрыклад, не хапае для забясьпечэньня ўсіх рабочых прадпры-  
емстваў ботаў або вопраткі—паліто і да т. п., то даць у першую  
чаргу перадавіком, ударнікам—тым, хто паказвае прыклад у рабоце,  
хто працуе самааддана, хто працуе больш,—такаво правільнае выра-  
шэньне пытаньня.

Агульны політычны сэнс пастаноўкі пытаньняў рабочага забесь-  
пячэньня на пленуме Цэнтральнага Камітэту заключаецца ў тым, што  
ўсе і ўсякія віды опозыцыі, якія існавалі і зьнікалі ў нашай партыі,  
і ў прыватнасьці, права-„лявацкі“ блёк прабавалі іграць на рабочалюб-  
стве, прабавалі іграць на тых труднасьцях з рабочым забесьпячэнь-  
нем, якія мелі месца ў апошні час. Права-„лявацкі“ блок, як вам вя-  
дома, „турбаваўся“ паўкола гэтага пытаньня, пісаў аб „панска-фэў-  
дальных адносінах савецкага апарату“, пісаў аб становішчы рабочых.  
Пытаньні рабочага забесьпячэньня служылі якраз такім момантам, на  
якім усе опартуністычныя элементы, у асаблівасьці апошні права-„ля-  
вацкі“ блёк, прабавалі працягваць сваю політычную лінію. Пропозы-  
цыя Сырцова заключалася фактычна ў тым, каб продукты, якія мы  
маем у сваіх руках, у соцыялістычным сэктары, якія знаходзяцца ў  
распараджэньні рабочае клясы, перадаць у рукі капіталістычных эле-  
ментаў, перакупшчыкаў ды іншых дробных гандляроў. Ці палепшы-  
ла-б гэта справу рабочага забесьпячэньня? Ані ў якой ступені. Таму  
што мы здолеем распарадзіцца тымі produkтамі, якія ў нас ёсьць,  
лепш за перакупшчыка і дробнага гандляру. Політычны сэнс гэтай  
пропозыцыі—пэўнае ажыўленьне капіталістычнага сэктару. Партыя,  
паставіўшы ва ўсёй шырыні пытаньні рабочага забесьпячэньня, на  
апошнім пленуме Цэнтральнага Камітэту падыхла да гэтага пытаньня  
без панікёрства, без гістарычных крыкаў, што „нешта трэба рабіць“,  
падыхла да гэтага, бязумоўна рашуча адкідаючы ўсякія спробы розных  
элементаў адчыніць вакенца для прыватнакапіталістычных элементаў.  
Пленум ЦК і ЦКК устанавіў рад буйнейшых недахопаў у рабоце за-  
бесьпячальнага і разьмеркавальнага апарату, паставіў задачу чысці і  
паляпшэньня гэтага апарату і ўказаў канкрэтныя шляхі і мерапрыем-  
ствы, ажыццяўляючы якія мы пасьпяхова выканаем задачу рабочага  
забесьпячэньня.

Нарэшце, трэцяе пытаньне, якое стаяла на пленуме ЦК,—гэта  
пытаньне аб перавыбарах саветаў. Наша партыйная арганізацыя вы-  
крыла праваопартуністычную практыку профсаюзаў і карэнным чы-  
нам аднавіла кіраўніцтва УсеЦСПС; было ліквідавана супраціўленьне  
генэральнай лініі партыі з боку праваопартуністычных элементаў  
пад кіраўніцтвам Томскага ды іншых, якія тормазілі мобілізацыю ра-  
бочых мас на ажыццяўленьне гэтай генэральнай лініі партыі.

Нешта падобнае да становішча спраў у профсаюзах склалася ў  
паасобных зьвоньнях савецкага апарату. І ў савецкім апарате мела  
месца праваопартуністычная практыка. І гэта праваопартуністычная  
практыка там, дзе яна мела месца, зьяўлялася буйнейшым тормазам  
у ажыццяўленьні генэральнай лініі партыі.

Наша задача, у сувязі з перавыбарамі саветаў, заключаецца ў  
тым, каб падняць ролю саветаў у правядзеньні на практыцы Ленін-  
скай політыкі партыі. Моцна адбівалася на рабоце савецкага апарату  
тая акалічнасьць, што на чале СНК да апошняга часу стаяў т. Рыкаў,  
які, зьяўляючыся адным з лідэраў правай опозыцыі, тормазіў работу



савецкага апарату ў галіне ажыццяўлення генэральнай лініі партыі. З прычыны гэтага пытаньні, якія павінны былі разьбірацца ў савецкім парадку, пераносіліся ў партыйныя арганізацыі.

Тав. Молатаў паведаміў на пленуме, што ў гэтым годзе, ўпяршыню за 10 гадоў існаваньня і работы Політбюро ЦК УсеКП(б), прышлося заняцца разглядам пытаньня аб загатоўках сена. Было патрэбна ўмяшаньне партыі, каб зрушыць з месца ход заготовак.

Трэба падняць ролю і аўторытэт савецкага апарату, трэба забясьпечыць магчымасьць спраўляцца з цэлым радам заданьняў без спэцыяльнага націску партыйных арганізацый. Трэба, каб саветы сталі арганізатарамі мас на выкананьне дырэктыў партыі. Трэба падняць і ўзвысіць аўторытэт і сілу савецкага апарату, тым самым забясьпечваючы правядзеньне ў жыццё Ленінскай партыйнай лініі.

Саветы для ажыццяўленьня гэтай асноўнай задачы маюць магчымасьць абаперціся на новы актыў. У краіне адбыліся аграмадныя зрухі. За тыя два гады, што прайшлі з часу апошніх перавыбараў, стварыўся вялікі актыў ударнікаў сярод рабочых, і на гэты актыў у першую чаргу павінны абаперціся саветы. У вёсцы вырастаюць актыў у асобе колгаснікаў. Перавыбары саветаў павінны праходзіць пад лёзунгам павароту саветаў тварам да ударнікаў, да колгаснікаў, апоры саветаў.

Актывізуючы гэтыя пласты ударнікаў і колгаснікаў, апіраючыся на іх, саветы ўзвысяць сваю ролю ў справе ажыццяўленьня на практыцы Ленінскай політыкі партыі.

Тав. Рыкаў быў аслабанёны ад пасады старшыні Саўнаркому, і замест яго старшынёй Саўнаркому быў назначаны т. Молатаў. Т. Рыкаў быў таксама выведзены і з складу Політбюро. Гэта мае пэўную сувязь з той агульнай стадыяй разьвіцця змаганьня партыі супроць правага ўхілу, супроць правага опартызму, на якой мы зараз знаходзімся. Цэнтральным камітэтам намечана правесці рад важнейшых мерапрыемстваў, якія сапраўды падвысяць работу савецкага апарату, якія дапамогуць забясьпечыць паспяховае правядзеньне ў жыццё генэральнай лініі партыі праз савецкі апарат.

Да такіх мерапрыемстваў належыць стварэньне спэцыяльнай камісіі, якая займалася б правэркай выкананьня. Гэта асобная камісія будзе правяраць выкананьне пастановаў партыі, заданьняў кіруючых органаў.

Гэта забясьпечыць нам, што ў практыцы сваёй работы нам усё радзей і радзей прыдзецца констатаваць факты, калі рэзолюцыя, напісаная 2 месяцы таму назад, засталася не праведзенай у жыццё.

Не падлягае ніякаму сумненьню, што, праводзячы адпаведную работу і ў нас на мясцох, наладзіўшы правэрку выкананьня, мы ў бліжэйшы час актывізуем наш савецкі апарат, узьнімем работу на вышэйшую ступень і забясьпечым больш актыўнае правядзеньне ў жыццё генэральнай лініі партыі.

Вось у кароткіх рысах вынікі апошняга пленуму Цэнтральнага камітэту. Пленум ЦК на аснове рашэньняў XVI зьезду партыі даў устаноўкі, якія забясьпечваюць па-бальшавіцку цвёрдае і ў поўным аб'ёме выкананьне асноўных задач далейшага разгортваньня будаўніцтва соцыялізму ў надыходзячым трэцім годзе пяцігодкі.



А. Хацкевіч

## Ажыццяўленне ленінскай нацыянальнай палітыкі ў Беларускай ССР.

У. І. Ленін у тэзісах „Сацыялістычная рэвалюцыя і права нацыянальнага самавызначэння“ (Збор твораў, т. XIX) ўказваў у 1916 годзе, што „целью социализма является не только уничтожение раздробленности человечества на мелкие государства и всякой обособленности наций, но и слияние их. И именно для того, чтобы достигнуть этой цели, мы должны... требовать освобождения угнетенных наций не в общих расплывчатых фразах, не в бессодержательных декларациях, не в форме откладывания вопроса до социализма, а в ясно и точно сформулированной политической программе, специально учитывающей лицемерие и трусость социалистов в угнетенных странах“.

Непасрэдна ў бліжэйшыя дні пасля Кастрычнікавай рэвалюцыі, у выніку якой ўся ўлада перайшла ў рукі пралетарыяту, камуністычная партыя на падставе дыктатуры пралетарыяту прыступіла да рэалізацыі сваёй праграмы па нацыянальным пытанні. Яшчэ барацьба за ўладу саветаў праймаўся ў наасобных мясцах рэспублікі савецкай, а Савет народных камісараў 15 лістапада 1917 году ўжо выдаў вядомую „дэкларацыю праў народаў Расіі“. Дэкларацыя ўстанаўляла роўнасць і суверэннасць народаў Расіі; права народаў Расіі на свабоднае самавызначэнне, аж да адлучэння і стварэння самастойнас дзяржавы; адмену ўсіх і ўсялякіх нацыянальных і нацыянальна-рэлігійных прывілей і абмежаванняў; свабоднае развіццё нацыянальных меншасцяў і этнаграфічных груп, якія населяюць тэрыторыю Расіі.

Гэтаксама асноўныя прынцыпы ленінскай нацыянальнай палітыкі знаходзяць свой адбітак у першай-жа канстытуцыі Сацыялістычнай савецкай рэспублікі Беларусі, прынятай на першым усебеларускім з'ездзе саветаў 3 лютага 1919 году. Артыкул 15-ы гэтай канстытуцыі вызначае, што „ССРБ, прызнаючы роўныя правы для грамадзян, незалежна ад іх расавай і нацыянальнай належнасці, абвешчае супярэчачым асноўным законам рэспублікі ўстанаўленне альбо дапушчэнне якіх-небудзь прывілей альбо пераваг на гэтай падставе, а роўна якое-б та ні было прыгнечанне нацыянальных меншасцяў альбо абмежаванне іх роўнапраўя“. І пасля, пазней гэтага, калі нацярпеўшая змучаная Беларусь была аслабанена Чырвонай арміяй летам 1920 году ад белапольскіх акупантаў, савецкая ўлада ўрадавай дэкларацыяй аб абвешчэнні незалежнасці БССР зноў падцвярджае, што Беларусь „будзе будаваць сваё жыццё на асновах уцягнення ў савецкае будаўніцтва самых шырокіх працоўных мас, да якой-бы нацыянальнасці і веравызнання яны ні належылі. Устанаўляецца поўнае роўнапраўе моваў (беларускае, расейскае, польскае, яўрэйскае) у зносінах з дзяржаўнымі ўстановамі і ў арганізацыях і ў ўстановах народнае асветы і сацыялістычнай культуры“.



Для выяўлення поўнага адбітку Ленінскай нацыянальнай палітыкі ў асноўным законадаўстве Беларускай ССР, пасля чаго можна будзе ў далейшым прыступіць да выяўлення рэалізацыі гэтых прынцыпаў на практыцы, трэба яшчэ паказаць на тое, як вырашана нацыянальнае пытаньне ў чыннай канстытуцыі БССР, прынятай 11 кавіка 1927 году VIII Усебеларускім зьездам саветаў. Арт. 20 канстытуцыі гаворыць, што „БССР на падставе поўнага зьнішчэньня нацыянальнага прыгнечаньня забясьпечыць свабоднае эканамічнае і культурнае разьвіцьцё і ўздым добрабыту працоўных усіх нацыянальнасьцяў яе населяючых, і арганізуе шырокі ўдзел іх у сацыялістычным будаўніцтве праз саветы рабочых, сялянскіх і чырвонаармейскіх дэпутатаў.“

Такім чынам, Кастрычнікавая рэвалюцыя парвала ланцугі нацыянальнага прыгнечаньня народаў, населяючых Саюз ССР, рашуча зьмяніла ўстанавіўшыся, у выніку палітыкі царскай улады, адносіны паміж паасобнымі народамі, падарвала нацыянальную варожасьць і, на падставе дыктатуры пралетарыату, дала магчымасьць ажыццэвіць шпаркае эканамічнае і культурнае адраджэньне ўсіх адсталых народаў, разьвіць іх нацыянальную культуру па форме і пралетарскую па зьместу.

Беларусь да Кастрычнікавай рэвалюцыі, у параўнаньні з іншымі прамысловымі раёнамі б. царскай Расіі, зьяўлялася і эканамічна і культурна найбольш адсталай краінай, аб чым сьведчаць наступныя зьвесткі. У 1908 годзе ў Расіі на 100 жыхароў налічвалася, 1,43 проц. рабочых, а ў Беларусі ў той-жа час—толькі 0,57 проц. Кошт прамысловых вырабаў у Расіі на аднаго жыхара быў 30 руб., а ў Беларусі—8 руб.; да гэтага трэба яшчэ дадаць, што характар прамысловасьці Беларусі (дробная прамысловасьць, пераважна рамесніцкая) значна адрозьніваўся ад характару прамысловасьці цэнтральнай Расіі.

Перад імперыялістычнай вайной 1914 году ў Беларусі (лічачы тут і заходнюю Беларусь) было 2318 прадпрыемстваў з сярэдняй колькасьцю рабочых у іх у 37-38 чалавек. З гэтае колькасьці прадпрыемстваў толькі 7,1 проц. было такіх, якія мелі ад 100 да 500 рабочых, і толькі 0,9 проц. прадпрыемстваў мелі больш 500 рабочых. Калі параўнаць сельскую гаспадарку Беларусі з адсталай сельскай гаспадаркай б. царскай Расіі, дык і гэтае параўнаньне будзе не ў карысьць Беларусі. Гэтым тлумачыцца той факт, што ў той час, як у Расіі за час з 1900 па 1913 год нацыянальны даход ад сельскае гаспадаркі ўзьяўся на 33,8 проц., у Беларусі ён узьяўся толькі на 25,5 проц. (з 306 мільёнаў руб. да 387 мільёнаў руб.). Зямля, па статыстычных даных перапісу з 1887 г., сярод паасобных груп зямляка-рыстальнікаў разьмяркоўвалася так: сялянская зямля (надзельная і купленая) складала 31,5 проц. усяе плошчы: уласная ў разьмеры да 50 дзесяцін на гаспадарку—1,9 проц., уласная ў разьмеры звыш 50 дзесяцін на гаспадарку—56,3 проц., дзяржаўныя і царкоўныя землі складалі 10,3 проц.

Да гэтага трэба дадаць, што сярод абшарнікаў, якім належала больш паловы ўсяе зямлі, была большасьць такіх, якія мелі па 5 тысяч і больш дзесяцін зямлі.

У паказаным вышэй разьмеркаваньні за 30 год, да 1917 году, адбыліся наступныя зьмены: сялянская зямля складала 34,4 проц., уласная—да 50 дзесяцін—18,3 проц., буйна-ўласніцкая—40,7 проц.

Апошнія зьвесткі паказваюць, што буйныя абшарнікі да 1917 г. прадалі частку сваіх зямель, пры чым толькі 3 проц. прададзенай зямлі перайшло ў рукі працоўнага сялянства, а астатняя колькасьць



была куплена кулацтвам. Надзвычайная эксплуатацыя сялянства абшарнікамі, малазямельце, а таксама і тое, што лепшыя землі належалі абшарнікам і кулаком, выклікалі агромністую колькасць батракоў у Беларусі. Напрыклад, па даных 1897 г., у б. Менскай губ. было 49 тыс. батракоў, а напярэдадні вайны 1914 году батракоў па ўсіх беларускіх губернях налічвалася да 300 тыс. чалавек.

Пасля 1905 году, калі пачала праводзіцца ў жыццё так званая „сталыпінская рэформа“ хутарскога драблення, што моцна павялічыла колькасць сялянскіх гаспадарак, размеры сялянскіх надзелаў, у звязку з выдзяленнем новых гаспадарак, зменшыліся ў два разы. Па Магілёўскай, напрыклад, губерні з 1877 па 1905 г. рост колькасці сельскіх гаспадарак раўняецца 87 проц. Разам з гэтым значная колькасць сялянства перасялілася ў Сібір, паехала ў Амерыку. З 1896 да 1915 г. толькі па 4 беларускіх губернях перасялілася ў Сібір 642 тыс. і ў Амерыку выехала да вайны 800 тыс. чалавек. Масы працоўнага сялянства з прычыны дробнасці, адсталасці сельскае гаспадаркі і слабасці прамысловасці не змаглі знайсці сабе ў Беларусі прыстасавання сваіх сіл. Гэтая акалічнасць, вядома, значна спрыяла пралетарызацыі беларускага сялянства.

І пралетарыят Беларусі, у параўнанні з пралетарыятам астатняй больш прамысловай часткі б. царскай Расіі, адначасна малалікасцю і яшчэ горшым матар'яльным забяспечаннем. Сярэдняя гадовая зароботная плата рабочага ў Расіі складала 243 рублі, а ў Беларусі — 185 рублёў. Становішча батракоў, пры вялікай і бескантрольнай эксплуатацыі абшарнікаў, было яшчэ больш цяжкім, бо яны ў сярэднім зараблялі „на хазяйскіх хлебах“ толькі 24—28 рублёў у год.

Звыш 60 проц. насельніцтва ў Беларусі было няпісьменным. Для навучання сельскага насельніцтва царская ўлада стварыла даволі рэдкую пры гэтым сетку так званых царкоўна-прыходзкіх школ. Сярэднія навучальныя ўстановы, ня прыступныя рабочаму, батраку і вясковай беднаце, былі згуртаваны толькі ў гарадох, буржуазна-мяшчанскіх кварталах. Вышэйшых навучальных устаноў у Беларусі ня было. Пры гэтым праз школы і, асабліва праз царкоўна-прыходскія, працоўнае насельніцтва апрацоўвалася царкоўнікамі і рознымі агентамі царскай улады—„за веру царя и отечество“. Беларусь разглядалася, як частка расейскіх губерняў, частка „адзінай непадзельнай“ Расіі. Усё нацыянальнае, беларускае дакладна вытуралася з дзяржаўнага, грамадскага і прыватнага жыцця. Беларуская культура, нацыянальнасць, мова не прызнаваліся, ня мелі права на існаванне. Беларускія школы забараняліся. Беларус лічыўся расейцам і толькі, як гэтакі, ён карыстаўся некаторымі правамі.

Яшчэ больш прыгнечаным было становішча іншых нацыянальнасцяў Беларусі, у першую чаргу, яўрэяў. Яўрэі ня мелі права службы на дзяржаўных пасадах і ў царскай арміі на камандных пасадах. Колькасць дзяцей яўрэяў пры паступленні ў навучальныя ўстановы абмяжоўвалася ня звыш 10 проц. у адносінах да вучняў неяўрэяў. Яўрэям нельга было набываць зямлі ў сельскіх мясцовасцях. Свабода перасоўвання яўрэяў была абмежавана славутай „чертой оседлости“. Хаця Беларусь і ўваходзіла ў чырту аселасці, аднак і ў гэтай чырце была, так сказаць, унутраная чырта аселасці: яўрэі маглі жыць толькі ў гарадох і мястэчках. У сельскіх мясцовасцях пражыванне іх паліцэйскімі мерамі забаранялася. Вядома, ўсе гэтыя абмежаванні датыкаліся ў першую чаргу яўрэяў рабочых, яўрэйскай беднаты, бо паміж капіталістам—экспліатарам яўрэем, як капіталістам наогул, з аднаго боку, рабочым, рамеснікам, бяд-



няком, яўрэем, з другога, існавала глыбокая клясавая варожасць. Зразумела, што яўрэйская буржуазія рознымі шляхамі знаходзіла сабе выхад з абмежаванняў, якія былі створаны царскім урадам. Яўрэйская буржуазія, буржуазная інтэлігенцыя і яўрэйскае духавенства вялі сярод яўрэяў пэўную работу ў бок выраўнівання сацыяльных супярэчнасцяў паміж яўрэйскай беднотай і буржуазіяй. Нярэдка яўрэйскія рабочыя адцягваліся ад клясавай барацьбы, замест якой ім паднасілася адзінства нацыянальных інтарэсаў усіх яўрэяў. Існаваўшыя з ведама царскай улады пачатковыя яўрэйскія школы (хэдэры, талмудторы, потым эшыботы) знаходзіліся пад уплывам яўрэйскага духавенства, якое кіравала гэтымі школамі. Вывучэнне малітваў, талмуду, старога яўрэйскага мовы ў пэўным напрамку спрыяла таму, што паказаныя школы зьяўляліся асяродкам забабонаў і фанатызму. Часта яўрэйская бедната падпадала пад уплыў духавенства. Эшыботы служылі асяродкам фанатызму і клерыкалізму і падрыхтоўвалі кадры клерыкалаў-прафэсіяналаў.

У Беларусі, у сілу гістарычных умоў, знаходзіцца значная колькасць карэннага польскага насельніцтва. Па сваёй клясавай належнасці палякі належалі да груп, якія рэзка адрозніваліся адна ад аднаго. Агromністая колькасць буйных маёнткаў належала абшарнікам-палякам. Па статыстычных даных 1907 году, каля 6 мільёнаў дзесяцін зямлі, г. зн. звыш 39 проц. усяе зямельнай плошчы Беларусі, належала абшарнікам-палякам. Побач з гэтым была даволі вялікая колькасць батракоў і беззямельных сялян-палякаў, якія арандавалі зямлю ў абшарнікаў. Таксама з Польшчы, як больш развітай краіны ў прамысловых адносінах, у Беларусь праяжджалі кваліфікаваныя рамеснікі і рабочыя, якія лёгка знаходзілі тут заробак. Сярод гарадзкой інтэлігенцыі даволі значная колькасць налічвалася палякаў—урачоў, адвакатаў, служачых у банках, чыгуначнікаў і інш. У адносінах польскага насельніцтва царскі ўрад праводзіў таксама жорсткую русіфікатарскую палітыку, забараняючы працоўнаму насельніцтву карыстаньне роднай мовай і навучаньне польскай мове, забараняючы палякам набыцьцё зямлі ад непалікаў. Жадаючы навучыць сваіх дзяцей роднай польскай мове, польскае насельніцтва прымушана было арганізоўваць нелегальныя польскія школы. Зразумела, арганізатарамі такіх школ былі, галоўным чынам, ксяндзы і абшарнікі і праз іх па-свойму, па-буржуазнаму ўплывалі на шырокія масы польскага працоўнага насельніцтва, распальваючы нацыянальную злабу і варожасць, адлучаючы польскае працоўнае насельніцтва ад працоўных беларускай, яўрэйскай і іншых нацыянальнасцяў. Тое самае ў адносінах іншых нацыянальнасцяў, насяляючых Беларусь: латышоў, літоўцаў, немцаў, татар і інш., царскі ўрад сыстэматычна і ўпарта праводзіў тую-ж русіфікатарскую палітыку і прыгнечаньне працоўных мас, у выніку чаго ўсе нацыянальнасці, пад уплывам апрацоўкі сваёй буржуазіі і духавенства, замыкаліся і складалі „адзінае“ цэлае, якое разляцелася ў пыл у дні Кастрычнікавай рэвалюцыі. Кастрычнікая рэвалюцыя поўнасьцю ўскрыла ўсю хісткасць, штучна-гвалтоўна склаўшыхся ўзаемаадносін, усе супярэчнасці клясавых інтарэсаў сярод паасобных сацыяльных груп насельніцтва розных нацыянальнасцяў, выкрыла адзінства клясавых інтарэсаў пралетарыята ўсіх нацыянальнасцяў.

Капіталістычная эксплёатацыя рабочых, царскае і буржуазна-абшарніцкае прыгнечаньне ў краіне, галота і беспраўе працоўных мас у Беларусі стваралі, фарміравалі, выходзілі і загартоўвалі беларускі пралетарыят усіх нацыянальнасцяў для рашучай рэвалюцыйнай



барацьбы ў дні вялікай пралетарскай рэвалюцыі. І ніякім дробна-буржуазным нацыяналістычным партыям, як БСГ, бунд, НПС і інш. згоднікам, пры усіх іх стараннях, не ўдалося разьбіць клясавую злучнасьць, інтэрнацыянальную салідарнасьць і рэвалюцыйную непахіснасьць пралетарыяту, як перадавога авангарду працоўных мас усіх нацыянальнасьцяў, якія насяляюць Беларусь. Урокі забастовак і барыкадных баёў пралетарыяту Беларусі не прайшлі дарма, яны падрыхтавалі і загартавалі беларускі пралетарыят для барацьбы за Кастрычнік, за сусьветную сацыялістычную рэвалюцыю.

У дні Кастрычнікавай рэвалюцыі і потым у час нямецкай і польскай акупацыі, у час налётаў розных бандаў, у прыватнасьці бандаў „беларускага генэрала“ Булак-Балаховіча, на фронце грамадзянскай вайны пралетарыят усіх нацыянальнасьцяў, згуртаваўшы свае сілы з бядняцкімі масамі сялян пад кіраўніцтвам камуністычнай партыі, самаахварна абараняў заваёвы Кастрычнікавай рэвалюцыі.

Пасьля вышэйпаказаных кароткіх гістарычных зьвестак аб нацыянальным, эканамічным і культурным мінулым Беларусі, аб тым, якую спадчыну ва ўсіх гэтых галінах атрымала Беларуска ССР ад царскай улады, неабходна высветліць і паказаць вынікі ажыццяўленьня камуністычнай партыяй і савецкай уладай ленінскай нацыянальнай палітыкі ў БССР.

Раней за ўсё трэба сказаць аб цяперашнім нацыянальным складзе насельніцтва Беларусі. Аб гэтым гавораць наступныя лічбы на 1 кастрычніка 1930 г

НАЗВА НАЦЫЯНАЛЬНАСЬЦІ	Колькасьць сельскага насельніцтва	Узроставая вага ў %	У дзяржаўнай і прамысловай прамысловасьці	У дзяржаўнай і прамысловай прамысловасьці	У дзяржаўнай і прамысловай прамысловасьці	У дзяржаўнай і прамысловай прамысловасьці
Беларусаў . . . . .	39 826	89,11	335 662	9,98	12 700	80,84
Расейцаў . . . . .	288 638	6,03	141 259	3,96	410 097	7,7
Украінцаў . . . . .	28 499	0,66	7 800	0,36	36 299	0,68
Палякаў . . . . .	93 169	1,89	21 023	2,32	104 186	1,95
Яўрэяў . . . . .	71 480	1,63	363 422	40,14	434 902	8,17
Гатар . . . . .	598	0,01	3 439	0,38	4 037	0,08
Цыганоў . . . . .	2 319	0,05	161	0,01	2 480	0,05
Латышоў . . . . .	11 613	0,24	1 110	0,18	13 023	0,28
Літоўцаў . . . . .	5 070	0,11	2 262	0,26	7 332	0,14
Немцаў . . . . .	5 084	0,11	2 475	0,27	7 559	0,15
Іншых . . . . .	4 192	0,10	4 497	0,5	8 689	0,16
Усяго . . . . .	4 417 712	100	905 430	100	5 323 142	100

Гэтымі данымі ўстанаўляецца, што ў БССР на колькасьці насельніцтва пасьля баларусаў займаюць першае месца яўрэі, другое - расейцы, трэцяе—палякі і г. д. Вось чаму насельніцтва гэтых нацыянальнасьцяў лічыцца асноўным. У канстытуцыі БССР (арт. 21) у адпаведнасьці з гэтым вызначана, што „ў дзяржаўных і грамадзкіх установах і арганізацыях БССР устанаўляецца поўнае роўнапраўе беларускае, яўрэйскае, расейскае і польскае моваў і што „опублікаваньне важнейшых законадаўчых актаў робіцца на беларускай, яўрэйскай, расейскай і польскай мовах“. (Арт. 23).

Ня глядзячы на эканамічную і культурную беднату і зруйнаваньне краіны, ня глядзячы на розны нацыянальны склад насельніцтва, ня глядзячы на спадчыну мінулага, распальваньне нацыянальнай варожасьці, Савецкая Беларусь, пад кіраўніцтвам камуністычнай партыі



і пры дапамозе Саюзу ССР, ва ўсіх галінах сацыялістычнага будаўніцтва мае вялізарнейшыя посьпехі. Адна з прычын посьпехаў хаваецца раней за ўсё ў правільным вырашэньні камуністычнай партыяй нацыянальнага пытання, у братэрскім збліжэньні працоўных усіх нацыянальнасьцяў, у зьнішчэньні міжнацыянальнай варожасьці, нацыяналізму і шавінізму ўсіх адценьняў. лепшым прыкладам у гісторыі ленінскага вырашэньня нацыянальнага пытання зьяўляецца факт узбудзьваньня БССР у межах Савецкага саюзу. У другой палове 1920 г. Беларуска ССР складалася з шасьці павеатаў б. Менскай губ. Тэрыторыя БССР займала 52.316 кв. клм., з насельніцтвам каля паўтара мільёнаў чалавек. У 1924 годзе пастановай ЦВК Саюзу ССР ад 4 лютага Беларусі былі перададзены з большасьцю беларускага насельніцтва часткі Гомельскай, Смаленскай, Віцебскай губ. VI Усебеларускі зьезд саветаў у 1924 г. у пастанове па дакладу аб пашырэньні тэрыторыі БССР адзначыў, што „вырашэньне пытання аб тэрыторыі Беларускай рэспублікі адбылося ў поўнай адпаведнасьці з тымі задачамі, якія ставіць перад сабой савецкая ўлада пры вырашэньні нацыянальнага пытання ў адносінах народаў, якія населяюць Саюз ССР“. К канцу 1924 г. тэрыторыя БССР павялічылася да 110.584 кв. клм. і колькасьць насельніцтва—да 4.171.886 чалавек. У канцы 1926 г. адбылося другое ўзбудзьваньне Беларусі. Па пастанове ЦВК Саюзу ССР ад 6 сьнежня 1926 г. былі перададзены БССР Гомельскі і Рэчыцкі паветы Гомельскай губ. Прычына перадачы гэтых двух павеатаў тая-ж, што і ў 1924 г.: пераважнасьць у іх беларускага насельніцтва. У выніку гэтага ўзбудзьваньня БССР тэрыторыя рэспублікі пашырылася да 126.344 кв. клм.

Узбудзьваньне Беларусі мірным добраахвотным парадкам служыць самым яскравым прыкладам правільнага вырашэньня нацыянальнага пытання ва ўмовах існаваньня савецкай улады пад кіраўніцтвам камуністычнай партыі. Толькі савецкая ўлада паказала ўсяму сьвету, як можна і павінна, на падставе дыктатуры пралетарыяту, нацыянальнай свабоды і братэрскага сужыцця народаў мірным шляхам вырашаць усе тэрытарыяльныя пытаньні, невырашымыя без вайны ва ўмовах буржуазнага ладу і капіталістычных адносін.

Другім яскравым прыкладам вырашэньня нацыянальнага пытання савецкай уладай служыць той факт, што Саюз ССР аказвае сыстэматычную і даволі моцную дапамогу саюзным рэспублікам у справе ўздыму эканамічнага і культурнага ўзроўню ўсіх адсталых народаў. Беларусь, як вядома, у параўнаньні з цэнтральнай прамысловай часткай б. царскай Расіі, была адной з найбольш адсталых краін. У сучасны момант, у выніку ажыццяўленьня правільнай ленінскай нацыянальнай палітыкі, на працягу толькі 10 з невялікім год сацыялістычнага будаўніцтва ў Беларусі, замест дробных саматужных майстэрняў і заводзікаў, шляхам канцэнтрацыі, рэканструкцыі, новага будаўніцтва, арганізаваны і створаны буйныя прадпрыемствы.

Узяўшыся за аднаўленьне прамысловасьці параўнальна пазьней іншых рэспублік Савецкага саюзу, савецкая Беларусь аднавіла даваенную прамысловасьць да 1926-27 г. і, стаўшы на шлях індустрыялізацыі краіны, шпаркімі і высокімі тэмпамі зусім зьмяніла характар народнае гаспадаркі рэспублікі. Прамысловасьць у народнай гаспадарцы БССР набывае вядучую ролю. Агромністы рост прамысловасьці БССР, прадугледжаны пяцігадовым плянам, падводзіць моцны сацыялістычны грунт пад усё далейшае пасьпяховае разьвіцьцё народнае гаспадаркі БССР. Капітальнае будаўніцтва па рэспубліканскай прамысловасьці ўзрасло з 16,2 млн. руб. у 1927-28 г. да 24,8 млн. руб.



у 1928-29 г. і да 52,6 млн. руб. у 1929-30 г. На 1931 год запраектавана капітальнае будаўніцтва рэспубліканскай прамысловасці да 109,5 млн. руб. Валавая прадукцыя рэспубліканскай прамысловасці ў 1927-28 г. складала 118 млн. руб., у 1928-29 г.—171 млн. руб., у 1929-30 г.—311 млн. руб. і ў 1931 г. па праекту павінна будзе скласці 581,9 млн. руб. (без лесааб'яднання). Разам з вялізарнейшым ростам прамысловасці непарыўна павялічваецца і агульная колькасць занятых у ёй рабочых: у 1927-28 г. іх было 27,9 тыс. чал. (у даваенны час на тэрыторыі сучаснай Беларусі налічвалася 20.000 рабочых), у 1928-29 г.—32,9 тысяч чалавек, у 1929-30 г.—43 тысячы. У 1931 г. колькасць рабочых павінна ўзрасці па кантрольных лічбах да 65,6 тысяч чалавек, г. зн. ёсць узрост колькасці рабочых па адпаведных гадох: на 6,9 проц., 17,9 проц. 30,7 проц. і запраектаваны рост у 1931 г. на 52,8 проц. у адносінах толькі да 1930 г. У працягу 1931 г. будзе пераведзена на сямігадзінны рабочы дзень каля 95 проц. усяе рэспубліканскай прамысловасці, замест 42,3 проц. у 1930 г. Сістэматычна ўзрастае заробная плата рабочых: на 1931 г. запраектавана павялічэнне зарплат, у параўнанні з 1930 г., на 8,6 проц. Вытворчасць працы за апошнія 3 гады адпаведна ўзнімалася на 19,5 проц., на 25,6 проц. і на 29,9 проц. На 1931 г. рост вытворчасці працы праектуецца на 30,4 проц. (без гарфянай прамысловасці). За гэтыя 10 год створана салідная панчошна-трыкатажная прамысловасць, абсталяваная па апошняму слову тэхнікі, зусім перабудавана ў тым-жа напрамку гарбарная прамысловасць, створана буйнейшая швейная прамысловасць, якая была да Кастрычнікавай рэвалюцыі дробнай саматужнай прамысловасцю. Створаны буйнейшыя дрэвапрацоўчыя камбінаты (Бабруйск), запалкавыя ф-кі (Барысаў, Рэчыца), шкляныя заводы, харчапрацоўчыя фабрыкі, папярковыя (Добруш, Шклоў). Узрасла і з кожным годам пашыраецца ўсё болей і болей металапрацоўчая прамысловасць: Гомельскі і Віцебскі заводы сельскагаспадарчага машынабудаўніцтва, Менскія заводы сярэдняга машынабудаўніцтва і станкабудаўніцтва, вытворчасць стандартных частак для будаўніцтва і г. д. і г. д.

Прамысловасць Беларусі шпарка і рашуча пераходзіць на новую тэхнічную базу, аб чым сведчаць лічбы выпрацоўкі і спажывання электрычнай энергіі. У 1913 годзе на аднаго жыхара Беларусі прыходзілася 0,9 кілёўат-гадзін спажываемай электраэнергіі, а ўжо ў 1926-27 г., г. зн. да моманту аднаўлення разьмераў даваеннай прамысловасці колькасць спажываемай электраэнергіі ўзрасла да 5,5 кілёўат-гадзін. У 1927-28 г. вытворчасць электраэнергіі ўзрасла да 32,8 млн. кілёўат-гадзін, у 1929-30 г.—да 66,4 млн. кілёўат-гадзін. На 1 студзеня 1931 г. вытворчасць электраэнергіі павялічыцца да 82,5 млн. кілёўат-гадзін і толькі ў працягу 1931 г.—да 183,6 млн. кілёўат-гадзін. Ужо пушчана ў ход і працуе першая чарга буйнай Асінаўскай раённай электрастанцыі імя тав. Сталіна, пабудаванай на асінаўскіх пакладах торфу, якога павінна хапіць прыблізна на 100-150 год. Буйны росквіт прамысловасці Беларусі наглынуў свабодныя рабочыя рукі, і да гэтага часу зусім ліквідавана беспрацоўе. Пытанне рабочых кадраў становіцца важнейшым пытаннем парадку дня нашага сацыялістычнага будаўніцтва.

Адсталая сельская гаспадарка Беларусі да часу сканчэння вайны з Польшчай, г. зн. да 1920 году, дасягнула амаль поўнага заняпаду. Імпэрыялістычная вайна, акупацыі польская і нямецкая, а потым закардонны бандытызм (аж да 1922 г.) затрымалі агульнае аднаўленне сельскае гаспадаркі, у выніку чаго рэзка скарацілася



пасеўная плошча і жывёлагадоўля. Атрымаўшы, нарэшце, магчымасць прыступіць да аднаўлення і развіцця сельскае гаспадаркі, Савецкая Беларусь шпаркімі тэмпамі пачынае ўзнімаць яе на вышэйшую ступень сацыялістычнай рэканструкцыі, дасягнуўшы ў параўнаўча кароткія тэрміны вялікіх поспехаў. Зразумела, што тэмпы аднаўлення і развіцця сельскае гаспадаркі значна перавышаюць тэмпы даваеннага развіцця і ўзроўню, што відаць па наступных даных у 1913 г. у процантных адносінах да 1910 г. пасеўная плошча складала 133,1 проц., у тым ліку пад зернавымі культурамі 99,1 проц., пад тэхнічнымі—110,1 проц., пад бульбай—137,7 проц. і пад травамі—191,9 проц., у 1928 г. у процантных адносінах да 1916 году пасеўная плошча складала 128,8 проц., у тым ліку пад зернавымі культурамі 118,0 проц., пад тэхнічнымі—148,2 проц., пад бульбай—192,5 проц. і пад травамі 216,0 проц.

Адначасова з пашырэннем пасеўнай плошчы наглядаецца шпаркае развіццё жывёлагадоўлі, прычым па сваіх тэмпах гэтае развіццё зноў такі значна перавышае развіццё дарэвалюцыйнага пэрыоду. У 1913 г. рост жывёлагадоўлі ў адносінах да 1910 г. выразіўся ў наступных процантах: коні—115,2 проц., буйная рагатая жывёла—121,5 проц., свінні—187,5 проц., авечкі і козы—126,2 проц., а ўсяго ў перакладзе на буйную рагатую жывёлу—127,7 проц. У 1928 г. рост жывёлагадоўлі ў адносінах да 1916 г. выражаецца ў наступных лічбах: коні—119,8 проц., буйная рагатая жывёла—138,6 проц., свінні—124,8 проц., авечкі і козы—197,4 проц., а ўсяго ў перакладзе на буйную рагатую жывёлу рост жывёлагадоўлі—137,7 проц.

Ня гледзячы на рост пасеўнай плошчы, на ўзвышэнне жывёлагадоўлі, таварнасьць сельскае гаспадаркі працягвала да гэтага часу заставацца на нізкім узроўні. Прычынай гэтага была наяўнасьць дробных распыленых сялянскіх гаспадарак. Вось чаму, улічваючы нізкі ўзровень сельскае гаспадаркі, слабую вытворчасць, слабую яе таварнасьць, аграрнае пералюдненне і вострае малазямелье, XII зьезд КП(б)Б падкрэсьліў, што „толькі калектывізацыя і сацыялістычная рэканструкцыя зьяўляюцца рашучым і асноўным шляхам развіцця моцнае сельскае гаспадаркі“.

Шпаркі тэмп індустрыялізацыі Беларусі, у аснову якой была пакладзена ўсё ўзрастаючая творчая энэргія рабочае клясы і ўзмацненне вядучай ролі буйнай сацыялістычнай прамысловасці ў развіцці ўсяе народнае гаспадаркі, дапамагалі, стваралі і ствараюць неабходныя ўмовы для сацыялістычнай рэканструкцыі сельскае гаспадаркі, умацаваньня вытворчай змычкі паміж рабочай клясай і асноўнымі бядняцка-серадняцкімі масамі сялянства і рашучага наступу на капіталістычныя элементы гораду і вёскі. Для ліквідацыі вельмі нізкай тэхнікі апрацоўкі зямлі шэрагам гаварнасьці індывідуальных бядняцка-серадняцкіх гаспадарак, талоўных прычын тых цяжкасьцяў, якія наглядаюцца ў мясной і галінчаванні праблемах, у праблеме тэхнічных культур, Савецкая Беларусь разам з усімі рэспублікамі Савецкага саюзу стала на шлях суцэльнай калектывізацыі і на гэтай падставе ліквідацыі кулацтва як клясы. Савецкая Беларусь у справе правядзеньня сацыялістычнай рэканструкцыі сельскае гаспадаркі сустралася з так званай „прышчэпаўшчынай“. Народным камісарыятам зямляробства і яго органамі на месцах скажылася палітыка партыі і ўраду, доўгі час праводзілася яўна кулацкая лінія і практыка ў сельскай гаспадарцы. Ізваст у апошніх гады, замест рашучага курсу на шырокую калектывізацыю, як адзіны правільны шлях рэканструкцыі сельскае гаспадаркі, праводзілі ху гаварнасьці, арганізоўвалі карлікавыя



пасёлкі і г. д. Гэта кулацкая палітыка была да карэнняў выкрыта і пад кіраўніцтвам камуністычнай партыі рашуча ліквідавана: практыка хутарызацыі заменена пасьпяховай масавай калектывізацыяй бядняцка-серадняцкіх гаспадарак.

Калектывізацыя ў Беларускай ССР, праводзімая пад непасрэдным кіраўніцтвам камуністычнай партыі, за апошні час дасягнула значных поспехаў. Аб гэтых поспехах і аб шпаркіх тэмпях калектывізацыі сьведчаць наступныя даныя: усяго калгасаў у БССР у 1927 г.—440, у 1928 г.—994, у 1929 г.—1713; гаспадарак у калгасах у 1927 г.—4192, у 1928 г.—8499, у 1929 г.—25830.

Мінулы 1929/30 г. быў годам рашучага пералому ў сацыялістычным разьвіцці сельскае гаспадаркі, і да сучаснага моманту калектывізацыяй ахоплена больш 100 тысяч бядняцка-серадняцкіх гаспадарак, што складае каля 17 проц. усіх бядняцка-серадняцкіх гаспадарак БССР. Адначасова з гэтым пашыраюцца і ўзмацняюцца савецкія гаспадаркі. У працягу 1929-30 г., у параўнаньні з мінулым годам, займаемая савецкімі гаспадаркамі плошча павялічылася больш чым у тры разы і складае ў сучасны момант больш 300 тыс. гектараў. Пасеўная плошча сацыялістычнага сэктару складае ўжо каля 20 проц. пасеўнай плошчы БССР. Аграмаджанае стада толькі за апошні год, у параўнаньні з мінулым годам, павялічылася: кароў з 20.900 да 120.000 галоў, сьвіньняў—з 7.000 да 70.000 галоў. Валавая прадукцыя сацыялістычнага сэктару складае прыблізна 20-25 проц. усяе прадукцыі сельскае гаспадаркі ў БССР. Таварная прадукцыя сацыялістычнага сэктару, загатоўкі складаюць звыш 30 проц. усіх заготовак па БССР. Пры гэтым неабходна адзначыць той факт, што асабліва пасьпяхова праходзіць калектывізацыя бядняцка-серадняцкіх гаспадарак у нацыянальных польскіх, латыскіх, літоўскіх сельскіх саветах. У паселішчах нацменшасьцяй процант калектывізаваных бядняцка-серадняцкіх гаспадарак значна вышэй, чым сярэдні процант калектывізаваных гаспадарак па ўсёй БССР. Колькасць гаспадарак яўрэйскай местачковай і гарадзкой беднаты ў калгасах за 1929-30 г. павялічыўся амаль у два разы. Рост калектывізацыі сярод нацыянальных меншасьцяй можна бачыць з наступных даных: уступіла ў калгасы палякаў—6116 гаспадарак, што ў сярэднім складае 17,2 проц., прычым у паасобных мясцох гэты процант узьнімаецца да 50. Агульная колькасць польскіх калгасаў—86. Яўрэйскіх калгасаў ёсьць 103 і інтэрнацыянальных—313, з агульнай колькасцю яўрэйскіх сем'яў каля 9.000—49.296 чалавек. Латыскае насельніцтва калектывізавана ўвогуле на 28,2 проц., а ў некаторых мясцох гэты процант узьнімаецца да 39. Літоўскае насельніцтва ў вялікіх паселішчах калектывізавана ад 21,8 проц. да 54,5 проц. У м. Сьмілавічах калектывізавана 63,3 проц. бядняцка-серадняцкіх гаспадарак татар. Ня гледзячы на штучна-прывітую ў мінулым нацыянальную варожасьць, у калгасах вельмі добра ўжываюцца і добра вядуць калектывную працу працоўныя калгасьнікі розных нацыянальнасьцяй.

Праводзіцца машынізацыя сельскае гаспадаркі, і ўжо да гэтага моманту ў БССР ёсьць 800 трактараў. Па бюджэту на 1931 г. асыгнана 4,6 млн. руб. на завоз новых трактараў. Да вясны 1931 г. колькасць машына-трактарных станцый павялічваецца да 20. Шпаркімі тэмпамі на новай тэхнічнай базе праводзіцца рашучая сацыялістычная рэканструкцыя сельскае гаспадаркі. На падставе суцэльнай калектывізацыі ліквідуецца кулацтва як кляса, і яго імкненьні і спробы спыніць сацыялістычнае будаўніцтва разьбіваюцца аб цвёрдую генэральную лінію партыі і ленінскага ЦК.



Беларусь, атрымаўшы магчымасць прыступіць да сацыялістычнага будаўніцтва, да аднаўлення і рэканструкцыі прамысловасці, сельскае гаспадаркі, была адсталай ня толькі ў гэтых галінах, але і ва ўсіх астатніх. Звыш 60 проц. насельніцтва БССР было няпісьменным, школ было мала, нацыянальных школ ня было, ня было на тэрыторыі рэспублікі ніякіх вышэйшых навучальных устаноў. Войны і акупацыі разбурылі ўсялякія ачагі культуры. Пры такіх умовах БССР пачала працу на культурным фронце і, вядома, без сыстэма-тычнай дапамогі ад ураду Саюзу ССР спецыяльна на культурнае будаўніцтва, мы ня мелі-б тых вялізарнейшых вынікаў да сённяшняга дня, якія ў нас ёсць. Так, напрыклад, да канца пяцігодкі ўрад Саюзу ССР дае 50 мільёнаў рублёў на правядзеньне ўсеагульнага навучання. Пабудова будынкаў Беларускага універсітэту (каля 10 млн. рублёў) праведзена таксама за кошт саюзнага бюджэту. За кошт саюзнага бюджэту часткова аднесена будаўніцтва Сельскагаспадарчай акадэміі, ВТНУ і інш.

Якія канкрэтныя посьпехі ў Савецкай Беларусі ў галіне культурнага будаўніцтва? Раней за ўсё, як самы буйны посьпех, трэба адзначыць увядзеньне ўсеагульнага абавязковага навучання, у выніку якога да канца 1931 году павінна быць ліквідавана няпісьменнасць сярод працоўнага насельніцтва Беларусі ва ўзросьце ад 12 да 45 год. Ажыццяўленьне ўсеагульнага навучання блзумоўна будзе спрыяць пасіленьню тэмпаў сацыялістычнага будаўніцтва, дасягненьню ў больш кароткі тэрмін больш значных посьпехаў у пабудове сацыялізму ў нашай краіне. Пры гэтым ўсеагульнае навучаньне праводзіцца на роднай мове працоўных усіх нацыянальнасьцяў. Колькасць нацыянальных школ з году ў год павялічваецца, як гэта відаць з наступных звестак аб школах па нацыянальнай адзнацы:

## Школы 4-годкі

Г а д Ы	беларуск.	лужыцкая	польск.	якуц.	У с я г
1924-25 г.	3 578 100%	87 100%	9 100%	11 100%	3 775 100
1927-28 г.	4 843 135,3%	148 170,1%	132 415%	39 350%	5 162 136,8%
1929-30 г.	5 150 162,5%	174 200%	119 158,3%	1 7,1%	5 444 144,2%

## Школы 7-годкі

1924-25 г. . .	206 100%	42 100%	5 100%	1 100%	254 100%
1927-28 г. . .	234 114,3%	61 145,2%	12 240%	1 100%	308 120,7%
1929-30 г. . .	279 136,1%	80 190,5%	13 260%	1 100%	373 147%

Гэтыя табліцы паказваюць, што прыагульным росьце школ усіх нацыянальнасьцяў школы нацменьшасьцяў у процантных адносінах растуць значна хутчэй росту беларускіх школ. Гэта адзін з фактараў уважлівых адносін ураду БССР да справы абслугоўваньня працоўнага насельніцтва нацменьшасьцяў.



Для падрыхтоўкі кваліфікаваных тэхнікаў для гаспадарчага і культурнага будаўніцтва ёсць звыш 30 тэхнікумаў, каля 40 прафесіянальна-тэхнічных школ, каля 30 прафмайстэрняў, якія рыхтуюць кваліфікаваных рабочых для прамысловасці і сельскае гаспадаркі БССР. Ёсць 12 вышэйшых і спецыяльных навучальных устаноў, у тым ліку Беларускі дзяржаўны універсітэт, Беларускай акадэмія навук і Акадэмія сельскай і лясной гаспадаркі. Ёсць два яўрэйскія педагагічныя тэхнікумы, адзін польскі. Пры Беларускім універсітэце на педагагічным факультэце арганізавана яўрэйскае аддзяленне. У галіне развіцця мастацтва кожная нацыянальнасць мае блязуюча вялікія дасягненні. З 3 стацыянарных тэатраў — 2 беларускіх і 1 яўрэйскі. Арганізаваны і ўжо працуе некалькі год музычны тэхнікум, які мяркуецца ў бліжэйшы час рэарганізаваць у кансэрваторыю. Мяркуецца арганізацыя опернага тэатру. Кожны раён забяспечваецца кіноперасоўкамі. Да агульнай культурнаасветнай сеткі трэба дадаць звыш 500 хат-чытальняў, больш 100 народных дамоў, сотні рабочых клубоў, чырвоных куткоў. У сталіцы Беларусі выходзяць 13 цэнтральных газет (з 1 студзеня 1931 г. 14), з якіх 6 нацыянальных (яўрэйскіх — 3, расейскіх — 1, літоўскіх — 1, польскіх — 1). Тыраж нацыянальных газет на 1 лістапада 1930 г. складае 61 тыс. экз. Тыраж усіх на гэтую ж дату складае 300.500 экз. Для абслугоўвання раёнаў арганізаваны 32 раённыя газеты. Павялічваецца лік выданняў на нацыянальных мовах. За 8 месяцаў 1930 г. выдана 26 мільёнаў друкаваных аркушаў на беларускай мове, у той час, як за пяць папярэдніх год (1925-29 г.) выдана 57 млн. друкаваных аркушаў на беларускай мове. За апошнія пяць год выдана на яўрэйскай мове 460 тыс. экз. кніг, на польскай — 185 тыс., на літоўскай і латыскай — 9 тыс., на расейскай — 198 тыс.

Вось кароткі сухі пералік тых дасягненняў, якія мае за мінулыя 10 год Савецкая Беларусь у галіне культуры. Усё гэта за 10 год змагло ня толькі арганізавацца і вырасці, але і заняць пачэснае месца сярод культуры іншых народаў. Развітая мастацкая літаратура налічвае дзесяткі паэтаў, пісьменьнікаў, якія маюць агульнасаюзную славу, дзесяткі маладых пралетарскіх сіл.

Калі мы звярнемся да органаў дыктатуры пралетарыяту да саветаў, да органаў кіраўніцтва і паглядзім на іх арганізацыю і склад з пункту погляду ўцягнення ў іх працу нацыянальных меншасцяў, дык і тут мы атрымаем блізкае падзяржэнне ажыццяўлення ленінскай нацыянальнай палітыкі ў БССР. Канстытуцыя БССР (арт. 20) устанаўляе, што „для больш поўнага і шырокага ўцягнення працоўных нацыянальных меншасцяў БССР у работу эканамічнага і сацыялістычнага будаўніцтва ў мясцох, дзе працоўныя тае альбо іншае нацыянальнасці складаюць большасць насельніцтва, арганізуюцца саветы, якія працуюць на мове гэтай нацыянальнасці, і найбольш поўна ўлічваюць у сваёй працы нацыянальныя асаблівасці“. У адпаведнасці з гэтым прынцыпам, пачынаючы з 1924 г. у БССР пачалі арганізоўвацца нацыянальныя саветы, і іх колькасць з кожным годам павялічвалася, дайшоўшы да сучаснага моманту да 74 нацыянальных саветаў розных нацыянальных меншасцяў. У выніку арганізацыі нацыянальных саветаў на адпаведнай тэрыторыі прыметна шпаркае развіццё культурнага і гаспадарчага росту насельніцтва нацыянальных меншасцяў. У нацыянальных саветах амаль цалкам выжыты нацыянальная рознь і недарэчнасці паміж паасобнымі нацыянальнасцямі, развіваецца і паглыбляецца клясавая свядомасць батрацкай, бядняцкай і сярэдняцкай часткі насельніцтва, узмацняецца вера



ў савецкую ўладу і яе мерапрыемствы. Напрыклад, кааперацыя ў нацсаветах ахоплена насельніцтва нацменшасцяй да 100 проц.

Адначасова з арганізацыяй нацсаветаў арганізаваны і нацыянальныя суды. Хоць законадаўствам ураду БССР права карыстання роднай мовай забяспечана ва ўсіх установах і арганізацыях, аднак, для поўнага забяспечання практычнага вырашэння нацыянальнага пытання і ў гэтай галіне кіраўніцтва неабходна, каб ўсё справаводства і судовы разгляд спраў праходзілі таксама на зразумелай роднай мове. Для гэтага ў БССР ёсць спецыяльныя судовыя нацыянальныя камэры народных судов: яўрэйскіх—8, польскіх—2, латыскіх—1.

Склад саветаў апошняга склікання па нацыянальнай адзнацы: сельскіх беларусаў—91,5 проц., яўрэяў—2,4 проц., палякаў—2,7 проц., расейцаў—2,1 проц. і іншых—1,3 проц.; гарадскіх саветаў: беларусаў—50,3 проц., яўрэяў—30,5 проц., расейцаў—11,0 проц., палякаў—3,5 проц. і іншых—4,7 проц.; раённых выканаўчых камітэтаў: беларусаў—77,2 проц., яўрэяў—10,3 проц., расейцаў—5,5 проц., палякаў—3,0 проц. і іншых—4,0 проц. Склад ЦВК БССР IX склікання з'езду саветаў па нацыянальнай адзнацы вызначаецца так: 53,5 проц. беларусаў, 20,5 проц. яўрэяў, 11,4 проц. расейцаў, 5,0 проц. палякаў, 5,5 проц. латышоў, 2,6 проц. украінцаў і 1,5 проц. літоўцаў.

Прыведзеныя звесткі сьведчаць аб тым, што ў справу дзяржаўнага кіраўніцтва, у справу сацыялістычнага будаўніцтва ўцягваюцца ў аднолькавай ступені рабочыя і працоўныя масы ўсіх нацыянальнасцяў, якія населяюць Савецкую Беларусь.

Вялізарнейшыя тэмпы сацыялістычнага будаўніцтва, шырокі на ступ сацыялізму на капіталістычныя элементы гораду і вёскі, ліквідацыя кулацтва як класу, на базе суцэльнай калектывізацыі, ажыццяўляецца ва ўмовах вострай класовай барацьбы. Побач з контррэвалюцыйнай дзейнасцю капіталістычных элементаў, буржуазных спецыялістых нахштальт Рамзіна і К<sup>о</sup> на эканамічным фронце, наглядаецца актыўная скрытая і адкрытая дзейнасць антыпралетарскіх, варожых рабочай класе сіл, контррэвалюцыйных сіл на фронце ідэалёгічным, на фронце будаўніцтва нацыянальнай культуры па форме і пралетарскай па зместу. У Беларускай ССР, як у нацыянальнай рэспубліцы, барацьба на ідэалёгічным фронце набывае спецыфічныя формы і праяўляецца ў вялікадзяржаўным шавінізме, беларускім контррэвалюцыйным нацыянал-дэмакратызме, шавінізме і нацыяналізме розных адценняў іншых нацый. Барацьба гэта накіравана супроць ленинскага вырашэння нацыянальнага пытання, а, значыць, супроць дыктатуры пралетарыяту, супроць яго перадавога кіруючага атраду—камуністычнай партыі. Побач з галоўнай небяспекай, якую прадстаўляе вялікадзяржаўны шавінізм, ва ўмовах Беларусі вялікую небяспеку ўяўляе беларускі контррэвалюцыйны нацыянал-дэмакратызм, які адкрыта і скрыта вёў і вядзе барацьбу супроць гэгемоніі пралетарыяту, гаворачы, што ўвесь беларускі народ прадстаўляе адзіную сям'ю. Погляды нацыянал-дэмакратаў зусім яскрава выкладзены ў органе беларускага буржуазнага нацыянальнага руху „Нашай ніве“, якая ў 1906 г. (№ 1) дэкларуе: „Ня думайце, што мы жадаем службы толькі альбо паном, альбо мужыком. Не, ніколі не! Мы будзем службы усяму беларускаму народу“. Гэты-ж орган у перадавіцы ў 1912 годзе (№ 1) пісаў, што „мы яшчэ так нядаўна пачалі разьвіваць тое, у чым сіла і моц кожнай нацыі: сваю нацыянальную культуру. Мы яшчэ ня зусім асазналі, што, ня гледзячы на ўсялякія нязгоды, спрэчкі і сваркі, усе беларусы—гэта родныя браты, адна сям'я, што 9-мільённая маса раскіданых на вялікім абшары беларусаў—гэта адзін цэльны народ“.



У гэтых словах сказваецца ўся буржуазная антыпралетарская сутнасць беларускіх нацыянал-дэмакратаў і поглядаў аб адзінстве нацый, якая вылілася ў контррэвалюцыйнай змове вярхушкі контррэвалюцыйных нацыянал-дэмакратаў.

Пры савецкай уладзе, пры дыктатуры пралетарыяту беларускія „бясклясавыя“ нацыянал-дэмакраты арыентуюцца ў сваёй контррэвалюцыйнай дзейнасці на капіталістычны Запад, у прыватнасці на буржуазную Польшчу, праводзячы барацьбу супроць пралетарскай Масквы. Беларускі контррэвалюцыйны нацыянал-дэмакратызм стварае адзіны фронт з беларускім нацыянал-фашызмам Заходняй Беларусі (Луцкевіч, Астроўскі, Станкевіч і інш.). Клясавыя карэньні беларускага нацыянал-дэмакратызму, яго апора на кулацтва яскрава выразіліся ў так званай „прышчэпаўшчыне“, у правядзенні хутарскай кулацкай зямельнай палітыкі. Гэта палітыка імкнулася павярнуць курс развіцця сельскае гаспадаркі з шляху сацыялістычнага, шляху калектывізацыі на шлях капіталістычнага развіцця. Нацдэмакраты, працуючы ў дзяржаўных установах і арганізацыях БССР, свядома дзейнічалі ў адным напрамку з кандрацьеўшчынай у пытаннях сельскае гаспадаркі і тэмпах індустрыялізацыі краіны, у пытаннях сацыялістычнай рэканструкцыі сельскае гаспадаркі. Пад іх уплывам і пры непасрэдным удзеле нацдэмаў першыя праекты Наркамзему пяцігадовага пляну развіцця сельскае гаспадаркі яшчэ ў 1925 годзе рэбілі праваапартуністычную нацдэмаўскую ўстаноўку на развіццё індывідуальных гаспадарак, запэўняючы, што бліжэйшыя перспектывы аднаўлення ўсёе сельскае гаспадаркі залежаць, галоўным чынам, ад індывідуальных сялянскіх гаспадарак. Па думцы гэтых гаспод. індустрыялізацыя краіны павінна ісці за развіццём сельскае гаспадаркі, чаму ўсе дзяржаўныя мерапрыемствы павінны быць, па іх думцы, накіраваны раней за ўсё на развіццё сельскае гаспадаркі, прычым гаспадаркі індывідуальнай, і ўжо пасля гэтага—на развіццё прамысловасці. Ня гледзячы на гэта, ня гледзячы на скрытую альбо адкрытую шкодніцкую контррэвалюцыйную дзейнасць нацдэмакратаў, савецкая Беларусь пад кіраўніцтвам камуністычнай партыі стварыла даволі буйную прамысловасць, шэраг новых фабрык і заводаў, стварыла Асінбуд, гэтую першую буйнейшую ў Беларусі электрастанцыю імя тав. Сталіна, і забяспечыла гэтым вядучую ролю прамысловасці ва ўсёй народнай гаспадарцы БССР.

Зусім зразумела, што беларускія нацыянал-дэмакраты праніклі таксама і ў навуковыя ўстановы БССР (Беларускую акадэмію навук, акадэмію сельскае і лясное гаспадаркі, Навуковыя даследчыя інстытуты, Дзяржаўны ўніверсітэт і інш.) і кіруючы орган культурна-асветнай працы—Наркамсветы. У галіне аграрнай навукі, у галіне мовазнаўства, права, гісторыі, літаратуры, поэзіі і г. д. беларускія нацдэмакраты таксама мелі свой уплыў і пакінулі глыбокія сляды сваёй дзейнасці. Частка навуковых працаўнікоў, спецыялістых пэўнага напрамку, падводзіла тэарэтычнае абгрунтаванне „прышчэпаўшчыны“ і праводзіла адпаведную апрацоўку настаўніцтва, навучаючайся моладзі, маладых навуковых працаўнікоў у галіне культуры і сельскае гаспадаркі. Катэдры ўніверсітэту былі шырока выкарыстаны нацдэмакратамі для прапаганды ў скрытай, але даволі празрыстай форме, сваіх контррэвалюцыйных нацдэмаўскіх ідэй. Так падрыхтоўвалася інтэрвэнцыя супроць БССР і супроць Савецкага саюзу.

У свой час органамі АДПУ была выкрыта падпольная контррэвалюцыйная работа нацдэмаў па падрыхтоўцы інтэрвэнцыі і вайны



супроць Саюзу ССР. Беларускія нацдэмакраты, як аказалася, былі звязаны ня толькі з дзейнасцю аднадумаў і саратнікаў па чорнай працы ў Саюзе ССР, але і за мяжой. Прабраўшыся ў такія адказнейшыя вучасткі працы па сацыялістычнаму будаўніцтву, як Наркамзем, НКАСветы, Дзяржплян, Акадэмію навук, універсітэт, Белдзяржвыдавецтва і г. д., Лёсік, Ластоўскі, Некрашэвіч і інш. здраднікі імкнуліся ўсімі мерамі і сродкамі затрымаць сацыялістычны рост краіны, тэмпы індустрыялізацыі, шырокі размах калектывізацыі, падрыхтаваць неабходныя ўмовы для знішчэння савецкай улады, для замежнай капіталістычнай інтэрвенцыі. Вось чаму барацьба з беларускім контррэвалюцыйным нацдэмакратызмам павінна быць глыбокай і бязьлітаснай.

Камуністычная партыя (бальшавікоў) Беларусі разам з усім пралетарыятам вяла і вядзе (асабліва востра ў апошнія два гады) рашучую барацьбу з усімі скажэннямі тэорыі і практыкі ленінскай нацыянальнай палітыкі. На пленумах ЦК КП(б)Б, на апошнім партыйным з'ездзе КП(б)Б з усёй бязьлітаснасцю выкрываліся і разьбіваліся погляды і дзеянні „прышчэпаўшчыны“, беларускага нацыянал-дэмакратызму, вялікадзяржаўнага шавінізму, нацпартунізму і іншых праяў і ўхілаў ад генэральнай лініі партыі ў нацыянальным пытанні і зямельнай палітыцы.

З бальшавіцкай непрымірымасцю былі выкрыты, даведзены і рашуча асуджаны погляды і памылкі адказнейшых кіраўнікоў паасобных вучасткаў працы: Прышчэпава, Баліцкага, Алесь Адамовіча, Ігнатоўскага, Жылуновіча<sup>1)</sup> і інш. Асаблівае становішча, якое займае Беларуская ССР, умовы барацьбы і сацыялістычнага будаўніцтва ў Беларусі абавязваюць нас паслядоўна і яшчэ больш рашуча весці барацьбу за ажыццяўленне ленінскай нацыянальнай палітыкі нашай партыі, за ўзмацненне дыктатуры пралетарыату, за баявыя тэмпы сацыялістычнага будаўніцтва і разьвіццё сацыялістычнай культуры.

Вынікі выяўлення беларускага контррэвалюцыйнага нацыянал-дэмакратызму спрабуе выкарыстаць вялікадзяржаўны шавінізм сваёй агітацыяй, што быццам нацдэмакратычныя вылазкі і праявы сьведчаць аб правале ўсёй палітыкі партыі і савецкай улады ў нацыянальным пытанні. Вялікадзяржаўны шавінізм, спэкулячы на паасобных памылках, гэтым робіць напад, робіць атаку на палітыку ленінскага вырашэння нацыянальнага пытання. У гэтай сувязі барацьбы з беларускім нацыянал-дэмакратызмам, рознымі шавінізмамі і апартунізмамі, асаблівую ўвагу павінен прыцягваць да сябе вялікадзяржаўны шавінізм, які на даным этапе зьяўляецца галоўнай небяспекай. XVI з'езд УсеКП(б) у сваім рашэнні паказаў: „З'езд адзначае, у сувязі з абвастрэннем клясавага змагання ў краіне, актывізацыю ў шэрагах партыі нацыянальных ухілаў у бок вялікадзяржаўнага і мясцовага шавінізму. Галоўную небяспеку на даным этапе становіць вялікадзяржаўны ўхіл, які прабуе рэвізаваць асновы ленінскай нацыянальнай палітыкі і які пад сьцягам інтэрнацыяналізму прыкрывае імкненні аджываючых клясаў панаваўшай раней вялікарасейскай нацыі зварнуць сабе страчаныя прывілеі. Разам з гэтым актывізуецца ўхіл да мясцовага нацыяналізму, які паслабляе адзінства народаў СССР і які грае на руку інтэрвенцыі. Партыя павінна пасіліць барацьбу з абодвымі ўхіламі ў нацыянальным пытанні і з прымірэнцтвам да іх, узмацніўшы адначасова ўвагу да практычнага правядзення ленінскай

<sup>1)</sup> Прышчэпаў, Баліцкі і Алесь Адамовіч у свой час, а Жылуновіч і Ігнатоўскі зараз выключаны з шэрагаў КП(б)Б.



нацыянальнай палітыкі, знішчэння элементаў нацыянальнай няроўнасці і шырокага развіцця нацыянальных культур народаў Савецкага саюзу“.

Рашэнні партыйнага з'езду, прамова тав. Сталіна па нацыянальным пытанні павінны быць наказам для кіраўніцтва і бязумоўнага выканання пры вырашэнні нацыянальнага пытання ў Беларусі, як на адказнейшым вучастку Саюзу ССР.

Вялікадзяржаўны шавінізм у Беларусі за апошні час меў некалькі яскравых праяў. Напрыклад, яшчэ ў мінулым годзе праф. Шчапоццеў, працаваўшы ў БССР 5 год, падаў заяву аб аслабленні яго ад абавязкаў прафэсара біалёгіі і заалёгіі бесхрыбетных таму, што „надыходзячая беларусізацыя маея катэдры, незнаёмства з беларускай мовай і немагчымасць чытаць лекцыі на замежнай мове (хаця-б я яе і разумеў)“ не даюць яму магчымасці працаваць далей у Беларускім дзяржаўным універсітэце. Праф. Афанасьсеў, даючы друкаваць свой артыкул, піша ў рэдакцыю: „вельмі прашу мой артыкул надрукаваць на расейскай мове“. Нічога дзіўнага няма ў тым, што пад уплывам такіх прафэсараў адзін студэнт у ананімнай анкеце піша: на „беларусізацыі сацыялізму не пабудуеш і няма чаго ёю асабліва займацца“. Адзін выкладчык рабфаку Пянцюкоў, у адказ на прапанову весці свой прадмет на беларускай мове, адказаў, што „беларуская мова штучная, гэта выдумка беларускіх шавіністых, да і сама Беларусь ёсць „белая Русь“, ёсць Расія і ніякае асобнае мовы няма“. Яшчэ шмат можна было-б прывесці розных прыкладаў, якія яскрава сведчаць, што вялікадзяржаўны шавінізм, які адбівае інтарэсы варожых эксплёататарскіх класаў, класы панаваўшай раней нацыі, зьяўляецца на даным этапе сапраўды галоўнай небяспекай.

Адначасова з праявамі вялікадзяржаўнага шавінізму, з праявамі беларускага нацдэмакратызму мы наглядаем у Беларусі праявы таксама шавінізму яўрэйскага, польскага і інш. Гэтыя шавінізмы праяўляюцца галоўным чынам у нацыянальнай замкнёнасці, у імкненні адмежавацца ад агульнай хвалі сацыялістычнага будаўніцтва, ў зацішванні класавай барацьбы ўнутры данай нацыянальнасці, ідэлізацыі дробнабуржуазных партый—Бунд, ППС і інш. Само сабой зразумела, што ўсе гэтыя праявы шавінізму і нацыяналізму—праявы антыпралетарскія і контррэвалюцыйныя, якія аб'яднаюцца ў агульную барацьбе супроць дыктатуры пралетарыяту, у барацьбе за аднаўленне капіталізму. Вось чаму, ажыццяўляючы ленінскую нацыянальную палітыку пад кіраўніцтвам камуністычнай партыі, Беларуская ССР змагаецца і будзе змагацца на нацыянальным фронце і наперад са ўсімі ўхіламі, са ўсімі антыпралетарскімі праявамі, з класава-варожымі элементамі, якія стаяць на шляху будаўніцтва сацыялізму. Беларуская ССР уцягвала і будзе ўцягваць і ў далейшым працоўных усіх нацыянальнасцяў у сацыялістычнае будаўніцтва. Пралетарыят Беларусі будзе будаваць і развіваць культуру-нацыянальную па форме і пралетарскую па зместу.

Пры вялізарнейшай данамозе Саюзу ССР, Савецкая Беларусь да XII гадавіны свайго існавання мае іялікія дасягненні ва ўсіх галінах сацыялістычнага будаўніцтва, у ленінскім вырашэнні нацыянальнага пытання. Пад кіраўніцтвам камуністычнай партыі (большавікоў) Беларусі актыўнасьць рабочых мас, батрацтва, калгаснікаў, бедпаты і сераднякоў накіравана на забяспечанне большавіцкіх тэмпаў індустрыялізацыі, на разгортванне і ўзмацненне калектывізацыі і на яе падставе ліквідацыі кулацтва як класы, на выкананне



ляцігодкі ў чатыры гады, што забяспечыць і ў далейшым правільнае практычнае вырашэнне нацыянальнага пытання.

У барацьбе за генэральную лінію нашай партыі і ленінскага ЦК з правым ухілам, права-, лявацкім "блёкам, з апартунізмам усіх відаў, з ухіламі і контррэвалюцыйнымі праявамі на нацыянальным фронце, БССР яшчэ больш узмацніцца палітычна, эканамічна і ў культурных адносінах, як перадавы аванпост Савецкага саюзу на мяжы з капіталістычным Захадам. Далейшы шлях Беларускай сацыялістычнай савецкай рэспублікі ёсць шлях будаўніцтва сацыялізму ў нашай краіне пад кіраўніцтвам камуністычнай партыі і яе ленінскага Цэнтральнага камітэту.

31/XII 30 г

---



А. В.

## Політычная сутнасць Беларускага нацыянал-дэмакратызму

Буржуазія, як кляса, якая эксплёатуе і прыгнятае, ня можа адкрыта і ясна гаварыць перад працоўнымі масамі аб сваёй дыктатуры, аб клясамым, прыгнятальным характары свае дзяржавы. Буржуазія мае патрэбу ў тым, каб горкія пілюлі эксплёатацыі і прыгнету былі-б знадворна падсалоджаны. Яна мае патрэбу ў насаджаньні, культываваньні ілюзій, якія-б маскавалі сапраўдны характар капіталістычнага ладу і буржуазнай політыкі.

Для гэтай мэты неабходны атрутныя матэрыі ідэалёгічнага парадку, якія-б замацавалі панаваньне капіталістых. Фэўдалы, рабаўласьнікі мелі ў сваім распараджэньні дурман рэлігіі. Буржуазія ахвотна карыстаецца гэтым старым выпрабаваным сродкам. Яна не адкідае ніякіх забабонаў, калі яны толькі змогуць ёй прыпатрэбіцца як сродак мань і прыгнету. Буржуазія, якая сама ня верыць ні ў чорта, ні ў бога, падтрымлівае папоў, ксяндзоў, рабінаў, мул, шамаінаў, брамінаў усіх веравызнаньняў усіх толкаў. Але гэтым яна не абмяжоўваецца. Побач са старым зацягным Саваофам і Хрыстом яна выстаўляе навейшыя сродкі. У ліку гэтых сродкаў атруты маюцца дэмакратыя і нацыяналізм. Буржуазія і яе ідэолёгі, якія на старонках тоўстых часопісаў часца выказваюць клясавую праўду для мас імкнуцца паказаць, што яна абараняе не інтарэсы клясы, а інтарэсы „усяго народу“, усё „нацыі“. Да гэтага зводзяцца ўсе прыёмы буржуазнага агітпропа. Адзінаму клясаваму фронту пралетарыяту супроцьстаўляецца адзіны нацыянальны фронт. Пад заслонай нацыянальных інтарэсаў буржуазія кожнай нацыі ўзмоцнена выкачвае кроў і пот „свайго“, нацыянальнага пралетарыяту, ператвараючы іх у звонкую залатую манету.

І гэтыя элементарныя рысы буржуазнай ідэалёгіі і палітыкі ляжаць у аснове нацыянал-дэмакратызму: за дыктатуру буржуазіі пад маскай „дэмакратыі“, супроць дыктатуры пралетарыяту пад фігавым лісточкам „справы нацыі“. „Дэмакратыя“, „нацыя“ — вось тая дымавая заслона, пад прыкрыццём якой павінна быць адноўлена дыктатура буржуазіі, непарушнае, сьвяшчэннае права ўласнасьці на зямлю, капіталістага на фабрыкі і заводы.

\*

Раскатам гармат і куляметаў інтэрвэнцыі, якая рыхтуецца супроць СССР, павінна была быць папярэдніцай ідэалёгічнай апрацоўка. Таму нацыянал-дэмакраты ўзмоцнена ўзяліся за ідэалёгію, за „культуру“. Таму іхняя тактыка была разьлічана на тое, каб у першую чаргу аўладаць камандуючымі вышэйшымі на культурным фронце.



У цэнтры насаджваемай імі ідэолёгіі была устаноўка на стварэньне культу нацыянальнай абмежаванасьці, скланеньня перад усім нацыянальным, каб слова „нацыя“, якое зьмяняецца на ўсіх склонах, заглушыла слова „кляса“, заглушыла-б лёзунг — „пралетары усіх краін, злучайцеся.“

„Сутнасьць ухілу да мясцовага нацыяналізму, гаворыць г. Сталін, знаходзіцца ў імкненьні абасобіцца, замкнуцца ў рамках свае нацыянальнай шкарлупы, у імкненьні затушаваць клясавыя супярэчнасьці ўнутры свае нацыі“.

Адсюль—курс на „самабытнасьць“, стаўка на тое, каб захаваць і замацаваць усе тое, што можа разьмежаваць працоўныя масы розных нацыянальнасьцяў, заглушыць і адмаўляць тое, што іх зьбліжае.

У 1928 г. нацыянал-дэмократ Касьпяровіч перадрукаваў у якасьці дэвізу, сыягу наступныя словы з „Нашай Нівы“:

„Кожны лёгка зразумее, якую цану павінна мець для нас кожная беларуская асобнасьць, дзе бы яна ні спаткалася... дзе бы мы ні спаткалі гэтую родную асобнасьць, арыгінальнасьць, мы павінны берагчы і захоўваць, а хто дуж, разьвіваць і шырыць“ („Наш Край“, 1928, № 6—7.)

Такім чынам, павінна быць захавана і замацавана кожная асаблівасьць, калі яна нават (ці дакладней кажучы, менавіта за гэтым) нясе на сабе адбітак адсталасьці, барбарства, цемры. І каб у гэтым сэнсе не засталася ніякіх няяснасьцяў, мы прывядзем словы другога нацдэмократа—Шлюбскага. У 1919 г., у гады грамадзянскай вайны, Шлюбскі плакаў аб тым, што зьнікае адсталасьць мас, што знікаюць астанкі першабытнасьці, дурман рэлігіі і абраднасьцяў. Вось што пісаў ён:

„У народным жыцьці адбываецца цяпер трагічная (і) ломка: старажытная абраднасьць, што насіла орэол сьвятасьці, зьнікае і нічым не замяняецца. Бясследна зьнікла кумаваньне, знікаюць калідныя ўрачыстасьці і г. д.“.

Вось „трагедыя“—кумаваньне зьнікае! Шлюбскаму ня сьпіцца адтаго, што „орэол сьвятасьці“ зьнікае. Відавочна гэты „арэол“ надта патрэбен і карысны той клясе, якой служыць Шлюбскі.

Замацоўваць тое, што абмяжоўвае працоўных розных нацыянальнасьцяў, вось гэты завет тэорыі самабытнасьці праводзіўся у ва ўсіх галінах культурнага будаўніцтва, дастасоўваўся ўсюды.

Самабытнасьць праводзілася старанна ў мовазнаўстве. З беларускай мовы пільна і старанна выганялі ўсё тое, што напамінала пра савецкі лад, усё тое, што зьвязвае беларускіх рабочых і сялян з працоўнымі Саюзу. Пад знакам барацьбы за „чыстату“ мовы слова „калектыў“ было заменена словам „суполка“, прафэсіянальныя словы „ўмецкі“, „арцель“—словам „сябрыня“ і г. д. і г. д. Даходзіла да ўвядзеньня ў беларускую мову такіх слоў як „брахняпісец“ (памфлетист) спрэчкапісец“ (полемист), г. е. да сьвядомага апашленьня беларускай мовы. Беларускія нацыянал-дэмократы праводзілі тут у падобных выпадках політыку вялікадзяржаўнага расійскага шовінізму, прыдаючы беларускай мове характар заскарузай, агрубелай мовы.

Кожнаму вядома, як старое чыноўніцтва, буржуазная інтэлігенцыя рэагавала на політыку партыі ў кірунку беларусізацыі і ўкраінізацыі. „Творчы розум“ чыноўніцкіх тупіц, розныя сачыніцелі „сакавітых“ антысавецкіх анекдотаў на ўсякія лады ўдасканальваліся ў тым, каб вынайходзіць і выдумляць аляпаватыя, бяссэнсоўныя быццам



бы беларускія ці ўкраінскія словы. Вынаходзячы такія карыка-  
туры над беларускай і ўкраінскай мовай, яны потым сьвяткуючы ўра-  
чыстасць, іронізавалі над такою „дурною“ палітыкай, якая „выдум-  
ляе“ такое „глупства“, як ўкраінскую ці беларускую мову. Ілюстра-  
цыяй таго, што беларуская і ўкраінская мовы зьяўляюцца глупствам  
служылі такія фразы як „самопер попер да мордапісцу“, альбо: „ці ліў  
ў бульбу‘лей“. Гэтая народная творчасць з жанру чыгуначных анек-  
дотаў таксама служыла формай праяўлення клясавай барацьбы, гэ-  
та было адною з форм праяўлення вялікарускага шовінізму.

А ці палітыка нацыянал-дэмакратаў, якія пад лёзунгам самабыт-  
насці насаджвалі такія словы, як „брахняпісец“, „уласнапісны“ (ары-  
гінальны) і да т. п., не зьяўляецца паўтарэннем тэндэнцый вяліка-  
дзяржаўнага шовінізму? Бязумоўна, так. Мы тут бачым перад сабою  
адну з многіх ілюстрацый таму, што клясавыя карэнні і вялікадзяр-  
жаўнага шовінізму і беларускага і іншага шовінізмаў—адны і тыя-ж,  
што гэта розныя ягадкі, але з аднаго поля.

Клясавы характар самабытнасці ў лінгвістыцы дастаткова ра-  
скрываецца такімі прыкладамі, як пераклад слова „бядняк“ словам  
„злыдзень“ (лодар, гультай), слова „пралетарыят“ словам „убоства“  
(жабрацтва). Ці могуць быць больш ясныя прыклады шкодніцкага  
контррэвалюцыйнага характару гэтае, з дазволу сказаць, „наву-  
ковай дзейнасці“ паноў Некрашэвічаў.

У галіне этнографіі тэорыя самабытнасці выразілася галоўным  
чынам у стварэнні культу нацыянальных сьвятынь і рэліквій. Спра-  
ва ня ў тым, каб улічваць нацыянальныя асаблівасці, а справа тут  
у тым, каб замацаваць іх, замацаваць якраз тыя „асаблівасці“, якія  
былі вякамі замацаваны пануючымі клясамі. Этнографія была па-  
стаўлена на службу папоўшчыны, клерыкалізму.

Самабытнасць прасякнула нават у такія здавалася-б „нейтраль-  
ныя“, навукі, як прыродазнаўчыя навукі. Мы тут бачым яшчэ адзін  
давод таму, што нейтральных навук, нейтральных навуковых устаноў  
ня бывае. Фізыка, хэмія, фізіялёгія біялогія былі пастаўлены на службу  
гэй устаноўцы, каб давесці існаванне „чыстага беларускага тыпу, каб  
давесці налічна „чыстай“ беларускай крыві. І падобна таму, як лінгві-  
сты шукаў чыстую беларускую мову ў глухіх кутках і носьбітам  
„чыстае“ беларускае мовы лічыў найболей адсталлага селяніна (ад-  
маўляючы гэтым ролю пралетарыяту ў развіцці беларускай мовы),  
падобна гэтаму і антропалёг шукаў чыстую беларускую канстытуцыю.  
у цёмнай глушы. Чым-жа тлумачыцца гэта любоў нацыянал-дэмокра-  
таў да глухіх куткоў? Чым-жа тлумачыцца імкненне нац. дэмакрата  
да цёмнай глушы? Карэнні гэтага ляжаць ва ўсякім разе не ў псы-  
халогічных тонкасцях і не ў романтичных настроях. любіцеляў цём-  
ных пейзажаў. Карэнні ляжаць у палітыцы, у самай прайзайнай  
клясавай барацьбе буржуазіі супроць дыктатуры пралетарыяту.

\* \* \*

Было-б вельмі памылкова глядзець на гэрояў „самабытнасці“  
голькі як на „прыхільнікаў“ старыны, як на колекцыянераў-чудакоў.  
Правільна, такое „прыхільніцтва“ таксама зьяўляецца вельмі рэакцый-  
ным, але гэтым справа далёка ня вычэрпваецца. Тут справа ня толь-  
кі ў настроях, „сымпатыях“, душэўным настроі і іншай рэакцыйнай  
сантымэнтальнасці. Справа тут у дзеяннях. У пачатку было дзе-  
янне. „Слова“ нац. дэмакратызму, яго ідэалёгічная коўдра, павінна  
быць расшыфравана з пункту погляду іх дзеянняў ітак, які апраўдны  
зьмест, дзейнічаючы механізм тэорыі самабытнасці?



Здавалася-б, што строгія абароны самабытнасці павінны быць крывымі драўнінкамі ўсяго „чужога“, не сапраўдна беларускага. Будзь ён—той ці іншы ўплыў расійскім, французскім, польскім, ангельскім, ён усёроўна павінен быць адкінут, як чужы, не самабытны. Аднак, які бок мы ні ўзялі б і ідэлогіі „самастойнасці“ і „самабытнасці“, мы ўсюды ўбачым адну характэрную рысу. Гэта незалежнасць і самабытнасць выступае вельмі ўмоўна. Яна заострана толькі ў адзін бок.

Нац. дэмакраты з шалёствам накідаюцца супроць усяго таго, што хоць малейшым чынам нагадвае аб Расіі, „кацап“, „маскаль“—гэта самая нянавісная істота, самае паважнае слова ў іхняй лаянцы. Даходзяць пры гэтым да самых сьмешных кур'ёзаў. „Рускіх“ абвінавачваюць у самым сьмяротным грахох. Іх, бачыце, абвінавачваюць у такім страшным „злачынстве“, што яны нячыстыя славяне, што яны змянялі сваю ідэю сьвяую славянскую кроў з фінскай „нечысьцю“. Іх могуць-жа чыстыя, сапраўды-славянскія беларусы сватацца і з імі доўжыцца сваю кроў, зьмешваючыся з „басурманамі“. Між расійцамі і беларусам нічога агульнага быць ня можа „З пункту погляду ідэалогіі, навучае нац.-дэм. з „вучонай“ мінай, беларусы аджылі-на-да і знідаў, чым да расійцаў.“

І ад гэна з гэтым ідэалёгі чыстай „беларускасці“ перастаюць імі быць, калі рэч ідзе пра польскую культуру, польскія ўплывы і наогул пра ўплывы Захаду. Вецер усходні—гэта спустошваючы са-мум. Вецер заходні—усё ажыўляе. Словы, што маюць нават далекае падабенства з расійскай мовай, старанна выганяюцца з беларускай мовы, польскія словы старанна насаджваюцца. Гаварыць хоць-бы пра найбольшы ўплыў расійскай культуры на беларускую лічыцца чымсьці блюзнерскім. За тое лічыцца вельмі разумным гаварыць пра агульны гістарычны лёс Беларусі і Польшчы, пра іхнія цесныя сувязі, якія былі і якія ёсць. Захаваліся два чыстыя славянскія тыпы,—абвяшчае нац.-дэм. Чужыловіч,—палякі і беларусы“. Адсюль ужо ясна, што ідэалёгі і беларусы (чытай: польская і беларуская буржуазія) дэманструюць у самым цесным сяброўстве і сумесна тварыць сваю гісторыю“.

Чым гэта тлумачыцца? Чым тлумачыцца такая баязьлівасць Усходу і такая любоў да Захаду? Чым тлумачыцца такое благодзе-няе дзеянне заходняга клімату? (Цікава адзначыць наступнае адкрыц-це нацдэмаўскай мэдыцыны, што, чым бліжэй да заходняй мяжы, тым меншая дзіцячая сьмяротнасць. Вось якім пагубным зьяўляецца страшны „усход“...).

Ня шукайце адказу ў клімаце, у географічных градусах, у даў-жыні і шырыні. Ня з вобласці географіі прыдзе адказ, а з вобласці-ці політыкі. У Расіі—РСФСР, у Польшчы—фашызм, вось што выклі-кае пякучую антыпатыю і гарачую любоў. Справа не ў расійскай культуры і ня ў польскай, справа ў савецкай культуры і ў фа-шысцкай Польшкі пролетарыят і польскае працоўнае сялянства такі-ж вораг нацдэмам, як і расійскія. Расійская буржуазія такі-ж сябра як і польская. Пад агульнымі назвамі „Расія“ і „Польшча“ гугарка ідзе на самай справе пра пануючую клясу ў РСФСР і ў Польшчы, пра пролетарыят і буржуазію.

Што расійцу здорава, тое беларусу—сьмерць,—так гаворыць нац.-дэмакратычная „навука“. Сэнс гэтага палажэння такі: няхай „расійцы“ (чытай: расійскі пролетарыят) трымаюцца свае савецкае ўлады, калі любя яна ім, а нам (чытай: беларускай буржуазіі і ку-лацтву) яна не да густу, нам яна, бясспрэчна, шкодная.



Вянцом „самабытнасці“ зьяўляецца такім чынам палітычная устаноўка на „вызваленне“ Беларусі ад савецкай улады, на інтэрвэнцыю, на „братнюю“ „славянскую“ дапамогу польскага фашызму.

Тав. Сталін у сваім дакладзе на XVI партз'ездзе дае вычэрпваючы адказ на пытаньне: куды вядзе „імкненьне абасобіцца і замкнуцца ў рамках свае нацыянальнае шкарлупы“, што яно, гэтае імкненьне, сабою адлюстроўвае?

„Ухіл да мясцовага нацыяналізму адлюстроўвае незадавальненне ажываючых клясаў раней прыгнечаных нацыянальнасцяй рэжымам дыктатуры пролетарыяту, як імкненьне абасобіцца ў сваю нацыянальную дзяржаву і ўстанавіць там сваё клясавое панаваньне“.

Ітак, „самабытнасць“ павінна быць расшыфравана перш за ўсё ня „любоўю да старыны“, а ў сэнсе клясавай дыктатуры буржуазіі.

І калі Ластоўскі сьцьвярджае, што „каб ня наша старая пісьменнасць, ня было б у Расіі Пушкіна“, то гэтым пытаньне не завяршаецца. Спрэчкі пра ліру Пушкіна, напевы на той мотыў, што „наша старая пісьменнасць“, крыніца ўсяе культуры, гэта толькі ўвэртура да симфоніі Ластоўскага. Тая симфонія будзе выканана не на лірах і старынных „дудках“, а якраз на найболей сучасных і найменей самабытных „інструмэнтах“ з францускіх і польскіх вайсковых заводаў..

Але мы хацелі паказаць пераход ад флейты да гаўбіц, ад лірыкі да інтэрвэнцыі

Возьмем такое, здавалася-б, архі-акадэмічнае пытаньне, як называліся беларусы некалькі тысяч гадоў таму назад. Колькі гарачнасці, тэмпераманту, настойлівасці выявілі нацдэмы ў гэтым пытаньні. Дзе крыніцы гэтай гарачнасці? Відавочна, ня ў „сівай старыне“, відавочна пад коўдрай архіўнага пылу тут ляжыць жыватрапечуе актуальнае пытаньне сёгонняшняга дня. У чым справа? Слова „Беларусь“ выклікае ярасць у нацдэмаў. Абаронцы „ўсяго беларускага“ чуць ня могуць гэтае самае назвы „Беларусь“. Справа ў тым, што назва „Беларусь“ уключае ў сабе ненавіснае нацдэмам слова „Русь“, што нагадвае пра блізасць з Расіяй. А паколькі Расія ўяўляе сабою не расійскую імперыю, а Расійскую Сацыялістычную Фэдэрацыйную Савецкую Рэспубліку, прычына прыпадку шалёнтства ясна да відавочнасці. Барацьба супроць назвы „Беларусь“—гэта барацьба супроць савецкай Беларусі. Беларускія нацдэмы з Расіяй Карскіх і Рамзіных сасьпяваліся і вельмі хутка, але быць у саюзе з РСФСР—гэта сапраўды зкраінае „кроўныя інтарэсы“ Ластоўскіх і Лёсікаў.

Слова „Беларусь“ было спачатку заменена словам „Беларутэнія“ (Weissruthenien). Гэтае самабытнае, сапраўды беларускае слова было пушчана ў ход „чыстымі беларусамі“... нямецкім штабам у час нямецкай акупацыі.

„У першыя часы, пасля акупавання Беларусі, немцы паказвалі від, што яны спрыяюць беларускай справе. Назва „Беларусь“...—назва, якая да таго часу больш ужывалася ў нямецкай мове і выклікала ўражаньне, што тут гаворыцца аб нейкіх расійцах, а не аб самастойнасці нацыі, была заменена. У дзяржаўнай мове (у дзелавых размовах) цяпер ужываўся выраз „Weissruthenien“ („Працы катэдры права, 29, стар. 8)

Гэтая спраўка тым болей каштоўна, што яна ясна паказвае крыніцу падобных „лінгвістычных практыкаваньняў“. Нямецкае камандаваньне, як вядома, „навуковымі“ досьледамі „акадэмічнага“ характару не займалася. Кожны яго крок быў прадыхтаваны інтарэсамі нямецкага імперыялізму. Гэта была тая „навука“, якая падносілася на лязе штыка.



Але і слова „Беларутэнія“ не з’явілася дастаткова „моцным“, навука-ж прогрэсуе... і Вацлаў Ластоўскі вынайшоў новае слова:—„крывічы“ і „Крывія“.

„Самай-жа галоўнай і першай адзнакай, пісаў у сваім эмігранцкім часопісе Ластоўскі, з’яўляецца нашае нацыянальнае імя „крывіч“, якое акрасьляе гісторыю нашага народу, як асобай нацыянальнасьці... Трымаючыся назвы „Беларусь“, мы ня можам пачынаць нашай гісторыі“...

Ітак, гісторыю Беларусі яшчэ трэба пачаць. Яна пакуль што не пачата... Першым, які пачне гісторыю Беларусі, будзе, відавочна, маршал Пілсудзкі.

І далей:

„Калі народ сіліцца адрадзіцца... у мове, мастацтве, у пісьменнасьці... важна прыпомніць яму яго ўласнае імя, якое гаворыць аб лепшых днёх жыцця нашага народу, з яго вольнымі вечамі і слаўнымі змаганьнямі за сваю незалежнасьць“. („Крывіч“, № 10, стар. 44).

Пад „лепшымі днямі“ патрэбна разумець змрочнае сярэднявечча. Пад свабодай трэба разумець тыя дні, калі ў панскіх хлявах свабодна секлі сялян. Вось было вольнае раздолье для паноў Ластоўскіх: бікаго хочаш, і гэтыя „лепшыя дні“ нацдэмы хочучь вярнуць.

Ластоўскі пускаецца ў „гісторычныя досьледы“, дзе жылі гэтыя крывічы; ен дакладна ўстанаўляе і равіцы іх распаўсюджваньня. Вось контуры ўсходняй мяжы: „сярэдняе цячэньне р. Варонеж ад апошняй да сутокаў р.р. Акі і Волгі, а адгэтуль на Белавозезра“. („Крывіч“, 1925 г. № 10).

Ітак межы „Крывіі“ даходзяць да самай Масквы. Прэтэнзіі тут не абмяжоўваюцца Смаленшчынай, а распаўсюджваюцца куды далей.

Ня трэба быць асабліва спакушаным чалавекам, каб разумець сапраўдны сэнс гэтых „гісторычных экскурсій“. Палітычная мэта гэтых „досьледаў“ ясна да відавочнасьці. Яе можна намацаць рукамі, адчуваць. Гутарка ідзе пра межы будучай незалежнай ад пролетарскай дыктатуры Беларусі пад сьпітэрам пана Юзэфа Пілсудзкага. Польская армія можа рушыць на СССР. Хай яна не сароміцца, што „хтосьці“ назаве яе акупанцкай. Вацлаў Ластоўскі ўжо прырахтаваў ей візу на імя „вызвалення Крывіі“. Віза сапраўдна аж да Масквы...

Імпэрыялізм вельмі часта спасылаецца на „гісторычныя правы“ Польскі імпэрыялізм у прыватнасьці высоўвае лёзунг—межы 1772 г. Вацлаў Ластоўскі ажыццяўляе польскаму ген. штабу „маленькую па-слугу“: ён пашырае рамкі гэтых меж, выдаючы Пілсудзкаму выдатковыя паўнамоцтвы, мандат ад „крывічоў“—да Масквы. Вось сэнс гэтых разважаньняў пра межы калёнізацыі крывічоў.

Правільна Ластоўскі паказвае там таксама і заходнія межы Крывічоў, але гэта ўжо сапраўды чыста „акадэмічная“ праблема. Да Польшчы Ластоўскія ніякіх запатрабаваньняў ня выстаўляюць. Рыцары незалежнасьці маюць толькі адну мэту—адарваць Беларусь ад СССР. На гэтым этапе яны „незалежнікі“. Але за першаю часткаю гэтае „п’есы“ ідзе другая—далучэньне Беларусі да Польшчы. Тут нацдэмы на сваю „незалежніцкую“ праграму забыліся і забываюцца. „Мне здавалася, гаворыць Лёсік, што граміць Польшчу гэта значыць падрубіць сук, на якім вісеў наш ідэал самастойнай Беларусі. Крушэньне польскай дзяржаўнасьці—крушэньне нашых ідэалаў“.

Лёсік таксама даволі дакладна тлумачыць, як павінны былі ажыццявіцца гэтыя „ідэалы“



„Нашы надзеі на зьвяржэнне савецкай улады мы ўскладалі на вайну з Польшчай, інтэрвенцыю, а потым у апошні час і на сялянскія (чытай: кулацкія) паўстанні ў сувязі з раскулачваннем і эканамічнымі труднасцямі“.

А ў імя чаго гэта павінна адбыцца, якія і-дэ-а-лы дыктуюць гэтую ўстаноўку? Вось яны шляхэтныя пабуджэнні, узвышаныя матывы...

Пачалася мобілізацыя нацыяналістычных сіл пад сьцягам стварэння Беларускай рэспублікі, пад сьцягам абароны беларускай самабытнасці, мовы, культуры, а на справе за звычайны мяшчанскі парадак, за домікі, цвятнікі, за буржуазны лад“.

Лёсік не дагаварыў да канца. Не за домікі яны змагаліся, а за дамы, за фабрыкі, заводы ў руках буржуазіі. Не „мяшчанскі парадак“ зьяўляецца канечнай мэтай беларускай контррэвалюцыі, а фашыстаўскі.

\* \* \*

Мы павінны зноў зрабіць агаворку: „антырусізм“ нацдэмаў таксама зьяўляецца вельмі і вельмі ўмоўным. Яны крычаць пра „кацапскі прыгнет“ толькі таму, што ў Расіі дыктатура належыць рабочым, урад зьяўляецца рабоча-сялянскім.

О, калі-б расійская буржуазная інтэлігенцыя скінула савецкую ўладу, о, калі-б Рамзін стаў бы на чале „святой Русі“—расійская мова стала-б зноў „магучай, здаровай, багатай, прыгожай“.

Ластоўскі ў гэтым сэнсе даў умоўную амністыю „расійцам“.

Сэнс гэтай „амністыі“ такі: скіньце савецкую ўладу, скажэце, што між вамі і савецкай уладай нічога агульнага няма, „вызвальцеся“ ад яе, і вы... зноў станеце чыстымі славянамі,

„Большавіцкі зрыў ня быў духоўным тварам вялікарускага народу, ня быў зрывам расійскай нацыянальнай інтэлігенцыі“...

Ластоўскі „даводзіць“ гэты тэзіс: „Калі большавікі перамаглі ўжо і стварылі свой першы ўрад.. распадзел наступіў такі: кіраўніцтва на дзвычайнай камісіяй узяў вілінец-паяк Дзяржынскі, камісарыятам закардонных і чвайсковых спраў—жыд Троцкі, камісарыят асьветы—украінец Луначарскі, кіраўніцтва III Інтэрнацыяналам—жыд Зіноўеў, а прадсядацелю быў Ленін, расіец, але татарскага пахаджэння“.

Так вось, няхай „гэтыя расійцы“ гэта на ўвесь голас няхай скажуць, што большавізм нешта чужое „расійскаму духу“, нешта наноснае, жыдоўска-латыска-кітайскі выраб—хай яны скажуць гэта, і „расійскі дух“ зноў набыў усе свой сапраўдны птх. З „сапраўды-расійцамі“, з расійскімі шовіністамі ў Ластоўскіх рознагалосся амаль няма. Ва ўсякім выпадку перад тварам агульных задач сляднеюць гэтыя невялічкія рознагалосся, якія існуюць. Ластоўскія, Лёсікі і г. д. зьяўляюцца незалежнікамі толькі па адрасу Савецкай Расіі. Ад буржуазнай Расіі яны незалежнасці не жадаюць. „Беларуская інтэлігенцыя, адкрыта прызнаецца Лёсік, якая выкінула пры большавіках у Расіі лезунг незалежнасці Беларусі,—спачатку рэвалюцыі пры Керанскім і ўстаноўчым сходзе дабівалася толькі простае аўтаноміі Беларусі“.

Гэта нам трэба падкрэсьліць, каб кожнаму было зразумелым, што вялікадзяржаўны шовінізм не адкідае беларускага нацыянал-дэмакратызму, беларускі нац.-дэмакратызм не адкідае вялікадзяржаўнага шовінізму. Яны ня толькі ўзаемна ня выключаюць адзін аднаго, а, наадварот, падтрымліваюць адзін аднаго і блёкуюцца між сабой



Той погляд, згодна якому беларускі нац.-дэмократызм зьяўляецца заядлым ворагам вялікадзяржаўнага шовіністага, зьяўляецца глыбока памылковым, антыдыялектычным і політычна шкодным. Нельга ўявіць сабе справу так, як быццам у адной кішэні аднаго чалавека ляжыць беларускі нац.-дэмократызм, а ў другой—вялікадзяржаўны шовінізм. Розніца між імі ня здымае і не адмаўляе іх адзінства. Шукаў-жа Некрашэвіч дапамогі ў Карскага, Карскі ў Некрашэвіча, Рамзін у Яфрэмава, Яфрэмаў у Рамзіна.

Хабарнік, віртуоз-шкоднік Сітнін аб'явіў сябе на судзе глыбока нацыянальным, сапраўды-расійцам, які тужыць і хварэе за „нацыянальную справу“. Ён—патрыёт. Інтэрэсы Рабушыцкага і Канавалава зьяўляюцца ў яго перадачы інтарэсамі Расіі. Профэсар ад шкодніцтва, цуда-збяднік Рамзін—таксама патрыёт. Гэта ён „у імя Расіі“ рыхтаваў аддаць Адэсу румынам, Украіну і Беларусь Польшчы, Каўказ — Францыі. „Верны“ сын „вільной“ Украіны, Яфрэмаў быў на ўтрыманьні польскага ген. штабу. Яўрэйскі нацыяналісты Красны „міністэрстваў“ у Пятлюры. Ён сапраўды быў абаронцам „яўрэйскага духу“ Актыўна дапамагаючы гайдамакам выразаць дзесяткі тысяч яўрэйскіх працоўных, ён „вызваляў“ яўрэйскі дух ад плоці... Беларуска на дэмы шукалі „беларускі дух“ у... польскай дэфэнзыве, эмблему свабоды і дэмократыі—у жандарскім боце Пільсудскага

Усе нацыяналізмы, шовінізмы—зьявляюцца аднаго ланцугу, імя ім—спробы рэстаўраваць капіталістычны лад. І Рамзіны, і Краскоўскія дабіваліся аднаго: „арганізацыя эканамічных адносін на прынцыпе прыватнай уласнасьці (на зямлю, прадпрыемствы, рухомую і нярухомую маёмасьць) поўнай і неадлучнай“.

Прычым вялікадзяржаўны шовінізм, непасрэдна звязаны з Рабушынскімі, Дзянісавымі, Нобелямі, з „кітамі“ расійскага капіталу, грае першую скрыпку ў канцэрце контррэвалюцыйных сіл на тэрыторыі СССР. Вялікадзяржаўны шовінізм уяўляе з сябе загэтым галоўную небяспэку на даным этапе. Ластоўскія ў саюзе з Рамзінымі—вось гэтая формула з дастатковай яснасьцю ўскрывае агульнасьць і інтарэсаў, і сувязь між беларускім і вялікарасійскім шовінізмам. У гэты-ж оркестр уваходзяць „музыканты“—яўрэйскія і польскія шовіністы. Усе яны разам рыхтуюць інтэрвэнцыю.

Барацьба супроць беларускага нац.-дэмократызму ня можа быць адлучана ад барацьбы супроць галоўнай небяспэкі, вялікадзяржаўнага шовінізму, ад барацьбы супроць яўрэйскага і польскага шовінізму

Барацьба супроць беларускага нац.-дэмократызму не выключае, а, наадварот, уключае ў сабе далейшую работу за разьвіцьцё беларускай культуры, нацыянальнай па форме і сацыялістычнай па зьместу. Той, хто гэтага не разумее, той становіцца на пазыцыі вялікадзяржаўнага шовінізму, на пазыцыі саюзніка беларускага нац.-дэмократызму. Пытаньне далейшай беларусізацыі ёсьць пытаньне клясавай барацьбы. Пролетарыят на чале культурнага будаўніцтва—вось наш лёзунг. Гэты лёзунг можа быць ажыццёўлены пры ўзмацненьні работ па беларусізацыі.

Такая дыялектыка гісторыі. Глыбока інтэрнацыяналістычны пролетарыят, тая кляса, якая вядзе да зьліцця працоўных усіх нацый, гэтая кляса дае максымальную магчымасьць і дапамогу ў справе разьвіцьця нацыянальнай культуры. Буржуазныя нацыяналісты, на-кшталт Лёсікаў, Ластоўскіх і Рамзіных, гэроі „незалежнасьці“, здольны прадаць усе нават тыя „нацыянальныя“ інтарэсы, што яны клянучца тры разы ў дзень. Яны вераць толькі ў адзін ідэал—капітал.



\* \* \*

Беларускія нацдэмы мелі свайго саюзніка ў асобе нацыянал-опартуністых. Падобна таму, як Громаны і Кандрацьцевы адшукалі рупар сваіх „ідэй“ у асобе правых опартуністых, падобна гэтаму і беларускі нац.-дэмакратызм меў сваю агентуру.

Нацыянал-опартуністыя павінны былі „ашляхетнічаць“ ідэй нацдэмаў, надаваць ім болей прыстойны выгляд, акутаць іх думкі ў сучасную слоўную фразеалёгію.

Беларускі народ „ізбранны“ таму, што ён „чыста-славянскі“.— так гаварылі зубры нац.-дэмакратызму.

Беларускі народ „ізбранны“ таму, што ён цалкам складасца з працоўных. У нас, слава богу, эксплёататараў няма. Так „упры.ожваў“ нац.-опартуністы думкі свайго колегі.

Кастусь Каліноўскі—нацыянальны гэрой,—так гаварылі нацдэмы.

Кастусь Каліноўскі—стопроцэнтны рэвалюцыянер, папярэднік Леніна,—так „перакладаў“ нац.-опартуністы на „сучасны лад“.

Рэцэпт нац.-опартуністага найзвычайна прасты: бяры агульную „тэорыю“ нац.-дэмакратызму, дадай ўсюды слоўцы, падобныя на „працоўныя“, „прыгнечаныя масы“ і г. д. і да т. п., і пірог гатоў.

Гэтым словаблудам нац.-опартунізм ставіў перад сабою адну мэту: давесці адзінства нацыянальнага фронту, супроцьстаўляючы адзінаму фронту пролетарыяту. Нацыянал-опартуністыя прыхарошвалі чырвонымі баньцікамі ня толькі ўсе ідэй нацдэмаўскай контррэвалюцыі, але і пэрсанальна іх гавароў. Пра Лёсіка Ігнатоўскі дае водзыў у сваім падручніку беларускай гісторыі, як аб чалавеку, які пагарануў за сваю адданасць „прыгнечаным“ масам. Ён надае Лёсіку орэол барацьбіта за... працоўнае сялянства. Пад гэтым пашпартам Лёсік падаецца кожнаму вучню сямігадовай школы.

Нац.-опартуністыя самкнуліся з нацыянал-дэмакратызмам, цалкам перайшлі на іх пляцформу і разам з імі вялі абстэржэнне дыктатуры пролетарыяту.

Барацьба з нац.-дэмакратызмам азначае ў першую чаргу барацьбу супроць яго агентуры, супроць нацыянал-опартуністых.



Х. Дунен

## На адным з вучасткаў нацработы

*(Некаторыя вынікі работы КП(б)Б сярод яўрэйскіх працоўных і задачы барацьбы з апартунізмам у гэтай галіне)*

..Карціна барацьбы з ухіламі ў партыі будзе ня поўнай, калі мы не закранем ухілаў у галіне нацыянальнага пытання, якія наглядаюцца ў партыі. Я маю на мэце, па-першае, ухіл да вялікарасейскага шавінізму, па-другое, ухіл да мясцовага нацыяналізму. Гэтыя ўхілы не на гэтупкі прыкметныя і напорыстыя, як „левы“ або правы ўхілы. Іх можна было-б назваць паўзучымі ўхіламі. Але гэта яшчэ ня значыць, што яны ня існуюць. Не, яны існуюць і, галоўнае, растуць. У гэтым ня можа быць ніякага сумнення. Ня можа быць сумнення, бо агульная атмасфера абвостранай класавай барацьбы ня можа ня весці да вядомага абвострэння нацыянальных трэнняў, якія маюць свой адбітак у партыі. Вось таму трэба было-б выкрыць і выставіць на сьвет божы фізіяномію гэтых ухілаў

(Сталін)

1

У БССР яўрэйскае насельніцтва складае 8 з лішнім процантаў. Асноўная маса яўрэйскага насельніцтва жыве ў гарадох і мястэчках, дзе яно ў сярэднім складае каля 45 проц. усяго насельніцтва. Працэнт яўрэйскага насельніцтва вёскі адносна вельмі малы (16,4 проц. з усяго складу яўрэйскага насельніцтва), бо да рэвалюцыі яўрэям было забаронена жыць у сельскіх мясцовасцях. Маса яўрэйскіх земляробаў у БССР, якой зараз налічваецца каля 50.000, уяўляе сабой у асноўным рэзультат Кастрычнікавай рэвалюцыі. Да рэвалюцыі быў значны процэнт гандлёвага элементу сярод яўрэйскага насельніцтва, нават перапіс 1927 г. паказаў сярод яўрэяў 10 проц. гандляроў, значна больш высокі процэнт, як сярод адсталых астатняга насельніцтва.

Х і XII зьезды ЎсеКП(б), намячаючы асноўныя заданьні нацпалітыкі партыі, далі вызначаныя дырэктывы таксама ў галіне работы сярод нацменшасцяў. У адносінах да гэтых нацыянальнасцяў рэзалюцыя Х зьезду ЎсеКП(б) кажа наступнае:

„Існуюць яшчэ асобныя бягучыя нацыянальныя групы, нацыянальныя меншасці, што ўкруплены ў нацыянальныя кампактныя большасці, якія ня маюць вызначанай тэрыторыі (латышы, эстонцы, палякі, яўрэі і інш.). Палітыка царызму складалася з таго, каб зьвесці на няма-што гэтыя меншасці ўсімі сродкамі, аж да пагрому (яўрэйскія пагромы); цяпер нацыянальныя прывілеі зьнішчаны; роўнасць нацыянальнасцяў праведзена ў жыццё, а права нацыянальных меншасцяў на вольнае нацыянальнае развіццё забяспечана самым



характарам савецкага ладу, задача партыі ў адносінах да працоўных мас гэтых нацыянальных груп складаецца з таго, каб дапамагчы ім поўнасьцю скарыстаць гэтае забяспечанае за імі права вольнага разьвіцьця“.

Аб гэтым таксама гаворыцца ў шэрагу паставоў КП(б)Б.

Як-жа гэтая задача партыі выконвалася ў БССР у адносінах да яўрэйскіх працоўных мас? Вядома, савецкая Беларусь у першыя гады рэвалюцыі перыядычна знаходзілася пад рознымі акупацыямі. Па сёлах, гарадох і мястэчках пранесліся белавардзейскія банды Савінкава, Булак-Балаховіча, прайшла з сваім мячом белапольская армія. Працоўная частка яўрэйскага насельніцтва мястэчак БССР асабліва моцна пастрадала ад гэтых банд, якія падарвалі і да таго жабрацкае існаваньне яўрэйскіх працоўных і беднаты, падпарадкаваўшы іх прызволу і ўціску. Савецкая ўлада вызваліла гэтыя масы і дала ім магчымасьць заняцца вытворчай працай. Пры стварэньні савецкай улады, у прамежках між адной акупацыяй і другой, яўрэйская бедната, разам з беларускімі сялянамі і батракамі, разьмясьцілася на былых панскіх землях і прыспасобілася да зямляробства. Як узьніклі першыя яўрэйскія арцелі і пасёлкі? Ужо ў 1919 г. існавала 19 яўрэйскіх арцеляў і камун. А да 1924-1925 г. у БССР (бяз былой Гомельскай і Рэчыцкай акруг) налічвалася, па няпоўных вестках, 8.787 сем'яў яўрэйскіх сялян. У адносінах да дарэвалюцыйнага перыяду гэта лічба складае рост на 311 проц., што датычыцца зямлі, якая апрацоўваецца яўрэямі (у 1926 г.—42.216 дзесяцін),—рост на 305 проц. у адносінах да дарэвалюцыйнага часу. Да 1926 г., пасля таго, як пачалася плянамерная работа па зямляўпарадкаваньню працоўных яўрэяў у БССР, лічба зямлі пад яўрэйскімі гаспадаркамі вельмі вырасла: толькі за два гады, 1925—26, у карыстаньне яўрэям-земляробам было перададзена 15.268 дзесяцін. Да вясны 1926 г. ужо існавала ў БССР 145 яўрэйскіх калгасаў з агульнага ліку 400 калгасаў у БССР. Роўна лежна з разьмяшчэньнем на зямлі ў межах у БССР была аказана дапамога і тым групам яўрэйскіх працоўных і бядняцкаму насельніцтву, якія выказалі жаданьне перасяліцца ў другія раёны савецкага саюзу, вылучаныя для надзяленьня зямлёй працоўных яўрэяў (Крым, а потым Біра-Біджан).

Другой важнейшай зброяй палепшаньня эканамічнага становішча працоўных яўрэйскіх мас БССР паслужыла саматужна-прамысловая каапэрацыя. Сярод яўрэйскага насельніцтва БССР саматужнікі, па аддзеных 1926 г., складаюць 26,4 проц. Тут стаяла задача эканамічна дапамагчы гэтым масам, зьяднаць працоўныя масы саматужнікаў вакол кампартыі, грамадзка іх выхаваць і арганізаваць для калектыўнай сацыялістычнай працы. Праз арганізацыю працоўных саматужнікаў адзіночак у саматужныя т-вы на паявых пачатках і асабліва праз стварэньне магутнай сыстэмы сампрамкаапэрацыі, якая значна ўзмацнілася за апошнія гады, масы яўрэйскіх працоўных саматужнікаў у большай сваёй частцы ўжо далучыліся да сацыялістычнага будаўніцтва.

Сампрамкаапэрацыя ў БССР налічвае 1000 арцеляў: на 1 мая 1930 г. была каапэравана па БССР каля 26 000 саматужнікаў. Сярод гэтай масы яўрэі складаюць большую палову<sup>1)</sup>. Слаба параўнаўча тут паказана вёска, гэта хворое месца сампрамкаапэрацыі БССР.

<sup>1)</sup> Лічбы ўзяты з матэрыялу з Статадзёжу БКПС



Дробныя на першых парах саматужныя арцелі сыстэматычна расьлі, а некаторыя з іх перайшлі ў вялікія прадпрыемствы. Існуюць арцелі па 400-500 чал., у шэрагу мястэчак ёсьць арцелі па 100 чал.

За апошнія гады ўтвараецца значны колькасны рост яўрэйскіх рабочых. Гэты рост знаходзіцца ў цеснай залежнасьці ад росту сацыялістычнай прамысловасьці БССР.

Імкненьне да вытворчасці, асабліва яўрэйскай моладзі, вельмі вялікае ў БССР. У цэнзавай прамысловасьці БССР у 1930 г. налічваліся 16014 яўрэйскіх рабочых, што складае 36,0 проц. усяго складу рабочых і дае павялічэньне гэтай нацыянальнай групы рабочых на 2,5 проц. у параўнаньні з 1926 г. Асабліва прыметна ўзрасла колькасьць яўрэйскіх рабочых у тых галінах прамысловасьці, куды яўрэйскія рабочыя да рэвалюцыі абсалютна ня мелі, або амаль што ня мелі доступу: на электрастанцыях мы маем 10 проц. яўрэйскіх рабочых, у мэталёвай прамысловасьці—33,3 проц., у папяровай—8 проц., наглядаецца таксама прыметны рост яўрэйскіх рабочых у такіх галінах, як керамічная, шкляная.

Ва ўсім гэтым сказалася палітыка, якая няухільна праводзіцца КП(б)Б, на зьнішчэньне тых ненармальнасьцяў, якія мелі месца да рэвалюцыі.

Праўда, ёсьць яшчэ такія галіны, як чыгункі, транспарт і нарсувязь, дзе процант яўрэяў вельмі малы: усяго яўрэяў на чыгунках 75 чал., што складае 2,2 проц. да ўсяго складу, такое-ж самае становішча прыблізна ў нарсувязі. Тут дырэктыва ЦК КП(б)Б аб уцягненьні яўрэйскіх рабочых выконваецца пакуль што неаддзальнаюча.

Усё гэта нямінуца павінна было прывесці да аздаравленьня яўрэйскіх мас як у эканамічным сэнсе (палепшаньня іх матэрыяльнага становішча, адчыленьня доступу ў прамысловасьць, паменшаньня беспрацоўя, палепшаньня становішча саматужнікаў, павялічэньня масы сялян-калігасьнікаў, падзеньня проц. галдзяроў), так і да пасіленьня выхаваньня яўрэйскіх мас у духу партыі. Расьце культурная работа сярод яўрэйскіх працоўных мас на роднай мове, палепшыўся зьмест гэтай работы, ідзе разгорнутая барацьба супроць яўрэйскага клерыкалізму, супроць рэштак бундызму і сыёнізму<sup>1)</sup> і т. п.

Некалькі лічбаў з галіны культурнага будаўніцтва: пісьменнасьць яўрэйскага насельніцтва ў БССР дасягае 70 проц. Аб росьце яўрэйскіх культурных устаноў гавораць наступныя лічбы: у 1926-27 г. было 147 яўрэйскіх школ першай ступені і 59 сямігодак, а ў 1929-30 г. 174 школы першай ступені і 80 сямігодак. Ёсьць 60 дашкольных устаноў, 35 вячэрніх школ, 2 пэдагэгікумы, сельскагаспадарчы тэхнікум, 4 профтэхшколы, яўрэйскія аддзяленьні пры рабфаках, яўаддзяленьне пры пэдфаку БДУ, яўрэйскі сэктар пры Беларускай акадэміі навук, 2 яўрэйскія дзяржаўныя тэатры, дзяржаўная харавая студыя, 20 хат-чытальняў, шэраг бібліятэк і т. п. Расьце кадр яўрэйскіх пралетарскіх пісьменьнікаў, выданьні яўрэйскіх кніг за апошні год вырасьлі ў 3<sup>1</sup>/<sub>2</sub> разы ў параўнаньні з 1928-29 г. і складаюць 1000 друкаваных аркушаў. На новы 1930-31 навучальны год адчыняецца некалькі дзесяткаў новых яўрэйскіх навучальных устаноў, галоўным чынам, прафтэхнічнага тыпу, аддзяленьні пры рабфаках і пэдагэгікумах і да т. п. Расьце сыстэматычна і друк на яўрэйскай мове выда-

<sup>1)</sup> Аб барацьбе з бундызмам належала-б пісаць асобна



юцца газеты і адзін літаратурна-палітычны часопіс. Разовы тыраж друку на яўрэйскай мове ў БССР дасягае 20.000 экзэмпляраў.

Гэтыя кароткія ітогі, зьяўляючыся вынікам правільнай лініі КП(б)Б у галіне ленинскай нацыянальнай палітыкі, былі-б, аднак, няпоўнымі, калі-б мы не застанавіліся на той барацьбе, якую павінна была вёсці партыя сярод рознага роду ўхілаў ад правільнай лініі ўсеКП(б). На цыганьнях барацьбы з ухіламі ў нацыянальна-палітыцы завастрыў увагу XVI партыйны зьезд, аб ім гаворыў тав. Сталін у палітсправаздачы ЦК.

Належала-б, сказаў тав. Сталін у сваім дакладзе на XVI зьездзе ўсеКП(б), раскрыць і выставіць на сьвет божы фізыяномію гэтых ухілаў (ухілаў у галіне нацыянальнага пытаньня — Х. Д.). Задача работнікаў у гэтай галіне зьмяшчаецца загэтым у тым, каб паказаць твар гэтых ухілаў у іх адчыненым праяўленьні, каб дапамагчы партыі вёсці барацьбу з імі. Мы тут хочам, хаця-б у кароткіх рысах, даць характарыстыку ухілу, яўрэйскаму нацыяналізму, і паказаць формы яго праяўленьня за апошні перыяд. Мы гэта будзем увязьваць з становішчам спраў у БССР, хоць трэба адразу-ж агававаць, прыдзецца закрануць і нацыянал-апартуністычныя памылкі, узьнікаючыя на Заходняй Беларусі, бо адна з спэцыфічнасьцяў работы сярод яўрэйскіх працоўных заключаецца ў тым, што гэта нацыянальнасьць укрэплена і сярод нацыянальных груп шэрагу рэспублік Савецкага саюзу; работа сярод гэтых мас, пагэтаму, вядзецца ня толькі ў БССР, і загэтым ухілы не зьяўляюцца чыста мясцовымі.

Правы апартунізм у яўрэйскай рабоце ў БССР найбольш яскрава праявіў сябе ў галіне эканамічнага будаўніцтва. Неабходна адзначыць, што тут мы маем праяўленьні ўхілаў да яўрэйскага нацыяналізму. Разьбярэмся ў гэтым ухіле.

„Ухил да мясцовага нацыяналізму, гаворыць тав. Сталін, адбівае незадавальненьне аджываючых клясаў раней прыгнечаных нацыянальным дзяржавам дыктатуры пралетарыяту, іх імкненьне адасобіцца ў сваю нацыянальную дзяржаву і ўстанавіць там сваё клясавое панаваньне. Небясьпека гэтага ўхілу зьмяшчаецца ў тым, што ён культывуе буржуазны нацыяналізм, паслабляе адзінства працоўных СССР і грае на руку інтэрвэнцыяністам“.

Яўрэйскія нацыяналісты ў нас ставяць перад сабою нацыяналістычныя задачы. У адной з пастаноў нашага яўбюро мела месца фармулёўка, што пры прыцягненьні ў арцелі (саматужна-прамысловыя) неабходна ўцягнуць яўрэйскіх гандляроў, выкарыстоўваючы іх вопыт, ініцыятыву і капітал. У шэрагу пастаноў і зьезду ўсебеларускага „ОЗЕТА“ аб эканамічным упарадкаваньні няма клясавай устаноўкі, а ідзе гутарка аб „яўрэйскім насельніцтве“ наогул. У рабоце самаконтпрамапэрацыі існаваў погляд, што гэты род кзапэрацыі ёсьць „чыста яўрэйская справа“.

Калі ЦК КПБ ударыў па гэтаму ўхілу, і з дапамогай самакрытыкі была ўзята пад абстрэл уся яўрэйская работа, было ясна выкрыта, што гэтая „бясклясая“ па сутнасьці нацыянал-апартуністычная ўстаноўка мела сваім вынікам апартунізм і скрыўленьне клясавай лініі на практыцы. Шэраг яўрэйскіх саматужных арцеляў адрозьніваўся зьмяшчэньнем спэкулятыўна-капітанісцкіх элемэнтаў, у шэрагі яўрэйскіх калгасаў зацясаліся кулакі і контрабандысты, асобныя яўрэйскія калгасы замкнуліся і пачалі праяўляць тэндэнцыю акулач-



ваньня. Яўрэйскія-ж апартуністыя гэтага зусім не прыкмячалі, а калі партыя пачала біць па іх, выкрываючы сутнасьць іх „тэорыі“, яны і „іжэ с ными“ хацелі дэмаганічна „наглыбіць“ сваю лінію, заяўляючы, што барацьбой супроць бясклясавога падыходу да яўрэйскага насельніцтва партыя быццам бы зусім адмаўляецца ад эканамічнага ўпарадкаваньня яўрэйскіх працоўных і беднаты.

Ці-ж ня ясна, што гэтыя ўхілістыя не ратавалі за яўрэйскія працоўныя масы, а іменна за яўрэйскіх нэпманаў, за яўрэйскіх спэкулянтаў і кулакоў, за яўрэйскіх клерыкалаў, г. зн. у выніку за клясавога ворага. Іменна спэкулянта і кулака гэты, яўрэйскія нацыянал-апартуністыя хацелі „ўключыць у сацыялізм“, „калектывізаваць“ іх, і гэтым шляхам ажыццэвіць іх „урастаньне ў сацыялізм“. Сваяасаблівае праламленьне бухарынскай праваапартуністычнай устаноўкі.

Гэтай устаноўкай яўрэйскія ўхілістыя адбілі „нездавальненьне аджываючых клясаў раней прыгнечаных нацый рэжымам дыктатуры пралетарыяту“ (Сталін). Нацыяналістыя гэтага толку прышлі на дапамогу крыкуны і панікеры, тыя работнікі, якія, пад уплывам чуждай партыі ідэолёгіі, сталі фактычна на тэку о-пазіцыю, падмацоўваючы свае погляды тым, што моў „мястэчка вымірае“, „яўрэйскае насельніцтва гіне“ і г. д., абыходзячы зусім вялізарныя дасягненьні ў галіне палітычнага становішча яўрэйскіх працоўных мас. Характэрным зьяўляецца ў гэтым напрамку выступленьне на XIII зьездзе КП(б)Б, які адбыўся на прэсідні XVI зьезду УсеКП(б), тав. Штэймана, які заявіў, што, замест дапамогі яўрэйскай беднаце, апошняя намі пасаджана ў Допр Нацыяналістыя гэтага роду ня хочуць бачыць нішу станочную работу. А другія шукаюць вырашэньне „яўрэйскага пытаньня“ толькі ў стварэньні яўрэйскай ўстаноўкі нацыянальнай рэспублікі: і вуснаў нацыяналістаў гэтага роду мы часта чуем заявы: „яўрэйскаму насельніцтву ў БССР трэба жыцьцё, і яўрэйская культура ў БССР павінна маць масы і рост, радыкальнае вырашэньне яўрэйскага пытаньня магчыма толькі ў межах ствараемай яўрэйскай рэспублікі“, пры чым амскаваласяць і адкрыгасяць гэтых фармулёвак тым, якія істотна палітычна вольныя ў шэрагу асаблівых насьці таго ці іншага апартуністага.

Такім чынам, мы тут маем праламленьне „Імкненьня аджываючых клясаў раней прыгнечаных нацый адасобіцца ў сваю нацыянальную дзяржаву і ўстанавіць там сваё клясавое панаваньне“ (Сталін).

Над гэтай фармулёўкай тав. Сталіна не жае глыбока задумацца.

Адзначаныя праяўленьні яўрэйскага нацыянал-апартунізму ў галіне эканамічнага будаўніцтва ня былі чыста беларускага паходжаньня. Аналёгічныя фармулёўкі і ўстаноўкі мелі акрамя работнікаў БССР (Бейлін, Мар'янін і інш.), таксама ў некаторых работнікаў цэнтральных устаноў (Чамярынскі, Мярэжын.)

„Калі мы гаворым аб уцягваньні ў сацыялізм, гаварыў г. Чамярынскі ў сваім дакладзе на ўсесаюзным зьездзе яўрэйскіх культработнікаў, — мы маем на ўвазе ўсё яўрэйскае насельніцтва“ Гэтую-ж фармулёўку тав. Чамярынскі паўтараў у 1929 на беспартыйнай канфэрэнцыі яўрэйскіх рабочых у Маскве. „К еўрейскому отечеству“ такі даў ацанку тав. Чамярынскі свайму артыкулу аб Біра-Біджане, заяўляючы, што мы ставім сабе задачу пераходу „ад лаўкі да сацыялізму“. А . в. Мярэжын, работнік Камзэгу при ЦВК СССР, у сваім дакладзе на I ўсесаюзным зьездзе „ОЗЕТА“ асабліва падкрэсьліваў неабходнасьць перасяленьня „1000-рублёвых яўрэяў“, г. зн. заможных элемэнтаў, маючы гэтым групам пэрспэктыву інды-



відуальнага добрабыту. І калі тав. Мярэжын у 1929 годзе хацеў вызначыць стымул перасялення ў Біра-Біджан, дык ён гэтыя стымулы знайшоў у... лёзунгу „Да яўрэйскай бацькаўшчыны“, — бяз гэтага лёзунгу, па словах тав. Мярэжына, яўрэйская моладзь не пашла-б на перасяленне ў Біра-Біджан. Стымулы сацыялістычнага будаўніцтва адышлі на задні плян, іх месца заняў „нацыянальны ідэал“. шавіністычная неопалестынская ідэя.

На фоне такіх „установак“, разьвіваемых нацыянал-апартуністымі ў яўрэйскай рабоце, характэрны надрукаваныя ў 1930 г., пад блаславеннем тав. Літвакова, рэдактара яўрэйскай газеты „Эмэс“, вершы яўрэйскага паэты Галкіна, дзе паэта, абараняючы „яўрэйскі народ“ ад „бальшавіцкіх барбараў“, падбадзёрвае нацыянал-апартунізм і заяўляе:

Не надо было вам нашу агонию узреть  
При диком наследстве старом,  
А сейчас мы в упряжку идем  
И умир'ем от ваших поцелуев

У чым сутнасьць гэтага паэтычнага „перла“? А сутнасьць вось у чым: калі вы, заяўляе паэта, а пад гэтым зваротам „вы“ ён бярэ усіх неяўрэяў, зьяўляючыхся, па яго думцы, ворагамі яўрэйскага народу, не маглі „узреть агонию“ яўрэйскага народа „пры дзікай спадчыне старой“, г. зн. пры царскай уладзе, дык гэта дасягнута іншым шляхам пры савецкай уладзе: „Зараз, заяўляе паэта (г. зн. пры сав. уладзе),—мы ў упряжку ідзем і ўміраем ад ваших пацалункаў“. Інакш кажучы, паэта лічыць, што яўрэі пакорна ўпрагаліся ў воз рэвалюцыі, атрымаўшы ў аплату за гэта сьмерць праз пацалунак. Сам Літвакоў, які прэтэндуе на марксысцкага крытыка яўрэйскай літаратуры у абароне гэтых яўрэйскіх паэтычных кантэррэвалюцыйных вершаў, ужыў параўнаньне тых мас, якія разумеюцца ў вышэйпрыведзеных вершах з рымскімі гладыятарамі, якія зьвярнуліся да Цэзара з наступнымі словамі: „Здравствуй, Цезарь! Пришедшие на смерть приветствуют тебя“. Так Літвакоў хацеў давесці, што яўрэйская буржуазія, ліквідуемая Кастрычнікавай рэвалюцыяй, выдэ сваёй прабаўніцкай і памірае, мірна пакараючыся сьмяротнаму ворагу. Карацей кажучы, яўрэйская шавіністычная кантэррэвалюцыйная вылазка Галкіна ў літаратуры была паэтычнай ілюстрацыяй актывізацыі яўрэйскага шавінізму. Таму ня дзіўна, што нацыянал-апартуністы знайшоў неабходным стаць у абарону свайго аднадума. Змычка нацыянал-апартунізму з ваяўнічым шавінізмам пашла па ўсім фронце.

Побач з гэтым, мы мелі факты поўнай недаацэнкі работы сярод яўрэйскіх працоўных мас, а гэта ў сваю чаргу неабходнасьці яўрэйскага культурнага будаўніцтва, адмаўленьне спэцыфічных задач у адносінах да груп яўрэйскай беднаты, якія належалі раней да нявытворчага насельніцтва. Гэты нігілізм у яўрэйскай рабоце жыць правы ўхл, яму павінен быць дадзен жорсткі адпор.

Яўрэйскі нацыяналізм даў сябе адчуваць і ў галіне культурнай. У БССР мы мелі шэраг вылазак нац.-дэмакратычнага і нацыяналістычнага паракку. У друкаванні пры яўрэйскага сакратару Акадэміі навук удзельнічалі замежныя яўрэйскія буржуазныя вучоныя, з якімі асобныя вучоныя—камуністы падтрымлівалі сувязь; у друкаванай працы асобных камуністых (Сосіс) беспартыйных прафэсараў праводзілася лінія струвістычнага аб'ектывізму; у гістарычных работах (Сосіс, Раўрэбе) марксысцкі клясавы аналіз часта падмяняўся на-



цыяналістычным дубноўскім<sup>1)</sup> поглядам. Яўрэйскі нац.-дэмакратызм найбольш яскрава сябе праявіў тады, калі партыя разгарнула шырокую барацьбу з беларускім нац.-дэмакратызмам. Тады замаскаваны знадворна пасыўны яўрэйскі нац.-дэмакратызм сябе выкрыў тым, што яго носбіты ўзялі на сябе абарону... беларускіх нац.-дэмакратаў ад партыйнай крытыкі. Памянёны яўрэйскі прафэсар-камуністы Сосіс выступіў у абарону беларускага нац.-дэмакрата Марука, калі парткалектыў Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэту, ваздаў апошняму па яго нац.-дэмакратычных заслугах. Якое чужэлюбнае адзіноства нацыяналістаў усіх масьцей у імя... барацьбы з партыяй!

Ударам па яўрэйскаму нацыянал-дэмакратызму і нацыянал-апартунізму КП(б)Б ліквідавала меўшы месца прарыў па гэтай лініі, выходзячы масы на гэтым вуруку, згуртоўвала іх навакол генэральнай лініі партыі, прыняўшы меры да зьнішчэньня меўшых месца памылак і да ўзьяняцця тэмпу работы сярод яўрэйскіх працоўных мас. Ва ўсіх галінах партыя дабілася вялікіх посьпехаў у барацьбе з яўрэйскім нац.-дэмакратызмам. Аднак барацьба з яўрэйскім нацыяналізмам ня можа быць паслаблена, наадварот, яна павінна быць ва многа разоў пасілена, асабліва павінна быць пасілена барацьба з замаскіраваным скрытым нацыяналізмам і з прымірэнцтвам да гэтага нацыяналізму ў яго усялякіх праявах.

### III.

Каб давесці, наколькі глыбока акапаўся яўрэйскі нацыяналізм, можна ўспамінуць хоць бы аб тым, што, напрыклад, часопіс „Трыбуна“<sup>2)</sup>, цэнтральны орган „Озета“, не знаходзіў патрэбным досыць выразна сказаць аб правым ухіле ў рабоце беларускага „Озета“. Здарылася як раз адваротнае таму, чаго трэба было чакаць: рэзальюцыі зьезду Беларускага „Озета“ былі сканцэнтраваны ЦП „Озета“ на сваім усесаюзным пленуме. Гэтая пастанова не адменена яшчэ і да сёньняшняга дня. У той-жа час друкуецца артыкул з заявай у такім сэнсе, што з БССР яўрэйская бедната вымушана бегчы ў іншыя рэспублікі СССР (артыкул Эйдэльмана), і што ў БССР інтэрнацыяналізацыя яўрэйскіх калгасаў прывяла да развалу 80 проц гэтых калгасаў (артыкул Гольдэ). Зусім яскрава, што гэтыя выступленьні ў іншай форме працягваюць наступ яўрэйскага нацыянал-апартунізму на правільную лінію партыі.

Другі прыклад: у газэце „Эмэс“, ад 8 жніўня г. г., зьявіўся артыкул т. Я. Левіна пад назвай „Патрабаваньні рэвізія“. У гэтым артыкуле аўтар паўтарае заданьне правых апартуністых, ён заяўляе, што „эканамічныя мерапрыемствы камуністычнае партыі і савецкай улады ў адносінах да яўрэйскага насельніцтва па сутнасьці зьяўляюцца ў грунтоўнай перабудове сацыяльнага складу яўрэйскага насельніцтва...“ нам прыходзіцца сацыяльна рэканструяваць такі народ, які мае стагоднія традыцыі і прывычкі“. Далей аўтар заяўляе, што „большая частка яўрэйскага насельніцтва ўвесь час займалася гандлем Добрая канцэпцыя. „Яўрэйскі народ“ у сваёй большасьці складаецца з гандляроў, задача партыі—сацыяльна рэканструяваць гэтых гандляроў—з поля зроку аўтара зусім уплылі яўрэйскія рабочыя масы і

<sup>1)</sup> Дубноў—яўрэйскі буржуазны гісторык, махровы нацыяналіст, белы эмігрант, у буржуазным друку няспынна даводзіць, што яўрэісты ў СССР гучэ ад палітыкі бальшавікоў.

<sup>2)</sup> Адаказным рэдактарам гэтага часопісу зьяўляецца т. Дыманштэйн



працоўныя масы, дзеля чаго адпала зусім задача дыфэрэнцыяцыі па класаваму прынцыпу; задачы партыі ў адносінах да працоўных мас яўрэйскай нацыянальнасці, так яскрава вызначаныя рэзалюцыямі партыйных з'ездаў, аказваюцца ад сунутымі пад напорам нэпмана і кулака. У нас у БССР (ці-ж БССР зьяўляецца выключэньнем?) ёсць да статкова яўрэйскай працоўнай беднаты: некваліфікаваных саматужнікаў і іх дзяцей, інвалідаў з яўрэйскай беднаты, гарадская дэклісаваная бедната з працоўных пластоў, якія адчуваюць патрэбу ў эканамічнай дапамозе. Гэтая маса адчувае патрэбу ў эканамічным упарадкаваньні. А аўтар вышэйцыгаванага артыкулу гэту масу зусім ігнаруе. Ён бачыць толькі гандляроў, якія ў яго чамусь ці „вдруг“ вырасьлі ў 1930 г. у „большую частку“ яўрэйскага насельніцтва, Пісаў-жа гэты артыкул Я. Левін, сэкратар Цэнтральнага праўленьня „Озета“. Рэдакцыя-ж газэты „Эмэс“, мабыць, цалкам з ім згадзілася ў яго „прынцыповай устаноўцы“ на „большую гандлёвую частку“ яўрэйскага насельніцтва. <sup>1)</sup>

Значыць некаторыя работнікі „нічому не навучыліся і нічога не забылі“, ня глядзячы на жорсткі агонь, які быў адкрыт па правах фармулёўках і справах, якія мелі месца ў яўрабоце ў БССР. Бальшавіцкая самакрытыка яшчэ не пранізала сабою дастаткова дасканальна гэтую работу. Яўрэйскі нацыяналізм моцна акапаўся.

Дадамо, што яўрэйскі нацыяналізм і правы апартунізм маюць добрую глебу яшчэ і таму, што кадр яўрэйскіх работнікаў, „нацыяналаў“, вельмі тонкі, што сярод гэтага кадру ёсць значны процант былых бундаўцаў і выхадцаў з іншых партый. Таму, калі мы пачынаем дакапвацца карэньняў праваапартуністычных памылак у яўрабоце, дык побач з агульнымі зьявамі сустракаемся таксама з перажыткамі бундызму і сыёнізму, тэрытарыялізму, з рэцыдывамі гэтых ідэалёгічных форм. Калі сыёнізм і тэрытарыялізм ідуць пад сьцягам стварэньня „яўрэйскага ачагу“, г. зн. яўрэйскай адасобленай дзяржавы на буржуазна-дэмакратычных пачатках, дык яўрэйскія шавіністы ў нашай краіне, перафразуючы гэты лёзунг на савецкі лад, завуць да яўрэйскай бацькаўшчыны“. Калі бундаўцы гаварылі, што пралетарская дыктатура ня можа агульнай сыстэмай сваёй забясьпечыць разьвіцьцё культур працоўных мас усіх нацыянальнасцяў, дык нацыяналістычныя элемэнт у нас таксама лічаць, што яўрэйскае культурна будаўніцтва павінна быць якойсьці манаполіяй яўрабработнікаў, яўсэкцыі.

#### IV.

Яўрэйскія нацыяналісты, правы апартуністы і прымірэньцы да іх імкнуліся дыскрэдытаваць лінію партыі на разьвіцьцё калгаснага руху. Яны хацелі даказаць правал гэтага гістарычнага павароту на фактычным становішчы з яўрэйскімі калгасамі. Зьдзекуючыся над лініяй партыі на класавую дыфэрэнцыяцыю пры камплектаваньні яўрэйскіх калгасаў, яны прарочаскі хацелі даказаць, што: 1) у яўрэйскія калгасы няма каму ісьці, акрамя лішэнцаў; 2) інтэрнацыяналізацыя калгасаў адмоўна адаб'ецца на становішчы гэтых калгасаў: „калгасынікі разьбягуцца;“ 3) прыліву ў яўрэйскія калгасы няма чаго чакаць і 4) няма чаго зварочваць асаблівую ўвагу на існуючыя калгасы.

<sup>1)</sup> Па сутнасьці артыкулу Левіна мы тут ня маем магчымасьці гаварыць, адзначым толькі, што ён адкрыта прапануе рэвізаваць лінію партыі ў эканамічнай рабоце сярод яўрэйскіх працоўных.



На самай-жа справе ішло наадварот, і прадведаньні яўрэйскіх нацыянал-апартуністых панеслі крах па усіх лініях.

Па-першае, аказалася дастаткова беднякоў і дэклісаваных элементаў з пралетарскіх пластоў, а таксама бяднейшых элементаў з былых дробных гандляроў, якія пайшлі ў калгасы. За апошні год яўрэйскія калгасы мелі невялікі прыліў. Як ні біліся над пытаньнем камплектаваньня былыя кіраўнікі яўрэйскай работы у БССР, ніяк гэтага пытаньня не маглі вырашыць. А хваля серадняцка-бядняцкага руху ў калгасы змыла з шляху ўсе перашкоды і дала лепшы прыклад таго, як калгасны рух у ходзе сваім, пры ўлічэньні складанай нац. абстаноўкі, дапамагае вырашэньню нацыянальнага пытаньня.

Калі паглядзець на фактычнае становішча справы і падлічыць посьпехі першай хвалі масавай калектывізацыі ў БССР і яе адбіцця на яўрэйскіх працоўных і бядняцкіх масах, дык вынікі будуць яўна не на карысьць правых апартуністых. Мы маем наступныя лічбы: па 5 акругах БССР на I-V—29 г., г. зн. да пэрыоду масавай калектывізацыі, было 1576 яўрэйскіх сямьяў—калгаснікаў; на I-V — 30 г. у гэтых-жа акругах мы ўжо мелі 3532 яўрэйскія сямействы, г. зн. за адзін год рост на 123 проц. Гэты колькасны рост ня вычэрпвае ўсяго малюнку, бо разам з гэтым мы маем узбуйненьне яўрэйскіх калгасаў, рост агульных (беларускіх) калгасаў і за лік яўрэйскай беднаты, перамогу замкнутасьці, нацыянальнай і эканамічнай, якая мела месца ў шэрагу яўрэйскіх калгасаў, г. зн., мы ў агуле маем таксама прыкметнае якаснае палепшаньне яўрэйскіх калгасаў. Разам з гэтым мы маем шэраг дасягненьняў таксама ў галіне перасяленьня яўрэйскіх працоўных і дэклісаванай беднаты у Біра-Біджан і Крым. Ня гледзячы на шэраг „левых“ памылак, дапушчаных пры правядзеньні інтэрнацыяналізацыі яўрэйскіх калгасаў (слабасьць падрыхтоўчай работы, факты парушэньня дырэктыў партыі аб дабраахвотнасьці і г. д.), ня гледзячы на гэтыя „левыя“ памылкі, мы мелі шэраг выпадкаў, калі ініцыятыва інтэрнацыяналізацыі яўрэйскіх калгасаў выходзіла з асяродзьдзя яўрэйскіх калгаснікаў, што зьяўляецца лепшым доказам іх высокай сьведомасьці і адданасьці лініі партыі. Ці патрэбна даводзіць, што працэс інтэрнацыяналізацыі і зьнішчэньня замкнутасьці і нацыянальнай абмежаванасьці ў асяродзьдзі яўрэйскіх калгаснікаў зьяўляецца ўдарам па праваму апартунізму і па яўрэйскаму нацыяналізму: недарма апошнія так заўзята супраціўляліся правядзеньню партыйнай лініі ў гэтай галіне.

„Левы“ загіб прышоў на дапамогу праваму ўхілу ня толькі ў галіне калектывізацыі. Лявацкія фразы і справы былі праяўлены таксама ў галіне раскулачваньня і муніцыпалізацыі. Гэтыя лявацкія справы пагражалі тымі-ж вынікамі, што і правы апартунізм, бо яны фактычнае вялі да таго, каб пасварыць працоўнага рамесьніка і местачковую беднату з савецкай уладай. У гэтым быў іх аб'ектыўны сьмысл.

Меліся выпадкі, калі местачковая бедната без усялякай падставы, без дыфэрэнцыяванага падыходу і „вопреки“ агульным дырэктывам, залічвалася ў разрад лішэнцаў і гэтым аўтаматычна выкідвалася з кустарцеляў і калгасаў, ці не дапускалася туды. Таксама і ў галіне пазбаўленьня права голасу.

Жадаючы застрахаваць сябе ад абвінавачваньня ў правым ухіле, некаторыя работнікі ў шэрагу мястэчак дакаціліся да скажэньня нацпалітыкі партыі ў адносіне да яўрэйскага насельніцтва, перашкодзіўшы,



у ходзе калектывізацыі, уступленьню ў калгасы і кўлгасныя сьветлы, аб якой ідзе гутарка ў дырэктывах ЦК і г. д. і да т. п.

Гэтыя „левыя“ загібы, якія, граючы на руку праваму ухілу, мелі падчас яўна контррэвалюцыйны характар, атрымалі свой яркі выраз у тых брыдотах, якія былі дапушчаны паасобнымі мясцовымі арганізацыямі пры раскулачваньні. У шэрагу мястэчак шчырыя „левыя“ загібшчыкі раскулачылі саматужнікаў, парабілі шэраг брыдоў пры абкладаньні падаткам, пры муніцыпалізацыі і да т. п. Прыкладам такіх дзеяньняў служыць Плешчаніцкая справа. Плешчаніцкі РВК (Менскае акругі) муніцыпалізаваў бядняцкія хаткі, ён пераабклаў вялікімі сумамі бедных саматужнікаў, „злых неплацельшчыкаў“ такога рода судзілі і арыштоўвалі, утваралі аблавы на неплацельшчыкаў, пад кіраўніцтвам самога старшыні РВК Якубовіча; адабраныя рэчы ў неплацельшчыкаў зьбіралі на склад. Падобнага роду факты мелі месца ў некаторых іншых мястэчках БССР.

Адсюль выцякае задача барацьбы на два фразы. Недаацэнка важнасьці гэтай барацьбы ўжо сама па сабе ёсьць апартунізм. У сувязі з абвастрэньнем клясавай барацьбы яўрэйскі нацыяналізм наглед, ён шукае сабе дастаткова сяброў таксама на „левым“ флангу. Барацьба і гэтым ухілам ёсьць неад’емная, арганічная частка барацьбы за генэральную лінію партыі. Праводзячы барацьбу супроць великарасейскага шавінізму, як галоўнай небясьпекі ў нацыяналізму на даным этапе, мы павінны непасрэдна прыводзіць барацьбу з мясцовым шавінізмам, адным з рознастайнасьцяў якога ёсьць яўрэйскі нацыяналізм, „выкрыць і выставіць на сьвет божа фізіяномія гэтых ухілаў“ (Сталін). Узмацняючы барацьбу з беларускім контррэвалюцыйным нац.-дэмакратызмам, неабходна ўзмацніць барацьбу з яўрэйскім шавінізмам, разам з гэтым пасіліць барацьбу супроць бесхрабетнасьці ў барацьбе з правым апартунізмам і нацыяналізмам у яўрэйскай рабоце.

## V

БССР ляжыць у блізкім „суседзтве“ з фашыскай Польшчай. Эўрапейская нац.-дэмакратычная і сацыял-фашысцкая пячаць на тым баку нясулынна сочыць за работай, якая праводзіцца партыяй і Саветскай уладай сярод яўрэйскіх мас у СССР. Служачы інтарэсам польскага фашызму, гэты друк лезе з скуру вон, каб даказаць, што ў Савецкім саюзе „з мільёны яўрэяў умірае з голаду“, што у прыватнасьці ў БССР местачковае насельніцтва „гіне“. Асабліва гэты друк імкнуўся скарыстаць барацьбу КП(б)Б супроць яўрэйскага нацыяналізму, робячы з гэтай барацьбы „дэмагагічны вывад“ аб тым, што партыя і савецкая ўлада адмовіліся ад дапамогі яўрэйскай дэкасаванай беднаце. На гэты раз хор прадажнага, вернага Пілсудзкаму яўрэйскага друку быў так чужы і салідаран, што нават кожнаму палітычнаму „младенцу“ стала ясна, якая сувязь існуе паміж унутранай палітыкай зьнясіленьня яўрэйскіх мас, якая сыстэматычна праводзіцца Пілсудзікам, і паміж гэтымі кіўкамі яўрэйскага друку Пілсудзкага ў бок СССР: „не блятэжцеся, моў, становішчам яўрэйскіх мас у Польшчы: у СССР справа горш абстаіць“. Адсюль ясна відаць, што яўрэйскі буржуазны друк у Польшчы арыентуецца на інтэрвэнцкую палітыку Пілсудзкага і Пуанкарэ.

Орган польскага „Бунда“, — „Фолгсцайтунг“, — асабліва адлічыўся ў бяспалавым тлумачэньні пастановаў ЦК УсеКП(б) аб ліквідацыі нацсэкцыі. Бундаўцы ў Польшчы, ругаючы „яўсэкцыяністаў“, у душы



хавалі мару, што яўрэйская сэкцыя будзе тым востравам унутры УсеКП(б), які захавае тыя ці іншыя элементы бундаўскага сепаратызму і нацыянальнай замкнутасці ўнутры УсеКП(б), унутры Савецкага саюзу, што, т. ч., бундаўскія традыцыі „пераўзброяць“ УсеКП. Сьмела вельмі. Гэта надзея ў нейкім родзе магла заснавацца на дакумэнце, які быў напісан апошнімі бундаўскімі „магікамі“ ў СССР, калі яны ўступалі ў УсеКП(б) (1921 г.); яны тады ў сваёй адозьве да яўрэйскіх рабочых пісалі наступнае:

„Мы і зараз лічым, што калі-б у адзінай цэнтралізаванай кампартыі заўстаўся-б „Бунд“, нам лягчэй і лепш было-б арганізаваць яўрэйскіх рабочых, увесці іх у камунізм, дапамагчы ім будаваць яўрэйскае жыццё на новых пачатках“ (Наш курсіў—Х. Д.).

„Надзеі бундаўцаў 1921 г. „рухнулі“, таксама „рухнулі“ і надзеі польскіх бундаўцаў. Недарма яны паднялі вой па „памершай яўсэкцыі“, скардзячыся, што цяпер, калі і „яўсэкцыі ўжо ня стала“, „яўрэйскаму пралетарыяту“ і „яўрэйскай культуры“ пагражае пагібель. А бундавец Літвак проста горкімі слязьмі заплакаў; ён у сацыял-фашыстаўскім Нью-Ёрскім „Форвэрсьце“ пісаў, што УсеКП(б) сваёй пастановай аб ліквідацыі нацсэкцыі дае прыклад прыгнечання яўрэйскага народу, бо, бачыце, усе нацыі ў Савецкім саюзе будуць мець свае асобныя партыі (маюцца на ўвазе рэспубліканскія КП), „толькі яўрэі“ губяць усялякую самастойнасць. Ён знайшоў выпадак для абвінавачвання УсеКП(б) у... антысэмітызме.

Але ці-ж толькі нацдэмакраты і сацфашыстыя за мяжой так ставілі пытаньне?

Правыя элементы ў партыі таксама разважалі ў фальшывым сэнсе ліквідацыю яўрэйскай сэкцыі, і тут сказаліся сэкцыянісцкія (сепаратыстычныя) навыві і тэндэнцыі некаторых таварышоў. Варожы-ж нам элемент у краіне загаварыў па гэтаму выпадку „простым“ языком. Вось характэрны ліст, атрыманы пасля ліквідацыі яўбюро на адрас рэдактара яўрэйскай газеты „Октябрь“, орган ЦК КП(б)Б:

„Паважаны рэдактар газеты „Октябрь“ Гомон (гоман—гэта ўвасабленьне зла—Х. Д.) зьяўляецца блгадзеецелем у параўнаньні з вашай яўсэкцыяй. Вы пагромшчыкі. Надыйдзе час, калі мы будзем скакаць у вашай крыві, і толькі ў вашай яўрэйскай крыві, бо расейцы ня могуць рабіць таго, што Вы робіце.. Пурышкевіч і Замыслоўскі былі блгадзеецелямі ў параўнаньні з Вамі. Цяпер трошкі паменьшыцца Ваша сьпесь, канец сэкцыі. Ваша кроў яшчэ будзе праліта; за кроў равінаў Вам будзе адомшчана“.

Гэта заява кулацка-клерыкальнага падгалоску.

Імкненьне варожых элементаў абняславіць агульна мінулую дзейнасьць яўсэкцыі і „яўр. камуністых“ зьяўляецца прызнакам актывізацыі клясава-варожых нам элементаў.

Яўсэкцыя адыграла ў свой час ролю зброі партыі, але гэта пройдзены этап, і партыя ў нацсэкцыях больш не адчувае патрэбы. Аднак, было ня мала сярод яўрэйскіх работнікаў і сярод яўрэйскай інтэлігенцыі людзей, якія расцэньвалі ліквідацыю яўсэкцыі ня як крок партыі ўперад, а як крок назад. У гэтых хваравітых настроях адыграў нямалую ролю існуючы сярод некаторых таварышоў шкодны



погляд, што яўсэцкія—гэта „маленькі яўрэйскі ЦК“, а работнікі яўсэцкія—„упаўнаважаныя партыі на яўрэйскіх справах“. Гэтыя тэндэнцыі, адрывкі бундызму, атрымалі яшчэ адзін руйнуючы ўдар ліквідацыйнай яўсэцкія. Пагэтаму правільна думаюць тыя таварышы, якія выступаюць супроць „яўсэцкіх ініцыяціў“ сепаратызму. Аднак, няправільна будзе заднім чыслом адмаўляць становачую ролю нацсэцкія, у гэтым ліку і яўсэцкія, у мінулым. Калі-б гэтыя сэцкія ня былі патрэбны раней, дык партыя іх бы даўно ліквідавала. Заяўляючы зараз, што нацсэцкія ўжо даўно павінны былі быць ліквідаваны, фактычна сьцьвярджаюць адно і тое-ж з нацыяналістамі, бо з такога погляду нямінуча сьледуе вывад, што партыя не займалася нацменработай, паколькі яна нават не прыкмчалася паяўнасьці непатрэбнага апаратачнага прыдатку, нацсэцкія. Пагэтаму нельга да гэтага пытання падыйсьці так, як гэта робіць т. Агурскі ў адным з нумароў „Бальшавіка Беларусі“. Яшчэ больш тав. Агурскі паглыбляе сваю памылку, ралі ён нацыянал-апартунізм і адрывкі бундызму групы яўрэйскіх ааботнікаў ператварае нібы ў хваробу яўсэцкія, г. зн. у хваробу кпартату партыі. Гэта страшэнная памылка.

Рашуча адхіляючы такую ацэнку работы нацсэцкія і ў прыватнасьці яўбюро, сьцьвярджаючы, наадварот, што ў мінулым нацсэцкія саслужылі вялікую службу ў справе ўнядрэньня бальшавіцкіх ідэй сярод яўрэйскіх рабочых і працоўных, ажыццяўляючы нацыянальную палітыку партыі сярод гэтых мас. Патрэбна асудзіць сапраўды нацыяналістычныя настроі ў адносіне да пастановаў ЦК УсеКП(б) аб ліквідацыі нацсэцкія.

## VI.

КП(б)Б мае шэраг буйных дасягненьняў у рабоце сярод яўрэйскіх працоўных. ЦК КП(б)Б правёў вялікую работу ў барацьбе з яўрэйскім нацыяналізмам. Але, разам з гэтым, належыць сказаць, што мы маем у шэрагу галін работы „нажніцы“ паміж запатрабаваньнямі і іх задавальненьнем. Гэта зьяўляецца вынікам слабасьці кіраўніцтва яўрэйскай работай з боку мясцовых арганізацый. Гэтая работа враз ускладняецца ў сувязі з ліквідацыйнай акруг, бо кіраўніцтва яўрэйскай работай у Беларусі ў асноўным было згрупавана ў акругах. П. ежыць пагэтаму ўзмацніць тэмп усёй работы і забяспечыць дасягашае пасьпяховае вырашэньне пытанняў эканамічнага ўпарадкаваньня яўрэйскіх працоўных і беднаты і культурнага будаўніцтва, нацыянальнага па форме і сацыялістычнага па зьместу. Цэлы шэраг пытанняў ставіцца зараз па-новаму. Адчыняюцца новыя магчымасьці; стаіць задача перасяленьня вялікіх мас працоўных і беднаты ў Біра-Біджан і Крым. Усё гэта патрабуе не равізіі правільнай партыйнай лініі, а напружанай работы партарганізацый іменна ў духе рашэньняў XVI зьезду УсеКП(б) і XIII зьезду КП(б)Б.

Усякая недаацэнка работы рэспубліканскіх кампартый на месцы або перасяленчэскай работы ня можа быць расцэнена інакш, як вравы апартунізм, бо яно аб'ектыўна працуе ў інтарэсах клясавага порага, у інтарэсах кулака і нэпмана. Тое-ж самае адносіцца і да пытанняў культурнага будаўніцтва, нацыянальнага па форме, але пралетарскага па зьместу. Трэба сказаць, што на галіну культуры зялер патрэбна зьвярнуць больш увагі, чым да гэтых пор. Гэтая задача дыктуюцца неабходнасьцю ўзмацненьня барацьбы за камуністычную ідэалёгію супроць варажай ідэалёгіі, супроць шавінізму.



Праводзячы барацьбу з яўрэйскім шавінізмам, нам патрэбна ўлічыць, што мы тут маем справу з „паўзучым“, мімікуючым ворагам.

Агрымоўваючы удар за ўдарам, прэвы апаргунзм манэўруе і мяняе сваю тактыку і свае лёзунгі „ў залежнасьці ад абставін“. Тое-ж самае ўтвараецца і з „паўзучымі ўхіламі“. Яўрэйскі шавінізм за апошні час мяняе тактыку. Аглушаны нябачным ростам сацыялізму ў краіне, клясавы вораг спрабуе знайсці новыя аргументы супроць наступачага сацыялізму. Губячы магчымасьць спэкуляваць на эканамічнае разарэньне яўрэйскіх мас, бо апошні пэрыод дае зрух у напямку вырашэньня пытаньня эканамічнага ўпарадкаваньня яўрэйскіх працоўных і дэклісаванай беднаты, „улічваючы“ ўсё гэта, клясавы вораг бярэцца за зброю значна патрапаную, але тым ня менш дастаткова небясьпечную ва ўмовах абвостранай клясавай барацьбы: за аргумент „асыміляцыі“.

Яўрэйскія нацдэмакраты і шавіністыя заяўляюць: „вы гаворыце аб дасягненьнях нацпалітыкі, але на справе вы ніякай нацпалітыкі не ажыццяўляеце, вы не разьвіваеце нацыянальнае культуры, а наадварот, нішчыце гэтую культуру, праводзіце палітыку асыміляцыі (зьліньня) яўрэйскіх мас з навакольным насельніцтвам, пазбаўляеце магчымасьці гэтых мас разьвівацца і расьці ў культурных адносінах“. Вось аб чым загаварылі яўрэйскія шавіністыя за апошні час. Іх намер зусім яскравы: яны хочуць сказаць, што масавае ўцягваньне ў прамысловасьць яўрэйскай працоўнай моладзі, інтэрнацыяналізацыя калгасаў, паток яўрэйскіх рабочых у індустрыяльныя цэнтры нашага саюзу—усе гэтыя працэсы ўцягваньня яўрэйскіх працоўных у соц. будаўніцтва яны хочуць скампраменьтаваць, даказваючы, што гэты працэс мае сваім раковым вынікам асыміляцыю яўрэйскіх мас. Бадзёрачы нацыяналістычнае пачуцьцё, яўрэйскія шавіністыя сваім новым аргументам імкнуцца расхаладзіць пачуцьцё энтузіязму соц. будаўніцтва, якое ўсё больш і больш прапітвае шырокія масы яўрэйскіх рабочых і працоўных. У гэтым сэнсе характарны ліст нейкага Бэрмана, адрасаваны на імя Наркамасьветы, якому дадзён загалоўак „Пытаньне аб яўрэйскай мове“, але напісаны ён на расейскай мове. Аўтар заяўляе: „Кастрычнікавая рэвалюцыя дала нам толькі хлеб, але не дала, як аказалася, ні ідэалаў, ні пашаны з боку іншых народаў, ні бясьпечнасьці, ні роўніцтва“. У чым-жа справа, чаму так заплакаў „прадстаўнік яўрэйскага народу“? Аказваецца, вось чаму: „Нам, гаворыць ён далей, не хапае таго, што маюць іншыя народы... (мовы сваей, г. дзяржавы бясьпечнасьці)“. Утвараецца культурная і палітычная асыміляцыя яўрэяў, пагэтану далоў Кастрычнікавую рэвалюцыю. І вось контрпраграма гэтага „караспандэнта“: „неабходна, прапануе ён, перавесці ўсе яўрэйскія пэдагэгікумы на дрэўняяўрэйскую мову, утварыць яўрэйскую акадэмію навук, ЕССР, яўрэйскія вайсковыя школы, яўрэйскую армію, інак нас, яўрэяў, праз 10 год ня стане зусім“. Разгорнутая праграма яўрэйскага нацдэмакратызму, ці-ж няпраўда. Пабудавана-ж гэтая праграма на рэвізіі савецкага ладу з пункту гледжаньня нацпалітыкі, „базуючыся“ на тым, што савецкая ўлада вядзе палітыку „асыміляцыі яўрэйскага народу“.

Глумацьцё прыведзеныя цытаты няма неабходнасьці. Іх сэнс вельмі яскравы. Але таксама яскравы з гэтага лісту і той бясспрэчны факт, што яўрэйскі шавінізм згубіў сваю базу і шукае новую зброю. І сапраўды, мацнейшым ударам па шавінізму зьяўляецца той факт, што працоўныя і пэсцы яўрэйскага насельніцтва (саматужнікі і г. д.) дынамічна і матар'яльна ўпарадкаваліся і ўпарадкоўваюцца на базе нацыянальна-сацыялізму па ўсяму фронту, і што расьце культурнае



будаўніцтва і г. д. Ускладненне задач па культурнаму абслугоўванню і палітычнаму выхаванню новых кадраў яўрэйскіх рабочых і працоўных на дным этапе хоча скрытаць класавы вораг. Не адмаўляючыся ад сваёй барад.бы нао.у і, ён пасляе свае наступленне на фронце культуры. Пасётаму належыць расшыфравань ворага і даць яму адпор, ускрываючы варожую сутнасьць гэтых размаўленняў аб асыміляцыі і г. п. Лепшай зброй барацьбы тут зьяўляецца наша работа па ўзмацненню культурна і масавай выхавальнай работы сярод яўрэйскіх рабочых і працоўных м.е побач з эканамічнай работай. На гэты конт мясца шэраг найменшых пастаноў ЦК КПСБ. Праводзячы барацьбу за правядзеньне гэтых дырэктыў і супроць яўрэйскага шавінізму, неабходна ўдариць з усёй бязлітаснасьцю па тых, якія, прымаючы на словах гэтыя рэзалюцыі, ня робяць неабходнае для іх правядзеньня і такім чынам вядуць варожую палітыку застаўляючы з прычыны гэтага лазейку для класавога ворага.

---



## Пытаньні культуры і асьветы на XIII зьезьдзе КП(б)Б<sup>1)</sup>

### IV. Тэорэтычная падрыхтоўка членаў партыі і аб стано- вішчы партасьветы

Вялікая колькасць пытанняў паўстала перад зьездам, якія звязаны з правадзімай намі работай у галіне партасьветы, з тэорэтычнай падрыхтоўкай нашых партыйцаў, якія сядзяць на кіруючай рабоце. У пачатку сваёй работы нам прыходзілася казаць аб тым, наколькі складаныя ёсьць тыя абставіны, у якіх нам прыходзіцца працаваць, будаваць новую грамаду, соцыялізм. Ня гледзячы на ўсю гэтую складанасьць, ня гледзячы на вялізарныя цяжкасьці, мы ідзем ад адной перамогі да другога, мы ажыццяўляем паспяхова тыя задачы, якія пастаўлены перад намі пролетарскай рэвалюцыяй. Комуністычная партыя вядзе рабочую клясу, усіх працоўных па правільнаму шляху. Пад яе кіраўніцтвам мы дасяглі тых вынікаў, якія так яскрава адлюстроўваліся і на XIII зьезьдзе КП(б)Б і на XVI зьезьдзе УсеКП(б).

Дзе сакрэт гэтых вялізарных нашых перамог у галіне соцыялістычнага будаўніцтва? Дзе сакрэт таго, што мы з кожным годам узмацняем дыктатуру пролетарыяту, што мы ідзем па правільнаму шляху, па шляху генэральнай лініі нашай партыі? Сакрэт гэты заключаецца ня толькі ў тым, што справе пролетарскай рэвалюцыі, справе барацьбы за камунізм аддана рабочая кляса СССР. Не, гэты сакрэт захоўваецца яшчэ і ў тым, што наша партыя ў цэлым, штаб нашай партыі, наш Цэнтральны камітэт усё сваё кіраўніцтва пабудоваў на тым вялізарнейшым вучэньні, якое нам пакінулі Маркс, Энгельс і Ленін. Вучэньне асновапаложнікаў навуковага камунізму, вучэньне аб пролетарскай рэвалюцыі Леніна служыць ў руках нашай партыі і яе ЦК тым вялізарнейшым сродкам, а дапамогаю якога толькі і дзякуючы якому магчыма была перамога пролетарскай рэвалюцыі, магчыма тое вялізарнейшае будаўніцтва, нагляднікамі і ўдзельнікамі якога мы зьяўляемся. На маркса-ленінскім вучэньні пабудавана ўся наша праграма дзейнічання, усе нашы пляны будаўніцтва, увесь генэральны плян нашага ходу да камунізму.

Але калі наша партыя цалкам, кіруючы штаб комуністычнай партыі прасякнуты гэтым вялізарнейшым вучэньнем строга, прытрымліваюцца яго, дык гэтага ніяк нельга сказаць аб аграмадных масах нашых членаў партыі, асабліва нядаўна прынятых у партыю, якія працуюць на мясцох, якія на прадпрыемствах, у вёсках, калгасах і саўгасах павінны праводзіць ў жыццё ўсе рашэньні партыі і яе Цэнтральнага Камітэту. Аграмадныя пласты радавых членаў партыі, нізавых партыйных работнікаў ня маюць яшчэ і дэпаветнай падрыхтоўкі ў галіне маркса-ленінскага вучэньня, значная частка сярод іх яшчэ недастаткова знаёмы з

<sup>1)</sup> Канец. Пачатак гл. № 8-9, стар. 55-7



элементарнымі пытаннямі гэтага вучэння. Яны працуюць, яны праводзяць рашэнні партыі ў жыццё часта так, як ім паказвае іх эволюцыйнае бальшавіцкае сумленне. Узровень падрыхтоўкі нашых інзавы партыйцаў вельмі нізкі. Адсюль цэлы шэраг памылак, адсюль часта без усялякага суб'ектыўнага жадання гэтыя партыйцы робяць грубейшыя памылкі, саскальзваюць з існавальнай лініі нашай партыі.

„У чым асноўны корань памылак у пытаннях калектывізацыі на мясцох? У тым, што мы недастаткова політычна падрыхтаваліся, што наш актыў, які ўзяўся праводзіць гэтую работу, надзвычай важную політычную работу, у дастатковай ступені ня ведаў таго вучэння, аб чым гаварыў Ленін“.

Так тлумачыць памылкі нашых пазовых партыйных арганізацый і паасобных камуністых на месцах у пытаннях калектывізацыі т. Каравін, выступаючы на зьездзе Бяссенічна, што прычыны гэтых памылак хаваюцца ня толькі ў гэтым, але ад а з галоўнейшых прычын захоўваюцца і ў тым, што по ітычная і тэарэтычная падрыхтоўка нашых інзавых партыйных работнікаў і радавых партыйцаў вельмі нізкая.

У сваёй рабоце аб асьвядзе тэарэтычнай падрыхтоўкі членаў партыі, у рабоце па партасьвеце мы ў працягу мінулага году мелі вельмі многа недахопаў. Многія нашы політдыколы, саўпартшолы і гурткі, якія ўваходзілі ў сетку партасьветы, амаль зусім не працавалі. Завочнае навучаньне было пастаўлена з рук вон кспска. Самі партыйныя работнікі, за малым выключэньнем, не працавалі над павышэньнем свайго політычнага ўзроўню.

„Трэба сказаць, гаварыў тав. Эльман, што мы партвучобу ў гэтым годзе зусім правалілі, і мы, таварышы, павінны ў надыходзячы зямовы перыод партвучобу паставіць так, каб можна было кожнаму вясковаму партыйцу прайсьці, як след, гэтую вучобу“.

„Другое пытаньне, казаў тав. Сысоў, гэта адносна тэарэтычнай падрыхтоўкі і перападрыхтоўкі тых кадраў работнікаў, якія працуюць на вёсцы. Ужо ня раз канстатавалася аб тым, што батрацка-бядняцкія масы вёскі значна вырасьлі і часамі стаяць на сваім разьвіцці вышэй некаторых вясковых камуністых. Гэта патрабуе неадкладных мерапрыемстваў па падрыхтоўцы і перападрыхтоўцы вясковых камуністых для далейшай работы па ажыццяўленьню задач партыі на вёсцы“.

Аб гэтым у сваім выступленьні т. Ларыс гаварыў:

„Партыйная асвета за мінулы перыод, як ужо было канстатавана, была пастаўлена ня зусім добра, між тым як партасьвета для ўсёй нашай работні адыгрывае надзвычай вялікае значэньне. Правільна вырашыць ўсе пытанні сягучай работы мы зможам, калі наша марксысцкая асвета будзе пастаўлена на больш высокую ступень, калі кожны член партыі будзе арыентавацца ў складаных умовах нашай работы“.

Чым тлумачыць, што мы не маглі, як палежніць, паставіць справу партасьветы ў працягу мінулага году? Чым тлумачыць, што нашы партыйцы так адстаюць у галіне ўзьяняцця сваіх тэарэтычных ведаў ад тых запатрабаваньняў, якія нам прац'ўляюць сучасныя абставіны? Прычыны тут, зразумела, шмат. Яны скрываюцца, само сабой разумеюцца, у тым, што нашы партыйцы, у прыватнасці інзавыя партработнікі, вельмі перагружаны штодзёнай практычнай работай па выкананьню тых задач, якія на іх ускладаюцца ў сувязі з сацыялістычным будаўніцтвам і калектывізацыяй сельскай гаспадаркі; прычыны заключаюцца ў тым, што мы ня маем дастатковага і высокакваліфікаванага



агату пропагандыстых, што наша сетка партвучобы недастатковая, што у нас няма дастатковай колькасці вытрыманых вучэбнікаў, што кіраўніцтва работай ў гэтай галіне было недастатковае. Ня ў гэтым голькі захоўваюцца прычыны слабасці нашай работы па партасьвеце, тут ёсць і так званыя суб'ектыўныя прычыны. Шмат нашых партыянаў, і у прыватнасці даволі адказных партыйных работнікаў, яшчэ ня прывыклі працаваць над сабою з упартасцю, сістэматычна. Ды і не анекдотам зьяўляецца тое, што адзін з адказных партыйных работнікаў г.р. Менска, працягу 3 гадоў чытаў популярнага вучэбніка па політэкономіі Міхалеўскага і ніяк яго не дачытае. Мы ніяк ня можам згадзіцца з тым, што ўся перашкода заключаецца ў вялікай перагружанасці; няма упартасці, няма сілы волі ў таварышоў, каб прымусіць сябе працаваць у гэтым напрамку. Цэлы шэраг таварышоў яшчэ не прасякнуты думкаю аб тым, наколькі патрэбна, настойліва неабходна працаваць над павышэннем свайго політычнага ўзроўню. Вось як ставіў пытаньне ў арганізацыйнай справадзачы ЦК КП(б)Б аб партвучобе т. Васілевіч

„Ленін казаў без рэвалюцыйнай тэорыі ня можа быць і рэвалюцыйнага руху“. „Ролю перадавога барацьбіта можа ваяваць толькі партыя кіруючай перадавой тэорыяй“. А вось, таварышы, на конт тэорэтычных ведаў, на конт партыйнай вучобы, на конт таго, каб падкавацца, прыступаючы да вырашэння важнейшых задач, хаця-б пастановамі партыі, пачытаць Леніна, тут справа вельмі дрэнная. Гэта трэба прызнаць адкрыта. Думаю, што маюць месца яшчэ і такія выпадкі, калі некаторыя, працягаўшы праграму партыі, ужо і забыліся пра яе. Часта гэта не залежыць ад добрай ці злой волі паасобных камуністых, часта ўмовы працы, абставіны працы ствараюцца такія, калі партыянаў нагружаюць з галавою, і яны ня маюць магчымасці займацца над сабою. Трэба замяніць методы самаадукацыі. Трэба даць магчымасць, каб кожны партыянец мог над сабою працаваць. Трэба будзе актыўна (паступова пашыраючы гэты круг) раз ці два разы ў год даваць магчымасць адпаведны час прапрацаваць над сабой, каб падкавацца, калі яго ня можна адпусціць на сталую вучобу. Без таго, каб стварыць спецыяльныя ўмовы для адукацыі і самаадукацыі, без гэтага немагчыма будзе вырашыць пытаньне аб павышэнні тэорэтычнага ўзроўню і тэорэтычнай падкоўкі нашай арганізацыі.

Мы тут спаткаемся ў некаторых месцах яшчэ і з перашкодамі, з нясур'езнымі адносінамі да тэорэтычнай вучобы. Гэтая недаацэнка таксама не зьяўляецца пашыраным зьявішчам, якое было-б ва ўсіх арганізацыях, але такія настроі маюцца, калі ня даацэньваць у прыватнасці таго, што неабходнасьць стварэння адпаведных умоў для вучобы—гэта адзін з важнейшых элементаў, ад якіх залежыць сама вучоба“

У раёнах мы мелі ня мала адказных работнікаў, якія ў працягу многіх месяцаў ня бралі ў рукі „Правды“, ня кажучы ўжо аб марксысцкіх кніжках. Тав. Агульнік на зьездзе паказваў, што „у нас вельмі многа гавораць, што актыўна павінен падрыхтоўвацца, больш адукоўвацца, больш вывучыць ленінізм. Тут вельмі многія тлумачаць гэта аб'ектыўнымі ўмовамі, перагрузкай і іншымі, але я бачу, што гэтыя таварышы проста увільваюць ад гэтага, і зьяўляюцца не вывучэння партыйных пытаньняў. Я падам два факты: ня зусім даўно мне прыходзілася гутарыць з двума сёрагавымі таварышамі, якія ўжо не раз перагледзілі „Правду“ і „Леніна“, але ніяк не могуць перагледзець іх усе.



[illegible]

Існуючы ў БССР Комуністычны універсітэт імя Леніна павінен адыграць у галіне тэарэтычнай падрыхтоўкі нашых членаў партыі асабліва вялікую ролю. Ён, бесспрэчна, і адыгрывае вялікую ролю ў гэтых адносінах. Аднак і ў яго рабоце ёсць шмат неда-

„Мы нядаўна падлічылі, казаў тав. Гантман, колькі камвуз даў на праягу 3 год партыйнайых работнікаў, і выявілася, што 16 сэкратароў райкомаў, ды і то некаторыя з іх, из колькі мне вядома, зняты. 16 сэкратароў райкомаў на праягу 3 год Я лічу, што гэта зьяўляецца ненормальным, што наш асноўная кувзія для Беларусі ў падрыхтоўцы партыйных работнікаў, у павышэньні іх політычная узроўню, прааб ядчувае пагрэбу ў тым, каб перагледзець усю работу К ЦК, аб тым, што мы мала робім для таго, каб падрыхтаваць для таго, каб узьняць тэорэтычны ўзровень партыйных работнікаў Я, вядома, ня эгодзен з некаторымі пасобнымі таварышамі, якія ставілі пытаньне, што памылкі, якія былі на вёсцы пра ко

цю. Гэта няправільна, але тое, што мы мала зрабілі у гэтым напрамку, правільна І я лічу, што нам трэба перабудаваць работу Комвузу, каб ён даваў значна больш шырокую продукцыю Нам трэба організаваць сталыя курсы пры Комвузе, праз якія прапусьціць увесь склад кіруючых партыйных работнікаў, у першую чару

Датскыя вѣдѣныи оуниверситетъ въ Копенгагенѣ  
забавляеиъ ииъ мѣсяцъ поименованъ въ календарѣ  
въ 1807 году въ 11 числѣ мая: [?] въ 19 числѣ  
Майюнь [?] въ 19 числѣ [?] въ 19 числѣ [?]  
въ 19 числѣ [?] въ 19 числѣ [?] въ 19 числѣ

[illegible]

15. ... ..

[illegible]



чанні гэтых камуністых матар'яльна. Я думаю, што на з'ездзе можна сказаць, што ў нас камуністыя вучацца ў Комвузе партшколе, напрыклад, у нас у Гомлі гэтыя камуністыя—курсанты матар'яльна не забяспечаны. Калі мы хочам стварыць добрыя кадры, калі мы хочам, каб камуністыя вучыліся, дык трэба, каб яны былі забяспечаны“.

XIII з'езд КП(б)Б вынес сваё рашэнне і па пытанню аб партасьвеце. У рэзолюцыі па справадзачах ЦК сказана па гэтым наступнае:

„15. Становішча са справай тэарэтычнай падрыхтоўкі і перападрыхтоўкі кіруючых партыйных кадраў, а таксама са справай павышэння тэарэтычнай падрыхтоўкі, асабліва манава прынятых членаў партыі, з'езд лічыць недавальняючым. Неабходна палепшыць у якасным і колькасным сэнсе комплектаваньне слухачамі і выкладчыкамі сыстэмы партасьветы (СПШ, Комвуз, завочнае навучаньне і г. д.), палепшыць матар'яльнае забяспечаньне слухачоў, дабіцца пералому адносінаў мясцовых партарганізацый да справы адбору слухачоў для сеткі партасьветы і да сыстэмы завочнага навучаньня. Неабходна выкарыстаць надыходзячы асення-зімовы перыяд для інтэнсыўнага разгортваньня партыйна-выхаваўчай працы.“

Гэтае рашэнне трэба праводзіць ў жыццё. Ужо зараз трэба прыгледзецца да таго, як мы яго выконваем.

## V. Аб масавай палітасьветработе і культурна-бытавым абслугоўваньні рабочае клясы

Масавая палітасьветработа і культурна-бытавое абслугоўваньне працоўных перш ўсяго рабочых набылі зараз ня меншае значаньне, чым, скажам, пытаньне аб падрыхтоўцы кадраў. Рабочая кляса, шырокія масы сялянства, батракі, колгасьнікі ў процэсе штодзённай работы, у процэсе ўдзельнічання ў разгорнутым сацыялістычным будаўніцтве ў горадзе і ў вёсцы насываюць вялікі вопыт. На гэтым вопыце яны вучацца, падываюць свой культурны ўзровень, разьвіваюцца. Але гэты рост культурнасьці, гэтае пашырэнне ведаў нас ні ў якім разе задаволіць ня можа. Гэта не задавальняе і саміх мас. Яны імкнуцца да асьветы, яны хочуць яе. У процэсе работы рабочыя колгасьнікі і батракі сустракаюцца з цэлым шэрагам пытаньняў, у якіх ім іншы раз вельмі цяжка разабрацца. Масы патрабуюць штодзённага кіраўніцтва, штодзённага іх культурнага абслугоўваньня. Яны патрабуюць разумовага адпачынку.

Між тым, у культурных адносінах мы яшчэ не абслугоўваем дастаткова, як гэтага патрабуюць абставіны, умовы нашага бурнага сацыялістычнага будаўніцтва. І, зразумела, цалкам мае рацыю тав. Вайман, які выступаючы на зьездзе, казаў:

„Апошняе пытаньне аб палепшаньні культурна-бытавых умоў рабочае клясы. Я лічу, што тэмпы жыльлёвага будаўніцтва і культурнага будаўніцтва рабочых мас адстаюць ад агульных тэмпаў будаўніцтва. Але мы будзем фабрыкі, дык гэта добра, але мы ў той-жа самы час не задумваемся над клюбам, над іншымі культурнымі ўстановамі для таго, каб сацыялістычна выходзілі нашых рабочых, дык гэта гаворыць аб недастатковай увазе з боку некаторых цэнтральных арганізацый.“



XIII з'езд КП(б)Б таксама зафіксаваў аб незадавальняючым становішчы нашае масавае культасветработы. У рэзолюцыі па дакладу тав. Рыжова зафіксавана наступнае:

„15 З'езд констатуе, што культарбота яшчэ зьяўляецца найбольш слабым месцам работы профсаюзаў па зьместу, форме і ахопу, не адпавядаючым тэмпам і задачам сацыялістычнага будаўніцтва і ўсё ўзрастаючым культурным і політычным запатрабаванням рабочае клясы. Культарбота слаба ўвязана з вытворчасцю, з барацьбой за выкананьне промфінплану, ліквідацыяй прарываў, непрыстасавана да абслугоўвання ўдарніцтва, бесперапыннага рабочага тыдню і сыстэматычна адстае ў асьвятленьні гаспадарча-політычных задач рабочае клясы. Гэтыя задачы набываюць асаблівае значэнне ў сувязі з уцягненьнем ў вытворчасць новых пластоў рабочых, не прашоўшых яшчэ пролетарскай школы“.

Тут, у гэтай часці рэзолюцыі, з'ездам з усёй яскравасцю пастаўлены пытанні, якія краюцца нашай культурна-асветнай работы. Тут адзначаны ўсе галоўнейшыя недахопы яе. Ясна, што з гэтымі недахопамі трэба павесці барацьбу, трэба знішчыць іх.

З'езд не абмежаваўся толькі паказаннямі на недахопы нашай культасветработы. Ён дадзены лаволі падрабязныя паказанні, па якіх шляхах мы павінны будзем ісьці далей у гэтых адносінах, якая павінна быць наша культурная работа.

„З'езд прапануе, гаворыцца далей у рэзолюцыі, профсаюзным організацыям перабудаваць культарботу ў напрамку рашучага падпарадкавання ўсёй культарботы гаспадарча політычным задачам рабочае клясы, барацьбе за генэральную лінію партыі, за выкананьне промфінплану, за клясавое выхаваньне рабочых, асабліва новых пластоў рабочых, за новыя формы камуністычнае працы і быту, за ўзмацненьне ролі пролетарыяту ў сацыялістычнай перабудове вёскі, барацьбе з клясава-чужымі ўплывамі і ідэалогіяй: антысэмітызмам, нацыянал-дэмакратызмам, шовінізмам усіх колераў, рэлігійнымі забабонкамі, рвацкімі і адсталымі настроямі; абслугоўваньне „ударнікаў і прыцягненьня іх да штодзённай работы і кіраўніцтва ва ўсёй сыстэме культарботы; організацыі адзінага пляну культпрацы на прадпрыемстве, у раёне, акрузе з аб'яднаньнем сіл і сродкаў усіх організацый, якія вядуць культурна-масаваю работу.“

Культурна-асветная работа павінна стаць ударнай работай. Вакол гэтай работы неабходна мобілізаваць усе маючыяся ў нас сілы. Трэба скончыць з саматужніцтвам у гэтай галіне. Трэба адкінуць самацёк і бюсыстэмнасьць работы на гэтым участку. Ёсьць яшчэ шмат сярод нашых гаспадарнікаў і профработнікаў такіх, якія глядзяць на культарботу, як на нешта малаважнае, пабочнае, другараднае. З такімі поглядамі трэба рашуча пакончыць.

Неабходна дабіцца такога становішча, каб ударныя прадпрыемствы, цэхі і паасобныя брыгады ня толькі былі б ударнымі ў вытворчых адносінах, а былі б ударнымі ў правядзеньні політмасавай работы, прымалі б удзел у ліквідацыі няпісьменнасьці, кіраўніцтве і дапамозе калектывізацыі сельскай гаспадаркі.

На XIII з'ездзе гэтае зьявішча было ўлічана. І ня толькі ў рэзолюцыі па дакладу аб профсаюзах былі ўнесены адпаведныя пункты аб культарбоце, але і ў рэзолюцыю па дакладу т.т. Бэнэка і Грысевіча з'езд ўключыў пункт аб тым, што,

„выходзячы з таго, што палепшаньне матар'яльных і культурна-быгавых умоў рабочае клясы зьяўляецца адной з важнейшых



Х.И. Мадон, нацвяржаючы пастановы студзенскага  
дзяржаўнага ўстанова частцы арганізацыі дашкольных устаноў



ясьляў, прапануе органам профсаюзаў, Наркамасьвету, дзітко-операцыі дабіцца на працягу 1930-32 г. 100 проц. росту дзітко-операцыі і дашкольнымі ўстановамі дзітко-операцыі, каб у гэтым годзе работы гэтых устаноў даўшоу працы рэспубліцы вытворчасьці.

Ня зусім добра ў нас абстаяла справа зьвязаная зь клубамі і клубамі. Прафсаюзныя арганізацыі шмат рабілі для клубнага руху на клубную работу. Між тым яна не дала таго, чаго трэба было, а якая была ад яе чакалі. Па БССР налічвалася 11 000 клубных клубаў і да 2500 чырвоных куткоў. Сетка клубнага руху, імя дагэту, тым усё больш і больш пашыраецца. Булі ўдзячныя клубы, на што траціцца вялізныя сродкі.

Здавалася б клубная работа павінна была мець вялікую ролю, як у адносінах узьняцьця агульнай культуры, у роўню профсаюзных і асабліва рабочых мас і ў справе абслугоўваньня нашай вытворчасьці. Клубнай работай мы павінны былі абслужыць шырокія рабочыя масы, надаючы ўсёй рабоце клубнаму вытворчы характар. Гэтага якраз мы і ня бачылі. У рабоце клубнаму была замкнута сьць; членства заставалася на паперы.

Зьезд зьвярнуў увагу і на гэтую галіну работы. У рэзолюцыі па дакладу аб профсаюзах мы бачым такі пункт:

„Рост клубнага, чырвоных куткоў і палепшаньня іх будаваньня ўсё яшчэ адстаюць ад тэмпаў росту і разьвіцьця. Клубнае членства заставалася папярковым, сьпэцыяльнае членствавала работу клубнаму; замест накіроўваньня руху на абслугоўваньне ўдарнікаў з новых пластоў рабочых, кіраўніцтва і дапамогі чырвоным кутком, жактаўскім клубам-прымыткам, клубы імкнуліся прыстасаваць работу выключна да членаў клубу.

Зьезд прапануе перабудаваць усю клубную работу ў напямку да абслугоўваньня шырокіх рабочых мас, надаўшы ўсёй рабоце клубнаму вытворчы характар, адпавядаючы задачам сацыялістычнага будаўніцтва.

Зьезд лічыць неабходным далейшае пашырэньне і разьвіцьцё клубнага будаўніцтва.

Разам з усёй сумаю мерапрыемстваў, якія павінны праводзіцца профсаюзамі ў галіне масавай культасьветработы, трэба ўскладаецца вялікая роля на іх ускладнююца вялікае значэньне ў арганізацыі правядзеньня сярод профсаюзных мас нацыянальнай работы. Профсаюзы—школа камунізму. Яны павінны адыграць вялізарную ролю ў справе выхаваньня рабочых і профсаюзных мас наогул у духу самаабтрабаваньня пролетарскай рэвалюцыі.

Нацыянальная работа, асабліва ў ўмовах БССР, павінна займаць у рабоце профсаюзаў вялізарнае месца. Гэтае павінна быць у іх, нацыяналі-дэмакратызмам, вялікае значэньне, і яны павінны вучаць у нашай рабоце. Профсаюзы павінны ўзяць гэтай галіне работы вялікую ўвагу.

Як-жа профсаюзы праводзілі гэтую работу на XII зьездзе? Зьвернемся да ацэнкі, якая дадзена зьездом на гэтую работу, паглядзім, як зьезд ставіць пытаньне аб нацыянальнай рабоце.

13. Адзначаючы ў нацыянальнай рабоце пэўную дасягнены і (беларусізацыя, кананізацыя, і т. д.) а таксама эрух у галіне інтэрнацыянальнага выхаваньня, зьезд лічыць, што на працягу ў профсаюзах яшчэ не занята пэўнае месца



і прапануе профорганізацыям усю сыстэму політычна-выхаваўчай, культурна-масавай работы прасякнуць інтернацыянальна-клясавым зместам, непрымірамай барацьбой з велікадзяржаўным шовінізмам антысэмітызмам і шовінізмам (беларускім, яўрэйскім, польскім і інш.) і шырока растлумачыўшы буржуазную нацыяналістычную яго сутнасьць, выкрываючы контррэвалюцыйную ролю беларускага нацыяналізму і фашызму Заходняй Беларусі, як арганізацыі польскага фашызму.

Адначасова з гэтым узмацніць рашучую барацьбу супроць усякіх праяў расійскага велікадзяржаўнага шовінізму) пасылае супраціўленьне беларусізацыі, змазваньне значэньня нацыяналістыкі партыі і г. д.)

Так ставіцца пытаньне аб нацыянальнай рабоце профсаюзаў XIII зьездам КП(б)Б.

Зьезд ня мінуў цэлага раду і іншых пытаньняў, якія краінаюцца масавае політасветработы правадзімай як сярод рабочых і профсаюзных мас, так і на вёсцы сярод батрацтва, беднаты і працоўнага сялянства Ён зьвяртае ўвагу профсаюзаў на ўдасканаленьне і ўзмацненьне профасветы, дае паказаньні, як гэтая работа павінна быць пабудавана, як павінна існаваць сыстэма профасветы

„Адзначаючы ўзрост сеткі вячэрніх профсаюзных школ, — гаворыцца ў рэзолюцыі, (87 супроць 18 у мінулым годзе) гурткоў і ку саў профасветы, зьезд прапануе партыйным і профсаюзным арганізацыям удасканаліць сыстэму профасветы, наладзіць сваё часовае комплектаваньне школ і гурткоў і ўввядзе гэтую работу з профасветай, забяспечыўшы мэтодычнае кіраўніцтва праз аніпрофгабінэты, арганізацыі профгабінэтаў і работы рэспубліканскай школы профруху“.

У масавай політасветработе, у галіне правядзеньня выхаваўчай работы сярод працоўных ншны добразлучныя таварыствы павінны адыграць вялікую ролю. Між тым і ў іх рабоце ёсьць шмат недахопаў, а некаторыя з іх зьяўляюцца сьпячымі арганізацыямі. Вот якая ацэнка давалася гэтым арганізацыям.

„Мы маем саюз ваяўнічых бязбожнікаў. У 1929 годзе было 4 000, у 1930 годзе — 101 000 членаў і 41 000 юных бязбожнікаў. Ня глядзячы на гэты рост, саюз ваяўнічых бязбожнікаў можна характарызаваць як асноўную арганізацыю, якая не вызначаецца вялікай актыўнасьцю. Саюз ваяўнічых бязбожнікаў трэба павольна і паступова разбудзіць, трэба каб ён актыўна ўзяўся за ажыццяўленьне тых вялікіх задач, якія стаяць у галіне антырэлігійнай пропаганды.“

У МОПР'ы ў канцы 1928 году было 200.000 членаў, у 1930 г. 300.000 членаў. Гэтая арганізацыя наогул баявая і актыўная, мае рад і недахопаў, галоўным чынам, у сэнсе вядзеньня наогул растлумачальнай агітацыйнай работы, культурнай работы сярод сваіх членаў.

Так працуе таварыства ваяўнічых бязбожнікаў. Гэта у той час, калі нашы ворагі ня дрэмлюць, калі рознага роду папоўнчына і рэлігійнікі ня толькі не складаюць свайго аружжа, а яшчэ больш актывізуюцца, калі ступень рэлігійнасьці мас, асабліва на вёсцы, яшчэ вельмі высокая.

На зьездзе шэраг выступаючых таварышоў закраналі пытаньні політасветработы ў вёсцы. Там становішча з работай яшчэ больш



нездавальняючае, чым у горадзе. Мы маем па БССР 526 хат-чытальні і да 100 народных дамоў. У сярэднім на адну хату прыходзіцца да 4½ тысяч насельніцтва. Адна хата чытальня павінна абслугоўваць тэрыторыю цэлых трох сельсаветаў. Зразумела, гэтая сетка нас ня можа задаволіць. Але бяда ня толькі і толькі ў гэтым. Бяда у тым, што і існуючыя хаты-чытальні не працуюць, ледзь палавіна з іх знаходзіліся і знаходзяцца пад замком, няма работнікаў, няма хатнікаў, слабае забяспечанне літаратурай, вельмі нізкае абсталяванне.

Тав. Маўшовіч у сваім выступленні адзначаў, што „калі ўзяць другую галіну асветніцкай справы, політасветную галіну, дык мы бачым, што нашы хаты-чытальні яшчэ не займаюць таго месца, якое яны павінны заняць, як культурныя цэнтры на вёсцы. Звычайна яны былі на замку, а хатнік праводзіў сход недзе за 10 кілёметраў. Хаты-чытальні не зьяўляюцца тымі цэнтрамі, якія-б прапагандавалі задачы, што стаяць перад партыяй на вёсцы. Рашэнне ЦК УсеКП(б) аб політасветных кадрах, аб увазе політасветным установам ня выконваецца“.

#### VI. Аб навуковых установах, настаўніцтве, ліквідацыі няпісьменнасці, выхаванні падрастаючага пакалення і друку

Ня толькі паказаныя вышэй пытанні стаялі на XIII з'ездзе нашай партыі. Цэлы рад і іншых пытанняў асветы і выхавання абгаварваліся на з'ездзе. Усім вопытам работы ў галіне культурнага будаўніцтва дэлегаты з'езду стараліся падзяліцца. Цэлы шэраг цаннейшых думак па пытанні розных галін нашага культурнага будаўніцтва былі выказаны дэлегатамі на з'ездзе.

Сур'ёзную, напрыклад, увагу XIII з'езд удзяліў пытанню аб рабоце нашых навукова-даследчых устаноў. Масы, нашы арганізацыі і ўстановы прад'яўляюць нам зараз вельмі вялікія запатрабаванні ў адносінах работы спецыяльных устаноў, якія займаюцца тэарэтычнай распрацоўкай праблем, звязаных з баявымі пытаннямі сацыялістычнага будаўніцтва. Вялізарны вопыт накаляецца зараз ва ўсіх галінах нашага будаўніцтва. Абставіны патрабуюць таго, каб гэты вопыт быў падставай для тэарэтычных даследаванняў. Цэлы рад праблем, якія паўстаюць перад намі ў процэсе шгодзённай практыкі, патрабуюць свайго вырашэння. Навука і навуковыя ўстановы павінны прысці на дапамогу масам і нашым арганізацыям у вырашэнні цэлага раду балючых пытанняў.

Што-ж мы маем на гэтым фронце ў БССР? Становішча тут надзвычайна дрэннае. Мы маем цэлы шэраг сур'ёзнейшых ідэалягічных прарываў на фронце навукі, асабліва ў такіх установах, як Акадэмія навук, як Сельска-гаспадарчы навукова-даследчы інстытут імя Леніна, Варожыя нам ідэі пранікаюць і ў тэорыю, і ў літаратуру, і ў мастацтва, і ў моваведанне, і ў галіну сельскае гаспадаркі. Дзе толькі магчыма, нашы клясавыя ворагі стараюцца пралезці. Ёсць цэлы шэраг галін навуковай работы, дзе ў нас наогул вельмі дрэнна праводзіцца работа або зусім не вядзецца.

Нашы навуковыя кадры вельмі нязначныя па колькасці, недастатковай якасці і ў значнай сваёй частцы засьмечаны варожымі нам элементамі. Вось некаторыя даныя для характарыстыкі навуковых кадраў. Намі сабраныя даныя аб навуковых работніках па адзінаццаці галоўнейшых установах і ВНУ, дзе навуковыя працаўнікі праводзяць сваю работу. Што мы там маем?



Прыкладна адсуткі асоту навуковых. П. Г. Гітлі, на-  
пр. 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000.

Але справа ня толькі ў гэтым. Справа ў якасці, у політычнай фізіяноміі нашых навуковых работнікаў. Аказваецца з 499 навуко-  
вых работнікаў (мы маем даныя толькі на гэты лік) маюць дзі-  
цячыя работы, кнігі або брошюры толькі 92 чалавекі, маючых толькі  
журнальныя артыкулы 187 чалавек і ня маючых ніякіх работ у тым  
ліку і журнальных артыкулаў — 220 чалавек. Палова навуковых работ-  
нікаў ня маюць покуль што ніякай прадукцыі.

Соцыяльны склад. Мы маем пакізаную колькасць па соцы-  
яльнаму паходжанню 41—з рабочых, 124—з сялян, 253 чл. са слу-  
жачых і 98 чл. з вяржых нам прыслоек. Прычым гэта апошняя  
лічба фактычна павінна быць папоўнена з трэцяй групы прыблізна  
яшчэ чалавек на 80. Сярод навуковых работнікаў мы знойдзем па-  
сады і паходжанню каго заўгодна: дзяцей гандляроў, купцоў,  
дзяцей, працаў, ашары, каў і г. д.

Зразумела, гэтыя людзі ў масе сваёй прасякнуты такімі ідэямі і  
такімі настроямі, пры якіх чыя якасць меркаваць, каб у нас ня  
было ідэалістычных прарываў.

XIII з'езд нашай партыі ўдзяліў свая ўвагу і навуковай галіне,  
і рабоце навуковых устаноў. Рад та іарышоў выступалі на з'ездзе і  
адзначалі, як нашы ўстановы працуюць і на каго яны ў большасці  
працуюць. Тав. Гей у сваім дакладзе таксама даволі падрабязна спы-  
няўся на гэтым. Гэтае выступленне мы ўжо прыводзілі вышэй. Пры-  
водзем яшчэ адну вынітку з выступлення тав. Гей:

Гэтая ідэалізацыя ролі інтэлігенцыі  
і для нацыянальна-дэмакратаў, і для нацы-  
янальна-фашыстскіх, звязана з ідэалізацыяй „Нашай Нівы“ і белару-  
скай соцыялістычнай грамады“.

Вось выступленне тав. Чапелкіна: „Меліорацыйныя ра-  
боты, якія праводзяцца на Беларусі, праходзяць без дастатко-  
вага вывучэння, у якім напрамку павінна пайсці і быць асво-  
ена асушанне балота“.

На Бабруйшчыне ёсць Арэскі колфонд. Над гэтым Арэ-  
скім колфондзе ўжо асушана некалькі тысяч гект. плошчы. Але  
мы да гэтага часу ня мелі п'ўнай ўстаноўкі, што мы павінны  
сеяць на гэтым балотце. Мы маем такое становішча: на паперы  
арганізавана ўстаноўка, але ў рэальнасці няма ніякай наву-  
ковай асновы. Гэта і ёсць аснова, на якой мы павінны  
быць. Гэтыя вывучэння не праводзяцца, і гэтак павінны  
быць у гэтых і іншых балотах. Гэтыя вывучэння на гэтых  
балотах“



У рэзолюцыі па пытаньні аб колгасным руху ўключаны гэкі пункт, які кранаецца навукова-дасьледчай работы ў галіне сельскай гаспадаркі

„22. Надаючы асаблівую ўвагу рабоце навукова-дасьледчых устаноў у справе калектывізацыі і лепшай арганізацыі вытворчару ў сельскай гаспадарцы, неабходна дабіцца, каб навукова-дасьледчыя сельска-гаспадарчыя ўстановы зьяўляліся адным з асноўных дапаможнікаў у рэканструкцыі сельскай гаспадаркі, прывадзімай рабочай клясай на чале з Комуністычнай партыяй. Каб іх праца не адставала, а папярэджвала-б рэканструкцыюныя процэсы і ўносіла-б новыя дасягненьні навукі і тэхнікі ў справу соцыялістычнай перабудовы вёскі. Выходзячы з гэтага XIII зьезд даручае ЦК узманіць працу Навукова-дасьледчага інстытуту імя Леніна і ўсіх дасьледчых устаноў і станцый, увязаўшы больш іх работу з вытворчасцю, умацніўшы іх комуністычнымі кадрамі і ўтварыўшы для іх належную матэрыяльную базу“

Побач з пытаньнем аб навуковай рабоце і навуковых кадрах стаіць, як ужо нам вядома, пытаньне аб кадрах наогул. На гэтым пытаньні мы ўжо даволі падрабязна спыняліся. Зараз нам трэба спыніцца спэцыяльна на пытаньні аб настаўніцтве і кадрах асьветнікаў наогул. Шмат з нас ведаюць, якое значэньне надаваў настаўніцтву, асабліва настаўніцтву на вёсцы, У. І. Ленін. Партыя пасля сьмерці Леніна таксама ўдзяляе вельмі вялікую ўвагу вясковым асьветнікам. Даволі спаслацца хаця-б на рашэньне ЦК нашай партыі і нашага ўраду аб параджаньні настаўніцтва, якое працуе ў вёсцы, у адносінах забяспечаньня да катэгорыі рабочых.

Ва ўмовах БССР настаўніцтва асабліва заслугоўвае нашае ўвагі. Галоўнейшым культурным кадрам на вёсцы зьяўляецца настаўніцтва. Ад таго, якое гэта настаўніцтва, у значнай меры залежыць культурная работа ў вёсцы, характар гэтае работы. Нашы памежныя раёны павінны стаяць на асобным ліку ў сэнсе падбору туды работнікаў наогул і ў прыватнасьці настаўніцтва. Зараз, у сувязі з разгортваньнем політэхнічнай асьветы, да наша настаўніцтва ўскладноцца яшчэ большыя задачы, чым яны стаялі раней.

Між тым сярод настаўніцтва ёсьць яшчэ праслойка далёка ня з блізкіх да нас элемэнтаў. На гэтую праслойку мы ніяк ня можам ускласьці правядзеньня нашага комуністычнага выхаваньня. Адзіны дэлегатаў, гаварыў аб пагражаючым становішчы з настаўніцтвам. Другое пытаньне аб кадрах. Культурны фронт зьяўляецца самым незабяспечаным у сэнсе кадраў. На асьветніцкім фронце, асабліва ў прымежных раёнах, мы маем такія выпадкі, калі на чале асьветніцкай справы стаяць ня проста чужыя элемэнтны, а былыя людзі, пэтлюраўскія офіцэры, людзі, якія адкрыта варожа да нас адносяцца. Гэтыя людзі вядуць разлагаючую шкодную работу сярод падростаючага пакаленьня.

Але ёсьць сярод настаўнікаў і блізкія да партыі. Яны сумленна працуюць па паказаньнях партыі і савецкай улады, яны цалкам адданы савецкай уладзе. Вось такую праслойку настаўніцтва трэба было-б яшчэ больш наблізіць да нас і шмат з іх прыняць ў шэрагі комуністычнай партыі.

Бясспрэчна, зараз, як ніколі, пытаньні выхаваньня набылі асабліва вострае значэньне.

Ад таго, якім будзе настаўніцтва, якая сярод яго будзе праслойка, будзе залежаць посьпех нашай выхаваўчай работы.



Зараз мы ня можам пахваліцца нашай працай у галіне камуністычнага выхавання. Цэлы рад дэлегатаў адзначалі, якія вялікія недахопы мы маем у гэтай галіне.

„Апошняе пытаньне аб кадрах. Калі мы гаворым аб кадрах, калі мы прымаем адпаведныя меры ў адносінах упарадкаваньня навучальных устаноў, укамплектаваньня іх і г. д., дык давайце падумаем, што робіцца у нас з моладзьдзю, асабліва на вёсцы. Гэны. Зьезд сваям задае надкрэсьліў, што кіраўніцтва Цэнтрыяльнага камітэту КСМ у дастатковай ступені было кепскім. Гэтае кіраўніцтва было недастатковым і гэта факт.“ (тав Каровін).

Зьезд выступленьне тав. Жыгуновіча па пытаньні аб падрыхтоўцы, адукацыі і асьвеце нашай моладзі, аб выхаваньні нашых дзяцей.

„Палітычны ўзровень нашых камсамольцаў слабы. Гэта тлумачыцца тым, што школы ня былі прыстасаваны да ўзроўню і даў камсамольцаў. Камсамольцы малапісьменныя, а іх пасылаюць у партшколу ў той час, калі яны ня ўмеюць чытаць.

У нас ёсць дзяццячыя арганізацыі, але на сёньняшні дзень яны не ходзяць яшчэ па вуліцах, хуліганяць. Дастатковага выхаваньня сярод дзяцей няма. Бацькі знаходзяцца на працы, а дзеці прыходзяць са школы і ня мае прытулку. Трэба звярнуць увагу на дзяцей. Наша бяда заключаецца ў тым, што ў школе амаль няма новага палітычнага і выхаваньня, каб магчыма было ў пролетарскім духу выхоўваць дзяцей. Для гэтага трэба адчыняць курсы, прыцягваць туды лепшых таварышоў, лепшых работнікаў, якія б у будучым далі не старых інтэлігентаў-настаўнікаў, а новых“.

Зьезд перайшоў у прыватнасьці, ЦК КП(б)Б праводзіць вялікую работу па насычэньні раёнаў падрыхтаванымі работнікамі, і ў прыватнасьці настаўніцтвам. У сувязі з ліквідацыяй акруг мы ў гэтых адносінах маем некаторыя вынікі. Аднак, нам яшчэ доўга прыдзецца працаваць, каб гэтую праблему вырашыць. Сярод скончывшых нашы педагогічныя курсы ўстаноў ёсць нездаровая тэндэнцыя застацца ў гарадох, у прыватнасьці мы маем шмат такіх і ў горадзе Менску. Трэба правесці рашучыя мерапрыемствы ў адносінах зьняцьця гэтых таварышоў з работы і паслаць іх у вёску.

Асагульнае навучаньне, на якім завастраў ўвагу зьезду ў сваім выступленьні тав. Платун. палітэхнічнае асьвеца, якой мы надаем вялікае грамадзкае палітычнае і гаспадарчае значэньне, неабходнасьць выхаваньня нашай моладзі і дзяцей у камуністычным духу, — усё гэта ставіць рашуча пытаньне аб нашых кадрах асьветнікаў, аб іх падрыхтоўцы, складзе, палітычным выхаваньні і г. д.

Зьезд не абышоў маўчаньнем і такой вялікай галіны нашай работы як ліквідацыя няпісьменнасьці.

У арганізацыйнай справаздачы ЦК КП(б)Б адзначае: Ставыстычным сэктарам Дзяржпліну была абследавана цэнзавая прамысловасьць, былі перапісаны рабочыя цэнзавай прамысловасьці, — чыгуначных майстэрняў, дэпо у лютым 1930 г., і вось вынікі



У большасьці галін нашае прамысловасьці мы маем сярэдні процант няпісьменных—10 проц, а ў тэкстыльнай прамысловасьці мы маем 16,2 проц. няпісьменных рабочых, з іх 20,3 проц. жанчын.

Таварышы, ці не зьяўляюцца гэтыя лічбы довадам таго, што неабходна задачу ліквідацыі няпісьменнасьці сярод рабочае клясы ва што-б там ні стала ў бліжэйшыя часы вырашыць, і што гэта задача не вырашаецца належным чынам. Таварыства „Прэч няпісьменнасьць“, нашы органы Нарасьветы і профсаюзы па культурнай лініі, як бачыце, зрабілі невыстарчальна.

У працягу мінулага году ў нас быў даволі вялікі ахоп нашымі школамі няпісьменных. У пачатку году была разгорнута даволі вялікая работа. На вялікі жаль, мы яе не давялі да канца. Цэлы рад школ, груп і гурткоў спынілі сваю работу ў сярэдзіне году. Савецкая грамадзкасьць не прыцягвалася ў належнай меры да гэтай справы.

Зьезд вынес спэцыяльную пастанову аб ліквідацыі няпісьменнасьці сярод вытворчых рабочых: Адзначаючы некаторы зрух у ліквідацыі няпісьменнасьці, зьезд прапануе партыйным, профсаюзным і савецкім арганізацыям мэтодам культнаходу закончыць ліквідацыю няпісьменнасьці сярод вытворчых саюзаў да канца 1930 г.

Так стаяла пытаньне аб ліквідацыі няпісьменнасьці на XIII зьездзе КП(б)Б.

Што да друку, дык гэтаму пытаньню зьезд удзяліў таксама шмат увагі. Друк у нас зьяўляецца магутным сродкам ня толькі політычнага выхаваньня мас, ня толькі ён адыгрывае вялізарнейшую ролю ў барацьбе за чыстату пролетарскай ідэолёгіі, за правядзеньне генэральнай лініі нашай партыі, супроць усякага роду пакрыўленьняў, ухілаў ад генэральнай лініі партыі, друк адыгрывае вялізарнейшую ролю ў справе культурнага будаўніцтва.

Аб тым, якое дасягненьне мае наш друк у колькасным разрэзе, мы ўжо гаварылі вышэй. Там, дзе нам прыходзілася адзначаць аб нашых дасягненьнях на культурным фронце, там мы прыводзілі вынятку з дакладу тав. Гея, якая дакраналася нашага друку. Нам трэба адзначыць ня толькі нашыя дасягненьні, але і недахопы друку. Тав. Будзінскі вельмі яскрава і метка ахарактарызаваў на зьездзе наш перыодычны друк. У сваім выступленьні ён сказаў аб друку наступнае:

„Пераходжу да пытаньняў друку. У гэтым абсягу мы маем сур'ёзныя дасягненьні. Мы дабіліся значнага арабочваньня і камунізацыі нашых радоў. Мы дабіліся таго, што наш друк страціў той налёт жаўцізны, які прыносілі ў яго журналістыя з буржуазнымі традыцыямі і які ў свой час выразна адлюстраваліся ў газэце „Рабочий“. Да рэчы, газэта „Рабочий“ стала яшчэ больш партыйнай ня толькі па зьместу, але і па сваім тоне. У наш актыў неабходна запісаць уцягненьне ў работу газэт больш шырокай рабкораўскай і селькораўскай масы і некаторае, хаця і невыстарчальнае, ажыўленьне рабкораўскай работы. Разам з тым у рабоце друку ёсьць сур'ёзныя недахопы. Аб іх больш усяго і буду гаварыць, але неабходна адзначыць і гэтыя дасягненьні. Увесь наш друк і цэнтральны, і правінцыяльны, і фабрычна-заводзкія шматтыражкі правільна біліся за генэральную лінію партыі пад кіраўніцтвам нашага ЦК. Але, таварышы, у гэтым



змаганьні за правільную лінію парты газеты дапусьцілі цэлы рад памылк, перагібаў, якія часамі прыводзілі нават да скрыўленьня і скажэньня партыйнай лініі".

Пытаньне аб друку стаяла на зьездзе ня толькі ў сэнсе ацэнкі толькі нашага пэрыодычнага друку, газэт, не, цэлы рад дэлегатаў ставіў пытаньне шырэй. Гаварылі аб нашай прэсе наогул, аб нашых часопісах, кніжках, адзначаючы вялікія недахопы ў гэтай галіне. Мы мелі за мінулы год вельмі многа ідэолёгічных прарыраў у галіне друку, у галіне вучэбнай літаратуры, у нашых часопісах. Правыя апартуністыя, нацыянал-дэмократы і ўсякага роду буржуазныя і дробна-буржуазныя элемэнт ўсялякім чынам хацелі скарыстаць друк у сваіх варожых пролетарскай рэволюцыі мэтах. Вось маленькі толькі штрышок, на якім спыняўся адзін з дэлегатаў:

"Я хачу напамніць тое, што гаварылі на XII зьездзе КП(б)Б, што часам праз календары і масавыя іншыя выданьні прабуюць правалакаць прышчэпаўскую ідэолёгію. Калі хто гачыў за нашым календаром, ён заўважыў, што ў лістку за 16 мая праводзіцца ідэалізацыя Даніі, адкуль Прышчэпаў прыводзіў прыклады таго, як трэба будаваць сельскую гаспадарку. У гэтым лістку Данія падносіцца, як „шчаслівая краіна“, дзе ня трэба праводзіць пролетарскай рэволюцыі, дзе сялянства жыве бяспечна, дзе сялянства бязбожнае, дзе яму ня трэба думаць аб пролетарскай рэволюцыі, гэта сьведчыць аб тым, што агенты Прышчэпава, правыя ўхілістыя, яшчэ знаходзяць сабе месца у нашых апаратах".

\* \* \*

Вось якія галоўнейшыя пытаньні асьветы і культурнага будаўніцтва, якія знайшлі сабе не малое месца у працы XIII зьезду КП(б)Б. Нам трэба закрануць яшчэ адно пытаньне у сувязі з усім тым, аб чым мы тут гаварылі, пытаньне, якое стаяла таксама і на XIII зьездзе. Пытаньне гэтае кранаецца агульнага кіраўніцтва культурным фронтам.

Няма чаго казаць аб тым, што ў сучасных умовах хутка разгортваючыхся тэмпах соцыялістычнага будаўніцтва, наступленьня на капіталістычныя элемэнт і ліквідацыі кулацтва, як клясы, ва ўмовах абвостранейшай клясавай барацьбы, фронт культуры і асьветы мае для нас аграмаднае значэньне. На гэтым фронце мы можам сустрэцца з вельмі вялікай небясьпекай з боку варожых нам элемэнтаў, варожай нам ідэолёгіі. Нам неабходна быць на гэтым фронце больш уважлівым ня ў меншай меры чым на фронце гаспадарчага будаўніцтва. Адсюль кіраўніцтва гэтым фронтам павінна быць асабліва вытрыманым, цьвёрдым, а побач з гэтым умелым і гібкім. Культурны фронт патрабуе мобілізацыі вялікіх пластоў працоўных. Масамі трэба ўмець кіраваць і кіраваць такім чынам, каб яны самі штодзённа прымалі актыўны удзел у культурным будаўніцтве. Зараз мы павінны прыцягваць шырачайшыя масы ня толькі да вырашэньня такіх праблем, як ліквідацыя няпісьменнасьці, ўсеагульнае навучаньне, політэхнічная асьвета і г. д., але нават і такі вучастак культурнага фронту, як навуковая работа, нават гэты вучастак патрабуе ўдзелу працоўных мас і перш за ўсё рабочае клясы.

І ня дзіўна, што на XIII зьездзе КП(б)Б пытаньні кіраўніцтва культурным фронтам таксама павінны былі стаяць і стаялі. Цэлы рад таварышоў выказвалі свае погляды на гэты пытаньні. Спынімся



толькі на некаторых з іх. Тав. Каменштэйн адзначаў недахопы нашых культпропаў і ў прыватнасці сэктараў Народнае асветы і масавай культработы. Вось, што ён казаў:

„Зараз я хачу спыніцца на пытанні ўнутрыпартыйнага парадку. Хуткі тэмп соцыялістычнай рэканструкцыі нашай гаспадаркі паставіў перад партыяй задачу рэарганізацыі партыйнага апарату, прыстасаваўшы яго работу да новых задач і тэмпаў. Агітпропадзел з мэтай павышэння культурнай работы і культурнага кіраўніцтва рэарганізаваўся ў Аддзел культуры і прапаганды. Сэктар культуры мае сваёй мэтай узмацніць работу культурнага будаўніцтва. Ён мае мэту наблізіць народную асвету да камуністычнай партыі. Ён мае мэту павялічыць ўвагу ўсёй партыі да пытанняў развіцця культурнай рэвалюцыі.

Такім чынам, наш культурны сэктар павінен быў-бы зрабіцца сапраўдным штабам культурнага будаўніцтва. Ён павінен быў-бы праводзіць, асабліва зараз, пасля партыйнай нарады па пытаннях народнай асветы ў Маскве, вялізарную работу ў адносінах культурнага будаўніцтва“.

Тав. Сянькевіч, кажучы аб тым, які характар павінна насіць наша культурная работа, паказваючы на неабходнасць цяснейшай сувязі яе з вытворчасцю, у той-жа час падкрэсліваў, што органы народнае асветы павінны ператварыцца ў сапраўдныя штабы культурнай рэвалюцыі.

„Наша задача сёння ўсю нашу культработу перавесці на рэйкі вытворчай прапаганды. Наша задача сёння перавесці ўсю нашу культасветную работу, пераклучыць яе тварам да вытворчасці.

Наша задача стварыць такія органы асветы, якія сапраўды сталі-б штабамі нашай культурнай рэвалюцыі“.

Будзем спадзявацца, што працоўныя масы, нашы партыйцы, камсамольцы, азнаёміўшыся з рашэннем XIII з'езду КП(б)Б па пытаннях культуры і асветы, прымуць самы жывейшы ўдзел у будаўніцтве нашай беларускай нацыянальнай пролетарскай культуры, будзем думаць, што шырокія масы асветнікаў, культурных работнікаў, усебакова вывучыўшы гэтыя рашэнні, будуць цвёрда праводзіць іх у жыццё“.



М. Ганчарык

## Беларускі навукова-дасьледчы інстытут сел. і ляс. гаспадаркі на службе ў беларускай кандрацьеўшчыны

Нянавісьць клясавага ворага да першай у сьвеце пролетарскай дзяржавы, Саюзу Савецкіх Соцыялістычных Рэспублік, ня толькі не паменшылася з часу Кастрычнікавай рэвалюцыі, грамадзкай вайны і інтэрвэнцыі капіталістычных дзяржаў, але, наадварот, гэта нянавісьць яшчэ больш распальвалася з боку капіталістычных краін усяго сьвету і астаткаў варожа-клясавых пролетарыяту сіл у межах нашага Савецкага саюзу з кожным годам пабеданоснага соцыялістычнага будаўніцтва нашай краіны.

Капіталістычныя краіны, разьбітыя ў адкрытым баю, прымушаны былі перайсьці да патайнай шаленай падрыхтоўкі новага нападу, скалачваючы анты-савецкія блёкі, падрыхтоўваючы эканамічную блекаду, у тайніках сваіх генэральных штабаў распрацоўваючы пляны новай інтэрвэнцыі, прыкрываючы ўсё гэта бессаромнай хлусьнёй аб Савецкім саюзе, які нібы-та вінаваты і ў агульным эканамічным крызісе капіталістычных краін, які нібы-та пагражае агульнай культуры і цывілізацыі і г. д. Гэтыя байкі пра савецкі дэмпінг, гэтыя азьвярэлыя гаўканьні капіталістычнай апоры: папоўшчыны і сотні іншых хлусьлівых правакацыйных баек, што пускае ў ход супроць нас міравы капіталізм, маюць мэтай прыкрыць тую належную ваенную падрыхтоўку, якую яны рыхтуюць супроць нас, разам з тым жадаючы падманіць пільнасьць рабочай клясы ўсіх краін у іх гатоўнасьці ў любы момант стаць на абарону Савецкага саюзу, сваёй адзінай пролетарскай бацькаўшчыны.

У межах нашага Савецкага саюзу клясавы вораг, разьбіты ў адчыненых бойках, свае змаганьне з дыктатурай пролетарыяту перанёс у падполье, паставіўшы сваёй задачай паступовую консолідацыю сваіх сіл для арганізацыі падрыхтоўкі, контррэвалюцыйнай і здрадніцка-шпіёнскай працы для дапамогі капіталістычнай інтэрвэнцыі з тым, каб у спрыяючы момант усадзіць пролетар'яту нож у сьпіну.

Цэлы шэраг шкодніцкіх контррэвалюцыйных арганізацый, у нас выкрытых за апошнія часы, паказалі, што рабочая кляса нашага Савецкага саюзу, якая здолела даць рашучы бой капіталізму ў нашай краіне 13 год таму назад, з вялікім посьпехам вядучы соцыялістычную перабудову ўсёй народнай гаспадаркі, ператвараючы нашу краіну з краіны аграрнай у краіну індустрыяльную, соцыялістычную, — здольна штодзённа кіраваць усім гаспадарчым і культурным будаўніцтвам, і сваім клясавым чужым ворагам ня толькі ў яго адчыненай бойцы, але і ў яго скрытай падпольнай контррэвалюцыйнай дзейнасьці, і бязьлітасна з ім змагацца.



Правыя опартуністы і прымірэнцы, згубіўшы клясавыя пачуццё, патураюць клясаваму ворагу, сваёй працай дапамагаючы яму ў яго падрыўной дзейнасці. Толькі гэтым можна тлумачыць тое, што на працягу шмат гадоў гэтым шкодніцкім контррэвалюцыйным элементам удавалася часта на вачох паасобных нашых партыйцаў весці сваю шкодніцкую працу. Змыкаючыся, з аднаго боку, на устаноўках са шкоднікамі, з другога—правыя опартуністы самкнуліся з „левакамі“ у бяспрынцыпным двурэшніцкім блёку, аб'ектыўна дапамагаючы працы гэтых шкодніцкіх элементаў.

Раскрытыя органамі ДПУ контррэвалюцыйныя арганізацыі, як „промпартыя“ на чале з Рамзіным, Ларычавым і др., „ТКП“ на чале з Кандрацьцевым, Чаянавым і др., паказалі нам, чаго хацелі і што несці рабочай клясе і ўсім працоўным Савецкага саюзу гэтыя клясавыя ворагі пролетарыяту. Зварот назад усёй своры выгнанных Кастрычнікам капіталістаў і фабрыкантаў і аддача ім назад фабрык і заводаў, зварот зямлі паном і магнатам з аддачай яе ў рукі кулацтва, рэстаўрацыя буржуазна-капіталістычнага строю, устаўленне ваеннай дыктатуры, вось што несці нам контррэвалюцыянеры з „промпартыі“ і ТКП: зьнішчыць дыктатуру пролетарыяту, зьнішчыць рабочую дзяржаву, зноў аддаць рабочых і працоўнае сялянства ў лапы фабрыканта, пана і кулака,—вось які мэты ставілі перад сабой гэтыя зябдлыя ворагі пролетарыяту і ўсіх працоўных.

З гэтага боку для нас прадстаўляе значную цікавасць і праца беларускіх нацыянал-дэмакратычных контррэвалюцыйных элементаў у межах БССР, паколькі іх праца гэта—праца клясавога ворага, які меў на мэце зьнішчэнне дыктатуры пролетарыяту і рэстаўрацыю капіталістычна-буржуазнага ладу ў БССР і праводзіў шкодніцкую контррэвалюцыйную працу, апіраючыся на інтэрвэнцыйныя пляны нашых блізкіх капіталістычных суседзяў.

Беларускі контррэвалюцыйны падвешчаны дэмакратызм на працягу шмат гадоў імкнуўся ўсімі мерамі і падцамі нашаму сацыялістычнаму будаўніцтву ў БССР, працівапастаўляючы яму буржуазныя тэорыі, старання і няўхільна імкнуўся правесці іх у дзяржаву на шага гаспадарчага і культурнага будаўніцтва.

Зрабіўшы асноўнымі цытадэлямі сваёй контррэвалюцыйнай дзейнасці ў галіне культурнага будаўніцтва Беларускі нацыянал-дэмакратызм скарыстоўваючы для гэтага былое кіраўніцтва Н. К. земляробства, беларускі нацыянал-дэмакратызм чыі сваёй тэакрычнай і практычнай працай у сельскай гаспадарцы акапваўся ў Беларусі і ўсё сваё існаванне аднаўляў і стытытуе, праводзячы сваю працу з дэмакратычнага і сацыялістычнага Н. К. земляробства.

Зьяўляючыся па сутнасці часткай контррэвалюцыйнага плыні ў галіне сельскай гаспадаркі, найбольш актыўнай і агучанай якой была група Кандрацьцева-Чаянова, беларускі нацыянал-дэмакратызм з'яўляў сваёй мэтай зрыў сацыялістычнага будаўніцтва ў БССР, усенарыва імкнуўся накіраваць развіццё сельскай гаспадаркі БССР па капіталістычнаму шляху, робячы ступень на развіццё кулацкіх і сялянска-гаспадарак, як сваёй надзейнай апоры у змаганні супроць дыктатуры пролетарыяту і за рэстаўрацыю капіталістычна-буржуазнага ладу ў БССР.

Не выпадкова ў дзейнасці беларускай кандрацьцевшчыны і тое, што галоўная ўвага іх была звернута на аўтарытэты навукова-даследчай працы, паколькі гэта давала магчымасць абараніць сваіх нацыянал-дэмакратычных, буржуазных тэорый, гаспадарчых і навуковым даследам з тым, каб праводзіць іх у жыццё праз налы



зямельныя органы. Вядомы перыод „прышчэпаўшчыны“ у дзейнасці Наркамзему БССР і зьяўляецца ня чым іншым, як перыодам практычнага ажыццяўлення нацыянал-дэмакратызму, буржуазных тэорый у практыку нашага будаўніцтва ў галіне сельскай гаспадаркі, стаўка на развіццё капіталістычных кулацкіх элементаў вёскі, супроць правадзімай нашай партыяй і ўсёй рабочай клясай соцыялістычнай перабудовы нашай вёскі.

Аб мэтавых устаноўках беларускай кандрацьеўшчыны у галіне нашай зямельнай політыкі і навукова-даследчай працы досыць зрачыме гавораць самі-ж лідэры беларускага нацыянал-дэмакратызму як былі кіраўнік НКЗ БССР Прышчэпаў і былы кіраўнік навукова-даследчага інстытуту Гарэцкі. Праўда, свае асноўныя, прынцыповыя ўстаноўкі яны імкнуцца захаваць пад „соцыялістычнай“ вывескай, але ўсё-ж з-пад яе буржуазная сутнасць выступае настолькі ясна, што трэба быць зусім блізарукім або зусім непісьменным, каб яе не заўважыць.

У № 2 часопісу „Сельская і лясная гаспадарка“, выдання Навукова-даследчага інстытуту і НКЗ БССР, у артыкуле „Нашы дасягненні ў аграрнай політыцы“, Прышчэпаў так характарызуе асноўныя ўстаноўкі сваёй зямельнай політыкі:

„Пры правядзенні земляўпарадкавання мы будзем новыя пасялковыя формы землекарыстання, на якіх ўжо пачалася і ў бліжэйшыя гады пойдзе самае шырокае коопэраванне.

Ужо модна ўрастае пасялковая форма землекарыстання (створаная рэвалюцыяй) на якой пачынае будавацца новы тып гаспадаркі, працівалеглы таму, які будаваў Сталынін“ (стар. 5) *(падкрэслена аўтарам)*.

У працівалегласць соцыялістычнай перабудовы вёскі на базе разгорнутага саўгаснага і колгаснага будаўніцтва з канчатковым выкарчоўваннем кулацкіх капіталістычных элементаў вёскі, беларускі кандрацьевец, нацыянал-дэмакрат Прышчэпаў, ставіць мэтай правядзенне разгорнутай сталынскай праграмы насаджвання кулацкіх хутарскіх і дробна пасялковых гаспадарак, нічуць не саромячыся выкладаць гэтую сваю ўстаноўку на старонках нашага друку. Праўда, каб крыху замаскаваць запазычанасць гэтай устаноўкі ў былога царскага міністра Сталыпіна, Прышчэпаў ідзе на бессаромную фальсіфікацыю: у дужках, замест „створаная Сталыніным“, ставіць „створаная рэвалюцыяй“, а замест „працівалеглы таму, які будуюцца рэвалюцыяй“ піша „процівалеглы таму, які будаваў Сталынін“. Праводзячы кандрацьеўскую працу ў галіне зямельнай політыкі і навукова-даследчай працы, беларускі нацыянал-дэмакратызм імкнуўся развіццё сельскай гаспадаркі БССР накіраваць па капіталістычнаму шляху. Для гэтага ён меў на ўвазе, апрача насаджвання кулацкіх гаспадарак, стварыць найбольш спрыяючыя ўмовы для іх развіцця. У вышэйпрыведзенай цытаце Прышчэпава мы бачым, што беларускі нацыянал-дэмакратызм дбаў і аб самым шырокім вытворчым коопэраванні гэтых кулацкіх гаспадарак тыпу Сталыпіна. Якое гэта вытворчае коопэраванне, аб якім гаворыць Прышчэпаў, мы ведаем ужо са слоў Кандрацьева, які шчэшмат гадоў таму назад імкнуўся навізаць нам капіталістычныя формы сельска-гаспадарчай коопэрацыі. Гэта яўна кулацкія, капіталістычныя, акцыянерныя таварыствы з наёмнай



працай па прыкладу Даніі і др. капіталістычных краін. Але і сам Прышчэпаў растлумачвае па сутнасці тыя формы с.-гаспадарчай коопэрацыі, якія ён прапагандуе:

„Ёсць чаму нам навучыцца ва Ўсходняй Прусіі і Даніі ў галіне будаўніцтва с.-г. коопэрацыі“ („Сел. і лясн. гаспадарка“, № 2, ст. 78 і далей):

„Прызнаючы каштоўным замежны прынцып пабудовы новай спецыяльнай сеткі с.-г. коопэрацыі, згодна якому практычна тэхнічную працу вядзе толькі спецыялісты, прызначаны праўленьнем, а само праўленьне толькі кіруе і рэвізуе (без аплаты), правесці ў некаторых раёнах такі вопыт з некаторымі спецыяльнымі формамі коопэрацыі і, калі вопыт удала, скарыстаць яго у больш шырокіх разьмерах“ (Сел. і лясн. гаспадарка, № 2, стар. 81—„Вынікі вывучэння замежнай сел. гасп. і пранановы.“)

Таксама і дзяржаўныя агрономічныя мерапрыемствы беларускія кандрэцьеўцы меліся паставіць на службу кулацкіх гаспадарак:

Вельмі цікавай для нас зьяўляецца арганізацыя ў Даніі агрономічнай дапамогі сельскай гаспадаркі. Там справа пастаўлена так, што датчане дабіваюцца толькі таго, каб мець агрономічна падрыхтаванага гаспадара, а спецыялісты толькі даюць кансультацыю па тых ці іншых пытаннях. А ў нас на ролю спецыялістага склаўся такі погляд, што, скажам, агроном павінен сам непасрэдна абслугоўваць амаль што кожную сялянскую гаспадарку“ („Сел. і лясн. гаспадарка“ № 2, ст. 77. Прышчэпаў)

Ва ўмовах капіталістычнага шляху разьвіцця сельскай гаспадаркі, агрономічная граматынасьць зьяўляецца даступнай толькі кулацкай верхавіне вёскі, затым зусім зразумела вышэйпрыведзеная ўстаноўка беларускіх нацыянал-дэмократаў у галіне дзяржаўнай аградапамогі паставіць не на службу толькі агрономічна граматынаму гаспадару, прасьцей сказаўшы, кулаку.

Больш поўную, больш разгорнутую праграму дзеінасьці беларускага нацыянал-дэмократызму ў галіне сельскай гаспадаркі, прынцыповыя ўстаноўкі беларускай кандрэцьеўшчыны мы знаходзім другога лідэра беларускай кандрэцьеўшчыны—Гарэцкага. Даючы мэтавыя ўстаноўкі навукова-даследчай працы БССР у галіне сельскай і лясной гаспадаркі, Гарэцкі выкладвае галоўныя ўстаноўкі беларускага нацыянал-дэмократызму ў галіне сельскай гаспадаркі.

Так, у сваім уступе да гадавой справаздачы, першага году працы БНДІ Гарэцкі піша.

„Рэвалюцыя разбурыла старую эканамічную сыстэму і аддала зямлю сялянам. Гэтым стварылася мажлівасьць больш моцнага капіталазьбіраньня ў сялянскай гаспадарцы, у першыя часы, праўда, капіталазьбіраньня ў натуральнай форме. Нацыяналізацыя лясоў перадала лясныя прыбыткі Беларускай дзяржаве, стварыўшы ўмовы акумуляцыі і асядзеньня капіталу на месцы. Нязвычайна ўзрасьлі гаспадарчыя функцыі і роля дзяржавы, павялічылася сфера гаспадарчага ўплыву дзяржавы на сялянскую гаспадарку, стварыліся ўмовы для шыбкага разьвіцця сельскай гаспадаркі. Гэта разьвіццё, пры адпаведных спрыяючых рыначных умовах і арганізацыі рыначных сувязяў, дасягне разьмераў ня знаных ні за які іншы мінулы перыод гісторыі беларускае сельскае гаспадаркі. Павялічэньне вытворчасці зямлі і працы стала ня толькі лёзунгам, але



гаспадарчай неабходнасцю і няўхільным фактам далейшай стадыі гаспадарчага развіцця Беларусі. Адгэтуль вялікі попыт на аграномічную і даследчую працу, як з боку саміх вытворцаў сялян, так і з боку дзяржавы. Бо якраз даследчая праца, шукае новыя спосабы павялічэння вытворчасці зямлі, а разам пры рацыянальнай арганізацыі і павялічэння вытворчасці працы. Бо якраз даследчая і аграномічная працы дапамагаюць (апасавачь да нашых беларускіх умоў ня толькі новыя, але і старыя, ужо знаныя, дасягнутыя ў іншых раёнах спосабы павялічэння вытворчасці зямлі" („Першы год працы" БНДІ 1927, ст. 5). (*Надкреслена мной—М. Г.*)

Даючы ў приведзенай цытаце больш менш закончаную канцэпцыю тэарэтычнага абаснавання ўстановак беларускага нацыянал-дэмакратызму ў напрамку шляхоў развіцця сельскай гаспадаркі БССР, Гарэцкі, праўда, ня ўсё поўнасьцю называе сваімі імёнамі, але там, дзе ён не дагаварвае да поўнай яснасьці, яму ў гэтым дапамагаюць другія

Гарэцкі без усякіх падыходаў, па-просту ўсю ўстаноўку ў развіцці с. г. БССР бярэ на кулацкую гаспадарку, гаспадарку, для якой Прышчэпаў сваёй кулацкай політыкай у працы НКЗ БССР стварыў „мажлівасці больш моцнага капіталазбівання". Аб гэтых мажлівасцях для больш шпаркага і моцнага развіцця капіталістычных элементаў вёскі, кулацтва, дбае, як бачым, і Гарэцкі. Для больш шпаркіх тэмпаў развіцця капіталістычных элементаў беларускай вёскі „ня знаных ні за які іншы мінулы перыод гісторыі беларускай сельскай гаспадаркі", Гарэцкі, як бачыце, патрабуе „спрыяючых" рыначных умоў і рыначных сувязей, разумеючы пад гэтымі рыначнымі ўмовамі і сувязямі ня толькі капіталістычную сыстэму рыначных узаемаадносін унутры краіны, але і рыначныя сувязі з замежнымі капіталістычнымі краінамі Беларусі. Нацыянал-дэмакратызм, як і група Кандрацьцева-Чаянана, бачылі вялікую перашкоду з монопаліі нашага зьнешняга гандлю для развіцця капіталістычных элементаў унутры нашай краіны, затым аразумелае іх жаданьне зьнішчэння гэтай монопаліі, што мы бачылі з боку групы Кандрацьцева, „альбо шуканьне" прадусын, „лазеек" у гэтай монопаліі, а гэта фактычна адназначана з поўным зьнішчэннем гэтай монопаліі, што мы бачым у беларускіх нац-дэмакратаў.

Разьвіваючы ідэі перанясення опыту капіталістычных метадаў працы ў галіне сельскай гаспадаркі БССР, для стварэння спрыяючых умоў для развіцця кулацкіх гаспадарак у БССР, Прышчэпаў у № 2 „Сел. і лясн. гасп." растлумачвае нам сутнасць тых рыначных сувязей, аб якіх гаворыць Гарэцкі. Ён накіроўвае на практычныя рэйкі пытаньне аб ажыццяўленьні адмены монопаліі зьнешняга гандлю, для чаго лічыць патрэбным даручыць (так, даручыць) Наркамгандлю ўтварыць „прадусынку" у гэтай монопаліі ў выглядзе акцыянернага „беларуска-прускага гандлёвага вобчства"

„Б) Даручыць Народнаму камісарыяту гандлю пачаць вясці папярэднія перамовы з Усходняй Прусіяй аб арганізацыі супольнага „Беларуска-прускага гандлёвага вобчства". („Сел. і лясн. гасп.", № 2, стар. 80).

Робячы стаўку на развіццё кулацкіх гаспадарак, на ўзмацненьне капіталістычных элементаў ў сельскай гаспадарцы БССР, імкнучыся пры гэтых умовах дбаць аб павялічэнні „вытворчасці зямлі і працы,



як лёзунг і гаспадарчую неабходнасць для развіцця гэтых кулацкіх гаспадарак, беларускія кандрацьеўшчы добра ведалі сутнасць павялічэння вытворчасці зямлі і працы ў гэтых умовах. Яны разумелі, што пры капіталістычных умовах развіцця гаспадаркі, пры капіталістычнай рацыяналізацыі, усякае павялічэнне вытворчасці працы перш за ўсё ідзе за кошт узмацнення клясавай эксплёатацыі, і што іх шлях развіцця сельскай гаспадаркі БССР—гэта аддача батрацка-бядняцкай часткі беларускай вёскі ў самую жорсткую эксплёатацыю культывуемага імі кулацтва.

Але ў дадзеным выпадку мы бачым нешта яшчэ значна больш горшае. Беларускі нацыяналі-дэмакратызм ня толькі імкнуўся аддаць вяскоўцаў беднату і батрацтва на эксплёатацыю кулаку, але і дапамагчы эксплёатаваць іх на грунце найноўшых навуковых дасягненняў. Ня проста па „старынушцы“, а па-новаму, па апошняму слову навукі.

„Капіталістычная інтэнсіфікацыя сельскай гаспадаркі вывучана, але яна неорыгінальна і стара (падкрэслена мной—М. Г.), як і сам капіталістычны сьвет. Перад намі стаіць праблема арганізацыі сацыялістычнага (?? М. Г.) землеўладання, і ў гэтай справе вялікую ролю павінен адыграць Навукова-даследчы інстытут; паколькі тут справа новая і сама па сабе грандыёзная, яна павінна захапіць кожнага навуковага працаўніка“. („Першы год працы“ БНДІ 1927 г. Прышчэпаў).

Як гаворыцца, Прышчэпаў прытывае ўсіх навуковых працаўнікоў БНДІ дапамагчы ў распрацоўцы найноўшых навуковых метадаў капіталістычнай эксплёатацыі ў сельскай гаспадарцы, бо вядомыя дагэтуль метады капіталістычнай інтэнсіфікацыі (а гэта інтэнсіфікацыя ў капіталістычнай грамадзе і ідзе ўперад праз узмацненне клясавай эксплёатацыі) „стары і неорыгінальны“.

Як бачым, беларускія кандрацьеўшчы ня толькі стварылі тэорытычную праграму капіталістычнага шляху развіцця сельскай гаспадаркі БССР, але і імкнуліся яе практычна ажыццэвіць, што мы і бачым у вядомай кулацкай палітыцы НКЗ часоў прышчэпаўшчыны.

Добра разумеючы, што пры строгім плянаванні развіцця ўсіх галін народнай гаспадаркі савецкай уладай, пры кіраўніцтве рабочае клясы развіццём сельскай гаспадаркі, „надзвычайна ўзрасьлі гаспадарчыя функцыі і роля дзяржавы, павялічылася сфера гаспадарчага ўплыву дзяржавы на сельскую гаспадарку“, беларускія наццэмы імкнуліся скарыстаць усе тыя шляхі, якія толькі маглі былі для шпаркага насаджэння і развіцця кулацкіх гаспадарак. На службу гэтаму мобілізуюцца і вядомыя, спрабаваныя метады капіталістычнай коопэрацыі і аградарства, зямляўладарства і навукова-даследчая праца, якая павінна была даць тэорытычнае абаснаванне ўсім гэтым мерапрыемствам.

Як першыя вынікі гэтай даследчай працы, мы ўжо ведаем вядомую працу Кісьлякова „Пасёлкі“, якая падводзіла тэорытычную базу і арганізавала і арганізавала хугарызацыю ў выглядзе насаджэння дробных пасёлкаў і хутароў, а таксама працы Ждановіча „Умовы развіцця рыначна-сэліскага ў БССР“, Макарава, Смоляна і інш. Я не мяркую тут ссылацца на разглядзе гэтай „навуковай прадукцыі“ беларускай кандрацьеўшчыны,— гэта справа спецыялістых-эканамістаў, а-ж тут маю на ўвазе застанавіцца на тым, як гэтыя нацдэмаўскія ўстаноўкі ў БНДІ адбіліся на навукова-даследчай працы па тэхнічных дысцыплінах у галіне паляводства, мэліярацыі і лясной гаспадаркі, якімі ўстановамі кіраваліся гэтыя разьдзелы навукова-даследчай працы БНДІ.



Перш за ўсё кідаецца ў вочы цесная, неразрыўная сувязь агульнымі кандрацьеўскімі ўстаноўкамі, якімі прасякнута асноўная мэтавая ўстаноўка беларускіх нацыянал-дэмократаў у напрамку развіцця сельскай гаспадаркі БССР і тымі, якія пакладзены імі ў аснову навукова-даследчай працы БССР, кажучы тым самым, што ўся сыстэма БНДІ з'яўлялася пэўнай арганізаванай сыстэмай для выканання заказу беларускага нацыянал-дэмократызму.

Так, у былога кіраўніка аддзелу расьлінагадоўлі Скандракова мы знаходзім цікавыя дапаўненьні да тых устаноў, якія даваліся ў навукова-даследчай працы Гарэцкім і Прышчэпавым. Скандракоў ставіць пытаньне ня толькі аб наданьні буржуазна-клясавай сутнасьці навукова-даследчай працы ў галіне сельскай гаспадаркі БССР, але гаворыць аб пэўным зрастаньні працы даследчых устаноў БССР з суседнімі капіталістычнымі краінамі. Для яго ня існуе БССР, краіна будуючага сацыялізму, ня існуюць новыя ўстаноўкі ў навукова-даследчай працы гэтай краіны, зусім адменныя ад тых, якія існуюць у капіталістычных краінах. Ён гаворыць не аб даследчай працы БССР, а аб даследчай працы „Палескай краіны“, куды ўключае і тэрыторыю Заходняй Беларусі і Літву, марыць аб яе аб'яднаньні з даследчымі ўстановамі Польшчы, Літвы.

„Аддзел с.-г. расьлінагадоўлі БНДІ будзе весці пры дапамозе ўсіх мэтадаў ня толькі самастойную паглыбленую даследчую працу ў адпаведных галінах с. г., але адначасова ён павінен навукова аб'яднаць працу ўсіх даследчых устаноў „Палескай краіны“ у галіне расьлінагадоўлі і дапамагаць належнаму яе выкананьню („Сельская і Лясная гаспадарка“, № 4, ст. 3).

„Вельмі важна было-б мець сталую сувязь і з Віленскай даследчай станцыяй (Біяконі), а таксама з даследчымі палямі Заходняй Беларусі. Апроч гэтага, патрэбна пры плянаваньні даследчай працы ў галіне расьлінагадоўлі ўтварыць належны контакт з абласнымі даследчымі арганізацыямі сумежных з Палескай краінамі вобласьцяй—з паўднёва-заходняю, цэнтральна-прамысловаю і пажадана Харкаўскай і Кіеўскай, а таксама са станцыяй Бейсаголе (Літва)“ („Сельск. і лясн. гаспадар.“, № 4, ст. 3)

Гэтым самым Скандракоў ставіць пытаньне і аб тым, каб працу БНДІ паставіць на службу ня толькі капіталістычным элементам у нашай сельскай гаспадарцы, але паставіць яе на службу капіталістычных суседніх краін, як Польшча і Літва:

„...Распрацоўка ўсімі мэтадамі галоўных пытаньняў с.-г. расьлінагадоўлі агульных для ўсёй Палескай краіны з выкарыстаньнем для гэтага як устаноў БНДІ, так і іншых даследчых устаноў краіны (чытай: даследчых устаноў Польшчы і Літвы—М. Г.)“ („Сел. і лясн. гаспад. № 4, ст. 5).

Для Скандракова, як і наогул беларускага нацыянал-дэмократызму, ня існуе розьніцы паміж краінай будуючага сацыялізму і капіталістычным сьветам, паміж БССР і Польшчай. І гэта зразумела, шляхі развіцця с. г. суседніх капіталістычных краін тыя-ж, якія яны намячалі і для с. г. БССР, а, як паказваюць выкрытыя органамі ДПУ контррэволюцыянеры групы Лёсіка, Ластоўскіх, Некрашэвічаў і др., іх канчатковай мэтай было зьвяржэньне савецкай улады і ўстанаўленьне „народнай“ рэспублікі пад пратэктаратам Польшчы. (Газ. „Савецкая Беларусь“, № 286 ад 11-XII „Беларуская нацдэмаўская контррэволюцыя ўчора і сёньня“). Як бачым, розьніцы ва ўстаноўках беларускіх нацыянал-дэмократаў, працуючых у розных галінах, няма ніякай.



На тую-ж тэму гаворыць і Серада, былы „вучоны“ сакратар БНДІ. Розьніца ў яго з Скандрыковым толькі ў тым, што ён абясноўвае патрэбу падпарадкаваць навукова-даследчую працу БССР даследчым установам, капіталістычнай суседкі Польшчы не агульнасьцю навуковых інтарэсаў, а агульнасьцю грамадзкіх інтарэсаў.

„Беларускі навукова-даследчы інстытут зьяўляецца ня толькі чыста навуковай установай, якая прарыбіла ў сваіх лябораторыях і кабінэтах грунтоўныя праблемы навукі і навукова-прыкладных ведаў: інстытут таксама і навукова-грамадзкая ўстанова, якая звязана з усёй Беларуссю (разумей і Заходнюю Беларусь — М. Г.), з яе дзяржаўнымі, грамадзкімі і даследчымі ўстановамі (падкрэслена мной — М. Г.), так ці інакш датычнымі да вывучэння вытворчасці ў сельскай гаспадарцы і маючымі які-кольчы ўплыў на яе развіццё і прадукцыйнасць. Таму інстытут (БНДІ — М. Г.) наладжвае сувязь і будзе сьцісла падтрымліваць яе ня толькі з навуковымі і навучальнымі ўстановамі БССР і Саюзу, але і з некаторымі замежнымі даследчымі інстытуцыямі“. („Сел. і Лясн. гаспад.“, № 3, ст. 92). (Падкрэслена мной — М. Г.).

У працы іншых разьдзелаў БНДІ мы таксама бачым адсутнасьць мэтанай ўстаноўкі падпарадкаваньня сваю працу інтарэсам сацыялістычнай перабудовы нашай гаспадаркі, а го частм суготкам і проста змазваньне тых асаблівасьцяў, якія рэзка адрозьніваюць напрамак развіцця гэтай галіны на ўмовах пролетарскай дзяржавы ад капіталістычных краін і тым самым або выконваючы заданьні беларускага нацыянальна-дэмакратызму, або аб'ектыўна дапамагаючы яму. Праф. Мельнік у № 1 „Сел. і лясн. гаспад.“ (ст. 41) піша, што

„самым радыкальным вынікам рэвалюцыі ў галіне лясной гаспадаркі была нацыяналізацыя ўсёх лясоў, што зыхотзіла на тэрыторыі СССР. Цікава тое, што працэс гэты прайшоў настолькі гладка і проста (падкрэслена мной — М. Г.), што зусім не адбіўся ні ў навуковай літаратуры, ні ў дэбатах на зьвязь з ляснымі спэцыялістамі. Аб іх упаміналася толькі ў агульнадаступных лясных брошурах і газэтных артыкулах“.

Згодна проф. Мельніку можна лічыць, што нацыяналізацыя прыватна-ўласніцкіх лясоў у выніку Кастрычнікавай рэвалюцыі зусім ужо не зьяўляецца рэвалюцыйным актам. Мала чаго там не спрабавалі пісаць у газэтных артыкулах і агульнадаступных брошурках (мабыць для шырокіх працоўн. мас), мы-та лясныя спэцыялісты другой думкі, бо

„справа ў тым, што сама прырода лесу і асаблівасьці лясной гаспадаркі такія, што яны ў першую чаргу вымагаюць канцэнтрацыі ўласніцтва ляснымі плошчамі і якраз канцэнтрацыі ў руках дзяржавы, а ня прыватных асоб, ці невялічкіх груп насельніцтва. Дзеся гаў тага нават у тых дзяржавах, дзе існуе прынцып прыватнай уласнасьці на зямлю, правы ўласніцтва на лес прыватных асоб абмяжоўваюцца самаю буржуазнаю ўладдзю. Інакш лясны вельмі хутка зьнікне з тэрыторыі дадзенай дзяржавы“. („Сел. і лясн. гаспадарка“ № 1, ст. 41).

Іначай кажучы, згодна тлумачэньням проф. Мельніка, выходзіць, што ніякай прыватнай уласнасьці на лес да Кастрычнікавай рэвалюцыі ў нас ня было, а калі яна і была, была скарэй фіктыўная, бо ўласнасьць прыватных асоб на лес была абмежавана дзяржавай, і розьніцы, такім чынам, паміж прыватна-ўласніцкім карыстаньнем лесу ў часы царскай Расіі і ўласнасьцю на лес самой пролетарскай дзяржавы ў СССР ніякай і быць ня можа.



Ну а адсюль і лёгічны вывад, што і прынцыпы лясной політыкі Савецкай улады ня так ужо павінны чым розніцца і ад прынцыпаў лясной політыкі дарэволюцыйнай царскай Расіі, хаця і з'яўляюцца вытрыманымі ў духу агульнай політыкі савецкай улады.

„У сувязі з правядзеннем у жыццё прынцыпу нацыяналізацыі лясоў павінны былі рэзка змяніцца і прынцыпы лясной політыкі ізноў-жа такі, дзякуючы асаблівасцям прыроды лесу і лясной гаспадаркі ня так рэзка, як прынцыпы зямельнай політыкі, (падкрэслена мною—М. Г.) але ўсё-ж досыць рэзка, досыць азначана і поўнасьцю вытрымана з агульнай політыкай Савецкай улады“ (Сел. і Лясн. гаспадарка № 1, ст. 41).

І толькі радыкальную рэарганізацыю проф. Мельнік бачыць у галіне пераапрацоўчай прамысловасці, дзе ён прызнае, што пасля рэволюцыі яна павінна была поўнасьцю арганізавацца нанова на руінах прыватна-ўласніцкай.

Але і гэта не дало проф. Мельніку магчымасці ўбачыць тыя сапраўдныя моманты, якія вызначаюць усю сутнасць нашай савецкай лясной гаспадаркі і якія павінны вызначыць і шляхі навукова-даследчай працы ў галіне лясной гаспадаркі і асабліва ва ўмовах сацыялістычнай рэканструкцыі ўсяе народнай гаспадаркі краіны, у сувязі з пераходам нашага Савецкага Саюзу з краіны аграрнай у краіну індустрыяльнааграрную.

І як вынік усяго гэтага, як вынік такога разумення задач савецкай лясной гаспадаркі, які мы бачым у кіраўніцтве ляснога аддзелу БНДІ, лясны аддзел па сутнасці чаго-небудзь карыснага для патрэб сацыялістычнага будаўніцтва і ня даў. Тыя аб'ёмныя зборнікі „Матэрыялы па лясной даследчай справе БССР“, якія выпушчаны лясным аддзелам, у пераважнай сваёй частцы запоўнены праграмамі, справаздачамі, фінансавымі плянамі, перспектыўнымі плянамі, леса-фэно-лёгічнымі назіраннямі, выпіскамі з протоколаў і г. д., сярод якіх сапраўдных вынікаў даследчай працы прыходзіцца шукаць даволі пільна. Амаль на 1500 старонках гэтых 5 томаў мы знаходзім толькі 11 прац. даследчага характару. Дутай аказваецца і таўшчыня саміх зборнікаў. Тут, як гэта на першы погляд ні дзіўна, у БДНІ, прасякнутым нацыянал-дэмакратычнымі ўстаноўкамі, даваўся поўны прастор і велікадзяржаўнаму шовінізму, прыкладам чаго, і даволі паказальным, могуць быць гэтыя тоўстыя „навуковыя“ зборнікі па лясной даследчай справе. Прыкрываючыся тым, што навуковыя матэрыялы трэба зрабіць даступнымі для ўсяго Савецкага Саюзу і замежных вучоных, амаль усе матэрыялы друкуюцца на 3 мовах: беларускай (па абавязку), расійскай (для сябе) і чужаземнай (для навуковасці). Так, перспектыўны пяцігадовы плян займае 40 старонак беларускага тэксту, 41 старонку расійскага і 5 старонак нямецкага. Нават арганізацыйная і грашовая справаздача друкуецца на дзвюх мовах: беларускай і расійскай. Калі некаторыя матэрыялы, маючыя шырокую цікавасць для ўсяго Савецкага Саюзу і патрэбна друкаваць на расійскай мове, то гэтым ніяк ня можна апраўдаць, тое што надрукавана ў гэтых „тоўстых“ зборніках.

На першы погляд здаецца несаўмясцімым нацыянал-дэмакратызм і вялікадзяржаўны шовінізм, але адзіная клясавая сутнасць іх у нашых умовах дае шмат прыкладаў, калі яны ідуць адзін другому насустрач, калі яны дапамагаюць адзін другому. Такі выразны прыклад мы бачылі і ў справе профэсара Крукава (гл. „Сав. Бел.“ № 274—27-XI-1930 г.), які, з'яўляючыся махровым вялікадзяржаўным



шовіністам у той-жа час актыўна змагаўся за нацыянал-дэмакратычныя ўстаноўкі, нічым не адрозьніваючыся ў гэтым ад сапраўдных беларускіх нацыянал-дэмакратаў.

Загэтым нас не павінна дзівіць і тое, што і ў сьценах БНДІ, гэтай цытадэлі беларускай нацдэмаўшчыны ў сельскай гаспадарцы, мы знойдзем шэраг прыкладаў праяў і натуральнага вялікадзяржаўнага шовінізму, цеснага змыканьня аднаго з другім.

У галіне мэліярацыі і культуры балот мы бачым поўную адсутнасьць накіраванасьці працы на задавальненьне актуальных патрэб соцыялістычнай рэканструкцыі.

Былы кіраўнік аддзелу Дубах пачатак сучаснай мэліярацыі бярэ з 1900 году, і гэта „сучаснасьць“ азначаецца ім сувязь з яе зямляўпарадкаваньнем, перасяленьнем і інтэнсыфікацыяй гаспадаркі. Калі ўзяць вядомыя ўжо нам ўстаноўкі беларускай кандрацьцеўшчыны, дык такі погляд з яе пункту гледжаньня і будзе зусім правільным. Бо розьніцы ў шляхох разьвіцьця сельскай гаспадаркі апошняга пэрыяду царскай Расіі (асабліва пэрыяду сталыніншчыны) і тых, якія намераны беларускімі нацдэмамі, амаль няма, зачым і ўстаноўка ў шляхох сучаснай мэліярацыі па Дубаху нічым не павінна розьніцца ад тых, якія існавалі ў апошнія часы перад Кастрычнікавай рэвалюцыяй:

...„Гэтыя экспэдыцыі за пэрыод з 1873-1897 гадоў займаліся асушкаю адкрытымі канавамі балотных масываў Беларускага Палесься і часткаю балот цэнтральных губ. Экспэдыцыяй Жылінскага заканчваецца гісторычны час мэліярацыі, пасля яе з 1900 г. ідзе сучасная мэліярацыя, звязаная з зямляўпарадкаваньнем, перасяленьнем і інтэнсыфікацыяй с. гасп.“ („Сел. і Лясн. гасп.“ № 1, ст. 11—Дубах).

Але гэтая „сучасная“ мэліярацыя пры савецкай уладзе, па Дубаху, адно ласьмешчына. Бо практычная мэліярацыя, пачатая ў 1923 г., выяўлялася ў тым, што крыху штось рабілася на балотнай Менскай станцыі, зарадзіліся аж два (II) мэліярацыйныя таварыствы, спэцыялістым мэліяратарам даручылі рамантаваць памяшканьне Наркомзему. Паказчыкам увагі да справы мэліярацыі прыводзяць тыя невялікія сродкі, якія былі асыгнаваны на гэтую справу ў той час:

„Практычная справа па мэліярацыі пачалася ў 1923 г.; выяўлялася яна ў тым, што рыліся новыя каналы, закладваліся ганчарна-трубчатая драўляныя бутцаўскія дрэвы на пашыранай плошчы Менскай балотнай станцыі, аднавіліся назіраньні над роўнем вады ў рэчках, каналах, пачаліся назіраньні за сплавам лесу. На вытворчыя працы выдаткавана было 38.119 руб., што зьявілася адразу паказчыкам узноўленай увагі да гэтай справы: зарадзіліся два мэліярацыйныя таварыствы: апроч працы па спэцыяльнасьці, персоналу аддзелу мэліярацыі даручаны быў рамонт памяшканьняў Наркомзему.“ („Сел. і Лясн. гаспад.“ № 2, ст. 10-11—Дубах).

Можна толькі падзівіцца гэтаму роўнаму, спакойна-эпічнаму тону, сапраўды профэсарскаму, якім гаворыць Дубах і гаворыць ужо тады, калі грандыёзна як у сваіх памерах, гэтак і тэмпах, вялася мэліярацыйная і культурна-тэхнічная праца на абшарах БССР, калі вялізарнейшыя абшары непрахадзімых балот нашай краіны на вачох гэтага-ж Дубаха ператварыліся ў ураджайні, палеткі і сенажаці, на якіх шпарка распачалі ўзрастаць нашы буйнейшыя беларускія гіганты сельскае гаспадаркі—саўгасы і колгасы..



Зусім зразумела, што і праца ўсяго аддзелу меліорацыі пры такім кіраўніцтве ня ставіла перад сабой задачы прыстасавання да сучасных запатрабаванняў сацыялістычнай рэканструкцыі, а, наадварот, займалася абмеркаваннем пытання, якім шляхам паставіць нашу меліорацыю на службу ўзброенай інтэрвенцыі капіталістычных краін, плян якой так старанна распрацоўвалі генэральныя штабы Францыі, Польшчы і іншых нашых суседзяў, аб чым нам гаварылі контррэволюцыянеры з „промпарты“.

Менская балотная станцыя, зрабіўшая нямала для вырашэння шэрагу проблем звязаных з культурай балот, усё-ж таксама ня мела пэўнай і выразнай устаноўкі. Ня дзівіць загэтым, што кіраўнік станцыі т. Дакукін мажлівасьці шырокага разьвіцьця культур тэхнікі ў БССР бачыць у пытаньні кошту мінэральных угнаеньняў і правядзеньні зямляўпарадкаваньня:

„У сучасную пераходную шмат у чым эпоху (падкрэсьлена мною—М. Г.) мы стаім і ў галіне культуры балот на рубяжы двух пэрыодаў.

У бліжэйшыя гады, бязумоўна, культура балот атрымае мажлівасьць шырокага разьвіцьця на Беларусі, таму што паступова эжываюцца тормазы, якія рабілі да гэтага часу шырокае разьвіцьцё культуры балот немажлівым: дарагоўля мінэральных угнаеньняў і незямляўпарадкаванасьць“ („Басэйн ракі Талькі“ выд. 1929 г., стар. 4—Дакукін).

Характэрна ў прыведзенай цытаце і тое, што, як відаць з яе, т. Дакукін альбо ня ведае, альбо ня хоча называць рэчы сваімі імёнамі, называючы сучасную эпоху сацыялістычнай рэканструкцыі „пераходнай шмат у чым“ эпохай.

У сваіх работах Балотная станцыя часамі праводзіла выразныя нацыянал-дэмакратычныя ўстаноўкі, агітуючы за кулацкія гаспадаркі, імкнучыся скарыстаць нашы колёнізацыйныя фонды на асушаных балотных масывах для насаджваньня на іх кулацкіх хутарскіх гаспадарак, што марыў зрабіць і Прышчэпаў на асушаным Марыінскім масыве

Так у вышэйпамянёнай працы Балотнай станцыі „Басэйн ракі Талькі“, выд. 1929 г., якая складаецца з вынікаў шэрагу абсьледваньняў басэйну р. Талькі для мэт складаньня пляну колёнізацыі балотнага масыву гэтага басэйну пасля асушкі, мы знаходзім і вынікі эаномічнага дасьледваньня Дуброўскага, дзе ён у кожным радку імкнецца паказаць на перавагу хутарскай кулацкай гаспадаркі:

...„Сьвінагадоўля толькі па другой групе хутарскіх гаспадарак (група з большай колькасьцю пахаці—М. Г.) носіць больш-менш выяўлены характар таварнай гаспадаркі з гадоўляй сьвіней на адкорм“...

...„Па хутарскіх гаспадарках, па ўсіх групах рознай ступені маюцца некаторыя наапаленьні, у той час, калі на вёсках наапаленьні маюцца толькі па дзвюх вышэйшых групах і наапаленьні гэтыя значна меншыя, ня гледзячы на тое, што сенапашні тут некалькі больш“.

...„Нават пры наяўнасьці заробкаў бюджэт цёраспалосьнікаў вельмі малы як па абсалютнай сваёй велічыні, таксама і ў адносінах бюджэту хутараніа“.

...„Хутары па ўсіх групах значную частку сваёй прадукцыі выкідваюць на рынак, у той час ніжэйшыя групы вёскі купляюць прадукты спажываньня, а вышэйшая група, хоць і прадае частку сваёй



продукцыі, але значна меншую, чым хутары" (стар. 50-52-54), і, як вынік з ўсяго гэтага, у практычных прапановах з гэтага чытаем:

„1. Проектуемая колёнізацыйныя гаспадаркі ў басэйне р. Талькі павінны будавацца па прыцыпу мажліва больш рэзка выражанай таварнасьці“... (ст. 54).

Прасьцей гаворачы, колёнізацыя павінна быць арганізавана па хутарскай сыстэме, праз насаджваньне кулацкіх гаспадарак, бо па аўтару хутары зьяўляюцца такой сыстэмай, якая дае найбольшую таварнасьць гаспадаркі.

Я ня буду тут заставаўлівацца на прыёмах аўтара, якія ён ужывае для доказу гэтых вывадаў, які нарочна групуе гаспадаркі ў сваім дасьледваньні толькі па аднаму прызнаку колькасьці пахаці—гэта задача спэцыяльнага крытычнага агляду, якім павінны заняцца эканомісты.

Калі многія разьдзелы працы БНДІ беларуская кандрацьцеўшчына імкнулася паставіць на службу сваім задачам і патрэбам, дык там, дзе гэтае зрабіць было немажліва, беларускі нацыянал-дэмократызм імкнуўся проста зрываць работу, зрабіць яе непатрэбнай, бескарыснай для патрэб соцыялістычнага будаўніцтва.

Як прыклад гэтага можа быць праца станцыі аховы расьлін, якая, арганізаваўшыся ў 1923 годзе, да апошніх часоў амаль што зусім нічога не дала для патрэб сельскай гаспадаркі БССР, для дапамогі соцыялістычнае перабудовы нашае вёскі.

Станцыя працавала, мела штат, які акуратна атрымліваў пэнсію, ставіла досьледы, выпускала „навуковыя“ працы. Але толькі трэба запытаць, каму гэтыя працы патрэбны? Што практычнага, карыснага даюць для сельскай гаспадаркі БССР працы па вывучэньню суслакоў на Беларусі, іх біолёгіі, іх адмен, мэтодаў барацьбы з імі, калі ўсіх суслакоў на Беларусі ёсьць менш, чым тых асоб, якія займаліся іх вывучэньнем. Альбо што карыснага нам даюць працы па вывучэньню бактэрыі Меражкоўскага і др., вывучэньню чмялёў і г. д., і гэта ў той час, калі сотні мільёнаў рублёў штогодна сельская гаспадарка БССР нясе страт ад розных грыбных і бактэрыяльных хвароб нашых сельска-гаспадарчых расьлін, ад розных шкоднікаў, шасьціножак, якія заставаліся амаль зусім бяз увагі станцыі аховы расьлін.

Што зрабіла карыснага, апрача страт, праца БНДІ ў галіне „жывёлагадоўлі“?

Трэба сказаць, што абсалютна нічога. Існаваўшы аддзел жывёлагадоўлі фактычна не існаваў, толькі лічыўся ў структуры і атрымліваў асыгнаваньні, а станцыя буйной рагатай жывёлы, арганізоўваючыся да восені г. г., так і не арганізавалася, хаця на працягу некалькіх гадоў існавалі штаты, людзі, кіраўнікі, якія атрымлівалі грошы, пісалі справаздачы, у якіх аб працы станцыі пісалася:

...„У працягу лета выконвалася навучаньне лябораторнай гэхніцы практыканта П. І. Гамалея (пры катэдры зоотэхнікі БДСГАК), гэтая праца, на жаль, ня была скончана з прычыны звальненьня т. Гамалея з працы па прычынах мне невядомых“ („Другі год працы БНДІ,“ ст. 139—Пелехаў).

Але ніякай карыснай дасьледчай працы станцыя не праводзіла. Пачаўшы сваю арганізацыю ў Прылуках пад Менскам, не арганізаваўшыся нашыраецца, падпарадкаваўшы сабе і гасп. „Атоліна“, потым, па прычынах зусім невядомых, перакідаецца ў „Камароўскія пасекі“, ля самага Менску, дзе для яе адведзена плошча толькі вышаўшая



з-пад лесу, на асваенне якой і для правядзення ўсіх пабудоў патрэбна затраціць мінімум некалькі гадоў, на працягу якога часу не магло быць ніякай гаворкі аб навукова-даследчай працы.

І гэта ў той час, калі жывёлагадоўля зьяўляецца адной з асноўных галін сельскай гаспадаркі БССР, гэта тады, калі праблема жывёлагадоўлі стала як адна з важнейшых праблем у сельскай гаспадарцы ня толькі ў БССР, але і ва ўсім Савецкім саюзе.

Ня менш паказальны ў гэтым напрамку і другі прыклад з Менскай расьлінаводнай станцыі, якая, арганізаваўшыся ў 1922 г., да сённяшняга дня пабывала ў пяці мясцінах (Банцэраўшчына, Пярэспа, Прылукі, Атолін, Сьляпянка); на працягу васьмі гадоў станцыя дарма затрачвала сродкі, бо для статыонарных палявых досьледаў, якія зьяўляюцца асноўнымі ў працы станцыі, можна атрымаць пэўныя вынікі толькі праз некалькі год працы на тым-жа месцы, у тых-жа самых умовах. Тут-жа, з пераходам на новае месца, усякі раз, працу патрэбна распачынаць нанова і не атрымаўшы ніякіх вынікаў.

Аб гэтым зусім выразна кажа нам сучасны кіраўнік яе т. Прохараў:

„Трэба адзначыць, што, пасля першых 2 год існаваньня станцыі пад Менскам і даволі хуткага тэмпу разьвіцьця яе працы, у апошнія гады гэты тэмп разьвіцьця ў напрамку пастаноўкі новых пытаньняў, патрабуючых безадкладнага і хуткага вырашэньня дзеля задавальненьня запатрабаваньняў жыцьця с.-г. раёну сённяшняга дня амаль зусім быў спынены з прычыны адсутнасьці ў распараджэньні станцыі вольных зямельных плошчаў, адпавядаючых метад пастаноўкі палявых досьледаў.<sup>1)</sup> (падкрэсьл. мной—М. Г.)

Ня менш паказальна ў гэтым і праца Турскай даследчай станцыі, якая на працягу шасьці гадоў займалася пераважна арганізацыйнай працай, а не даследчай, ня гледзячы на тое, што выбранае месца зусім адпавядала патрэбам станцыі, аб чым гавораць самі кіраўнікі станцыі:

„На працягу гэтых мінулых шасьці гадоў станцыя аддавала галоўную увагу арганізацыйнай працы, а першыя тры гады былі адданы ёй выключна (падкрэсьлена мной—М. К.). Гэта было неабходна дзякуючы таму, што абраны для арганізацыі і месцазнаходжэньня станцыі—абшарніцкі маёнтак Турска падыходзіў дзеля гэтага толькі з прыродна-гаспадарчага боку, адбіваючы даволі ўдала сярэднія прыродныя ўмовы паўднёва-усходняй часткі Беларусі“ („Сел. і Лясн. гаспадарка“, № 8, ст. 100—Драздоў і Трапашка).

Аўтары не дагаварваюць, што патрэба займацца арганізацыйнай працай станцыі на працягу шасьці год была не затым, што было выбрана для станцыі, ўдалае месца, а затым, што патрэбна было тормазіць працу станцыі бо другога вываду зрабіць з гэтага я ня бачу мажлівым.

Цікавыя штрыхі з гэтай арганізацыі працы Турскай даследчай станцыі мы можам знайсці ў невялікай карэспондэнцыі аб Турскай станцыі, зьмешчанай у газэце „Зьвязда“ („Царскі цэрбэр на савецкай працы“).

А ў выніку такой дзейнасьці даследчых устаноў БНД і НКЗ у галіне расьлінагадоўлі, мы можам констатаваць, што праца ў гэтай

<sup>1)</sup> „Сел. і ляс. Гасп.“, № 8, ст. 21



галіне сарвана, патрэбных вынікаў для нашага соцыялістычнага будаўніцтва ад іх мы не атрымалі, а тая нязначная навукова-даследчая прадукцыя, якая маецца ў некаторых выпадках, прападнасена ў такім выглядзе, што зьяўляецца зусім бескарыснай, немажлівай для практычнага скарыстання. Так, у справаздачы Горацкай даследчай станцыі мы чытаем:

„На падставе вынікаў працы Іванаўскага даследчага поля магчыма канстатаваць вялізарнае значэнне карэннай запраўкі нашых суглінкаў органічнымі матар'яламі“.

Рацыянальная апрацоўка глебы пад ярыну дае падвышэнне ўраджаю да 20 проц., розныя апрацоўкі папару пэўных вынікаў ня далі“. („Сел. і лясн. гаспадарка“, № 8, ст. 53—Рэнард).

Хіба-ж каму-небудзь невядома, што запраўка нашых глеб органічнай матэрыяй мае вялізарнае значэнне, альбо што рацыянальная апрацоўка глебы дае падвышэнне ўраджаю і ня толькі пад ярыну, але пад усякую іншую культуру? І хіба Рэнарду невядома, што патрэбна канстатаваць ня гэта, а якія формы, віды маючыхся ў нас запасаў органічнай матэрыі і ў якой колькасці патрэбна ўносіць для запраўкі глебы, каб атрымаць найлепшы станоўчы эфект, і з якіх прыёмаў менавіта складаецца тая апрацоўка пад ярыну, якую патрэбна лічыць рацыянальнай для нашых умоў. Гэтага ня ведаць ён ня мог, ён, хто на працягу блізка двух дзесяткаў гадоў кіраваў даследчымі ўстановамі (Энгельгардаўская, Горацкая), хто, атрымаўшы вышэйшую агрономічную асвету, шмат гадоў профэсарстваў у ВІНУ, ездзіў у навуковыя камандыроўкі за межы і г. д., той, хто марыў заняць адну з адказных тэарэтычных організацыйных катэдр. Ціміразеўскай с.-г. акадэміі.

Гэтакіх прыкладаў, як прыведзены вышэй, можна прывесці неабмежаваную колькасць:

„Вапна ў пасевах Дрыбінскага даследчага поля заслугоўвае асаблівай увагі. Так, у досьледах з вапнай адной пад авёс яна дае прыбаўку ўраджаю аўсу, пры чым з павялічэннем нормы вапны ураджай павялічваецца“ („Сел. і лясн. гасп.“, № 8, ст. 53 Рэнард)

„Найлепшымі травянымі мешанкамі для залужэння нормальных і нізінных сухадолаў будуць такія, якія маюць у сваім складзе 20 проц. бабовых, 30 проц. нізавых злакаў і 50 проц. верхавых злакаў“ („Сел. і лясн. гасп.“, № 8—Драздоў і Перапашка).

„На працягу 5 год вяліся назіранні над разьвіццём маладняку буйнай рагатай жывёлы ангельскай і швэдзкай пароды.

Гэта праца вялася адначасова пры катэдрах спецыяльнае зоотэхнікі і аддзелам жывёлагадоўлі“ („Сел. і лясн. гаспад.“, № 8, ст. 65—Рэнард) і г. д. і г. д.

Каму патрэбны такія вынікі, што яны карыснага даюць для сельскай гаспадаркі БССР? Апрача шкоды, нічога, бо гаворачы аб тым, што з павялічэннем норм вапны ўвесь час павялічваецца і ўраджай аўсу, значыць казаць вядомую няпраўду, пэўна не дапамагаць але шкодзіць нашай сельскай гаспадарцы. Бо ня толькі для аўсу, і на дрыбінскіх палёх, але пад любую культуру і на любой ужытковай глебе ёсць пэўны максымум норм вапны, вышэй якога ўсякае павялічэнне будзе шкодзіць для росту расьлін і паніжаць ураджай да поўнай немажлівасці росту расьліны.



Усіх приведзеных вышэй прыкладаў я думаю будзе даволі, каб уявіць сабе поўнасьцю ня толькі тое, чаго дамагаўся беларускі нацыянал-дэмократызм у галіне разьвіцьця сельскай гаспадаркі БССР, але і тыя прыёмы і мэтоды, якімі ён карыстаўся для ажыццяўленьня гэтага. Таксама з гэтага мы можам пабачыць тую арганізацыйна-практычную дзейнасьць беларускай кандрацьцеўшчыны, якая зьвіла сабе гняздо ў былым БНДІ, жадаючы зрабіць яго аплотам сваёй працы па адраджэньню буржуазнага ладу БССР, накіраваньня с. г. БССР на разьвіцьцё кулацкіх гаспадарак, як сваёй апоры ў барацьбе супроць дыктатуры пролетарыяту.

Для больш пэўнай характарыстыкі нацыянал-дэмократычнай працы ў БДНІ ня можна абысьці моўчкі часопісь „Сельская і лясная гаспадарка“, якая, зьяўляючыся масавым органам БНДІ і НКЗ БССР дапамагала беларускай кандрацьцеўшчыне праводзіць свае шкодныя ўстаноўкі як у галіне нашай зямельнай політыкі і яе практычнага ажыццяўленьня, гэтак і ў галіне пабудовы і мэтавых устаноў у галіне навукова-дасьледчай працы па сельскай гаспадарцы.

У дадатак да тых артыкулаў і прац, якія мной у вялікай колькасьці прыводзіліся вышэй узятымі з гэтай часопісі, можна прывесці цэлы шэраг новых, каб паказаць, як беларускі нацыянал-дэмократызм скарыстоўваў наш друк у барацьбе супроць савецкай улады, супроць марксысцка-ленінскай мэтодольгі ў галіне навуковага досьледу.

У № 8 часопісі „Сельская і лясная гаспадарка“, зьмешчана маленькая заметка, якая не займае і 3 старонак. „Шляхі агрохеміі ў БССР“ Сыцяпуржынскага, і толькі прыхождзіцца дзівіцца, як аўтар яе змог у ёй так поўна і выразна выявіць свой твар агалцелага рэакцыянера і нацыянал-дэмократа. Кастрычнікавая рэволюцыя ў пэрыод грамадзянскай вайны, барацьбы з узброенай контррэволюцыяй за заваёвы Кастрычніка, па аўтару гэта пэрыод барбарства і бясчынства, якое тварылі „большавікі“ у адносінах да навукі.

„Праўда, і да 1922 г., у самыя цяжкія і цёмныя гады для навукі, як 1919-і 1920 г., падобна да мэтэораў і бліскавіцы займаюць паасобныя іскаркі агрономічных лябораторый, то тэхнікумаў, але, як бліскавіцы, яны хутка і гаснуць у віхры бязумных арганізацый і рэарганізацый“ (падкрэсьлена мной—М. Г., ст. 131).

Аўтар ня робіць розьніцы паміж бандыцкімі шайкамі і партызанскімі атрадамі, ды нават цяжка зразумець, што ён лічыць за партызанскія атрады і што за бандыцкія шайкі:

„Такім чынам пачатак больш спакойнага і пачатак творчага навуковага жыцьця трэба лічыць з канца 1921 г. ці нават з 1922 г., калі барацьба і зьнішчэньне бандыцкіх шаек і партызанскіх атрадаў амаль зусім спыняецца“ (там-жа ст. 130). (Падкрэсьлена мною—М. Г.).

Кастрычнікавая рэволюцыя на Беларусі, гэроічная барацьба пролетарыяту, БССР і ўсяго савецкага Саюзу за Савецкую Беларусь, па аўтару гэта „Соцыялістычнае самавызначэньне“ беларускага народу праз яго ўпартасьць, якую ён нёс праз стагодзьдзі і якой ён трымаецца і зараз пры дыктатуры пролетарыяту, аказаўшыся пасаджаным на галодным пайку.

„Задачы цяжкія, але блagarодныя, і залогам іх поўнага выконваньня на Беларусі служыць і тая ўпартасьць, якую беларус



нёс праз стагодзьдзі да соцыялістычнага самавызначэння, і тая беларуская ўпартасць, з якой яе моладзь набывае веды на сваёй бацькаўшчыне і на галодным пайку па-за межамі (разумеі ў РСФСР—М. Г.), і тая надмерная ўпартасць, якую мы бачым у нашых родных заходніх братоў, у іх пакуль што няроўнай барацьбе за панскую Польшчу" (там-жа, ст. 133).

Тут мы бачым вядомыя нам ўжо тэорыі аб адзінстве беларускай нацыі і такую прасякнутасць нейкай асаблівай упартасцю, аб якой кажуць шовіністы ўсіх нацыянальнасцяў у адносінах да сваёй нацыі: тут і жаданне надмяніць адзіную заслугу пролетарыяту ўсяго Саветаў Саюзу ў Кастрычнікавай перамозе ў БССР „соцыялістычным“ самавызначэннем усяго беларускага народу і г. д. Выходзіць, што на Беларусі ніякай Кастрычнікавай рэвалюцыі і ня было, ня было змаганьня за яе заваёвы, а што проста беларускі народ: беларуская буржуазія, памешчыкі, кулакі, мабыць, разам з рабочымі, бядняцка-серадняцкім сялянствам узялі да самавызначэння ў Беларускаю савецкую соцыялістычную рэспубліку і не абыяк, а „соцыялістычна“!

Але гэтыя тэорыі ня новы нам, мы іх ня раз ужо чулі з вуснаў нашых класавых ворагаў, ад нашых нацыянал-дэмократаў. Толькі другія гэта рабілі менш пахальна, менш адчынена, чым гэта робіць іх саратнік Сыцяпуржынскі.

Ня глядзячы на ўсе патугі класавага ворага як унутры нашай краіны так і за яе межамі, ня глядзячы на яго шалёную няпавісьць да краіны саветаў, да дыктатуры пролетарыяту, усе яго спробы зьнішчыць адзіную ў сьвеце краіну Саветаў упартым змаганьнем за соцыялістычную стройку, за выкананьне пяцігодкі ў чатыры гады, рабочая кляса ўсяго Саветаў Саюзу, разам з бядняцка-серадняцкімі масамі сялянства, ня толькі пасьпяхова прывядзе нашу краіну да лепшай будучыні, да соцыялізму, але на аснове разгорнутага соцыялістычнага наступу ва ўсіх галінах нашай гаспадаркі здолее ў самым хуткім часе выкарчаваць тыя астаткі капіталістычнага карэння, якія яшчэ у нас засталіся. І як-бы ні стараліся кандрацьеўцы ўсіх рангаў у тым ліку нашы беларускія, ім ня спыніць пабеднага ходу соцыялістычнай рэканструкцыі нашай сельскай гаспадаркі, не зьвярнуць перабудову нашай вёскі на капіталістычныя рэйкі. З кожным днём узрастаючы тэмпы нашага колгаснага і саўгаснага будаўніцтва зьнішчае рэшткі тых кулацкіх элемэнтаў, на якіх строіў свае пляны беларускі нацыянал-дэмакратызм і ўся кангрэгацыя нацыяналістычна-кандрацьеўшчына, і пролетарыят нашага Саюзу з дапамогай сусветнага пролетарыяту сумеє даць рашучы адпор усякім вылазкам, адкуль бы толькі яны ні выходзілі, будзь гэта наш „бацькаўскі“ класавы вораг, ці то класавы вораг у асобе ўсяго міжнароднага капіталу.

Менск. 15-XII—30 г.



## Становішча на фронце тэорыі дзяржавы і права ў БССР і задачы таварыства марксыс-тых-дзяржаўнікаў.<sup>1)</sup>

Ня прыходзіцца сумнявацца ў тым, што якраз гэты фронт нашай тэорыі зьяўляецца найбольш адсталым. Да яго асабліва дапа-соўваюцца словы тав. Сталіна, што „за нашымі практычнымі поспехамі не пасьпявае тэарэтычная думка, што мы маем некаторы разрыў між практычнымі поспехамі і разьвіцьцём тэарэтычнай думкі“.<sup>2)</sup>

Замест таго, каб ня толькі пасьпяваць, але і весці за сабою практычную працу па будаўніцтву дзяржавы дыктатуры пралетарыяту і канкрэтнаму савецкаму праву, наша тэорыя ў гэтых галінах значна пляцецца ў хвасьце практыкі і вельмі слаба ўзбройвае нашых практы-каў у іх барацьбе за перамогу сацыялізму.

Асабліва гэта павінна быць сказана аб тэорыі і практыцы права. Гэта галіна, якая да гэтага часу прыцягвала да сябе мала ўвагі з боку тэарэтыкаў-марксыстых. „Пагэтаму, кажа тав. Пашуканіс у ад-ным з сваіх дакладаў, у галіне права нам прыходзіцца часта абара-няць такія пазыцыі, якія у другіх галінах сацыяльна-эканамічных дысцыплін зьяўляюцца даўно заваяванымі“.

Зусім зразумела, што нашай тэорыяй можа быць толькі рэва-люцыйная тэорыя пралетарыяту, якая павінна заплядняць нашу рэва-люцыйную практыку, а не пасьпывае абатульваць дасягнутыя вы-нікі яе, ператвараючыся такім чынам у звычайнае эмпірычнае супас-таўленьне і абмежаваньне фактаў.

Сучасная абстаноўка патрабуе ад нас яснага асьмьсленьня но-вых законамернасьцяў, шырокіх тэарэтычных абатуленьняў, глыбо-кага сынтэтычнага ахопу тых новых і вялікіх клясавых зрухаў, якія адбыліся і адбываюцца ў апошнія часы.

Усё тое новае, што зьявілася ў нашых сацыяльна-эканамічных адносінах, усё тое новае, што дае наша ўваходжаньне ў пэрыод са-цыялізму“, патрабуе ад работнікаў у галіне савецкага будаўніцтва і права сапраўды ленинскай клясава-вытрыманай тэорыі і практыкі.

„Я ня буду тутак, кажа тав. Сталін, распаўсюджвацца аб зна-чэньні тэорыі... Вядома, што тэорыя, калі яна зьяўляецца сапраўднай тэорыяй, дае практыкам сілу арыентыроўкі, яснасьць пэрспэктывы, упэўненасьць у працы, веру ў перамогу нашай справы.“<sup>3)</sup>

Якія-ж адбыліся зьмены ў нашай краіне, што цяпер з асаблівай сілай вымагаюць ставіць па-новаму ўсе пытаньні будаўніцтва дзяр-жавы дыктатуры пралетарыяту і савецкага права.

<sup>1)</sup> Доклад, прачытаны ў Беларускам таварыстве марксыстых-дзяржаўнікаў 24-ХІІ-30 г.

<sup>2)</sup> Сталін, „Вопросы Ленинизма“, ГИЗ. 1930 г., стар. 545

<sup>3)</sup> Сталін. Тамсама, ст. 546.



Хуткі тэмп сацыялістычнай індустрыялізацыі краіны ўносіць глыбокія змены ў суадносінах класаў унутры нашай дзяржавы. Гэтыя змены перш за ўсё характарызуюцца, рэзюлюцыя як адзначае XVI зьезду ЎсеКП(б) па справах ЦК, узмацненнем кіруючай ролі рабочае класы ў адносінах да бядняцкага і сярэдняцкага сялянства. Эканамічная змычка рабочае класы з асноўнымі масамі сялянства набыла пераважна вытворчы характар. Пэрыод рэканструкцыі ўсяе нашае гаспадаркі выклікаў рэзкае падзеньне ролі прыватнага капіталу і далейшае яго выцясненне; рашуча ўзмацняецца плянава-рэгулюючая роля савецкае дзяржавы. Адбываецца рашучы паварот сярэдняцкіх мас да сацыялізму, у выніку чаго ствараюцца новыя суадносіны класаў, магчымасьць перайсьці ад палітыкі абмежаваньня і выцясненьня кулацтва да л-квідацыі кулацтва як класы, на аснове суцэльнай калектывізацыі.

Ажыццяўляецца пастаўленая Леніным задача ператварэньня „Расіі нэпзўскай“ у „Расію сацыялістычную“. (3 рэз. XVI зьезду).

Наша рашучае наступленьне на капіталістычныя элементы нямінуца выклікае абвастрэньне класавай барацьбы ў краіне з боку кулацка-капіталістычных элементаў і бізьлітнае іх супраціўленьне. У сваёй зьвярынай нянавісьці і ў сваіх імкненьнях ізноў зьвярнуць сваё былое панаваньне класавыя ворагі ідэя і практычна зьвязваюцца з капіталістычным сьветам у надзеі на дапамогу апошняга праз адкрытую інтэрвэнцыю.

Усе практычныя пытаньні палітыкі нашай партыі і савецкай улады, як ніколі, востра ставяць перад намі задачу ўсваеньня і асмысьленьня на-новаму ўсяго комплексу пытаньняў пралетарскай дыктатуры і актыўна-рэвалюцыйнай ролі нашага савецкага права.

Сучасны пэрыод зусім ня зьбіраецца зьнімаць з павестькі дня пытаньне: „хто каго“. Наадварот. Цяпер яно толькі і будзе канчаткова рашана. Таму несваячасовае, стыхійнае, класова ня вытрыманае рэагаваньне з нашага боку на ўсю багацэйшую практыку сацыялістычнага будаўніцтва, няўменьне і нежаданьне ўключыцца ў тэарэтычнае вивучэньне і распрацоўку ўсіх актуальнейшых праблем нашае дзяржавы, павінна разглядацца як „эміграцыя“ ад савецкай рэальнасьці ў пустое схаластычнае тэарэтызаваньне, пікчэмы, больш правільна будзе шкодны акадэмізм. Забываньне таго, што наша тэорыя ёсьць ня догма, а кіраўніцтва для рэвалюцыйнага дзеяньня, адрыў тэорыі ад практыкі канкрэтных праблем пераходнага часу, ад практыкі сацыялістычнага будаўніцтва усё гэта ня што іншае, як адмаўленьне ад удзелу ў пераможнай барацьбе пралетарыату з рэшткамі капіталізму ў нашай краіне.

„Каб не адстаць ад практыкі, кажа тав. Сталін, трэба заняцца зараз жа распрацоўкай усіх гэтых праблем з пункту гледжаньня новай абстаноўкі. „Бяз гэтага, гаворыць далей т. Сталін, — немагчыма перамаганьне буржуазных тэорыяў, засьмешваючых галовы нашых практыкаў (і ня толькі практыкаў, скажам мы — М. К.). Бяз гэтага немагчыма выкарчоўваньне гэтых тэорыяў, якія набылі сталасьць забабонаў.“<sup>1)</sup>

Тэорыя пралетарскай дзяржавы ў гэты адказнейшы гістарычны пэрыод павінна быць цалкам пастаўлена на службу новай практыцы. Павінны быць ускрыты ўсе спробы ўмаленьня ролі органаў дыктатуры пралетарыату, найменшая спроба рэвізіі маркса-ленінскага вучэньня аб дзяржаве Новая абстаноўка, калі пачалася перабудова працы

<sup>1)</sup> Сталін Цытав. твор, ст. 546.



ўсіх органаў пралетарскай дыктатуры, калі ўносіцца новае ў пабудову самой сыстэмы дзяржаўнага кіраўніцтва, калі пастаўлена праблема рашучай змены зместу і мэтадаў працы асноўных зьвеньяў дыктатуры пролетарыяту, саветаў (гл. рэзолюцыю XVI зьезду УсеКП(б) па справаздачы ЦКК РСІ), з асаблівай выразнасьцю паказвае, што ў нас няма абстрактнай навукі, а што нашая навука шчыльна зьвязана з палітыкай, з клясавай барацьбой пралетарыяту.

Яшчэ ні наводным з этапаў рэвалюцыі не прад'яўляліся такія аграмадныя патрабаваньні, якія прад'яўляюцца да тэорыі на сучасным этапе. І гэта зусім натуральна. Рашучае і разгорнутае сацыялістычнае наступленьне па ўсяму фронту дапушчае наступленьне і на тэарэтычным фронце. Адсюль разьвіцьцё тэмпаў тэарэтычнай працы, актуалізацыя распрацоўкі тэарэтычных праблем у розных галінах навукі, змаганьне за падрыхтоўку высокакваліфікаваных кадраў, барацьба за вытрыманасьць і чыстату марксысцка-ленінскай тэорыі.

Але разам з выкарчованьнем рэшткаў капіталізму, разам з звужэньнем базы капіталізму, клясава-варожыя элемэнты імкнуцца зрабіць супраціўленьне і ў галіне ідэолёгіі. Гэтыя элемэнты спрабуюць затрымацца на ўсіх вучастках, у тым ліку і на тэарэтычным. Клясавы вораг асабліва аблюбаваў гэты фронт. Ён досыць добра ведае, што фронт тэарэтычнай працы марксыстых да апошняга часу зьяўляўся так званым „вузкім месцам“. Таму ўсякае найменшае адставаньне тэорыі ад практыкі, недаацэнка паасобных вучасткаў нашай тэарэтычнай працы, адсутнасьць належных марксысцка-ленінскіх вытрыманых кадраў, давалі часам магчымасьць клясава-чужым і варожым элемэнтам працягваць і разьвіваць свае погляды. Вельмі часта вораг драпіраваўся ў псеўда-марксысцкую вопратку.

Варта толькі зьвярнуцца да тых дыскусій, якія адбываліся ў галінах тэарэтычнай эканоміі, філэзофіі, літаратуры, каб упэўніцца ў існаваньні мэханістых, ідэалістых, фармальна-схольна-стычных ухілаў на фронце шэрагу навук.

Але гэтыя дыскусіі паказалі і іншае і вельмі шкоднае, да рэчы, зьявішча, а менавіта: адрыў тэорыі ад баявых пытаньняў сацыялістычнага будаўніцтва і міжнароднага рабочага руху. Спрэчкі вельмі часта і ўпарта атрымлівалі характар спрэчак аб „дэфініцыях“. Тэорыя дзеля тэорыі, перанясенне спрэчак у сфэру „акадэмізаваньня“, абстрактнай—вось што займала важнейшае месца ў гэтых дыскусіях.

У падобным-жа становішчы апынулася, прыблізна, і праўная дыскусія. На гэта зусім правільна і сваячасова зьвярнуў увагу тав. Бэрман, у № 8—9 часопісі „Советское государство и революция права“. „Між тым, кажа Бэрман, вырашэньне ўсіх спрэчных пытаньняў... абстрактна-тэарэтычнымі разважаньнямі без аналізу канкрэтных праблем савецкага права немагчыма. Лепшым довадам і ўрокам у гэтым выпадку для нас павінна служыць дыскусія, якая нядаўна была праведзена па эканамічных праблемах. Яе асноўны грэх у адарванасьці ад канкрэтных праблем савецкай эканомікі, грэх, які паклаў адбітак на ўсю дыскусію. На жаль, пачатак дыскусіі па праўных праблемах сыгналізуе небяспэку паўтарэньня памылак дыскусіі эканамістых. Мы таксама пачалі з абстрактна-тэарэтычных разважаньняў. З адкрытасьцю прызнаю такі грэх і за сваімі артыкуламі... Але сам лічу, што ў такім стыле працягваць ня след.“<sup>1)</sup> Тав. Бэрман адзначае далей, што неабходна працягваць, паглыбляць крытыку памылак і на гэтай падставе разьвіваць марксысцкую праўную думку. Але

<sup>1)</sup> „Сов. госуд. и револ. права“, № 8-9, 1930 г.-ст. 158



гэтую задачу можна выканаць з найлепшым посьпехам толькі ў тым выпадку, калі памылкі паасобных таварышоў будуць выяўляцца і выпраўляцца на разборы канкрэтных праблем савецкага права і іх тэорытычнага высвятленьня і аналізу. Такі напрамак дыскусіі, зразумела, дапаможа ўсямерна ўвязаць тэорытычную распрацоўку праўных праблем з практыкай савецкага будаўніцтва<sup>1)</sup>.

Будзем лічыць, што сапраўды ў далейшым дыскусія стане на гэкі шлях, бо імкненьне паасобных таварышоў і груп удзельнікаў дыскусіі „стабілізавацца“ ў межах „беспристрастных академических споров“ і гэтым самым затрымаць дыскусію на адным і тым самым этапе, у сучасных умовах набывае зусім ясны палітычны сэнс, напаўняе дыскусію поўным клясамым зместам, які ў кожным разе перашкаджае ўсвядамленьню марксызму-ленінізму, вельмі часта прыводзіць да рэвізіі апошняга, прыводзіць да апартунізму.

Нельга бескантрольна праходзіць міма таго багацейшага фактычнага матэрыялу і вопыту, якія даюцца нам у рукі пры вывучэньні нашага дзяржаўнага будаўніцтва. Тут тэорыі ёсьць дзе знайсці харчавальныя сокі. „Калі да тых эканамістых, кажа тав. Кагановіч, якія адрываюць палітыку ад эканомікі і эканоміку ад палітыкі, ужываецца лёзунг: „тварам да палітыкі, да дзяржавы, да клясавай барацьбы“, дык дзяржаўнікам і праўнікам мы павінны даць лёзунг: „тварам да эканомікі, да клясавай барацьбы“<sup>2)</sup>.

Гэты лёзунг аўтар лічыць абавязковым для кожнага марксыстага. Значымасьць гэтага лёзунгу стане асабліва яснай, калі мы ўвернемся да фронту савецкага будаўніцтва і праўнага рэгуляваньня, які ў апошнія часы стаў найадказнейшым участкам сацыялістычнага будаўніцтва. На гэтым фронце з асаблівай выразнасьцю адлюстроўваецца ўся складанасьць і рознастайнасьць форм клясавай барацьбы ў эпоху дыктатуры пралетарыяту, у паасобку ў рэканструкцыйны перыод. Гэта—фронт, дзе працоўныя масы, дзе наш апарат кіраўніцтва непасрэдна сустракаецца з клясамым ворагам. Таму працаўнікі адпаведных адказнейшых органаў дыктатуры пралетарыяту, органаў, праз якія мільённыя масы ажыццяўляюць савецкую дэмакратыю і сваё клясавое панаваньне, павінны быць моцна і практычна ўзброены для выкананьня сваіх палітычных задач. На гэтым фронце хутчэй за ўсё праяўляецца, пры малейшым скажэньні правільнай палітычнай лініі, той ці іншы ўхіл, на гэтым участку тэорыі і практыкі дыктатуры пралетарыяту вораг ці ў адкрытай ці ў завуалюванай форме накіроўвае свой агонь атакі.

У першую чаргу гэта выражана ў „жорсткім супраціўленьні наступачаму марксызму з боку старых і новых прыхільнікаў юрыдычнага, г. зьв. буржуазнага, сьветапогляду, якія нярэзка прыкрываюць свае буржуазныя погляды марксысцкай фразэолёгіяй“.

У адозьве да ўсіх работнікаў у галіне савецкага будаўніцтва і права, якая была прынята на ўстаноўчым сходзе Таварыства марксыстых-дзяржаўнікаў, пералічан шэраг прозьвішчаў, якія аднесены да прадстаўнікоў памянёнага сьветапогляду. Сярод гэтай групы мы знаходзім Трайніна, Піонткоўскага, Архіпава, Кельмана, Розэнблюма, Пашэ-Озерскага. Побач з імі пастаўлены і наш стары знаёмы, носьбіт найрэакцыйнейшай ідэолёгіі былых кляс, праф. Шыраеў. На гэтым сьпіс гэтай групы вучоных, зразумела, не канчаецца. Далей, калі мы

1) Тамсама, с. 158.

2) „Сов. госуд. и револ. права“, № 1, 1930 г., ст. 11.



пяройдзем непасрэдна да разгляду становішча на тэарэтычным фронце ў БССР, убачым, што ў гэтую групу павінен быць залічан яшчэ хто з тых, якія працавалі і працуюць у нашай рэспубліцы.

Фармальна-юрыдычны метада, захапленне юрыдычна-дагматычнымі аналізамі фактаў тых зрухаў, якія адбываюцца ў нашай краіне, выхалашчванне палітыкі з метадаў вывучэння савецкай дзяржавы і права павінна разглядацца, як спроба навізаць пралетарыяту і працоўным масам варожую рэвалюцыйнай дыялектыцы ідэалёгію паміраючай буржуазіі. У аснове гэтых метадаў „ляжыць уплыў старой буржуазнай думкі, якая разглядае гаспадарку і ўзаемаадносіны людзей, працэсы эканамічнага жыцця як нешта прыватнае, а законы, права і дзяржаву як нешта агульнае, што стаіць над людзьмі, над класамі. Адсюль і вывучэнне законаў ня ў сувязі з жывой рэчаіснасцю“.<sup>1)</sup> Гэта ёсць тое, што Энгельс ахарактарызаваў як класны сьветапогляд буржуазіі.

На старонках нашых часопісцяў у апошнія часы вядзецца ўпартая барацьба супроць усякіх праяў гэтага буржуазнага юрыдычнага мыслення. Ачышчаюцца і нашыя ВНУ ад буржуазнай прафэсуры, якая яшчэ нядаўна ў спецыяльных навучальных установах, факультэтах савецкага права, займала пануючае месца. Актывізацыя ідэалёгічнай барацьбы на ўсім тэарэтычным фронце дала значнае абвастрэньне гэтай барацьбы і ў праўных ВНУ. Асабліва гэта стала адчувацца з арганізацыяй па-новаму праўнай асьветы. Усё-ж такі гаворыць, што ў значнай ступені гэтыя былыя цытадэлі буржуазна-юрыдычнага сьветапогляду захоплены марксыстамі, нельга. Тав. Доцэнка ў сваім артыкуле „Падрыхтоўка навуковых кадраў па савецкаму будаўніцтву“ так гаворыць па гэтаму поведзе: „Да гэтага часу ў асноўным навукова-практычная праца знаходзіцца ў руках манапалістаў „спэцыялістаў“, і шэраг ВНУ і навуковых інстытутаў застаецца цытадэльлю юрыдычнага сьветапогляду“.<sup>2)</sup>

Ёсць шэраг факультэтаў сав. права, дзе яшчэ па гэты час адказнейшыя мэтадалёгічныя курсы знаходзяцца ў руках варожай тэорыі пралетарыяту групы навуковых працаўнікоў.

Гэта паказвае, як варожыя нам сілы імкнуцца захапіць усе магчымыя пазыцыі, бо класавы вораг досыць добра ведае, што барацьба за гегемонію марксызму-ленінізму ёсць барацьба за перамогу сацыялізму, ведае, што добрымі і надзейнымі яго будаўнікамі могуць быць толькі выхаваныя ў духу ваяўнічага матэрыялізму кадры. Таму барацьбу за кадры мы разглядаем, як адзін з адказнейшых вучасткаў класавай барацьбы, дзе ня можа быць ні найменшага адступленьня, ні затрымкі ў ліквідацыі ўсіх варожых сіл.

Зусім зразумела, што ўплыў ідэалёгіі чужых і варожых пралетарыяту слаёў пранікае і ў шэрагі марксыстых і, як адзначае ўжо цытаваная адозва Таварыства марксыстых-дзяржаўнікаў, „атрымлівае ў іх асобах паборніцаў буржуазных і апартуністычных тэорыяў“.

У адозьве зьмешчаны толькі дзьве асобы: Магэроўскі і Маліцкі, якія да гэтага часу яшчэ публічна ад сваіх памылак не адмовіліся і іх ня прызналі. Але з таго часу марксысцкая крытыка і барацьба за чыстату маркс-ленінскай тэорыі дзяржавы і права значна разгарнулася і актывізаваўся. Асабліва вялікую працу ў даным напрамку прарабіла невялікая групка марксыстых-тэорэтыкаў дзяржавы і права, якія аб'яднаны Інстытутам савецкага будаўніцтва і права Камакадэміі.

<sup>1)</sup> „Советское госуд. и револ. права“, № 1, 1930 г., ст. 10.

<sup>2)</sup> Бюллетень ЭКО Инст. красной профессуры, № 8, 1930 г., ст. 36.



За гэты час, акрамя Магэроўскага і Маліцкага, ускрыты анты-марксысцкія тэорыі Вольфсона Л., Бухарына, Зіноўева; ускрыты шэраг памылак і анты марксысцкіх канцэпцый у т. т. Стальгевіча, Пашуканіса і інш., вялася і вядзецца барацьба на два фронты: з права-апартуністычнымі тэорыямі і „левымі“ загібамі ў галіне савецкага будаўніцтва і права, пры чым галоўная ўвага была ўдзелена барацьбе з праявамі правага ўхілу, як галоўнай небяспэкай у даны перыод.

Адна з самых небяспечных праяў правага апартунізму ў галіне тэорыі і практыкі савецкае дзяржавы гэта тэорыя ліквідацыі нізавых органаў дыктатуры пралетарыяту, саветаў, у сувязі з масавай калектывізацыяй. На саветы некаторыя тэорэтыкі і практыкі сталі глядзець як на „пройдзены этап“, лічылі, што савецкае „сёньня“ і „заўтра“ пойдзе міма гэтых асноўных органаў дыктатуры пралетарыяту, што масавая калектывізацыя вёскі ўвойдзе ў русло сацыялістычнага будаўніцтва без забяспечаньня сапраўднага пралетарскага кіраўніцтва. Разам з гэтым ігнаравалася задача самастойнай арганізацыі беднаты і батрацтва ў вёсцы. Замест таго, каб усямерна ўзмацняць саветы, праводзіць праз іх пралетарскі ўплыў, ператвараць іх у застрэльшчыкаў шырокага калгаснага руху, узьнімаць гэты рух на ўсё больш высокую ступень, разьвіваліся думкі і настроі аб „адміраньні“ саветаў і перадачы іх функцый і палітычнай ролі калгасам і іншым органам.

Усім нам памятны яшчэ выступленьні ў друку т.т. Рахава і Дацэнка, якія былі імі зроблены ў лістападзе 1929 г.<sup>1)</sup> Але ня толькі памянёныя таварышы зьяўляліся носьбітамі гэтага новага віду „ліквідатарства“. У перыядычным друку розных частак Саюзу і ў паасобных брашурах прыводзіліся падобныя-ж думкі. Лічу, што і ў нас у гэтай галіне „не все на Шипке спокойно“. Такое правазглашэньне пачала адміраньня пралетарскай дзяржаўнасьці ва ўмовах, калі адбываецца вялізарнейшы гістарычны этап, калі адбываецца жорсткая клясавая барацьба за перамогу над капіталізмам, ёсьць поўнае незразуменьне асноў дыктатуры пралетарыяту, тэорыі і практыкі клясавай барацьбы, незразуменьне маркса-ленінскай тэорыі аб дзяржаве. Зусім зразумела, што гэтая-ж пастаноўка пытаньня прыводзіць да думкі аб „адміраньні“ права, ліквідацыі яе актыўна-рэвалюцыйнай ролі ў сацыялістычным будаўніцтве.

„Гэтая тэорыя „ліквідатарства“ мае пад сабою пэўную клясавую сутнасьць. Перш за ўсё—дзяляцкія настроі,—таньней, як кажуць, будзе каштаваць,—адлюстроўваюць аб'ектыўна кулацка-эсэраўскую контррэвалюцыйную ідэалёгію. Разам з гэтым яны адбіваюць сваяасаблівы калгасны анарха-сындыкалізм“ (Кагановіч). Усё гэта па сутнасьці азначае гуляць на руку нашым клясавым ворагам, кулацтву і яго палічнікам. Усякае аслабленьне таго ці іншага зьвяна дыктатуры пралетарыяту аслабляе кіраўнічую ролю пралетарыяту. Вось чаму гэтая тэорыя павінна разглядацца як самы небяспечны від правага апартунізму ў тэорыі і на практыцы савецкага будаўніцтва. Між тым трэба адзначыць, што яшчэ да сёньня, як аб гэтым гаварылі прамойцы на III сэсіі ЦВК БССР XI скліканьня, ня ўсе с/с перабудавалі сваю працу тварам да калгаснага будаўніцтва. Ёсьць паасобныя выпадкі, калі с/с зусім ня кіруе калгасамі, ня цікавіцца іх працай. Гэткія праявы „кіраўніцтва“ павінны разглядацца як праявы правага апартунізму на практыцы.

<sup>1)</sup> „Рабочая Москва“ от 19-IX-29 г. і „Известия“ от 11-IX-29 г.



Тав. Хацкевіч у сваім дакладзе на паказанай сесіі „аб ліквідацыі акруг і ўзмацненні раённага і сельскага апарату“ зазначыў, што яшчэ „у недалёкім мінулым мы сустрэліся з фактамі, што... сельсаветы значнай часткай пляліся ў хвасце калгаснага руху“... Усё гэта паказвае, як на мясцох у паасобных работнікаў нізавога з’яўна дыктатуры пралетарыяту праяўляліся гэтыя „ліквідатарскія“ тэндэнцыі і настроі“. Другім відам правага апартунізму ў тэорыі і практыцы савецкага будаўніцтва з’яўляецца недаацэнка пераходу на раённую сыстэму і імкненне да ўзбуджэння сельсаветаў і раёнаў з мэтай прывядзення іх у стан валасцей і павеятаў.

XII з’езд, цалкам і поўнасьцю ўхваляючы рашэнне ЦК аб ліквідацыі акруг і ўзмацненні раёну як асноўнага з’яўна сацыялістычнага будаўніцтва на вёсцы, адзначыў, што гэтае мерапрыемства павінна прывесці да рашучага набліжэння партыйна-савецкага апарату да вёскі, да калгасаў, да мас.

Таму ўсё, што перашкаджае ажыццяўленьню гэтага рашэння, ня можа інакш разглядацца, як спроба затармазіць тэмпы нашага будаўніцтва, што, зразумела, грае ў руку нашаму клясавому ворагу.

І таму мы павінны, знаёмячыся з вынікамі ліквідацыі акруг, кваліфікаваць як праявы апартунізму на практыцы тыя паасобныя прыклады, аб якіх гаварыў у сваім дакладзе тав. Хацкевіч. Вось надзвычай красамоўныя факты з дзейнасці некаторых нашых цэнтральных органаў па гэтым пытанні. „Па лініі ВСНГ нават у кастрычніку м-цы ня было распрацавана пытанне ў праекце аб кіраўніцтве мясцовай прамысловасцю. Мы да гэтага часу яшчэ ня ведаем, у якім становішчы зараз, у з’вязку з пераходам на раённую сыстэму, знаходзіцца мясцовая прамысловасць, хто ёю кіруе, хто дапамагае, якія пляны яе развіцця ў БССР. Наркамасветы, арганізаваўшы ліквідацыйную камісію, больш нічога не зрабіў, і камісія ня ведала, што ёй рабіць. Дзякуючы гэтаму раёны ў час пераходу на раённую сыстэму былі пакінуты на саміх сябе. Дзяржгандаль, замест дапамогі, пры ўзмацненні раёнаў пачаў арганізоўваць па сутнасці павятовыя філіялы, назваўшы іх вучасткамі, ён, замест існаваўшых 8 акруг, спраектаваў 18 так званых вучасткаў. Саюзхлеб арганізаваў буйныя філіялы, якія павінны былі аб’яднаць некалькі раёнаў, напрыклад, Слуцкі, Копыльскі, Старобінскі і г. д. Наркамюст арганізаваў для Заслаўскага, Смалявіцкага, Самахвалавіцкага, Койданаўскага раёнаў пракурорска-даследчыя вучасткі з месцам знаходжання ў Менску. Галоўашчадкаса да канца кастрычніка яшчэ не арганізавала ні адной раённай касы і ў выніку да гэтага часу больш чым у 50 раёнах раённыя ашчадныя касы адсутнічалі“<sup>1)</sup>.

Да гэтай-жа катэгорыі „ліквідатарскіх“ тэндэнцый, па-мойму, грэба аднесці наступную сыстэму „жывой“ сувязі цэнтру з месцамі і „плянамернае“, „сыстэматычнае“ кіраўніцтва і „дапамогу“ ў працы раёнаў.

Зварочваюся ізноў да матэрыялаў прыведзенага дакладу.

„Інспэктар НКФ за 10 дзён аб’ехаў раёны Мазырскі, Калінкавіцкі, Азарыцкі і Нараўлянскі; прадстаўнік Народнага камісарыяту ўнутраных спраў за 7 дзён аб’ехаў Віцебскі, Аршанскі, Крупскі, Ушацкі, Лепельскі і Полацкі раёны. Інспэктар Дзяржпляну за 5 дзён аб’ехаў Барысаўскі, Магілёўскі, Аршанскі раёны. Інспэктар Галоўнай управы ашчадкасаў за 10 дзён аб’ехаў Астрашыцка-Гарадоцкі, Лагойскі,

<sup>1)</sup> „Савецкая Беларусь“, ад 21-ХІІ-30 г., № 295.



Пляшчаніцкі, Бягомльскі, Смалявіцкі і інш., усяго 8 раёнаў. Інструктар Белкоопсаюзу ў Высачанскім раёне паказаўся на некалькі гадзін і раз-жа выехаў у другі раён, хаця з боку Высачанскага РВК і была прапанова застацца хаця на адзін дзень. Але ў Вушацкім раёне інструктар Белкоопсаюзу спаткаўся на чыгуначнай станцыі з старшынёю спажыватаварыства, атрымаў ад яго весткі і адразу-жа выехаў у Менск<sup>1)</sup>.

Для кожнага павінна быць ясна, што гэткая „практыка“ савецкага будаўніцтва нічога супольнага з ленызмам ня мае. Яна павінна сустраць самы рашучы адпор з нашага боку.

Ізўным відам апартунізму мы павінны лічыць палітычную недаацэнку перавыбараў у саветы. Надзеі на самацёк, слабая падрыхтоўка да перавыбарнай кампаніі, няўменне арганізаваць навакол перавыбараў шырокія масы працоўных, незразуменне таго, што асноўны палітычны сэнс кампаніі—гэта ўзняць ролю саветаў у справе правядзення генэральнай лініі партыі,—усе гэтыя праявы, як адзначае адозва ЦВК СССР, „зьяўляюцца адным з найгоршых праяў апартунізму на практыцы.“

Тыя весткі аб перавыбарах, якія паступілі ў аргадзел ЦВК і надрукаваны ў „Савецкай Беларусі“, сьведчаць аб тым, што яшчэ ня зусім дастаткова мабілізавана ўвага да перавыбараў з боку некаторых партыйных і савецкіх арганізацый і савецкай грамадзкасці.

На фронце перавыбараў адбываецца вялізарнейшы ўдзел працоўных мас у ажыццяўленьні савецкай дэмакратыі і непасрэдна ў кіраўніцтве дзяржавай. Тут-жа праходзіць і самая сапраўдная клясавая барацьба за ўплыў на масы з боку клясава-варожых нам элементаў. Кулак наспрабуе скарыстаць усе сродкі для аслаблення саветаў, рознымі метадамі павядзе контратаку на практыку стварэння клясава-бяздольнага складу сельсаветаў. Таму недаацэнка гэтай кампаніі прыводзіць аб'ектыўна да тэорыі „ліквідацыі“ саветаў, да адмаўленьня кіруючай ролі пралетарыяту ў адносінах да сялянства.

З другога боку, тэорыя і практыка апартуністычнага самацёку ёсць вынік бухарынскай канцэпцыі аб „мірным“ урастаньні ў сацыялізм, аб тым, што пасля рэвалюцыі пачынаецца „мірны“, „арганізаваны“ этап разьвіцця нашай дзяржавы<sup>2)</sup>.

Тут, дарэчы, будзе ўспомніць, што да такой-жа пасыунасьці ў адносінах пралетарыяту да сялянства аб'ектыўна вядуць якраз Бухарын і Зіноўеў. Розніца толькі ў тым, што Бухарын прыводзіць к пасыунасьці, маючы на ўвазе скарачэньне дыяпазону рэгулюючай ролі пралетарскай дзяржавы ў сэнсе выпадзеньня з паняцця дыктатуры пралетарыяту кіраўніцтва рабочае клясы, а Зіноўеў высоўвае думку аб самаабмежаваньні дзяржаўнай улады пралетарыяту. Абое, такім чынам, прыводзіць к тэзісу аб „зьмякчэньні рэжыму дыктатуры пралетарыяту“, што непасрэдна прыводзіць да ўступкі дробнабуржуазным пластам, адказ ад асноўных прынцыпаў ленызму. Гэтае-ж палажэньне прыводзіць да супроцьстаўленьня дыктатуры дэмакратыі, што асабліва сказалася ў часы ажыццяўленьня лезунгу „тварам да вёскі“, калі партыя і савецкая ўлада перайшлі да палітыкі ажыццяўленьня саветаў.

Толькі знаходзячыся ў палоне „дэмакратычных“ ілюзіяў, незразуменне асноў марксысцка-ленинскага вучэньня аб дзяржаве, дробнабуржуазнае разуменьне суадносін клясаў і панаваньня пралетарыяту

1) „Савецкая Беларусь“, ад 21-ХІІ-30 г., № 295.

2) „Атака“.



далі магчымаць у свой час унесці ў праект канстытуцыі БССР артыкул аб дыктатуры працоўных мас, а таварышу Нодэлю зусім сур'ёзна на сесіі ЦВК БССР VII склікання ў 1925 г., апэруючы Марксам і Леніным, абгрунтоўваць гэтую новую формулу дыктатуры пралетарыяту, і Г. Парэчыну аб гэтым-жа пісаць у сваім артыкуле „Як будзецца савецкая дзяржава“<sup>1)</sup>. Больш падрабязна да гэтага пытаньня мы вернемся ніжэй.

Ня менш шкодную праяву правага апартунізму, якая з першага погляду можа нават стварыць уражаньне сугуба „левага“ настрою з вельмі „левай“ фразэалёгіяй, мы наглядзілі яшчэ нядаўна па пытаньні аб падрыхтоўцы кадрў па савецкаму будаўніцтву і праву. Тут існавала—і, на жаль, яшчэ некаторымі ня зусім зжыта да гэтага часу—цэлая тэорыя „ліквідатарства“.

Гэтыя настроі ў адносінах да праўнай асьветы ў СССР і ў пасобку ў БССР імкнуліся стварыць сабе тэарэтычную базу ў вучэньні Маркса і Леніна аб адміраньні дзяржавы і права, зусім механічна прыстасоўвалі і прыстасоўваюць, бяз уліку асаблівасьцяў пераходнай ад капіталізму да камунізму эпохі, да сучаснага этапу нашага разьвіцьця. Хуткі тэмп перабудовы ўсяе нашае гаспадаркі, звужэньне, у выніку росту сацыялістычнага сэктару, праўнай базы, супаданьне права з палітыкай нашай дзяржавы, усё больш узмацняючае значэньне ў нашых законах палітычна-арганізацыйнага і тэхніка-рэгулюючага боку, тое, што па-новаму ставіцца шэраг актуальнейшых праблем нашай палітыкі, рашучае эжываньне фармальна-юрыдычных элемэнтаў,—вось тая глеба, на якой узрасло пытаньне аб непатрэбнасьці праўнай асьветы.

Перш за ўсё трэба канстатаваць поўную няпісьменнасьць „ліквідатараў“ у галіне марксысцка-ленінскай тэорыі і незразуменьне ролі дзяржавы і права ў пераходны пэрыод. Яны не зразумелі ўсяе важнасьці дзяржаўнага апарату і рэвалюцыянізуючай ролі права ў сучасны момант абвостранай клясавай барацьбы. Толькі абсалютнае незразуменьне дыялектыкі і дапушчэньне думкі аб „затуханьні“ клясавай барацьбы пасля рэвалюцыі можа прывесць да адмаўленьня ад падрыхтоўкі кадрў для адказнейшых органаў дыктатуры пралетарыяту.

„Ліквідатары“ праўнай асьветы выпучваюць толькі адзін бок усяе элучнасьці разьвіцьця пераходнага часу—працэс адміраньня. Тут, на гэтым стыку, яны сустракаюцца з „ліквідатарамі“ сельсаветаў у районах сучаснай калектывізацыі. Такім чынам, з-пад „левых“ фраз аб адміраньні праўнай асьветы досыць выразна выглядаюць асьліныя вушы правага апартуністага. Гэты стык у рэзалюцыі ўсесаюзнай нарады па падрыхтоўцы кадрў, якая адбылася пры Інстытуце савецкага будаўніцтва і права, ахарактарызаваны як „дзівоснае перапляценьне настрояў правага ўхілу і „левых“ загібаў як у тэорыі, гэтак і на практыцы“<sup>2)</sup>. Этап гэтакага „перапляцення“ перажываўся ў свой час і зусім ня так даўно (ня ведаю, наколькі можна гаварыць аб гэтых настройах цяпер) і ў нас. Галоўным чынам гэтыя настроі, як правільна зазначае тав. Галанза ў сваёй нататцы „Падрыхтоўка кадрў па сацбудаўніцтву ў БССР“<sup>3)</sup> былі „канцэнграваны ў Наркамасьвеце“, які, у асобе сваіх адказнейшых працаўнікоў, стаяў на пункце гледжаньня ліквідацыі праўнага факультэту Бел. дз. ун-ту. Неаднакроць

<sup>1)</sup> Маладняк, № 1, 1925 г.

<sup>2)</sup> „Сов. гос. и рэвол. права“, № 2, 1930 г., с. 159.

<sup>3)</sup> Тамсама, № 10, 1930 г., с. 17.



рабіліся на нарадах і сходах сур'ёзныя заявы кіраўнікоў Наркамату аб тым, што дзяржава можа абыйсціся без кваліфікаваных спецыялістых у галіне права і савецкага будаўніцтва і што для належнай кваліфікацыі патрэбных спецыялістых у гэтых галінах досыць будзе арганізаваць кароткатэрміновыя курсы. Зусім зразумела, як гэтакія гэндэнцы маглі адбіцца на настройх студэнтаў, пачаўшых сапраўднае беіства з факультэту; як уплывалі гэтыя тэндэнцыі на арганізацыю падрыхтоўкі належных кадраў; як адносіліся да працы застаўшыся на факультэце студэнты, і як нэрвалава гэта навуковых працаўнікоў. Гэтае дэмабілізацыйнае становішча працягвалася даволі доўга і дайшло да свайго кульмінацыйнага пункту, калі пастаўлена было пытаньне аб падзяленьні факультэту на два аддзяленьні. Тут да „ліквідатарскіх“ настройаў далучыліся і некаторыя навуковыя працаўнікі, пайшлі па лініі найменшага супраціўленьня, папляліся ў хвасьце часткі студэнцтва па пытаньнях арганізацыі аддзяленьня савецкага будаўніцтва.

Толькі сваячасовае і рашучае ўмяшаньне з боку прэзыдыуму ЦВК БССР спыніла працэс далейшага паглыбленьня ненармальнага становішча на факультэце. Факультэцкія арганізацыі таксама ўзяліся за ліквідацыю „ліквідатарскіх“ настройаў, праводзячы шэраг мерапрыемстваў па ўзмацненьні аўтарытэту і стварэньні нармальных умоў працы. Але мне здаецца, што будзе памылкаю сказаць, што мы можам супакоіцца на гэтым. Яшчэ далёка ня ўсё зроблена, каб можна было сказаць, што справа падрыхтоўкі кадраў можа ісьці бесьперабойна. Гэта адносіцца і да савецкага аддзяленьня Камвузу. Трэба наогул сказаць, што гэтае пытаньне павінна быць у цэнтры ўвагі нашага таварыства, і да яго (пытаньня) нам, напэўна, прыдзецца звярочвацца не адзін раз. Як прыклад няўважлівых адносін да пытаньня аб падрыхтоўцы кадраў на савецкаму будаўніцтву, можна прывесці гісторыю выданьня спецыяльнай настановы аб гэтай падрыхтоўцы, але лёс і нораў гэтай настановы аказаўся надта капрыстым, застраўшы, здаецца, у лябірынтах падрыхтоўчай камісіі СНК.

Мы падыйшлі шчыльна да пытаньня аб становішчы на фронце тэорыі дзяржавы і права ў нас у БССР. Дзеля таго, каб быць найбольш пасьлядоўным, мне здаецца, ня будзе лішнім пачаць агляд і аналіз гэтага становішча з папярэдніх гадоў, з гадоў, калі мы ўваходзілі і на гэтым фронце ў рэканструкцыйны пэрыод.

Гэты час можна кваліфікаваць як эпоху пераломную, калі, у выніку папярэдняй ідэалёгічнай барацьбы на ўсім тэорытычным фронце, у нас таксама стала мяняцца паветра. Вораг адчуваў набліжэньне рашучых схватак, але яшчэ трымаўся моцна.

Выражалася гэта ў тым, што амаль усе асноўныя мэтадалёгічныя і спецыяльныя курсы на факультэце знаходзіліся ў руках варожых нам прафэсараў і выкладчыкаў. Крымінальнае права, вучэньне аб савецкай дзяржаве (тады яшчэ дзяржаўнае права і адміністрацыйнае права - 2 самастойных дысцыпліны), гісторыя народнай гаспадаркі, палітычная эканомія, зямельнае права, міжнароднае права, працоўнае права выкладаліся такімі прадстаўнікамі буржуазна-юрыдычнага сьветапогляду, як Шыраеў, Крыльцоў, Яўціхіеў і прадстаўнік тэорыі „арганізаванага капіталізму“ Гэрцык і інш.

Ня маючы на гэтым фронце дастатковай колькасьці марксысцкіх кадраў, якія маглі б даць гэтай плеядзе буржуазнай прафэсуры мэтадалёгічны бой, апошнія выкарыстоўвалі ўвесь свой уплыў для замацаваньня свайго аўтарытэту сярод студэнцтва, пільна сачылі за тым,



каб стварыць патрэбныя ім кадры навуковых працаўнікоў, сабатавалі прыныцы вылучэння на навуковую працу маладых марксыстых.

Застановімся асабіста на некаторых з іх. Найбольш выдатным і найбольш адкрытым у выкладанні сваіх поглядаў зьяўляўся праф. Шыраеў. Што ён сабою прадстаўляе, можна судзіць аб тым, як ён уяўляе сабе марксысцкую мэтадалёгію: „ёсць якісьці марксызм“,—неаднакроць заяўляе ён у сваіх лекцыях і на занятках са студэнтамі. Аб марксысцкай тэорыі права наогул нельга гаварыць, бо, па думцы Шыраева, ні Маркс, ні Энгельс, ні Ленін спецыяльных прац па праву не напісалі, а таму і ня існуе адпаведнай сыстэмы тэорыі права. Так ён заявіў два гады таму назад у час прыезду з Масквы тав. Эстрына, які ў юрыдычным таварыстве пры БДУ прачытаў два даклады. Тады-ж Шыраеў атрымаў належную водпаведзь з боку дакладчыка, які ўскрыў усю рэакцыйную сутнасьць яго канцэпцыі.

Студэнты, якія ў сваіх дыплёмных працах выкарыстоўвалі марксысцкую мэтадалёгію, пападалі ў няміласць, і дабіцца абароны падобнай працы на катэдры Шыраева ў свой час каштавала нячуваных цяжкасцяў, і сама абарона працы лічылася вялікім здарэннем у факультэцкім жыцці. Звычайна гэтыя працы зварочваліся з рэцэнзіяй аб тым, што гэта хутчэй „палітычны памфлет, чымся праца, якая пратэндуе на навуковы змест“, альбо „занадта многа сацыялёгіі і мала крыміналёгіі“. Буржуазны прафэсар разумее, што маркса-ленінская мэтадалёгія ва ўсялякай навуцы выражае перш за ўсё палітычна-дзеінічы характар яе. Ленін у свой час зазначыў, што „Маркс і Энгельс з пачатку да канца былі партыйнымі ў філёзофіі“. Значыцца, філёзофія дыялектычнага матэрыялізму,—а мы будзем сваю тэорыю і практыку на гэтай аснове,—зьяўляецца афіцыйным пунктам гледжаньня пралетарыяту, сьветапоглядам камуністычнай партыі. Таму вораг рабочае клясы, вораг дыктатуры пролетарыяту гэтай філёзофіі прыняць ня можа, ён вядзе супроць яе сьвядомую барацьбу ўсялякімі сродкамі. Шыраеў не пераносіць грубасьці, бо яна „зьневажае эстэтычнае пачуцьцё“ рэакцыйнага вучонага. Шыраеў ня хоча зьмешваць палітыку з навукай, таму ён раіць публіцыстычым і палітыкам займацца памфлетаў, а навука павінна карыстацца мандатам на недатыкальнасьць з боку „грубай матэрыі“—палітыкі. Як праф. Шыраеў, аднак, праводзіў гэты падзел палітыкі ад навукі, якую „беспартыйную“ філёзофію ён выкладаў, можна ўбачыць з тэй сыстэмы поглядаў, якія досыць яскрава вызначыліся у яго навуковай дзейнасьці. Шыраевым зьмешчаны шэраг артыкулаў у „Працах БДУ“, у „Запісках катэдры сучаснага права БАН“ (т. I). Акрамя гэтага, ён у 1926 г., у выданьні У-ту, выпусьціў кніжку „Участье общества в борьбе с преступностью“ і прачытаў за час свайго прабываньня ў Менску шэраг дакладаў у юрыдычным таварыстве пры унівэрсытэце. Уся гэтая дзейнасьць прафэсара паказала зусім выразна у яго асобе прадстаўніка школы рэакцыйнай часткі буржуазіі, клясычнай школы крымінальнага права. Шыраеў на працягу шмат гадоў, выступаючы і ратуючы за „чыстую“ пазаклясавую навуку крымінальнага права, праводзіў варожыя нам ідэі. Як разглядаць, напрыклад, наступнае яго палажэньне: „Мы предпочитаем говорить о социальной среде, обществе, коллективе, а не о господствующем классе, так как интересы, охраняемые нормой уголовного закона, в большей своей части одинаково близки всем классам общества, равно как одинаково опасны всему обществу и нарушители этих интересов...“ „Ведь подлежали же по улож. о наказаниях усиленной ответственности лица т. н. привилегированных сословий за деяние корыстного характера. Поэтому в уголовном



праве, где дело идет об охране прежде всего наиболее элементарных интересов личности, общества и государства, классовое начало не имеет того значения, как в других областях права<sup>1)</sup>. Яшчэ больш адкрыта і з большым цынیزмам пацвярдзіў сваю рэакцыйнасць, замаскаваную ідэяй натклясавасці, пры абгаварэнні пытання аб арышце ў 1927 г. урадам фашысцкай Польшчы дэпутатаў „Грамады“: „Усё было-б законна і юрыдычна вытрымана, калі-б яны, дэпутаты, былі арыштаваны ў адпаведнасці з канстытуцыйнымі актамі Польскай рэспублікі“. Паміж іншым, гэтая тэза надзвычайна актыўна была падтрымана кіраўніком катэдры дзяржаўнага права ў БДУ праф. Крыльцовым па другому пытанню, менавіта - па пытанню аб пазбаўленні ў польскім парламенце права на недатыкальнасць дэпутатаў.

Шыраеў заклікае грамадзкасць змягчаць супярэчнасці клясавых адносін. Ён лічыць, што „ўдзел грамады ў барацьбе з злачынствам паслабляе клясавое пачала ў правасудзьдзі“...<sup>2)</sup>

Працягваючы тую-ж думку, аўтар дадае: „грамада сваім удзелам у дзейнасці дзяржаўных органаў, якія вядуць барацьбу з злачынствам, уносіць пэўны карэктыў“, які выражаецца ў „запатрабаванні ўстанаўлення роўнавагі сацыяльных супярэчнасцяў“...<sup>3)</sup>

Практычна-ж гэты ўдзел, па думцы Шыраева, выражаецца ў тым, што „грамада прымушае пануючую клясу... не паслабляць энэргіі ў крымінальна-праўнай абароне жыццёвых інтарэсаў грамады, незалежна ад клясавай прыналежнасці правапарушніка, і, наадварот, затрымлівае занадта шырокі размах мяча правасудзьдзя, як толькі справа датычыцца клясавых супраціўнікаў“<sup>4)</sup>

Ці можна яшчэ больш няпрыкрыта выражаць сваю сыстэму поглядаў, якія наскрозь прасякнуты варожасцю супроць дыктатуры пралетарыяту? Больш адкрытага змагання за абарону інтарэсаў клясавых супраціўнікаў пралетарыяту з катэдры савецкага ВУЦ цяжка нават уявіць сабе.

Але ад сваясаблівай тэорыі „клясавога замірэння“ праф. Шыраеў паслядоўна перайшоў да яшчэ больш адкрытай аполёгетыкі рэакцыйных тэорый і іх ідэолагаў. Завяршэнне яго сыстэмы поглядаў выявілася ў 1927 г. у яго дакладзе, прысвечаным крыміналісту Таганцаву, таму самаму Таганцаву, які адкрыта ўдзельнічаў у стварэнні царскага крымінальнага ўлажэння 1903 г., з яго славымі артыкуламі 102 і інш., накіраванымі супроць рэвалюцыйных барацьбітоў, супроць рабочае клясы. Па думцы Шыраева, Таганцаў павінен лічыцца асновапаложнікам... чаго-б вы думалі?—нашага савецкага крымінальнага законодаўства. Успамінаючы свайго вучыцеля, Шыраеў урачыста, у прысутнасці савецкай аўдыторыі, заяўляе: „У сучасную эпоху, калі адбываецца перабудова ўсіх грамадзкіх адносін, ідзе поўная пераацэнка каштоўнасцяў, і ў адпаведнасці з гэтым адбываецца грунтоўная рэформа законодаўства, прадстаўляецца ня лішнім застанавіцца з пачуццём удзячнасці перад памяццю тых, працай якіх ствараліся магчымасці і гэтай перабудовы, і гэтай пераацэнкі, і гэтай рэформы“<sup>5)</sup>.

1) В. Н. Шыраев „Участие общества в борьбе с преступностью“ Минск 1926 г., стар. 8.

2) В. Н. Шыраев, там сама, стр. 4.

3) Тамсама, стар. 4.

4) Тамсама, стар. 4.

5) „Працы БДУ“, № 21, 1928 г.



Такім чынам, па думцы Шыраева, Кастрычнік зьяўляецца вынікам папярэдняй, „падрыхтоўчай“—„грунтоўнай“ дзейнасьці паноў Таганцавых, Шыраевых і інш.

На працягу гадоў, у выніку ўсё большага ўзрастаньня марксысцкай крытыкі, шыраеўшчына была ўскрыта. Трэба сказаць, што і ў першыя гады тэорыі Шыраева сустракалі адпор, але неабходна прызнаць, што ў асноўным правільная гэтая крытыка з пачатку ня была дастаткова завостранай. Гэта таксама адносіцца і да першага выступленьня ў друку аб шыраеўшчыне маёй рэцэнзіі ў „Большавіку Беларусі“ за 1927 г., № 4. У парадку самакрытыкі трэба сказаць, што я тады, канстатууючы мэтадалёгічную шкоднасьць адной з прац Шыраева і кваліфікуючы яе як працу, якую ні ў якім разе нельга раіць нашай савецкай грамадзкасьці і ўвазе пралетарскага студэнцтва, не знайшоў яшчэ больш вострых фармулёвак для ацэнкі рэакцыйнай сутнасьці „шыраеўшчыны“ наогул.

Ня лепш абстаялі справы ў другой галіне навукі, галіне дзяржаўнага права. Дзіўным зьяўляецца той факт, што гэты адказнейшы вучастак марксысцкай тэорыі знаходзіўся ў руках буржуазнага юрыста-дагматыка, які ні ў малейшай ступені ня меў уяўленьня аб сутнасьці і зьмесьце сыстэмы дыктатуры пралетарыяту і яго органаў. Курс, які ім чытаўся, мала чым адрозьніваўся ад курсаў, што чыталіся і чытаюцца ў буржуазных унівэрсытэтах. Паклоньнік Магазынэра і Елынека, ён мэтадалёгічна праводзіў буржуазную ідэалёгію з катэдраў савецкае ВНУ. Для яго не існавала новых клясавых суадносін у СССР, якія ў корані зьмянялі ўсю дзяржаўную структуру, і так сама, як і проф. Шыраеў, зайздросьліва ахоўваў сваю тэорыю ад разлагаючага ўплыву савецкай політыкі. Таму ён праводзіў догматыка-юрыдычнае параўнаньне паміж саветам міністраў буржуазнае дзяржавы і СНК у нашай краіне, паміж прэзыдэнтам і старшынёю ЦВК, ЦВК і буржуазным парляментам і г. д.

Так сьвядома выхалашчвалася клясавая сутнасьць нашай дзяржаўнай сыстэмы, так арыентавалася студэнцтва наша ў бок успрыняцьця усякай буржуазнай трукі. Крыльцоў, стоячы на грунце адрыву політыкі ад практыкі, стварыў спэцыяльнае палажэньне аб двііснасьці тав. Сталіна—практыка і тэорэтыка. Характэрна тое, што Крыльцоў, на аснове гэтай тэзы супроцьстаўленьня тэорыі і практыкі, пабудоваў цэлую тэорыю несупаданьня рэальнай політыкі савецкай улады і тэорытычнымі ўстаноўкамі лэнінізму. Так, напрыклад, Крыльцоў даводзіў, што характарыстыка нашага ўраду як рабоча-сялянскага, не адпавядае сапраўднаму становішчу рэчаў, і лічыў, што дыктатура пралетарыяту ня ўлічвае рэальных суадносін рабочае клясы з асноўнымі масамі сялянства; гэтым самым ён не прызнаваў рэальнага значэньня саюзу рабочых з працоўным сялянствам. Гэтая-ж канцэпцыя „падзелу“ працягвалася ім уразуменьні нацыянальнага пытаньня, калі ён сьцьвярджаў, што пытаньне аб сувэрэнітэце наогул у нашых умовах ня мае рэальнага значэньня, і што наогул саюзныя рэспублікі пазбаўлены фактычна свайго сувэрэнітэту.

Між іншым, цікава адзначыць, што гэты-ж прафэсар ня толькі ў БССР, але і ў час працы ў Ташкенцкім унівэрсытэце вядомы, як варожы нам элемент. Нядаўна тав. Ангараў у „Ізвестыях ЦВК СССР“ прывёў вельмі яскравы факт шкоднага ўплыву Крыльцова на падрыхтоўваемыя намі кадры. Студэнт-рабочы, партыец з дарэвалюцыйным стажам, у выніку знаходжаньня пад „навуковым“ кіраўніцтвам памянёнага профэсара, у час паступленьня ў асьпіранты Камакадэміі, паказаў сваю юрыдыка-догматычную вышкалку. І гэта не выпадкова,



бо яго кіраўнік іншага сьветапогляду яму прывіць ня мог, як ня мог ён і не жадаў прывіваць маркса-ленінскую мэтодолёгію студэнтам БДУ, якім ён раў вывучаць курсы буржуазных прафэсароў, а творы Маркса, Энгельса і Леніна раіліся толькі паміж іншым.

Не выпадковым трэба лічыць у проф. Крыльцова супроцьстаўленьне дзьвюх дзяржаўных сыстэм: дзяржавы дыктатуры пралетарыату і дзяржавы пераходнага часу. Тут поўнасьцю сказваецца ўстраляўшчына ў разуменьні нашай дзяржавы. Падобна да таго, як Устраляў, а ўсьлед за ім унутраная і вонкавая буржуазія ў свой час орыентавалася на рэволюцыйнае перараджэньне нашай краіны ў капіталістычную сыстэму, таксама і гэты рупар устраляўшчыны ў БССР Крыльцоў меў на ўвазе, што эпоха дыктатуры пралетарыату адпавядала эпохе васніага „камунізму“, а эпоха НЭПу—гэта нешта іншае, да чаго сыстэму дыктатуры пралетарыату дапасаваць нельга. Таму дзяржава пераходнай эпохі, па „тэорыі“ Крыльцова, больш падобна да сучасных „праўных“ дзяржаў, з больш шырокай дэмакратыяй і г. д. Такая яўна буржуазная тэорыя, ня прыкрытая нават некаторай марксысцкай фразэолёгіяй, ужывалася па адказьнейшай мэтодолёгічнай катэдры БДУ. Аб гэтым неаднакроць сыгналізавалася як палітобнамі студэнтамі, так і некаторымі навуковымі працаўнікамі, але аднаведныя ўстановы, якія непасрэдна павінны былі праявіць актыўнасьць у зьнішчэньні падобнага становішча, аказаліся няздольнымі рашуча ліквідаваць гэтую цытадэль буржуазнай ідэолёгіі. І толькі з 1929 г. становішча зьмянілася: катэдра цалкам перайшла ў рукі марксыстых.

Пераходзім да галіны права, дзе са ўсёю яснасьцю праявілася беларуская кандрацьцеўшчына, да зямельнага права. „Бадай можна сказаць, зазначае тав. Пінчук у сваім выступленьні ў Комакадымі, да дакладу аб кандрацьцеўшчыне, што кандрацьцеўшчына нідзе не знайшла такой спрыяючай глебы, як на Беларусі“<sup>1)</sup>. І гэта зусім правільна, бо праграма контррэвалюцыйнага нацынал-дэмакратызму, як і праграма кандрацьцеўшчыны, зьяўлялася праграмай буржуазнай рэстаўрацыі. з устаноўкай на разьвіцьцё ўсяе пашае народнае гаспадаркі наводзе капіталістычнага пляну. Контррэвалюцыйная аграрная праграма кандрацьцеўшчыны і нацынал-дэмакратызм знайшлі свой адбітак у так званай прышчэпаўшчыне“.

Гэтая мэгадалёгія вельмі добра выражана ў „Матар’ялах да пяцігадовага пэрспектыўнага пляну народнай гаспадаркі БССР на 1927/28 - 1931/32 г.г.“ у наступнай формуле: „Асаблівых пэрспектыў на значнае павялічэньне плошчы калгасаў і саўгасаў ня можа быць..., прадукцыйнасьць іх нават некалькі разоў ніжэй за прадукцыйнасьць зямель працоўнага (ня інакш, як кулацкага.—М. К.) зямлякарыстаньня..., саўгасы і калгасы не набудуць на працягу гэтай пяцігодкі асаблівага значэньня, як фактар непасрэднага абагульненьня сельскай гаспадаркі“. Усе гэтыя тэзы павінны былі аформіцца пэўным чынам ў тэорыі і практыцы зямельнага права БССР.

Гэтай справай і займаўся былы юрысконсульт АКВК Вішнеўскі, у мінулым земскі начальнік і віцэ-губэрнатор. На працягу шэрагу гадоў галіна зямельнага права знаходзілася на правах манаполіі ў яго руках. Ён узяў на сябе абавязак тэорытычнага апраўданьня кулацка-хутарскай палітыкі былога НКЗ Прышчэпава.

Пачынаючы з 1925 г., Вішнеўскі па пытаньнях тэорыі і практыкі зямельнага права зьмясьціў шэраг артыкулаў у часопісах „Полымя“,

<sup>1)</sup> Кондратьевщина (сборник). Комакадемия. 1930 г., с. 124.



„Плуг“, „Весьці НКЮ“, „Рэвалюцыйная законнасьць“, „На аграрным фронце“. Дарэмна мы будзем шукаць у яго літаратурных працах аналізу зямельнапраўных адносін з пункту гледжаньня клясавай дыфэрэнцыяцыі сялянства ў БССР, стымуляваньня пераходу да калектывных форм сельскай гаспадаркі. Політыка партыі і савецкай улады гэта terra incognita ў тэорытычнай творчасьці ідэоляга кулацтва. У яго працах чырвонаю ніццю праводзіцца ідэя абароны капіталістычных шляхоў разьвіцьця сельскай гаспадаркі: у адным месцы гэта робіцца вельмі асьцярожна, у другім больш адкрыта і смела. Буйны сялянскі двор—гэта ідэал Вішнеўскага. Усю пэрспэктыву разьвіцьця нашай сельскай гаспадаркі гэты беларускі кандрацьцевец бачыць у наступных марах: „у вялікім сялянскім двары, які дружна жыве.., зямлі хапае; яна ўгнойваецца і старанна апрацоўваецца, дзеля таго што ёсьць быдла і рабочыя рукі... Буйная гаспадарка ні ў чым ня мае патрэбы“ (нужды). (Падкрэсьлена мною—М. К.)<sup>1)</sup>.

Вішнеўскі супроць калектывізацыі с. г., і таму ён абгрунтоўвае шкоднасьць абшчыны па савецкаму зямельнаму законадаўству з прычыны таго, што „пры ёй двор ня можа мець упэўненасьці і ўстойлівасьці свайго зямлякарыстаньня і пагэтак пазбаўлен імкненьня ўкладваць у зямлю як мага больш працы і капіталу“.<sup>2)</sup> (Падкрэсьлена мною—М. К.). Для Вішнеўскага кулака ня існуе. Кулак—гэта, па яго разуменьні, працоўны элемент вёскі, адсюль і кулацкая гаспадарка адносіцца да „працоўных“ гаспадарак. Тут мімаволі ізноў успамінаецца формула аб „дыктатуры працоўных“, меўшая хаджэньні ў некаторых артыкулах і політычных дакументах.

„Зямельная рэформа 1920 г., кажа верны саратнік Прышчэпава, не зачапіла буйных працоўных гаспадарак, г. зн., дзе сельска-гаспадарчую работу праводзілі разам з парабкамі і члены двара“<sup>3)</sup>. (Падкрэсьлена мною—М. К.). Пасьля гэтай аполёгэтыкі капіталістычнага шляху разьвіцьця нашай сельскай гаспадаркі Вішнеўскаму больш нічога не застаецца рабіць, як толькі старанна даводзіць непатрэбнасьць абрэзкаў буйных кулацкіх гаспадарак. Ён ня бачыць ніякай „эканамічнай мэтазгоднасьці“ гэтага мерапрыемства.

Шэраг артыкулаў зямельнага кодэксу БССР (напр., арт. арт. 124, 125), праект якога, па ўласнаму прызнаньню Вішнеўскага, складзён ім самім, ня менш яскрава сьведчыць аб мэтаімкненьні разглядаемага прадстаўніка беларускай кандрацьцевушчыны.

Прыхільнік буйнае індывідуальнае гаспадаркі, гэты апалёгэт нэасталыпіншчыны ў БССР, дае свае „заўвагі“ да арт. арт. 35 і 36 праекту агульных начал зямлякарыстаньня і зямлябудаўніцтва, у якіх („заўвагах“) зазначае: „лішкавымі зьяўляюцца арт. арт. 35 і 36 аб савецкіх гаспадарках, так як у адзначаных артыкулах утрымліваюцца дырэктывы па адрасу зямельных органаў, а не адрасаваныя да насельніцтва агульныя пачаткі зямлякарыстаньня“. Як бачыце, нават самую ідэю аб савецкіх гаспадарках аўтарам хочацца захаваць ад насельніцтва. Вось у агульных рысах характар навуковай і практычнай дзейнасьці пана Вішнеўскага.

Калі навуковая праца і прадукцыя па зямельнаму праву ўяўляе сабою суцэльны прарыў, з тэорытычным і практычным адлюстраваньнем кандрацьцевушчыны і контррэвалюцыйнага нацыянал-дэмакратызму,

<sup>1)</sup> „Весьці НКЮ“, № 4-5, 1927 г. „Аб сямейнамаемасных падзелах працоўных земляробчых гаспадарак“.

<sup>2)</sup> „Весьці“, № 2-3, 1927 г. „Зямельны кодэкс БССР“.

<sup>3)</sup> „Полымя“, № 7, 1927 г. с. 126.



дык і фронт гаспадарчага права мае шэраг досыць сур'ёзных недахопаў і прарываў. Большасць прац у гэтай галіне звязаны з больш альбо менш актуальнымі пытаннямі нашага законадаўства і судовай практыкі. Але пры азнаямленьні з распрацаванымі тэмамі трэба канстатаваць, што аўтары былі больш актыўны ў галіне вывучэння інстытутаў, якія ўнасьледаваны нам ад буржуазнага права, чымся ў галіне распрацоўкі створаных рэволюцыяй новых праўных праблем. Тут, у гэтай галіне, мы з асаблівай аскравасьцю можам наглядаць факт адставаньня тэорыі ад практыкі сучаснага гістарычнага этапу нашай краіны.

У працах па пытаннях гаспадарчага права пануе, галоўным чынам, юрыдыка-догматычны мэтад. І нават, калі мы сустракаем павсобныя працы, дзе аўтар імкнецца скарыстаць марксысцкі мэтад, дык у выніку мы маем альбо пэўную вульгарызацыю марксызму альбо зусім нягрунтоўны і непасьлядоўны маркса-ленінскі аналіз. Шэраг прац прасякнуты юрыдычным догматызмам і голым эмпірызмам, што павінна разглядацца як адна з адмен буржуазна-юрыдычнага сьветапогляду. Да гэтай катэгорыі адносіцца праф. Грэдынгер. Прывядзем некалькі прыкладаў. Перш за ўсё дыскусія аб шлюбе. У асьвятленьні гэтага пытаньня праф. Грэдынгер, акрамя таго, што ён праявіў у гэтым пытаньні эклектызм, стаяў на пазыцыі юрыдычнага ідэалізму па пытаньні аб форме заключэньня шлюбу і праўнай арганізацыі сям'і. Адсутнічае малейшая спроба аналізу эканамічных адносін у растлумачэньні новых праяў у грамадзкіх адносінах. Наадварот, у яго артыкуле „Шлюб і закон“<sup>1)</sup> ёсьць довады, што не ў эканоміцы проф. Грэдынгер шукае тлумачэньня форм шлюбу. У памянёным артыкуле можна знайсці зусім ня прыкрыты падыход да старых праўных інстытуцый, пракланеньне перад „нікем не прэвзойдзёнай попыткай“ Модэстына даць азначэньне шлюбу і г. д. Праф. Грэдынгер гатоў прыняць з некаторымі „агаворкамі“ фармулёўку Модэстына. Вось на якую фармулёўку аўтар дае сваю згоду: „Брак есть союз мужчины и женщины и объединение их на всю жизнь“, і далей баязьліва дадае: „поскольку не наступят отменяющие его обстоятельства“. Але, па думцы аўтара, і гэта недастаткова,—трэба, каб усе панярэднія ўмовы супольнага жыцьця былі падтрыманы правам. Дзеля таго, каб абгрунтаваць сваю думку аб неабходнасьці толькі праўна зформленага шлюбу, аўтар сьцьвярджае: „С прихотью же, с капризом отдельных граждан советский строй считается не должен, ибо не государство существует для гражданина, а гражданин для государства“<sup>2)</sup>. Недастатковае разуменьне сувязі паміж правам і эканомікай паказана і ў другой працы таго-жа аўтара „Наша права на спадчыну“, якая надрукавана ў „Запісках Бел. Акадэміі Навук“<sup>3)</sup>. Яна, як і шэраг іншых прац праф. Грэдынгера, паказвае яго ўменьне скрупулёзна опэраваць нарматыўным матэрыялам, эмпірычна абагульваць практыку, але не разуменьне карыстацца маркса-ленінскай мэтодологіяй. У некаторай частцы гэта адносіцца да ранейшых прац Гаўзе.

Да гэтай жа катэгорыі прадукцыі з пункту гледжаньня мэтадологіі належаць і працы М. Гуткоўскага, з тэй толькі розьніцай, што ў творчасьці апошняга дадаткова яшчэ маюць месца праявы ня прыкрытага нацыянал-дэмакратызму.

1) „Працы БДУ“, № 11, 1936 г.

2) Тамсама, ст. 63.

3) „Запіскі БАН“, т. I, 1929 г., ст. 36-52.



На XVI з'ездзе тав. Сталін даў поўную характарыстыку пэўным імкненням аджываючых кляс звярнуць сабе страчаныя прывілеі. Як адзін з відаў адлюстравання гэтага імкнення з боку буржуазіі панаваўшай раней вялікарускай нацыі, адзначае вялікарускі шавінізм, які зьяўляецца на гэтым этапе галоўнай небяспёкай у галіне нацыянальнага пытання.

Было-б сапраўды дзіўным, каб буржуазная прафэсура, праводзячы ідэалёгію капіталістычнай рэстаўрацыі, не праяўляла ў сваіх тэорыях памянёнага шавінізму.

Характэрна тут адзначыць, што як раз прадстаўнікі самай рэакцыйнай групы прафэсуры, якая праводзілася вышэй, адначасова уяўляюць сабой і вялікадзяржаўных шавіністых. Да іх трэба аднесці тых самых Шыраева і Крыльцова.

Шыраеў—прыхільнік „адзінай і недзялімай“, аб чым ён не двухсэнсоўна даводзіць у сваім артыкуле „Основные начала уголовного законодательства СССР“<sup>1)</sup>.

Аўтар раіць законадаўцы змагацца са старымі забабонамі і ўсякага гатунку перажыткамі, унядраць у сьвядомасьць шырокіх мас здаровыя ідэі. Пад гэтымі „здоровымі ідэямі“ аўтар мае на ўвазе мажлівасьць перанясеньня на савецкую глебу практыкі кодэксаў крымінальнага права „Заходня-эўрапейскіх краін“ (Шыраеў ня ўжывае тэрміну буржуазная краіна), якія ўсё больш яднаюць сваю архітэктніку, асыміліруюць склад дзеяньняў і інш. Гэта павінна, бачыце, давесці, што ў СССР няма патрэбы для існаваньня паасобнага крымінальнага законадаўства ў саюзных рэспубліках. Шыраеў лічыць, што „подданные“ (так і напісана,—у Шыраева няма грамадзян,—гл. с. 35) паасобных частак Саюзу, хаця і маюць некаторыя асаблівыя бытавыя рысы, усё-ж яны не настолькі адрозьніваюцца, каб мець рознае крымінальнае законадаўства ў розных саюзных рэспубліках, бо падобны „шлях партыкулярызму“, на думку Шыраева, зусім, бачыце, не адпавядае патрабаваньням розных нацыянальнасьцяў нашага Саюзу, якія „доўгі час жылі ў аднолькавых гістарычных умовах і таму прасякнуты адзіным правасазнаньнем“. Для большага эфэкту аўтар спасылаецца на тое, што і ўмовы савецкага ладу выпрацоўваюць адзінства правасазнаньня, што яшчэ больш выклікае неабходнасьць цэнтралізацыі законадаўства. Чым гэта не падобна да тэорыі адмаўленьня ад прыцыпаў савецкага фэдэралізму? Па сутнасьці-ж уся гэтая ўстаноўка, апроч свайго рэстаўратарскага тэндэнцыі, ясна адлюстроўвае імкненьне вялікадзяржаўнага шавіністага.

У асобе Крыльцова мы знаходзім добрага паплечніка Шыраева. Яго тэорыя аб адсутнасьці сапраўднага суверэнітэту ў кожнай нацыі, якая жыве на тэрыторыі нашага Саюзу, нерэальнасьць, па яго думцы, 3 і 4 артыкулаў канстытуцыі СССР, наяўнасьць і пераважнасьць саюзнага бюджэту, добраахвотная перадача часткі сваіх суверэнных праў саюзным органам,—усё гэта разумеецца Крыльцовым як імкненьне да цэнтралізму, які памяншае значэньне паасобных частак СССР, і ён прывітае гэтакія прычэпленыя ім самім Саюзу рысы. Але кульмінацыйны пункт вялікарускага шавінізму ў канцэпцыі Крыльцова выражаны ў яго артыкуле „Новая конституция Белорусской СС Республики“, дзе ён лічыць, што арт. 22 нашай канстытуцыі, які гаворыць аб тым, што беларуская мова, як мова пераважнай большасьці насельніцтва БССР, выбіраецца як мова пераважная для зносін паміж

<sup>1)</sup> „Працы БДУ“, № 11, 1926 г.



дзяржаўнымі, профэсійнымі і грамадзкімі ўстановамі і арганізацыямі, „дэградыруе сапраўдную роўнапраўнасць моў“<sup>1</sup>.

Што хаваецца за гэтай „дэградацыяй“, асаблівых каментараяў не патрабуе. Кожнаму і так ясна, што тутакж выступае плакальшчык „вялікай мовы, вялікай нацыі“. І таму нас ніколі не ўпэўняюць „артадаксальныя“ заўвагі і кампліменты аўтара ў бок правядзення партыяй і савецкай уладай нацыянальнай палітыкі.

Ты сер, а я, прыяель, сед,  
И волчьёю вашу я давно натуру знаю...

Але, ускрываючы сутнасць вялікарускага шавінізму ў галіне нашай тэорыі, грэба з такою-ж рашучасцю змагацца і супроць скрыўлення ленынскай нацпалітыкі ў сыстэме нашага савецкага апарату. Наш друк за апошні час праводзіў шэраг праяў вялікадзяржаўнага шавінізму ў наасобных зьвешчаннях нашага дзяржаўнага апарату. Нядаўна, напрыклад, на паседжаньні нацкамісіі ЦВК БССР, пры заслухоўваньні дакладу Горацкага гарсавету аб рабоце сярод працоўных нацменшасцяў, быў устаноўлен поўны прывал і безадказнасць мясцовага гарсавету ў справе выканання важнейшых пастановаў партыі і ўраду на нацыянальнаму пытаньню. Гэта, зразумела, не адзіны прыклад. Тут нашае таварыства павінна сачыць за ўсімі гэтымі праявамі, даваць ім адпаведную ацэнку і непрымірымы бальшавіцкі адпор гэтым скажэньням нац. палітыкі партыі і савецкай улады.

Яшчэ на XII зьездзе УсеКП(б) адзначалася контррэвалюцыйная роля мясцовага нацыяналізму ва ўмовах будаўніцтва савецкіх рэспублік. Жыццё пацвердзіла правільнасць гэтага прагнозу. У шэрагу савецкіх рэспублік за апошнія гады мясцовы нацыяналізм даў шмат прыкладаў сваёй актыўнай варожасьці і контррэвалюцыйнай сутнасці.

У працэсе дакладу мы падаішлі да высвятленьня ролі і сутнасці беларускага контррэвалюцыйнага нацыянал-дэмакратызму ў дачыненні да пытаньняў дзяржавы, права і савецкага будаўніцтва. Неабходна было-б зараз даць спецыяльны аналіз усяе нацыянал-дэмакратычнай канцэпцыі дзяржавы. Прыдаючы асьвятленьню гэтага пытаньня вялікае значэньне, як адной з галін ідэалёгічнай дзейнасьці нашага клясавога ворага на працягу шэрагу год, лічу неабходным паставіць перад таварыствам задачу спецыяльнай распрацоўкі гэтай праблемы, якая патрабуе адпаведнай увагі з боку нашага калектыву.

Аднак, у парадку выканання тэмы дакладу, лічу абавязкам паказаць, як ідэі нацыянал-дэмакратызму прасякнулі і нашлі адбітак у выказваньнях некаторых працоўнікоў нашага фронту.

У якасьці яскравага прыкладу праяў нацыянал-дэмакратызму возьмем некаторыя з прац М. Гуткоўскага, які зьяўляецца аўтарам projektu беларускай праўнай тэрміналёгіі. Аб ёй і будзе ісьці гутарка.

Мы досыць добра ведаем, як нацыянал-дэмакраты займаліся шкодніцтвам у галіне мовазнаўства. Трэба сказаць, што праца Гуткоўскага таксама праходзіла „аўтарытэтную“ кансультацыю, як ён кажа, „старых беларускіх культурнікаў“ — Лёсіка, Сыцяпана Некрашэвіча, Чаржынскага і іншых.

Якія-ж прынцыпы былі пакладзены ў аснову стварэньня гэтай тэрміналёгіі?

Гуткоўскі дае на гэта адказ: „...трэба было прыцягнуць сюды багацейшыя крыніцы старажытнага беларускага права: Акты Літоўскае

<sup>1</sup>) Советское право, № 8, 1928 г., ст. 32.



мэтрыкі, Літоўскі статут, Акты зах. Расіі.. Імкненьнем ўсіх камісій, праглядаўшых праект праўнай тэрміналёгіі, было даць самабытную праўную тэрміналёгію..“

На некаторых прыкладах, якія гавораць самі за сябе, пакажам, якою праўнаю тэрміналёгіяю павінны былі карыстацца шырокія колы працаўнікоў у галіне права і савецкага будаўніцтва і працоўных масы БССР.

Вось як камісія, у асобе „старых беларускіх культурнікаў“, зазначала словы з крыніц народнай мовы: земледелец—на першым месцы даецца рольнік, коллектив—на першым месцы—суполка, абонент на першым месцы—перадплата, завешчание—духоўніца, заседатель—на першым месцы—асэсар, прабел—пярэрва. І вось гэтая тэрміналёгія дамініруе ў слоўніку. За тое сярод 3135 слоў вы ня знойдзеце шэрагу паняццяў і слоў, вельмі актуальных ва ўмовах савецкай рэчаіснасці, як, напрыклад, дыктатура, саўгас, камуніст, савет. Затое вельмі старання намяталіся такія „самабытныя“ словы былой рэчаіснасці як: кабак, медаль, кара, пісар, міністар, пасёлкі, выселкі і інш. такога-ж гатунку.

Як бачыце, у гэтай частцы тэрміналёгіі ў аўтара і яго кансультантаў, ужываючы іх-жа тэрмін, ніякай „пярэрвы“ ня было. Ці паграбуюцца яшчэ далейшыя камэнтары для характарыстыкі сутнасці гэтай працы, якая варожа накіравана супроць ідэалёгіі пралетарыату?

Не выпадкова-ж аўтар зазначае, што адной з крыніц беларускай мовы зьяўляюцца палітычныя акты Б. Н. Р.

Мы закранулі адну з прац М. Гуткоўскага. Але для таго, каб давесці у яго наяўнасць нацыянал-дэмакратычных поглядаў, прывядзем яшчэ адзін прыклад з яго працы „Афіцыйныя крыніцы законодаўства БССР“; якая надрукавана ў № 11—12 „Сав. Будаўніцтва“ за 1927 г. Тут аўтар ізноў працягвае стары ланцуг разважанняў аб крыніцах самабытнасці ў крыніцах сучаснага савецкага законодаўства. Ён гаворыць: „Так, аб вялікай культурна-палітычнай ролі нашае бацькаўшчыны, Беларусі, гавораць багацейшыя скарбы—Літоўская мэтрыка і Літоўскі статут. І надзвычайна важна тое, што гэтыя крыніцы дайшлі да нашых часоў, што людзі таго часу, 5 стагоддзяў таму назад, разумелі значэнне гэтых крыніц і пакінулі іх нам у вялікім парадку... Мы не павінны адставаць ад XIV—XVI стагоддзяў“<sup>1)</sup>.

Досыць выразныя праявы нацыянал-дэмакратычнай ідэалёгіі ў пытаннях дзяржаўнага будаўніцтва адбіў у сваёй навуковай прадукцыі Г. Парэчын. Характэрна адзначыць, што ў яго працах сумяшчаецца дагматыка, якая харчуетца нацыянал-дэмакратычнай ідэалёгіяй з некаторай марксысцкай фразэалёгіяй. Сістэму поглядаў Г. Парэчына можна знайсці ўжо ў яго ранейшых працах. За апошнія гады Г. Парэчын часткова маскуе гэтую сістэму ўжываннем марксысцкай тэрміналёгіі.

Пяройдзем да фактаў. Калі мы вышэй паказалі як у асобе Крыльцова дагматыка была скарыстана на службу вялікадзяржаўнага шавінізму, дык у адным з твораў Парэчына „Советские республики в их взаимоотношениях“ нацыянал-дэмакрат выкарыстаў дагматыку. Парэчын, як і Крыльцоў, лічыць, што „мы можам рассматривать Союз советских республик с точки зрения сравнения его с существующими

<sup>1)</sup> „Савецкая Будаўніцтва“, № 11—12, 1927 г.



типами сложных буржуазных государств".<sup>1)</sup> І далей, пералічваючы гэтыя буржуазныя дзяржавы, як ПАЗШ, Швейцарыю і Германію, аўтар знаходзіць, што "...общее у Советского союза с названными государствами мы, несомненно, можем установить".

Якія-ж агульныя рысы знаходзіць аўтар у СССР з буржуазнымі федэрацыямі?

Калі мы проста прывядзем шэраг палажэнняў аўтара аб узаемаадносінах саюзнага ўраду з паасобнымі нацыянальнымі рэспублікамі, дык "тэорыя" аўтара аб нацыянальным самавызначэнні ў СССР становіцца зусім зразумелай.

"Конституция", кажа аўтар, имеет в виду деление национальностей, населяющих Россию, на две категории, одной из которых может быть предоставлена полная самостоятельность, в то время как национальности другой категории могут пользоваться только правом автономии".<sup>2)</sup> Словам, паводле канцэпцыі Парэчына, і ў буржуазных краінах, з аднаго боку, і ў СССР, з другога—узаемаадносіны нацый пабудаваны па аднолькавых прынцыпах: існуюць дзве катэгорыі: роўнапраўныя і няроўнапраўныя нацыі. Што аўтар мае менавіта гэта на ўвазе, сьведчыць шэраг месц з яго працы. Парэчын усю сваю стараннасьць прыкладае да таго, каб тэарэтычна выхаласьціць сутнасьць нацыянальнай палітыкі савецкай ўлады. "Правительство Крымской республики не является верховной суверенной властью Крыма",—кажа аўтар<sup>3)</sup>.

"Сами автономные республики... часто бывают вынуждены становиться на точку зрения защиты перед центральной властью своих специфических интересов"<sup>4)</sup>. Такім чынам, ніякага самавызначэння нацый, ніякага суверэнітэту ў Савецкім Саюзе няма. Усё, як у буржуазных краінах. Аўтар задае пытаньне, ці можна лічыць аўтаномныя рэспублікі дзяржавамі, альбо іх трэба лічыць проста правінцыямі, і ў далейшым Парэчын, спасылаючыся на аўтарытэты махровых буржуазных юрыстаў, як Вормс, Какошкін, прыходзіць да вынікаў, што і БССР таксама фактычна не карыстаецца нават шырокай аўтаноміяй<sup>5)</sup>. Якога-ж суверэнітэту, якога нац. самавызначэння хоча Парэчын? Аб гэтым адчыненага адказу вы ў кніжцы ня знойдзеце; але сьцьвярджэнні аб тым, што зьезды саветаў зацямяюць пытаньні савецкіх рэспублік да вышэйшых законадаўчых органаў РСФСР, паказваюць шкодную ідэалёгічную сутнасьць поглядаў Парэчына.

"Дэкларацыя праў народаў Расіі", ўпяршыню ў гісторыі ўзаемаадносін розных нацыянальнасьцяў паказала сутнасьць устанаўленьня сапраўднага роўнапраўя народаў, якія на сваіх зьездах самастойна вырашаюць усе пытаньні свайго нацыянальнага будаўніцтва, пры братэрскай дапамозе эканамічна і культурна больш моцных больш адсталым. Парэчын і ў 1922 г., калі выдавалася яго кніжка, павінен быў ведаць, што на зьездзе саветаў не магло "произойти нечто такое, что известную ясность в этом вопросе совершенно затемнило"<sup>6)</sup>. Ён павінен быў ведаць, што яшчэ 5/II 1919 г. ЦВК РСФСР прызнаў суверэннасьць БССР, і таму дапушчэньне думкі аб няроўнапраўнасьці,

<sup>1)</sup> Поречин. "Советские республики в их взаимоотношениях." Минск, 1922 г., с. 9 ✓

<sup>2)</sup> Тамсама, ст. 11.

<sup>3)</sup> Тамсама, ст. 11.

<sup>4)</sup> Тамсама, ст. 15.

<sup>5)</sup> Тамсама, ст. 25.

<sup>6)</sup> Тамсама, ст. 23.



паасобных рэспублік, якія знаходзіліся, як і БССР, у дагаворных адносінах з РСФСР, аб нейкім „зажыме“ з боку РСФСР супадае з разважаньнямі нац.-дэмакратаў аб „дрэнным уплыве ветра са Усходу“. Парэчын знаходзіць, што РСФСР, як гаспадар, надзяляе прыгнечаныя нацыянальнасьці рознымі падарункамі частковага роўнапраўя, якое, па яго думцы, пабудавана „на прынцыпе раўноправія нацыянальнастей, по крайней мере, в отношении языка“<sup>1)</sup>.

Тут Парэчын поўнасьцю змыкаецца, як і па раней закранутых пытаннях, з апалёгетамі буржуазнай юрыспрудэнцыі, у даным выпадку з праф. Дурдзенеўскім, вядомым у СССР прадстаўніком буржуазна-юрыдычнага сьветапогляду.

У Парэчына РСФСР адносіцца да іншых рэспублік, як пача да парабка; у Дурдзенеўскага больш эканамічна моцная саюзная рэспубліка не дапамагае эканамічнаму і культурнаму ўздыму другіх нацыянальных рэспублік і вядзе з імі наступную гутарку, нахшталт гутаркі растаўшчыка з крэдыторам: „это—твое, поступай тут, как найдешь нужным; остальное—мое, и тут ты без меня не действуй“; у другім палажэньне перакульваецца: это—мое, здесь ты мне только помогаешь, а остальное пока твое, потом разберемся точнее“; у трэцім яно змяняецца так: „это—мое, остальное—твое, в случае сомнений, взгляни, нет ли моей метки“<sup>2)</sup>. Парэчын можа нам сказаць, што гэта яго старая праца, якая не дае падставы залічаць яго ў лягерь нацыянал-дэмакратычнай плыні. Але і ў яго апошніх творах можна знайсці паасобныя палажэньні тае самае канцэпцыі. Новым у яго творчасьці зьяўляецца пераход да ўжываньня марксысцкай фразэолёгіі. Парэчын ня скупіцца на скарыстаньне цытат т.т. Леніна, Сталіна, але вельмі часта ў яго творах літара марксызму накіроўваецца супроць сэнсу марксызму. Допадам гэтага можа служыць сыстэматычнае нежаданьне бачыць дыфэрэнцыяцыю сялянства ў нашай краіне, неразуменьне сутнасьці прынцыпу дыктатуры пролетарыяту, якая ім замяняецца формулай—дыктатура працоўных, ідэалізацыя „Беларускай соцыялістычнай грамады“, Кастуся Каліноўскага, упартае падкрэсьліваньне фармальнай незалежнасьці, фармальнага роўнапраўя БССР у складзе СССР, як гэта прыводзіцца Парэчыным у апошніх творы, які яшчэ знаходзіцца на рэдакцыі, і на які яшчэ павінна быць дадзена дакладная крытыка.

„Нацыянал-дэмакратычная канцэпцыя дзяржаўнасьці знайшла свой адбітак ня толькі ў так званай акадэмічнай творчасьці, але яе ідэалы, на жаль, часам гучэлі і на пасяджэньні вышэйшых органаў нашай рэспублікі. Так, тав. Нодэль у сваёй прамове на IV сэсіі ЦВК БССР VI скліканьня наступным чынам абгрунтаваў асноўныя прынцыпы праекту канстытуцыі БССР. Ён казаў: „Артыкул 4 канстытуцыі 1919 г. сфармуляваны наступным чынам: асноўная задача, разьлічаная на даны пераходны момант, канстытуцыя БССР заключаецца ў устанавленьні дыктатуры гарадзкога і сельскага пралетарыяту і бяднейшага сялянства... У той праект, казаў тав. Нодэль, які мы прадастаўляем увазе, мы ўносім на першы погляд маленькую зьмену: у арт. 2-м мы слова „бяднейшага“ замяняем словам „працоўнага“. Калі павярхоўна падыйсьці да гэтай зьмены, дык нібыта ніякай розьніцы няма. Але калі вы ўдумаецеся, дык вы ня сумнеенна са мной згодзіцеся, што гэта найвялікшае палітычнае і прынцыповае значэньне“<sup>3)</sup>.

<sup>1)</sup> Поречин. „Сов. республики в их взаимоотношениях“, ст. 13.

<sup>2)</sup> Сбортник. Федерализм, с. 221.

<sup>3)</sup> Стенограмма IV сессии ЦИК БССР VI созыва, 1925 г., с. 159.



Сапраўды тав. Нодэль не памыліўся,—гэта была-б прынцыповая змена ў сутнасці дыктатуры пралетарыяту у БССР. У гэтым выпадку т. Нодэль аб'ектыўна аказаўся рупарам ідэолёгіі нацдэмакратызму, як (нацдэмакратызм) імкнуўся праз формулу дыктатуры працоўных мас выхаласьціць клясавы змест дыктатуры пралетарыяту. Вось як акадэмічная пастаноўка гэтых пытанняў у творах Парэчына саўпадае з антыленінскімі і варожымі ўстаноўкамі ў адпаведных артыкулах праекту канстытуцыі БССР 1925 г.<sup>1)</sup>

Характарыстыка становішча нашага тэарэтычнага фронту была-б няпоўная, калі б мы не закранулі пытання наасобных выпадкаў скажэнняў марксысцка-ленінскай тэорыі дзяржавы і права, з боку таварышоў, якія лічаць сябе старонікамі рэв. марксызму. Так, грэбаючы брашуру тав. Сташэўскага „Як работніца і сялянка кіруе СССР“, у якой мы наглядаем шэраг скажэнняў і адыходаў ад правільнага растлумачэння клясавай сутнасці нашай улады. У кніжцы тав. Сташэўскага змазана кіруючая роля пралетарыяту, абойдзена пытанне аб месцы партыі ў сістэме нашай дзяржавы. Гэта сьведчыць аб неабходнасці раз'ортвання большавіцкай самакрытыкі і ўнутры нашых радоў і пільнасці да ўсякай прадукцыі па пытаннях галін нашай працы.

Новы этап соцьялістычнага будаўніцтва паставіў пытанне аб пераацэнцы нашых дасягненняў з мэтай рашучага высвятлення меўшыхся памылак і розных ухілаў сярод ваяўнічых марксыстых. Зараз у нас праходзіць праўная дыскусія. Неабходна канстатаваць поўнае адставанне з нашага боку ў гэтай галіне. Да сёння мы мелі толькі адно выступленне тав. Рудзінскага, які зусім сваячасова закрануў некаторыя няправільныя палажэнні ў працах тав. Пашуканіса<sup>2)</sup>. Перад нашым таварыствам неасрэдна стаяць задачы прыняць удзел у аб'яўленні спрэчных пытанняў тэорыі права і метадалёгіі савецкага права, тым больш, што ў часе дыскусіі называлася прозьвішча аднаго з нашых таварышоў—тав. Галанза.

Бясспрэчна, што ўсё раней прыведзенае азначае і тыя задачы работнікаў у галіне як тэорыі, гэтак і практыкі сав.-будаўніцтва, права і дзяржавы. Спынімся на некаторых найбольш важных з іх.

1. Распрацоўка проблем тэорыі права і дзяржавы пераходнага часу павінна праходзіць ва ўмовах змагання за генэральную лінію партыі. Толькі выразная барацьба на два фронты адзіна можа забяспечыць правільнае ўжыванне зброі маркса-ленінскай метадалёгіі пры аналізе канкрэтных рэчаіснасці. Уся наша праца павінна праводзіцца ў гэтым сэнсе пад знакам маркса-ленінскай крытыкі наасобных палажэнняў ухілістых ад ленінскай лініі.

2. Пастроіць сваю працу такім чынам, каб яна поўнасьцю адпавядала новаму этапу сацыялістычнага будаўніцтва. Таварыству ў сувязі з гэтым неабходна дабіцца кансалідацыі ўсіх тэарэтыкаў і практыкаў, працуючых у галіне савецкага будаўніцтва і права, якія, згуртаваўшыся навакол таварыства, павінны па-новаму прыступіць да вырашэння проблем, пастаўленых партыяй і сав. уладаю.

3. Правесці шырокую і сістэматычную папулярызацыю маркса-ленінскай тэорыі сярод працоўных мас і савецкага актыву. Гэта ўзьніме актыўнасць шырокіх колаў працоўных да асноўных пытанняў савецкага будаўніцтва.

<sup>1)</sup> Да больш дэталёвага разгляду гэтага пытання мы яшчэ вернемся у другі раз.

<sup>2)</sup> „Працы Бел. Дз. ун-ту“, № 25, 1930 г., с. 91—111.



4. Перад тэарэтычнай думкай у галіне аналізу канкрэтнай дзейнасці савецкай дзяржавы стаіць некалькі груп праблем. Рознастайнасць форм клясавай барацьбы, дынаміка клясавай барацьбы—вось адна з груп праблем. Па-другое, група пытанняў, якія адносяцца непасрэдна да савецкага апарату. Сюды павінны быць аднесены такія пытанні, як склад апарату, карэньні і канкрэтныя формы бюрократызму, пытанні рэканструкцыі дзяржапарату, масавая праца саветаў і г. д. Па-трэцяе, вывучэнне дзяржапарату з пункту гледжання форм і зместу яго працы.

5. Надаючы асабліва сур'ёзнае значэнне пытанням нашага законадаўства і распрацоўкі праблем савецкага права на падставе паглыбленага вывучэння марксысцкай мэтадалёгіі ў дачыненні да галін канкрэтнага права, таварыства павінна актыўна ўдзельнічаць у папярэднім вывучэнні і распрацоўцы важнейшых законадаўчых актаў, якія маюць найбольш прынцыповае значэнне, і праводзіць працу па вывучэнні мэтадаў і форм правядзення рэвалюцыйнай законнасці ўва ўсіх звяненнях дзяржапарату.

6. Прыдаючы адказнейшае палітычнае значэнне пытанню падрыхтоўкі кадраў у галіне сав. буд. і права, таварыства павінна весці рашучую барацьбу з умаленнем значэння гэтага пытання, за стварэнне належных умоў у нашых спэц. ВНУ і ўскрываць малейшыя тэндэнцыі „ліквідатарскіх“ настройў у дачыненні да праўнай асветы; разам з гэтым дабівацца ўзмацнення плянаў нашых сацыяльна-эканамічных факультэтаў і курсаў спецыяльнымі пытаннямі сав. будаўніцтва і права.

7. Неабходна правесці каардынацыю працы розных устаноў, якія займаюцца пытаннямі сав. буд. і права, а таксама пабудаваць сваю працу на падставе стварэння шчыльнай сувязі з адпаведнымі органамі дзяржапарату.

8. У сваёй дзейнасці таварыства павінна асабліва сур'ёзную увагу звярнуць на вывучэнне вырашэння на практыцы у БССР нац. пытання. Правядзенне сістэматычнай барацьбы з праявамі ў навукова-педагагічнай і практычнай працы сав. будаўніцтва і права, як вялікадзяржаўнага расійскага шавінізму, найбольш небяспечнага на даным этапе, гэтак і з контррэвалюцыйным беларускім нац.-дэмакратызмам і шавінізмам розных колераў, таксама і з праявамі нац. апартунізму, зьяўляецца першачарговай палітычнай задачай таварыства.

9. Зусім зразумела, што ўсе гэтыя задачы таварыства зможа выканаць, калі яно павядзе супроць усіх як адчынена клясава-варожых, гэтак і замаскаваных антымарксыстых і квазімарксыстых выступленняў бязьлітасную ідэалёгічную барацьбу, якая таксама павінна быць накіравана супроць усякага замоўчвання тэорыі неўтральнасці і наогул прымірэнчых адносін да розных праяў варожасі нам ідэалёгіі ў галіне права і дзяржавы.

10. Таварыства павінна прыняць усе захады да таго, каб арганізаваць сваю працу, маючы на ўвазе калектыўныя прынцыпы.

11. Разам з правядзеннем пералічаных вышэй задач таварыства павінна ставіць перад сабой таксама задачу асьвятлення пытанняў вывучэння паасобных праблем сучаснай капіталістычнай дзяржавы і ў першую чаргу не праходзіць міма пытанняў фашызму і соцыял-фашызму.

Мы лічым, што, толькі кансалідаваўшыся на пляцформе ваяўнічага маркса-ленінскага вучэння аб дзяржаве і праве вакол нашага



таварыства, мы зможам выканаць тыя адказнейшыя палітычныя задачы, якія стаяць перад камуністычнай партыяй і савецкай уладай.

Нарэшце, я павінен адзначыць тую вялікую ролю, якая адыграна пры распрацоўцы гэтага дакладу групай нашых маладых навуковых працаўнікоў (Рудзіцкі, Янэль, Лушчыцкі, Юрашны і інш.), правёўшых кропатлівую і адказную працу па падборы і асьвятленьні некаторых пытанняў, звязаных з нашай тэмай. Вось гэты пачынаў ужо зьяўлецца прыкладам калектыўнай працы, аб якой я вышэй памянуў і якая, спадзяюся, у далейшым будзе сістэматычна разгортвацца

---



Ул. Гесэн

## Нацыянал-дэмакратычная гісторыя Беларускай літаратуры

Барацьба з варожай нам буржуазнай тэорыяй і навукай прымусіла партыйную і савецкую грамадзкасьць пільней глянуць на тое, што робіцца ў нашых навуковых і навукова-педагагічных установах. І выкадзяржаўны шавінізм і контррэвалюцыйны нацыянал-дэмакратызм прабуюць у сваёй барацьбе з дыктатурай пралетарыяту абaperціся таксама і на аднаведнае вытлумачэньне гістарычнага мінулага Беларусі, стараючыся ў гэтым мінулым знайсці неабходныя ім аргументы для абаснаваньня свае праграмы барацьбы супроць сацыялістычнага будаўніцтва. Буржуазная навука і буржуазная прафэсура імкнуліся ўстанавіць сваю гэгемонію ва ўсіх галінах чалавечых ведаў. Частка гэтых спроб, а значыць і асоб, ужо дастаткова выяўлена і раскрытыкавана, але гэтага мала. Пара паставіць усе „кропкі над і“. Трэба да барацьбы на ідэалёгічным фронце, да барацьбы з усімі адхіленьнямі ад марксысцка-ленінскай тэорыі прыцягнуць увагу шырокай партыйнай і рабочай грамадзкасьці, трэба, нарэшце, вывесці гэтую работу і гэтую барацьбу за межы тых ці іншых навуковых устаноў і арганізацый. Неабходна ўзяць пад абстрэл марксысцкай крытыкі ня толькі носьбітаў яўна варожых тэорыяў, але таксама і ўсіх тых, хто яшчэ не захацеў і ня змог канчаткова парваць з буржуазнаю, а значыць, клясава-варожай навукай, хто суб'ектыўна можа, і не жадаючы, затрымаць працэс падрыхтоўкі навуковых марксысцка-ленінскіх кадраў, аб'ектыўна гэтаму якраз і садзейнічае. Абгаварэньне і крытыка такое літаратуры, такіх падручнікаў, якія да гэтага часу рэкамендуецца ў нашых ВНУ у якасьці асноўных дапаможнікаў, павінна ня толькі дапамагчы нашаму студэнцтву крытычна ўспрыняць тое, што ім падносіцца, але таксама зрабіць дапамогу тым навуковым работнікам, якія шчыра імкнуцца зразумець і ўспрыняць рэвалюцыйны марксызм, але да гэтага часу ў сваіх друкаваных навуковых работах працягваюць абараняць пазыцыі буржуазнай навукі.

Такою кнігай, якая ў вельмі моцнай меры адчула на сабе ўплыў нацыянал-дэмакратычнай канцэпцыі гістарычнага працэсу Беларусі і якая ў той-жа час зьяўляецца адным з асноўных падручнікаў, рэкамендуемых студэнтам БДУ і тэхнікумаў, зьяўляецца, на наш погляд, работа прафэсара М. Піотуховіча - „Нарысы гісторыі беларускай літаратуры“<sup>1)</sup>.

<sup>1)</sup> Мы лічым неабходным агаварыцца, што даем крытыку гэтай кнігі па лініі агульных установаў аўтара аб працэсе клясавай барацьбы на Беларусі. Мэтадалёгічныя ўстановкі аўт. ра спецыяльна ў адносінах да літаратуры ўяўляюць самастойны інтарэс, і мы думаем, што яны павінны быць раскрытыкаваны марксыстымі-літаратуразнаўцамі.

У. Г.



Ужо першыя радкі ў прамове аўтара прымушаюць нас настаражыцца, паколькі праф. Піотуховіч бачыць цяжкасці ў вывучэнні новай беларускай літаратуры ў яе блізкасці да сучаснасці, якая, маўляў, не дае магчымасці аб'ектыўна і бесстаронна адносіцца да яе (стар. 3). Гэта ёсць ня што іншае, як адгалоскі старога ідэйкі, што прадметам гісторыі можа быць толькі тое, што мела месца 50 ці 100 гадоў назад, што сучасныя падзеі і ідэі не павінны ўплываць на высьвятленне падзей і працэсаў, што навука апалітычна і інш. У канцы прамовы аўтар яшчэ раз падкрэслівае, што ў адносінах да гых пісьменьнікаў, творчасць якіх ужо адышла ў „нябыт“, можна і адносіцца аб'ектыўна і зрабіць у адносінах іх тыя ці іншыя абагульняючыя высновы; што-ж датычыцца сучасных пісьменьнікаў, то ў адносінах да іх падыход можа быць ня толькі навукова-даследчы, колькі суб'ектыўна-крытычны (стар. 7). Ясна, што ў праф. Піотуховіча ёсць зусім няправільнае ўяўленне аб задачах марксысцкага навуковага даследавання. Але гэта між іншым. Куды больш цікавіць нас тая перыядызацыя гістарычнага развіцця Беларусі, якую ўстана-віў праф. Піотуховіч.

Гісторыю беларускае літаратуры ён падзяляе на чатыры перыоды: 1) эпоха прыгоннай гаспадаркі (1-ай пал. XIX ст.), 2) 2-ая пал. XIX ст., 3) перыод, які пачынаецца з рэвалюцыі 1905—6 г. і 4) паслякастрычнікавы перыод. Узяўшы для першых двух перыодаў у якасці паказальнікаў вытворчыя адносіны і спосаб эксплёатацыі, азначаныя грамадскія фармацыі, для апошніх двух перыодаў аўтар адмаўляецца ад такога падыходу: атрымаўся даволі тыповы эклектызм, варожы, вядома, марксызму і марксысцкай перыядызацыі. Буйнай памылкай лічым мы таксама зусім няправільнае азначэнне храналёгічных рамак гэі ці іншай эпохі. Першая палова XIX ст. у гісторыі Беларусі гэта якраз эпоха раскладу і ліквідацыі фэўдальна-прыгонніцкіх адносін, а другая палова XIX ст.—перыод росту капіталістычных адносін, у цэлым развіццё капіталізму пры наліччы вельмі можа быць і значнага ліку астанкаў, толькі астанкаў старога грамадзкага фармацыі, фэўдальных спосабаў вытворчасці і вытворчых адносін. Першая палова XIX ст. яшчэ цалкам належыць фэўдальна-прыгонніцкаму ладу, ня гледзячы на тое, што па сутнасці гэта ёсць перыод распаду гэтай фармацыі, унутры якое растуць сілы капіталізму, хоць развіццё апошняга і затрымліваецца шматлікімі астанкамі прыгонніцтва і фэўдальзму. У лепшым выпадку толькі поўнае незнаёмства з гістарычным працэсам Беларусі і Расіі магло прывесці аўтара да такога скажонага рачаіснасць пункту погляду на перыядызацыю гісторыі Беларусі. Гэта памылка, як мы ўбачым, таксама з'яўляецца аднаю з асноўных і цягне за сабой цэлы шэраг другіх немарксысцкіх палажэнняў праф. Піотуховіча. Выводзячы характар творчасці таго ці іншага пісьменьніка непасрэдна з эканомікі эпохі, аўтар да кожнага разьдзелу, што адпавядае якому-небудзь перыоду яго схэмы, дае ў якасці прадмовы невялікі агляд эканомікі краіны на даным адцінку часу. Гэтыя гістарычныя экскурсы грашаць такім мноствам памылак, і такая іх якасць, што дазваляюць паставіць пытаньне пра сувязь гэлых памылак з нацыянал-дэмакратычнымі канцэпцыямі беларускага гістарычнага працэсу.

Зусім няправільная характарыстыка дадзена і Расіі і Беларусі ў канцы XVIII і пачатку XIX стагоддзя. Праф. Піотуховіч, надзвычайна прыміўна выходзячы з таго палажэння, што сельская гаспадарка ў Расіі трымалася на прымусовай працы, робіць выснову, што і ў эканамічных і палітычных адносінах Расія ўяўляла сабою тады той-жа



„хворы организм“, і яе становішча нічым не адрозьніваецца ад таго становішча, у якім знаходзілася тады перад падзелямі Польшча. Гэта, зразумела, няправільна. Уся другая палова XVIII стагодзьдзя характарызуецца для Расіі росквітам прыгонніцкай гаспадаркі, адносна хуткім тэмпам накіраваньня капіталаў, надзвычайна актыўнаю знадворнай і калёніальнаю палітыкаю як на Захад, так і на Ўсход. Падзелы Польшчы і захоп Беларусі і зьяўляліся якраз вынікамі гэтых працэсаў. Няправільна, што сельская гаспадарка ў Расіі ў канцы XVIII стагодзьдзя зайшла ў тупік, з якога ня было выхаду. Якраз у гэты час у значнай меры, у выніку прамысловага перавароту ў Англіі, мацнее памешчыцкая гаспадарка, растуць памешчыцкія і сялянскія мануфактуры, ўсе большая права грамадзянства заваёўвае сыстэма аброчнае гаспадаркі. Пра натуральны характар памешчыцкай гаспадаркі ня прыходзіцца і гаварыць: гэты пункт погляду ўжо даўно здадзены ў архіў, а праф. Піотуховіч ўсё яшчэ працягвае яго падтрымліваць (стар. 9-10).

Зусім няправільныя і ў мэтадалёгічных адносінах развагі праф. Піотуховіча і пра становішча сялян на Беларусі і ў Расіі, прычым для Расіі канца XVIII і першай паловы XIX стагодзьдзя аўтар не аднакроць ужывае тэрмін „Маскоўшчына“. Калі гэты тэрмін даспасавальны яшчэ для Маскоўскай дзяржавы XVI—XVII стагодзьдзяў, то выкарыстоўваньне яго для XVIII, а тым болей XIX, стагодзьдзя ўяўляецца па крайняй меры дзіўным. Але апрача таго, праф. Піотуховіч не разумее, што пранікненьне грашовых адносін у сельскую гаспадарку, ва ўмовах прыгонніцкай сыстэмы, ва ўсякім разе не паляпшае „становішча“ сялянства. Трэба разумець, што ва ўмовах гандлёвага капіталу, які разьвіваецца, селянін адчувае на сабе падвойны ўціск памешчыка, звязанага з рынкам, і самага рынку гандлёвага капіталу ці непасрэдна, ці праз памешчыка. З ідэалізацыяй аброчнай гаспадаркі пара скончыць. Незразумела таксама, як можа чалавек, які прэтэндуе на марксызм, пісаць, што становішча сялянства паляпшаецца ў эпоху першалачатковага накіраваньня. Разам з тым ня менш рашуча трэба адкінуць і другую яўна варожую тэндэнцыю праф. Піотуховіча, які, гаворачы пра надзвычайна цяжкае становішча беларускага селяніна, цяжкасьць якога (становішча) падвойлася пасля далучэньня Беларусі да Расіі, нядвусэнсава супроцьстаўляе яму селяніна „Маскоўшчыны“, які жыў у лепшых умовах. Натуральна ствараецца ўражаньне, што менавіта расійскі селянін прыгнятае і эксплёатуе селяніна беларуса. Клясавая барацьба і клясавыя супярэчнасьці між памешчыцкай клясай і сялянствам падмяняюцца нацыянальнай барацьбой і нацыянальнымі супярэчнасьцямі. Але ж у гэты час сялянскія хваляваньні і непаладкі таго часу накіраваны якраз ня столькі супроць Расіі наогул, колькі супроць свайго памешчыка, які павялічвае і паглыбляе паншчыну і аброчныя павінасьці. І ў гэтых адносінах асабліва важная падкрэсьліць, што вядомыя сялянскія паўстаньні, якія пракаціліся ў 1796—97 г.г. па Беларусі, зьяўляюцца толькі часткаю таго масавага сялянскага руху на тэрыторыі імператарскай Расіі, які, ажывіўшы ў дваранстве ўспаміны пра пугачоўшчыну, прымусіў урад пайсьці на шэраг мерапрыемстваў, якія павінны былі заспакоіць сялянскую масу, як, напр., вядомы закон пра трохдзённую паншчыну. Не разумеючы гэтага, праф. Піотуховіч робіць шэраг грубых памылак, аналізуючы клясавую сутнасьць беларускай літаратуры першай паловы XIX стагодзьдзя.

Вось асноўныя палажэньні аўтара: першае палажэньне—дробнае і сярэдняе шляхта—гэта тыя „пласты насельніцтва“, якія найбольш блізка стаяць да беларускага народу і яго быту, і затым менавіта ў іх мы бачым імкненьне пазнаёміцца „з носьбітам гэтага побыту“,



г. ё. з беларускім народам, сялянствам (стар. 17). У гэтакім выглядзе тут усё няправільна. Дробная і сярэдняя шляхта, якая непасрэдна гаспадарыла ў сваіх маёнтках, ня толькі не слабей прыгнятала прыгоннае сялянства, але магла прыгнятаць яго значна мацней, чым буйныя памешчыкі. Сыцьвярджаць, што дробная і сярэдняя шляхта „блізкая“ да сялянства, гэта значыць ідэалізаваць адносіны між памешчыкам і прыгонным сялянствам, замазваць клясавую барацьбу і клясавыя супярэчнасці тае эпохі. Тут яўна мае месца пераклічка з нацдэмаўскай канцэпцыяй самабытнага гістарычнага разьвіцця Беларусі.

Другое палажэньне аўтара заключаецца ў тым, што „беларуская літаратура эпохі прыгоннай гаспадаркі зьяўляецца... па зьместу народніцкай, па ідэалёгіі гэтая літаратура яскрава шляхецкая“ (стар. 17). Тут таксама усё няправільна. Нельга народніцкі характар творчасці таго часу азначаць тым, што прадметам гэтай творчасці зьяўляецца вёска і селянін, і ў той-жа час сыцьвярджаць, што носьбітамі гэтага народніцтва зьяўляліся памешчыкі, якія ідэалізавалі прыгонную вёску і жыцьцё запрыгоннага сялянства. Гэта гаворыць ня толькі аб поўным неразумьні сутнасьці рэвалюцыйнага народніцтва, гэта ёсьць ня што іншае, як дыскрэдытацыя таго грамадзкага руху, які зьяўіўся выказьнікам інтарэсаў сялянскай рэвалюцыі ва ўмовах капіталістычных адносін, што разьвіваюцца.

І, нарэшце, ня можам мы згадзіцца і з трэцім палажэньнем праф. Піотуховіча, які, адзначаючы, што ў мастацкай літаратуры таго перыоду ў наяўнасьці яўная тэндэнцыя, з аднаго боку, паказаць селяніна ў сьмешным выглядзе, а з другога, ідэалізаваць „патрыярхальныя“ адносіны між памешчыкамі і прыгонным, піша: „ужо адзін той факт, што шляхта, адчуваючы патрэбу пісаць на „простай“ беларускай мове, уводзіла гэтую мову ў колы літаратурнага ўжытку і тым зварочвала ёй былое значэньне,—ужо самы гэты факт зьяўляецца крокам наперад; па-другое, у данай літаратуры выяўляецца поцяг да селяніна, імкненьне пазнаць яго быт і жыцьцё“, і далей, што ў прадстаўнікоў гэтай літаратуры „ёсьць проста эмацыянальны, бесьсьвядомы поцяг да беларускай народнасьці“ (стар. 18). Праф. Піотуховіч ня можа ці ня хоча зразумець тае простае рэчы, што нельга ставіць знак роўнасьці між народнікамі і прыгонніцкай шляхтай у сэнсе іх імкненьня пазнаць сялянства, сялянскі быт, што патрэба шляхты пісаць на беларускай мове, увядзеньне гэтай мовы ў колы літаратурнага карыстаньня, імкненьне пазнаць сялянскае жыцьцё і інш.—усё гэта апраўдвалася клясавымі інтарэсамі прыгонніка-памешчыка, павінна быць расцэнена менавіта з пункту погляду клясавай барацьбы. Тады стане зразумела, што вуснамі гэтых пісьменьнікаў гаварыла ня „ідэя нацыянальнага адраджэньня“ Беларусі, а страх памешчыка перад сялянскай рэвалюцыяй. Пачуцьцё самазахаваньня прымушала іх ставіць у цэнтры творчасці вёску і селяніна, замазваючы працэсы клясавай барацьбы, ідэалізуючы прыгонніцкія адносіны і прыгонны быт. І той, хто адрываецца ад гэтага факту, той ня можа напэўна даць марксысцкага аналізу гістарычнага разьвіцця беларускай літаратуры<sup>1)</sup>, як бы ён ні прэтэндаваў на гэта, бо фактычна па сутнасьці ён абедзвюма нагамі стаіць на пазыцыі нацыянал-дэмакратызму з яго тэорыяй адзінай бясклясавай Беларусі.

<sup>1)</sup> Мы не застанаўліваемся на мностве болей дробных памылак, як, напр., мацнейшым пераувялічэньні значэньня сялянскай фабрыкі ў пач. XIX стагодзьдзя (стар. 11), ацэнцы клясавых супярэчнасьцяў між памешчыкамі і сялянствам як „трагічнай каалізіі“ (стар. 17—18), злоўжываньні такімі тэрмінамі, „як беларуская народнасьць“, „маскоўшчына“ і інш.



Няправільная трактоўка рускага сантымэнталізму таксама звязана з раней паказанымі памылкамі праф. Піотуховіча. Сантымэнталізм у літаратуры зьяўляецца ў выніку эксплёатацыі і разбурэння дробных вытворцаў буйным капіталам, або ён можа служыць прыгонніку-памешчыку, звязанаму з гандлёвым, а не прамысловым капіталам, які, фальшыва прыкрываючыся гэтым сантымэнталізмам, праводзіць думку пра неабходнасць умацавання патрыярхальных, прыгонніцкіх адносін. Менавіта такі сантымэнталізм характарызуе Карамзіна і Жукоўскага, тыповых прыгоннікаў і рэакцыянераў у эпоху першых спроб буржуазных рэформ у пачатку XIX стагоддзя. Менавіта гэтай барацьбой між новымі буржуазнымі адносінамі, якія развіваліся, і старымі феўдальна-прыгонніцкімі, а не асаблівымі ўмовамі славянскіх краін (стар. 21) тлумачыцца памешчыцкі сантымэнталізм нач. XIX стагоддзя ў Расіі. І толькі поўнае незнаёмства з развіццём грамадзкай думкі ў Расіі змагло дазволіць праф. Піотуховічу характарызаваць сантымэнталізм у адносінах да Расіі толькі ўсяго як літаратурную школу, а не як цэльную сыстэму сьветапогляду, як ідэалёгію азначанай класы (стар. 21). Калі не сказаць нічога пра рэакцыйную сутнасць расійскага сантымэнталізму, то лепш было-б гэтага пытаньня зусім не закранаць.

Памылкі праф. Піотуховіча, дапушчаныя ім у высьвятленьні сацыяльна-гістарычных прадпасылак беларускай літаратуры эпохі прыгоннай гаспадаркі, не маглі не адбіцца і на аналізе творчасці таго ці іншага пісьменьніка. Узяць хоць бы Рышчэўскага, творы якога аўтар залічвае да народніцкіх, хоць той і глядзіць на селяніна як на ніжэйшую істоту і над якім гіранічна сьмяецца з вышынні свайго шляхецкага вялічча. Тое-ж самае робіць праф. Піотуховіч і з Баршчэўскім, хоць у апошняга ёсць такі верш, як „Рабункі мужыкоў“, які зусім яўна накіраваны супроць сялянскіх непаладкаў і паўстанняў, які ідэалізуе „патрыярхальныя“ адносіны між памешчыкам і прыгонным (стар. 49). Да рамантычнага народніцтва залічваецца нашым аўтарам і Чачот, які ў сваіх творах зусім яўна выступае як прадстаўнік памешчыцкіх інтарэсаў, які падтрымлівае сельскую буржуазію, кулацтва. Беднасьць і цемра-вынік п'янства. Хто працуе, слухае пана, ходзіць у царкву, старанны і інш., той будзе забяспечан і матар'яльна. За працу сваіх рук селянін атрымае „працу нашай (г. ё. Чачота) мысьлі і асьветы“. А гэтакія, як Чачот атрымаюць ня толькі магчымасьць пісаць за кошт селяніна, але яшчэ зьбіраць матар'ял для свае творчасці (стар. 53-56). Такая ідэалёгія Чачота. Залічваючы ягоную творчасць, як і двух папярэдніх, да „рамантычнага народніцтва“, праф. Піотуховіч выходзіць ня з сутнасьці і класавага зместу іхніх твораў, а з тэматыкі. Калі вёска і селянін фігуруюць у паэме ці апавяданьні, як галоўная дзейная асоба, то гэтага дастаткова для нашага аўтара, каб прыпісаць ім народніцкія тэндэнцыі. З якою мэтай і чаму той ці іншы пісьменьнік вывучае, пазнае побыт селяніна, гэта ўяўляецца Піотуховічу ня істотным. У выніку і атрымліваецца аб'яднаньне пад адной шыльдай яўна прыгонніцка-дваранскіх і кулацкіх пісьменьнікаў з сапраўднымі народнікамі другой паловы XIX стагоддзя.

Няправільная ацэнка, якая ідэалізуе памешчыка-прыгонніка, дадзена ў творчасці Дуніна-Марцінкевіча (сантымэнтальна-утапічнае народніцтва). Праф. Піотуховіч яўна акрэсьлена адзначае, што ў сваіх творах гэты пісьменьнік ідэалізуе прыгонніцкія адносіны і становішча сялянства, узвальваючы ўсю віну за адхіленьне ад гэтага на эканомію, приказчыкаў і інш., што часамі ён дае малюнак сялянскага гора, але зноў-такі чаго ўжо не падкрэсьліў праф. Піотуховіч, гора гэтае ёсць вынік не сацыяльна-эканамічных умоў, а індывідуальных



Самае цікавае ў ацэнцы Піотуховічам Дуніна-Марцінкевіча — гэта тое, што ён (Піотуховіч) амаль цалкам узяў характарыстыку гэтага пісьменьніка у У. М. Ігнатоўскага з яго кнігі „Гісторыя Беларусі ў XIX і ў пачатку XX стагодзьдзя“. На старонках 152-153 Ігнатоўскі піша, што „грамадзкі рух на Беларусі характарызуецца сантымэнтальным народніцтвам, якое імкнецца абараніць запрыгоненага селяніна“. Ігнатоўскі лічыць, што „так сама“, як калісь рускі пісьменьнік Карамзін, беларускія пісьменьнікі гэтага кірунку (курсыў наш—У. Г.) стараюцца пераканаць паноў, што „і крэсьціянкі чужае ўмеюць“, што сяляне такія самыя людзі, як і паны. Зразумела, што гэтая сацыяльна-народніцкая літаратура вытвараецца ў беларускай мове. Тыповым прадстаўніком беларуска а руху гэтых часоў (50, 60 і 70 гады) зьяўляецца беларускі пісьменьнік Вінцук Дунін-Марцінкевіч... Калі мы ўглядаемся ў творы Марцінкевіча, то адразу бачым, што перад намі пясняр-народнік у тым сэнсе, як вызначана вышэй“. Амаль слова ў слова тое, што гаворыць Піотуховіч. Ітак, ня толькі Дунін-Марцінкевіч, але нават і Карамзін—народнікі. Карамзіна, гэтага найтыповага і рэакцыйнейшага ідэоляга прыгонніцкіх памешчыкаў, выставіць у якасьці заступніка прыгнечанага сялянства! Ці можна дайсьці да большае фальсыфікацыі, да большае падтасоўкі фактаў, да большага паклёпу на народніцкі рух! Ігнатоўскі правы, што Дунін-Марцінкевіч па сваёй ідэалёгіі, усёй сваёй ккясавай сутнасьці ровен Карамзіну, але ён ровен яму толькі як прыгоннік. Розьніцы ў ацэнцы Марцінкевіча і ў „разуменьні“ народніцтва ў Піотуховіча і Ігнатоўскага роўна ніякай няма. На гэтым прыкладзе ня цяжка ўбачыць, як праф. Піотуховіч пераклікаецца з Ігнатоўскім на глебе адных і тых-жа нацыянал-дэмакратычных установак.



Наступны разьдзел кнігі праф. Піотуховіча афяраваны эпасе распаду і ліквідацыі прыгоннай гаспадаркі. Мы ўжо адзначалі вышэй, шот наогул гэтая характарыстыка, дадзеная аўтарам 2 паловы XIX стагодзьдзя, няправільная, паколькі тут мы маем ужо эпоху прамысловага капіталізму, хоць астанкі фэўдалізму і прыгонніцтва і затрымліваюць капіталістычнае разьвіцьцё Беларусі. Асноўнае гэта тое, што цяпер дамінуюць капіталістычныя спосабы вытворчасці і капіталістычныя адносіны. Ня зусім правільны аналіз дадзён як самой рэформе 1861 г., гэтак і яе вынікам (стар. 74 і інш.). Справа-ж у тым, што „19 лютага“ зьявілася вынікам ня толькі разьвіцьця прамысловага капіталу, але таксама і распаду ўсяе прыгонніцкай сыстэмы, якая ўзрывалася з сярэдзіны, у выніку пранікненьня капіталістычных адносін у сельскую гаспадарку. І, апроча таго, прамысловая буржуазія патрабавала ня столькі свабодных рабочых рук (іх было адносна дастаткова), столькі пашырэння ўнутранага рынку. Менавіта памешчык, які капіталізуецца, быў зацікаўлены ў рабочай сіле для сваіх вызваленых ад прыгону сялян, лятыхундэй, у той час, як пашырэнне рынку для прадукцыі сельскае гаспадаркі быў больш-менш відавочны. Увесь сэнс рэформы 1861 г. і заключаецца якраз у тым, што яна была праведзена ў інтарэсах ня толькі прамысловага, але і гандлёвага капіталу, а значыць і памешчыка. Зусім няправільна сьцьвярджаць, што рэформа ня ўнесла па сутнасці новага ў становішча селяніна, што вызваленне і сіла толькі характар юрыдычны. Тое па сутнасці новае, што прынесла з сабою рэформа 1861 г., заключаецца ў тым, што селянін цяпер адчувае на сабе падвойны прыгнёт. Застаючыся яшчэ пад уладай памешчыка, ён цяпер падпадае таксама і пад уладу рынку.

Становішча селяніна можа не змяніцца ці змяніцца да горшага. Цяпер важна ня гэта, важна тое, што відавочны цяпер іншыя спосабы вытворчасці, другія маёмасныя адносіны, разьвіцьцё якіх затрымліваецца астанкамі фэўдалізму і прыгонніцтва. Але, бязумоўна, памылкова гаварыць пра натуральны характар памешчыцкай гаспадаркі і памену між горадам і вёскай. Гэта несправядліва для першай паловы XIX стагодзьдзя. Гэта тым болей няправільна для паслярэформенага пэрыоду. Не характэрны таксама і тыя лічбыныя дадзеныя, прыведзеныя Піотуховічам, якія маюць становішча прамысловасці ў 60 г.г., бо ў гэты час, па першае, працягваў адчувацца крызіс 50-х г.г., а падругое, карэнная ломка адносін у першыя гады праявіла сябе заняпадам прамысловай дзейнасці на тэрыторыі амаль усяе б. імперыі. Апроча гэтага, праф. Піотуховіч, пад уплывам І. М. Ігнатоўскага, няправільна характарызуе К. Каліноўскага, як актыўна-рэвалюцыйнага народніка, які абараняў выключна інтарэсы сялянства, няправільна падзяляе народніцтва на два струмені: актыўна-рэвалюцыйны і радыкальна-дэмакратычны, памылкова разумее разначынца, як „разумовага пралетара“, і інш. Але значна горш абстаіць справа з тэй канцэпцыяй Піотуховіча, якую ён разьвівае, аналізуючы творчасць Ф. Багушэвіча. Яшчэ да разбору яго твораў праф. Піотуховіч піша: „ідэевы бок літаратурнай спадчыны Багушэвіча асабліва зварачваў на сябе ўвагу ў наш час, калі пад сьцягам пралетарскай рэвалюцыі закладваюцца моцныя падвалы культурна-нацыянальнага і сацыяльнага адраджэння Беларусі. У думках Багушэвіча, песьняра гэтага адраджэння, можна выявіць першапачатковае зараджэнне, так сказаць эмбрыён, тых ідэалаў, якія зьяўляюцца баявым лёзунгам сённяшняга дня“ (стар. 85)<sup>1)</sup>.

<sup>1)</sup> Курсыў наш. У. Г.



Тут усё ясна, і асобных каментараяў не патрабуецца. Праф. Піотуховіч устанаўляе наступніцкую і непасрэдную сувязь між беларускай пралетарскай культурай і беларускім адраджэнцкім дробна-буржуазным рухам; ён думае, што Кастрычнікавая рэвалюцыя завяршае тое, што было пачата ў сярэдзіне XIX стагоддзя, калі на Беларусі яшчэ ня было моцнага пралетарыату, які ўсвядоміў сябе як клясу, калі клясавая дыферэнцыяцыя не прайшла дастаткова глыбока; ён, нарэшце, выхалашчвае клясавы змест сучаснай нам беларускай культуры, якая бурна расьце, расцэньвае яе з нацыянал-дэмакратычнага пункту погляду, як культуру беларускага народу наогул. Дробна-буржуазны паэта выступае ў ролі роданачальніка і ідэёлага правадыра сацыялістычнага будаўніцтва, будаўніцтва беларускай пралетарскай культуры.

Сапраўды, ёсць над чым падумаць.

Хто-ж такі Багушэвіч? У яго творчасьці асобнае месца аддаецца беларускаму народу, прыгнечанаму і прыціснутаму. Ён не дыферэнцуе народ на клясы, гісторыя Беларусі ня ведае ні клясавых супярэчнасцяў, ні клясавай барацьбы. Беларусь—„не вялікая, не малая, ня чорная яна была, а белая, чыстая: нікога ня біла, не падбівала, толькі баранілася“ (стар. 90). Багушэвіч апісвае гора беларускага народу, але ці кліча ён яго на барацьбу за сваё нацыянальнае вызваленне? Нічуць не. Дробнабуржуазнаму паэту дадзена толькі праліваць горкія сьлёзы над лёсам свайго народу, гаварыць „прекраснодушныя“ фразы, але не заклікаць народ да дзеяння. Праф. Піотуховіч правільна адзначае, што паэзія Багушэвіча накіравана супроць прыгоннікаў-памешчыкаў, супроць эксплёатацыі сялянства, але разам з тым нельга не падкрэсьліць, што Багушэвіч выступае супроць паноў, абараняючы інтарэсы сельскай буржуазіі, інтарэсы вясковага кулака, бо менавіта для праграмы сельскай буржуазіі характэрна барацьба, з аднаго боку, супроць памешчыка і астанкаў прыгонніцтва і фэўдалізму, якія перашкаджаюць буржуазнай сялян. гаспадарцы, а, з другога, супроць бедняка-лодара, які прапівае сваю маёмасьць у карчме. А менавіта гэта агалашае Багушэвіч у сваім вершы „Ахвяра“ (стар. 96). І зусім няўдалая тая аналёгія, якая праводзіцца праф. Піотуховічам між Багушэвічам, з аднаго боку, і Гэрцэнам і Чарнышэўскім, з другога. Калі ўся гэтая ацэнка, якая дадзена нашым аўтарам Гэрцэну і Чарнышэўскаму, можа быць прыкладзена да Багушэвіча, то затое яна абсалютна не падыходзіць да самаго Гэрцэна і Чарнышэўскага, у асаблівасьці да апошняга. Скажаць, што Гэрцэн і Чарнышэўскі выяўлялі да палітычных пытаньняў „вялікі скептыцызм і індыфэрэнтызм“, што лёзунг „палітычнай свабоды“ (стар. 99) не захапляў і ня прывабляў іх, таму што іх не прывабляў лёзунг парлямантарызму, гэта значыць зусім ня ўцяміць ідэалёгіі і праграмы шасьцідзсятнікаў, гэта значыць не зразумець значэньня Чарнышэўскага, як рэвалюцыйнага дэмакрата. Праф. Піотуховіч правільна ў заключных высновах расцэньвае Багушэвіча, як дробна-буржуазнага паэту, народніка, які верыў у асаблівую ролю інтэлігенцыі, якая пойдзе ў народ і панясе з сабою асьвету, свабоду і інш. Але спроба зьвязаць творчасць Багушэвіча з сучаснай пралетарскай літаратурай. г. ё. найсьці ў іх агульны змест, зьяўляецца, зразумела, памылкай. Гэта асноўная ідэя праф. Піотуховіча прымушае яго ідэалізаваць і другія бакі ў творчасьці паэты, і рэакцыйнейшыя думкі і ідэі падносяцца як вельмі прагрэсыўныя (гл., напр., на стар. 101—102 развагі пра тое, якое месца ў творчасьці Багушэвіча займае жанчына). Цэлы шэраг няправільных установак праф. Піотуховіча ў адносінах Багушэвіча ўсё-ж бляднеюць перад асноўнай політычна грубай памылковай устаноўкай аўтара,—мы маем на ўвазе спробу



ўстанавіць непасрэдную і наступніцкую сувязь між дробнабуржуазным беларускім адраджэнствам і беларускай пралетарскай культурай, спробу разглядаць сацыялістычнае будаўніцтва на фронце культуры, як працяг тае справы, якая была пачата Багушэвічам, інакш кажучы, спробу выхаласьціць клясавы пралетарскі змест тае культуры, якую будзе Савецкая Беларусь і, нарэшце, спробу разглядаць дробнабуржуазнага паэту, як песняра пралетарскай культуры і сацыялістычнага будаўніцтва (гл. стар. 85).

І тут трэба паставіць усе кропкі над „і“. Устаноўкі праф. Піотуховіча ня толькі глыбока памылковыя, яны бязумоўна варожыя сацыялістычнай Беларусі.

Паўтараем, паасобныя памылкі праф. Піотуховіча пры аналізе творчасці таго ці іншага пісьменьніка ня маюць таго значэння, якое маюць тыя яго ўстаноўкі, якія ён дае пры цэлым шэрагу абагульненняў, у асаблівасьці тады, калі ён звязвае, напрыклад, літаратуру XIX стагодзьдзя з сучаснасьцю.

Гэта асабліва ярка праяўляецца ў развагах Піотуховіча пра Янку Лучыну. Залічваючы гэтага пісьменьніка да народнікаў, устаўляючы розніцу між ім і Багушэвічам, праф. Піотуховіч зусім дарэмна, прызнаючы больш нізкую грамадскую значнасьць і каштоўнасьць творчасці Лучыны, імкнецца гэта апраўдаць „мяккімі лірычнымі эмоцыямі“, рамантызмам і інш., якія, моў, характарызуюць яго творчасць. — „Грамадзкая каштоўнасьць яго (Я. Лучыны) творчасці значна ніжэй“, — піша Піотуховіч, — „але затое (курсыў наш — У. Г.) значна шырэй дыяпазон гэтай творчасці... Янку Лучыне даступны былі больш мяккія лірычныя эмоцыі: ён успрымае хараство прыроды, ведае рамантычнае парываньне ў вобласьці мары“ (стар. 118).

Ці ня бучыць гэтым праф. Піотуховіч наш пісьменьніцкі маладняк, што адсутнасьць грамадзкіх матываў у паэзіі і адсутнасьць сугучнасьці з эпохай вялікіх работ і ўдзел у іх праз літаратуру, можа быць цалкам выкуплены інтэлігенцкімі лятучэнямі, захапленьнем прыгожасьцямі прыроды і г. д.? Зусім недастаткова затрымлівае ўвагу чытача праф. Піотуховіч на тым, як вырашаецца нацыянальная праблема у творчасці Лучыны, нарэшце, на яго несупраціўленьні злу (стар. 116) і інш. Праф. Піотуховіч падкрэсьлівае, што Янка Лучына бачыў у асьвеце і ў навуцы адзіны сродак, які можа зьмяніць і палепшыць становішча сялянства, і прыводзіць наступную цытату з яго вершу „Роднай старонцы“.

„Сонца навукі скрозь хмары цёмныя  
Прагляне ясна над нашаю ніваю, —  
— І будуць жыць дзеткі патомныя  
Добраю доляй, доляй шчасліваю“ (стар. 117).

Гэта гаворыць Янка Лучына, поэта 70-80-х г. г. XIX стагодзьдзя, а М. Піотуховіч, гісторык беларускай літаратуры і прафэсар савецкага унівэрсытэту ў 1928 г., на 12 годзе Кастрычнікавай рэвалюцыі дае наступную выхвальную ацэнку гэтым чатыром радком. Ён піша: „Гэта — залатыя словы нашага паэты: яны ствараюць сабой сыяг, пад якім павінна разьвіцца і сацыяльнае і нацыянальнае адраджэньне Беларусі“ (ст. 117). Што хацеў сказаць гэтым праф. Піотуховіч, мы ня ведаем, але што ён сапраўды сказаў, гэта зусім ясна. Праф. Піотуховіч перш за ўсё сам стаіць тут на пазыцыях вельмі ўмераных асьветнікаў (просветителей), ён ня прызнае клясавай барацьбы, ён ня голькі ня кліча да яе, ён нават перасьцярагае ад яе, па яго думцы,



трэба чакаць толькі масавай асьветы (асьвета, відавочна, штука бязклясавая) і інш., і тагды ўсе стануць шчаслівымі. Усе гэтыя наўныя, каб не сказаць больш, развагі ня цікавілі-б нас самі па сабе, калі-б яны у канчатковым разрахунку не разварочваліся ў сыстэму, у праграму, якую праф. Піотуховіч рэкамендуе і савецкай Беларусі. Не дарэмна-ж праф. Піотуховіч піша, што гэтыя словы Лучыны зьяўляюцца тым сыцягам, „пад якім павінна разьвівацца“, г. ё. цяпер, нацыянальнае і сацыяльнае адраджэньне Беларусі—бяз клясавай барацьбы, без разгорнутага наступу на астанкі капіталізму і інш., а толькі ўсяго праз пазаклясавую, бязклясавую і надклясавую асьвету, навуку і інш.

Зусім відавочна, што паасобныя памылкі ў разуменьні таго ці іншага пісьменьніка ня маюць, зразумела, таго значэньня, якое мае політычнае сьведоўства праф. Піотуховіча, што агалашаецца ім у вышэйпаданых цытатах, у прыватнасьці, у гэтай апошняй.

Праф. Піотуховіч у сваіх выказваньнях ясна паказаў, што, устаўляючы непасрэдную і наступніцкую сувязь між дробна-буржуазным беларускім адраджэньцтвам і сацыялістычным будаўніцтвам і інш., ён стаіць на пазыцыях контр-рэвалюцыйнага нацыянал-дэмакратызму.

Трэці разьдзел свае кнігі праф. Піотуховіч прысьвячае беларускай літаратуры эпохі рэвалюцыі 1905 г., эпохі „нашаніўскага адраджэньня“.

Калі характарыстыцы сацыяльна-эканамічных умоў і адносін на Беларусі ў XIX стагодзьдзі праф. Піотуховіч змог удзяліць шмат увагі і месца, тэ для эпохі першай рэвалюцыі і пэрыоду нашаніўскага адраджэньня ён абмяжоўваецца надзвычайна беглымі заўвагамі, з якіх, аднак, можна зрабіць выснову, што „Наша ніва“ у 1906—09 г. г. стаіць на пляцформе лібэральнага нац.-дэмакратызму, часамі сходзіць з гэтых пазыцый, абараняе інтарэсы вясковай беднаты (I) і робіцца сялянскай газэтай (стар. 121). Гэта, зразумела, няправільна. Адлюстроўваючы інтарэсы дробнай буржуазіі, „Наша Ніва“ ў вёсцы ў пасьлярэвалюцыйны пэрыод, асабліва ў пэрыод сталыпіншчыны, заўжды адлюстроўвала інтарэсы вясковай буржуазіі, сельскага кулака.

Мы ня будзем спыняцца на больш дробных памылках у гэтым уступе. Мы адзначым толькі адну, таму што яна знаходзіць сваё адлюстраваньне ў далейшым выкладаньні праф. Піотуховіча.

Трэба сказаць, што разьдзел, прысьвячаны творчасьці Цёткі яўляецца нам найбольш удалым, але ўсе-ж трэба зрабіць папраўку, што Цётка, зразумела, ні ў якім разе ня можа лічыцца сьпеваком рэвалюцыі 1905г. наогул, што яна адлюстроўвала ў сваёй творчасьці інтарэсы сялянскай рэвалюцыі, якая наносіла удар самаўладзка-памешчыцкаму ладу. Цётка адлюстроўвае інтарэсы ўсяго сялянства пастолькі, пасколькі ў рэвалюцыі 1905 г. мы маем, галоўным чынам, барацьбу ўсяго сялянства супроць памешчыка. І невыпадкова, што ў другі пэрыод свае дзейнасьці, калі рэвалюцыя разгромлена, а буржуазна-памешчыцкі блёк імкнецца забясьпечыць сябе саюзьнікам у вёсцы, шляхам вылучэньня заможнага пласту вескі на хутары, шляхам стварэньня моцнай кулацкай гаспадаркі,—гэтая тыповая дробна-буржуазная пратэста Цётка адмаўляецца ад рэвалюцыйнай барацьбы, гаворыць пра сваю веру ў вызваленьне наогул:

„Веру, братцы, людзьмі станем,  
Хутка скончым мы свой сон,  
На свет божы шчырай глянем,  
Бек напіша нам закон.  
(стар. 133)



Дзе ні глянеш,  
Поўна скрыня  
То арэхаў, то пшаніцы  
Па куточках у сьвятліцы (стар. 135).

Ранейшага закліку да барацьбы ці, ва ўсякім выпадку, апраўданьня барацьбы, мы ў Цёткі цяпер ня стрэнем. Ня менш характэрна, што ў гэты-ж пэрыод Цётка ідэалізуе становішча сялянства — „восень, міла гаспадыня“:

Рэвалюцыя 1905 г., якая разбудзіла шматмільённае сялянства і загартавала рабочую клясу, якая паказвае шлях барацьбы і перамогаў, па думцы Цёткі, нічога не зрабіла, і ў 1906 г. яна піша:

„У нас цёмна,  
Край наш хмуры,  
Ад цямоты людзі сьпяць.  
Я (г. е. вихор) там біўся,  
Я там віўся,  
Я ім хаты паламаў,  
А ўсё-ж такі не дабіўся,  
Каб народ свой голас даў“  
(„Мае думкі“.)

Ня дзіва, што вярнуўшыся ў Беларусь ўжо ў гады рэакцыі, Цётка, забыўшыся на мінулае, аддаецца звычайнай культурна-асьветнай дзейнасьці ў межах, дазволеных і ўстаноўленых царскім урадам.

Другая буйная фігура, буйнасьць якое таксама падае на пэрыод між дзьвюма рэвалюцыямі—гэта Ядвігін Ш. (Антон Лявіцкі). Супрацоўнік „Нашай нівы“ у гады рэакцыі, ён ўваходзіць ва ўрад БНР у 1917 г., а восеньню 1920 г. эмігруе ў Вільню ген. Жалігоўскага, дзе, і памірае ў 1922 г. Вось шлях палітычнай і грамадзкай дзейнасьці Антона Лявіцкага, і прывёўшы гэтыя факты, у праф. Піотуховіча хапае смеласьці заявіць, што Ядвігін Ш. выступае перад намі „як культурна-нацыянальны і літаратурны дзеяч. ад ранніх гадоў студэнцтва. і да самай магілы працаваўшы на роднай беларускай ніве“ (стар. 141.) Эміграваць з чырвонага Менску ў фашыстаўскую Вільню—гэта значыць працаваць на роднай беларускай ніве? І для каго яна родная ці толькі для Лявіцкага, ці таксама і для праф. Піотуховіча? Мы-ж маем права паставіць гэтае пытаньне, калі праф. Піотуховіч палічыў сябе ў праве, сам перад гэтым адзначыўшы факт эміграцыі Ядвігіна Ш. з Савецкай Беларусі ў фашыстоўскую Польшчу, прывесцьці бяз усякіх агаворак і заўваг, а значыць, цалкам салідарызуючыся, наступную вынятку з ўспамінаў Бадуновай „Халодная зямля прыняла ўжо на век агнявую душу аднаго з лепшых сыноў сваіх, аднаго з тэй арлінай нашаніўскай сям’і, якая першая пачала змаганьне за долю шчасліваю дзеткам патомным, за край наш бедны, за край наш родны, за слова беларускае, сталеццамі загнанае ў падполье. Яны, гэтыя першыя ластаўкі волі народнай, правадары вялікай ідэі адраджэньня заняпаўшага беларускага народу, уміраюць адзінока, часта далёка ад роднай сям’і ад бацькаўшчыны мілай... родная душа ня схілілася і над пасьцеляй Ядвігіна Ш.; сумна чуць, як адзінока на больнічным ложку ўміраюць лепшыя белар. дзеячы ў гэты цяжкі час падзелу нашай бацькаўшчыны...<sup>1)</sup> (стар. 142). Тут і „цяжкі час“, што перажываецца радзімай у сувязі з яе падзелам (1), і адзіноцтва лепшых барацьбітоў, і

<sup>1)</sup> Курсу усяго наш. У. Г.



больнічны ложак, словам усе тое, што павінна садзейнічаць бязьмежнай ідэалізацыі адкрытага і пры тым контррэвалюцыйнага нацыянал-дэмакрата, якім быў Ядвігін Ш., што уцёк з 'савецкай Беларусі і звязаў свой лёс з фашыстаўскай Польшчай. Няхай гэтыя словы не Піотуховіча, а Бадуновой. Але ці-ж, прыводзячы гэты панэгірык Ядвігіну Ш. бяз усякіх заўваг, растлумачэнняў ці агаворак, праф. Піотуховіч гэтым самым не становіцца на пазыцыі тае-ж Бадуновой у ацэнцы контр-рэвалюцыйнага нацыянал-дэмакрата, як лепшага беларускага дзеяча? Ці-ж гэтым самым ён не апраўдвае арыентацыю на Варшаву, ня ідэалізуе „Нашу ніву“ і інш? Напэўна, так.

Зусім зразумела, што пачаўшы з ідэалізацыі гэтага пісьменьніка, праф. Піотуховіч знаходзіць у ягонай творчасці такія рысы, якія, напэўна, не характарызуюць Ядвігіна Ш. Праф. Піотуховіч сам прызнае, што ў ягонай творчасці дастаткова яркае адлюстраванне знайшлі „дваранская псыхалёгія“ пісьменьніка (стар. 166), ягоная ідэалізацыя мінулага, насмешлівыя адносіны да сялянства, адсутнасць рэвалюцыйных матываў і інш. Але ўсё-ж, „як народнік новай фармацыі (?), Ядвігін Ш. вострым аналізам выкрывае сацыяльную злабеднасць і эксплёатацыю“ (стар. 156). Сапраўды, ня ведаеш, хто можа праглынуць такі вінегрэт! У сапраўднасці-ж справа куды прасцей. Ядвігін Ш. абараняе вёску супраць гарадзкой буржуазнай культуры, якая разбэшчвае, а вымаўляючы надта прыгожыя фразы пра беднасць, ён малюе мяшчанскі ідэал чалавечага шчасця—уют, куточак і інш. (стар. 151). Але ўсяго гэтага селянін павінен дабівацца праз барацьбу, рэвалюцыю і да т. п., наадварот, ягоны характар процілеглы рэвалюцыйнаму дзеянню—ён селянін—простадушны, мяккі, ня любіць рэзкасцяй і грубасцяй, яны яго палохаюць і г. д. (стар. 143—144). Адным словам, Ядвігін Ш. малюе такога селяніна, які, напэўна, ня можа парушыць яго дробнабуржуазнага мяшчанскага шчасця і спакою.

Трэба сказаць, што праф. Піотуховіч ідэалізуе і другога пісьменьніка—Алеся Гаруна, яшчэ ў эпоху першай рэвалюцыі эсэра. У часы польскай акупацыі ён (А. Гарун) працаваў у беларускай вайскавай арганізацыі, а потым разам з беларусамі эміграваў з Менску. Тут ужо праф. Піотуховіч робіць глыбокадумную заўвагу, што „нацыяналізм“<sup>1)</sup>, такім чынам, штурхнуў Гаруна на памылковы шлях супрацоўніцтва з урадам акупантаў“ (стар. 170).

І пасля таго, як сам Піотуховіч прывёў усе гэтыя біяграфічныя даныя, пасля таго, як ён сам даў шэраг прыкладаў творчасці Гаруна, якія сведчаць пра даволі-такі прымітыўны дробнабуржуазны нацыянал-дэмакратызм паэты (стар. 172-175), пасля ўсяго гэтага сам праф. Піотуховіч здзіўлена пытае, чаму гэта матывы, якія характарызуюць сучасную пралетарскую паэзію, зусім засталіся ня выяўленымі ў паэзіі Алеся Гаруна, сына рабочага і партыйнага дзеяча (стар. 176), г. е. эсэра, які блёкаваўся з польскім фашызмам. Ня менш дзіўным здаецца Піотуховічу, што пры ўсім сваім жаданні ён не знаходзіць у паэзіі Гаруна сацыялістычнай ідэалёгіі (стар. 176), матываў класвай барацьбы і інш.

І адказ на гэтыя пытанні ён знаходзіць у самога-ж паэты. Выяўляецца, што ўся справа ў тым, што Гарун не фантазаваў, не займаўся бюсансоўнымі лятучэнямі пра лепшую будучыну (як „некагорыя“? У. Г.), а імкнуўся змяніць сучасныя яму грамадскія адносіны, перабудаваць іх на новых асновах.

<sup>1)</sup> Толькі „нацыяналізм“, а класвая барацьба? У. Г.



Усё да лепшага, усё гаворыць у карысьць Алеся Гаруна, нават у параўнанні з сучаснымі пралетарскімі паэтамі. Ці можна дайсьці да большага скажэння гістарычных фактаў, да большага прыхарошвання „родных“ пісьменьнікаў і паэтаў, знаходзячыся толькі-што пад „уплывам“ нацыянал-дэмакратычнай ідэалёгіі? А гэтакія памылкі і ў такой колькасці, як яны сустракаюцца ў кнізе праф. Піотуховіча, у канчатковым рахунку перарастаюць у сыстэму. Вазьмеце, напр., яго апісаньне беларускай вёскі і параўнаньне апошняй з Волскімі гарадамі (гутарка ідзе пра М. Багдановіча): „Замест сталага, вякамі ўтворанага быту беларускай вёскі, з якой звязана муза большасці беларускіх паэтаў, песьняра абкружае стракаты быт гандлёвых цэнтраў Паваложжа... У вёсцы, дзе выхаваліся Янка Купала, Якуб Колас ды іншыя песьняры Беларусі, жыцьцё цякло павольна, адліўшыся ў пэўныя рамкі, закасыцянеўшы ў рамках традыцыі таго, што вякамі складаўся, быту. Як на паверхні соннага ляснага возера ледзь відаць хвалі гэтага жыцьця, ад усяго тут павявала супакоем і цішшу, усё схіляла тут да ціхай задуманасьці, разважнасьці“ (стар. 194). Ітак, беларуская вёска 1904—17 г. г. ня ведае барацьбы, хваляваньняў, ніякага руху. У ўяўленьні праф. Піотуховіча гэта якоесьці стаячае мяшчанскае балота, бяз клясавых супярэчнасьцяў, без эксплёатацыі і прыгнёту. Беларуская вёска, што перажыла рэвалюцыю 1905 году і дзікую рэакцыю пасля яе, беларуская вёска ў крываках схватках з буржуазна-памешчыцкім блёкам і сваёю кулацкаю верхавінкай, якая супраціўлялася сталыпінскай рэформе, беларуская вёска, што ведае разгром панскіх маёнткаў і кулацкіх хутароў у дні мабілізацыі 1914 г., як пратэст супроць імперыялістычнай вайны, гэтая беларуская вёска параўноўваецца з „сонным лясным возерам“. Што-ж гэта, проста няпісьменнасьць ці паклёп на бядняцкія і серадняцкія масы беларускага сялянства, быццам бы такога, якое не вядзе клясавай барацьбы? Ці-ж тут ня мае месца сьвядомае ці несьвядомае працягваньне ўсім добра вядомых нац.-дэмакратычных ідэек пра бясклясавую беларускую вёску і Беларусь наогул і пра многае іншае, пра што няма патрэбы і ўпамінаць?

Ці-ж гэтыя развагі праф. Піотуховіча не павінны, калі іх давесьці да адмаўленьня кулацтва, а, значыць, і да адмаўленьня неабходнасьці ліквідацыі яго, як клясы, да адмаўленьня саюзу пралетарыяту і бядняцкага сялянства з серадняком, саюзу патрэбнага для барацьбы з буржуазіяй і ў горадзе і ў вёсцы і інш.? Паўтараем, трэба паставіць усе кропкі над „і“. Кніга праф. Піотуховіча дапамагае беларускаму контррэвалюцыйнаму нацыянал-дэмакратызму ў яго барацьбе з пралетарскай дыктатурай, дапамагае тым болей, што ідэалёгія і праграма нацыянал-дэмакратызму падносіцца ў кнізе, якая прэтэндуе на марксызм і якая зьяўляецца адзіным падручнікам па гісторыі беларускай літаратуры і ў ВНУ і тэхнікумах Беларусі.

Менавіта загэтым з усёй вастрынэй павінны мы паставіць пытаньне пра неабходнасьць у самым тэрміновым парадку падрыхтаваць і выпусьціць марксысцкі падручнік па гісторыі беларускай літаратуры, бо, сапраўды, зусім недапушчальна, што ў 1928 г. студэнты ВНУ і тэхнікумаў карыстаюцца і вучацца па падручніку, з яўна нацыянал-дэмакратычнай устаноўкай. Пытаньне аб складаньні такога падручніка трэба паставіць асабліва востра ў асаблівасьці цяпер, таму што лябараторны мэтад прадугледжвае самастойную работу студэнта над кнігай.

І вось „лепшай“ кнігаю, падручнікам, над якім і з якім павінен працаваць студэнт, зьяўляецца да гэтага часу кніга Піотуховіча. На



Беларусі ёсць дастатковыя кадры марксыстых-літаратуразнаўцаў, і на дадзеным этапе важнейшай і першачарговай задачай зьяўляецца складаньне падручніка. Трэба, нарэшце, зразумець, што пакіданьне кнігі Піотуховіча на становішчы адзінага падручніка па гісторыі беларускай літаратуры недапушчальна, што яно павінна быць расцэнена, як прымірэнцкія адносіны да контррэвалюцыйнага нац.-дэмакратызму.

Літаратура, мастацкая творчасць цалкам, зьяўляецца надзвычайна магутным сродкам у клясавай барацьбе пралетарыяту. Ня меншае значэньне ў гэтым сэнсе мае і гісторыя гэтай творчасці, гэтай літаратуры. І вось да апошняга часу гэта зброя знаходзіцца на Беларусі ў руках нашага клясавога ворага, працягвае стаяць на службе вялікадзяржаўнаму шавінізму і беларускаму нац.-дэмакратызму. Вораг павінен быць выбіт з займаемай ім пазыцыі. Марксыстыя-літаратуразнаўцы павінны быць мабілізаваны для складаньня падручніка ці кнігі для чытаньня па гісторыі беларускай літаратуры, яны павінны разьбіць і зьнішчыць нацыянал-дэмакратычную канцэпцыю гістарычнага разьвіцьця беларускай літаратуры.

---



## Зьмест „Большавіка Беларусі“ за 1930 год

### Ленін і Ленінізм

- „К. И.“—Ленінізм перамагае, № 1-2.  
Пракопчык Ц.—Аб ленінскім коопэрацыйным плане і яго прымяненні ва ўмовах БССР, № 3-4.  
Мядзведзкі П.—Аб калектывізацыі сельскае гаспадаркі па творах Леніна, № 3-4.

### Партыйнае жыццё і пытанні партработы

- Зірыцкі М. і Гершман Г.—Як у Гомелі сказілі дэзунг самакрытыкі, № 1-2  
П.-ч. Аб становішчы самакрытыкі ў Віцебскай партарганізацыі, № 1-2  
Кенюхаў Н.—Правы ўхл на справе, № 1-2.  
Пасюкевіч П.—Практыка правага ўхл на вёсцы, № 1-2  
Салдаценка Б.—Організацыя батрацка-бідняцкіх груп у колгасах і праяўленне кулакага супраціўлення № 3-4.  
Насілевіч Я.—КП(б) у барацьбе за большавіцкую лінію, № 5  
Будзініскі С.—Тры праблемы, № 5.  
Якаўлеў Л.—Опартуністыя ў барацьбе супроць партыі, № 5.  
Шматкоў Ал.—Некаторыя ўрокі з перавыбарчай кампаніі бюро ячэек, № 6-7  
Гей К. В.—Вынікі аб'яднанага пленуму ЦК і ЦКК УсеКП(б), № 10-12

### Нацыянальная політыка

- Сербэнта Віт.—Сталін як творцык нацыянальнага пытання, № 1-2.  
Кунца—Нацыянальнае будаўніцтва на Гомельшчыне за апошнія тры гады, № 1-2  
Ашаровіч А.—Нарада яўпартпрацаўнікоў пры ЦК КП(б)Б, № 1-2.  
Сянькевіч А.—Барацьба з ухіламі ў нацыянальным пытанні і нацработе, № 5  
Агурскі С.—Да ліквідацыі ўўсэкцыі № 6-7.  
Барацьба на два фразы ў нацыянальным пытанні, № 8-9 (перадавая)  
Красіна Н.—Аб вялікадзяржаўным шовінізме № 8-9.  
Хацкевіч—Ажыццяўленне ленінскай нацполітыкі ў БССР, № 10-12  
А. В.—Палітычная сутнасць нац. дэмакратызму, № 10-12  
Дунец—На адным з вучасткаў нацработы, № 10-12.

### Пытанні эканомікі

- Гаруновіч А.—У барацьбе за прамфінцляп. Аб становішчы металу - прамысловасці БССР, № 3-4.  
Маргелаў С.—Даследчая справа ў галіне с.-г. эканоміі БССР, № 6-7  
Бондар—Аграрная політыка беларускай кандрацьеўшчыны № 8-9.  
Ганчарык М.—Беларускі Навукова-даследчы Інстытут сельскай і лясной гаспадаркі па службе ў беларускай кандрацьеўшчыны, № 10-12.

### Гаспадарчая політыка ў вёсцы

- У паход за масавую калектывізацыю (перадавая), № 1-2.  
А. Лур'е—Новы этап барацьбы на аграрным фронце, № 1-2.  
Рачыцкі.—Чарговыя задачы колгаснага будаўніцтва і веснавое сельска-гаспадарчае кампаніі ў БССР, № 1-2  
На шляхах сацыялістычнае рэканструкцыі сельскае гаспадаркі (перадавая), № 3-4.  
Каршакевіч Р.—Вынікі колгаснага будаўніцтва БССР у веснавую сельска-гаспадарчую кампанію 1930 г., № 5.  
Пракопчык Ц.—Аб тэмпах колгаснага будаўніцтва на Беларусі ў сувязі са скажэннямі партыйнай лініі ў гэтым пытанні, № 5.  
Пракопчык Ц. Д.—Аб арганізацыі і аплале працы ў колгасах, № 6-7.  
Гутман А.—Аб загібах пры убудаванні луганскіх колгасаў у БССР, № 6-7.



## Культурнае будаўніцтва

Шчарбакоў—Пытаньні культуры і асьветы на XIII зьездзе КП(б)Б. № 8-9 і 10-12

## Міжнароднае становішча і ўсясьветны рэволюцыйны рух

Канаплін Н. Гісторыя і політычны сэнс аднае провокацыі. (Да пытаньня аб здарэньнях на К.-У. Ч.), № 1-2.

## Рэволюцыйны рух у заходняй Беларусі і Польшчы

Градыця С. Б.—На новым уздыме, № 6-7.

Корчыч.—V зьезд камуністычнае партыі Польшчы аб нацыянальна-вызваленчым руху, № 8-9.

## Савецкае будаўніцтва

Хацкевіч А.—Саветы на чале сацыялістычнае рэканструкцыі сельскай гаспадаркі, № 1-2

Канаплін Задачы т-ва марксыстаў дзяржаўнікаў, № 10-12

## Друк і сацыялістычнае будаўніцтва

Курцік А.—За бальшавіцкую якасьць нашага друку, № 3-4. Таксама, працяг, № 5

## Гісторыя

Данільчык і Карнейчык—Супроць нацыянальна-дэмакратычных выпраўленьняў гісторыі Савецкай Беларусі, № 1-2.

Кугель Р.—Чарговыя задачы ў выкладаньні і вывучэньні гісторыі партыі, ланінізму і гісторыі Комінтэрну, № 3-4.

Бондар Г.—Пакончыць з рэшткамі нованародніцтва, № 6-7.

Сянькевіч А. Клясавая барацьба ў беларускай літаратуры, № 8-9.

Канакоцін О.—Абвастрыньне клясавай барацьбы ў беларускай літаратуры ў перыод сацыялістычнай рэканструкцыі, № 8-9

Поташ М.—Аб вывучэньні гісторыі КП(б)Б і падрыхтоўцы кадраў у гэтым абсягу № 8-9

Гесэи Уд.—Нацыянальна-дэмакратычная гісторыя Беларускай літаратуры, № 10-12

## Матэрыялы і дакуманты

Новыя моманты ў сытуацыі і задачы КПЗБ. (Пастановы III пленуму ЦК КПЗБ), № 1-2

Рэзолюцыя Політэкратарыяту аб становішчы ў КПП, № 1-2.

Аб пазыцыі тав. Чарвякова на пытаньнях барацьбы з правым ухілам і нацыянальна-дэмакратызмам, № 1-2

Рэзолюцыя Бюро ЦК КП(б)Б (ад 17—IV-30) (аб калектывізацыі), № 3-4.

Рэзолюцыя ЦК КПП аб працы КПЗБ, № 3-4.

XIII зьезд КП(б).—Рэзолюцыя зьезду па дакладу тав. Мануільскага аб рабоце ЦК УсеКП(б), № 5

XIII зьезд КП(б)Б. Рэзолюцыя па дакладу тав. Трылісэра аб рабоце ЦКК УсеКП(б), № 5.

Ц.К. УсеКП(б)—да ўсіх партыйных, гаспадарчых, профсаюзных і комсамольскіх арганізацый, № 6-7.

Нацыянальна-вызваленчы рух і задачы партыі, № 8-9.

## Крытыка і бібліяграфія

Аб БСГ у Малой Савецкай Энцыклёпэдыі, М. Ю., № 1-2.

Ленінскі зборнік XII, Партыец, № 1-2.

Аб двух памылковых артыкулах у „Бальшавіку Беларусі“ (рэд.).

Якаўлеў Л. Клясавы твар беларускага нацыянальна-дэмакрата.

## Рознае

Мячульскі—Мястэчкі пры суцэльнай калектывізацыі, № 1-2.

Пракопчык Ц.—Ліст у рэдакцыю, № 8-9.



# БЕЛАРУСКАЕ ДЗЯРЖАЎНАЕ ВЫДАВЕЦТВА

АДДЕЛ ПАДПІСНЫХ І ПЭРЫОДЫЧНЫХ ВЫДАЊНЯЎ

Менск, Савецкая, 79.

Тэлефон № 17-12

## АДКРЫТА ПАДПІСКА на 1931

НА ПЭРЫОДЫЧНЫЯ ВЫДАЊНІ БЕЛДЗЯРЖВЫДАВЕЦТВА

ПАДПІСВАЙЦЕСЯ, ЧЫТАЙЦЕ, РАСПАЎСЮДЖВАЙЦЕ

### „КОМУНІСТЫЧНАЕ ВЫХАВАНЬНЕ“

часопісь пэдагогічнай, мэтодычнай і політыч-  
най асьветы

12 К Н І Г  
ВЫХОДЗЯЦЬ  
У Г О Д

У М О В Ы П А Д П І С К І:

На год	На 6 м.	На 3 м.	К О Ш Т
Руб. Коп.	Руб. Коп.	Руб. Коп.	АСОВН.
8 —	4 50	2 30	НУМАРУ 80 к.

### „МАЛАДНЯК“

літаратурна-мастацкая і грамадзка-політыч-  
ная часопісь. Орган Беларускай Асоцыяцыі  
Пролетарскіх Пісьменьнікаў.

12 К Н І Г  
ВЫХОДЗЯЦЬ  
У Г О Д

У М О В Ы П А Д П І С К І:

На год	На 6 м.	На 3 м.	К О Ш Т
Руб. Коп.	Руб. Коп.	Руб. Коп.	АСОВН.
5 —	3 —	1 50	НУМАРУ 50 к.

### „ПОЛЫМ Я“

часопісь літаратуры, політыкі, эканомікі,  
гісторыі, крытыкі.

12 К Н І Г  
ВЫХОДЗЯЦЬ  
У Г О Д

У М О В Ы П А Д П І С К І:

На год	На 6 м.	На 3 м.	К О Ш Т
Руб. Коп.	Руб. Коп.	Руб. Коп.	АСОВН.
10 —	5 50	3 —	НУМАРУ 1 р.

### „УЗВЫШША“

часопісь літаратуры, мастацтва, крытыкі.  
Орган літаратурна-мастацкага згуртаваньня  
„Узвышша“.

12 К Н І Г  
ВЫХОДЗЯЦЬ  
У Г О Д

У М О В Ы П А Д П І С К І:

На год	На 6 м.	На 3 м.	К О Ш Т
Руб. Коп.	Руб. Коп.	Руб. Коп.	АСОВН.
6 —	3 50	2 30	НУМАРУ 80 к.

### „ЧЫРВОНАЯ БЕЛАРУСЬ“

ілюстраваная двухтыднёвая часопісь. Часо-  
пісь „Чырвоная Беларусь“ высьвятляе праз  
мастацкае слова і ілюстрацыі рост і разь-  
віцьцё сацыялістычнага будаўніцтва БССР  
і ўсяго СССР.

24 НУМАРЫ  
ВЫХОДЗЯЦЬ  
У Г О Д

У М О В Ы П А Д П І С К І:

На год	На 6 м.	На 3 м.	К О Ш Т
Руб. Коп.	Руб. Коп.	Руб. Коп.	АСОВН.
3 —	1 50	— 75	НУМАРУ 15 к.

ПАДПІСАЦА МОЖНА: у адзеле падпісных і пэрыодычных выданьняў БДВ  
(Менск, Савецкая, 79, тэл. 17-12), у Цэнтральнай кнігарні БДВ (Менск, рог Ленін-  
скай і Савецкай); ва ўсіх гарадзкіх аддзяленьнях БДВ; у адзеле падпіскі пэрыод-  
сэктару ГІЗ’у РСФСР (Менск, Савецкая, 54); ва ўсіх паштова-тэл. канторах і ва  
ўсіх кніжных крамах спажывецкіх таварыстваў Белкоопсаюзу



А  
н  
-72

1

ыч-

и:

Т

К.

гыч-  
щыи

К. и:

Т

К.

мид,

К. и:

Т

Р.

тыкл.  
ш-ня

К. и:

Т

К.

ласо-  
през  
разь-  
СССР

К. и:

Т

К.

БДВ  
еня-  
рыод-  
I ва

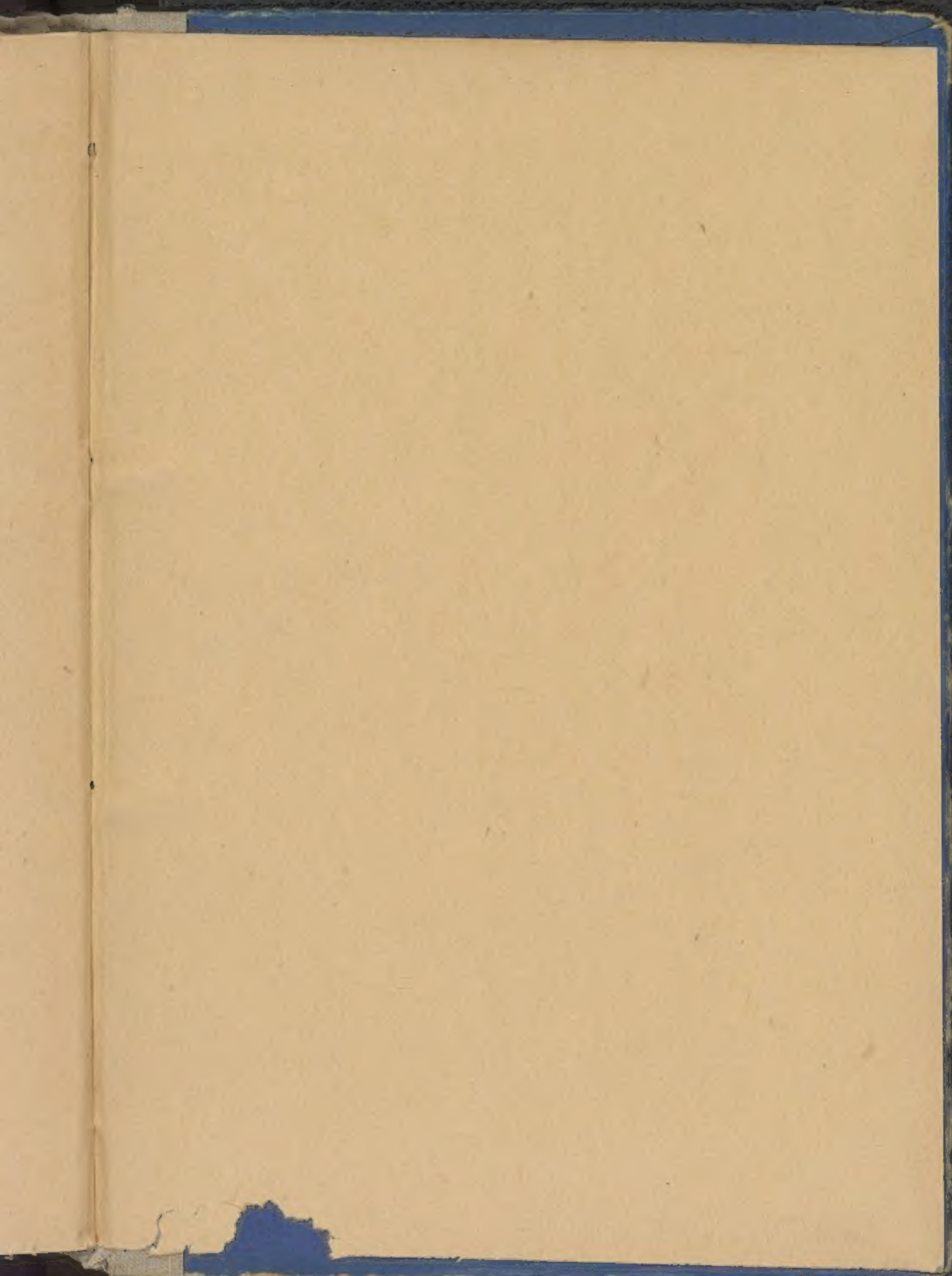


##3H/198899 (050)

1964 г.

1988







#34/198899(050)



9000000 1737873